

432

Hans Højhed Beyen af Tunis.

HULEBOERNE

I

SYD TUNIS

ERINDRINGER FRA ET OPHOLD HOS

KALIFAEN I MATMATA

AF

DANIEL BRUUN
PREMIERLØJTNANT

KØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)
TRYKT HOS J JORGENSEN & CO. (M A HANNOVER).
1895

LIBRARY
1974

FORTALE.

Min Rejse til Huleboerne i Syd-Tunis var fornemmelig en Studierejse samtidig med, at Direktøren for Nationalmusæets 2den Afdeling Dr. *Sophus Müller* havde overdraget mig det ærefulde Hverv at indkøbe etnografiske Genstande for vort Museum.

Det er mig en kær Pligt ved Forelæggelsen af dette Arbejde for Offentligheden at bringe min oprigtige Tak til alle, der have ydet mig Støtte og Hjælp på min Rejse: *Udenrigsministeriet*, på hvis Anbefaling den danske Konsul i Tunis, *Cubisol*, ved Henvendelse til det franske Regentskab skaffede mig Tilladelse til at berejse Landet, Eskorte til Ledsagelse o. s. v. Direktør *Müller* og Kammerherre *Vedel*, hvis Anbefalinger henholdsvis på Nationalmusæets og Oldskriftselskabets Vegne til lignende Institutioner, introducerede mig foruden hos sådanne tillige hos de udmærkede Videnskabsmænd *Gauckler* og Dr. *Bertholon*, hvis Venskab jeg har mange Oplysninger og Håndsrækninger at takke for.

Englands Repræsentant i Tunis, *Drummond Hay*, var den, der så at sige styrede mine Fjed gennem Tunis, idet han på Grundlag af sit udmærkede Kendskab til Personer og Forhold udkastede en Rejseplan, fra hvilken jeg så godt som ingen Afvigelser behøvede at gøre. Gouvernementet og Officererne i *El-Arad*, Militærautoriteter og Civilembeds-

mænd viste mig en Gæstfrihed og Tjenstvillighed af ubegrænsede Dimensioner; særlig Obersterne *Billet* og *Gousset* have Krav på min varmeste Tak.

En Deel Afsnit ere trykte i den Form, jeg oprindelig gav dem, nemlig som Breve til Hjemmet, dels til min Hustru, dels til andre, således til Forlæggeren, Hr. *Hegel*. Jeg har ikke villet forandre noget i disse, da de derved kun vilde tabe noget af det friske Indtryk, under hvilket de bleve til. Flere Afsnit ere affattede også med franske Læsere for Øje, idet de deels ere udkomne, deels ville udkomme i franske Tidsskrifter (henholdsvis i *Revue tunisienne* og i det parisiske Tidsskrift: *le tour du monde*).

Illustrationerne stamme fra forskellige Kilder; Fotograf *Albert* i Tunis har velvillig overladt mig en Deel Fotografier til Afbenyttelse; Billederne fra Byerne og Landet langs Kysten hidrøre væsentlig fra ham. På Rejsen fra Gabès til Bjergene har jeg selv ved en Kassettes Hjælp frembragt Øjebliksfotografier, hvoraf en Deel ere reproducerede; desuden har Hr. *Knud Gamborg* udført nogle Udkast, som jeg tog af Scenerier og Begivenheder. Endelig har Mr. *Gauckler* givet mig udstrakt Frihed til at udtage og benytte Billeder i den af ham forestående »*Collection beylicale*«; fra denne Kilde stamme de smukke og instruktive Billeder af Landsbyerne i Matmatabjergene. Fru Konsulinde *Henriksen* i *Sfaks* har endelig overladt mig to Malerier til Reproduktion.

Da jeg i Foråret afrejste til Grønland, afgav jeg mit Manuskript til min Ven, Dr. med. *Kragelund* i Hobro, som havde bistået mig med Råd og Dåd under dettes Udarbejdelse. I min Fraværelse har han besørget det udgivet i Trykken, efter at jeg forud havde givet ham frie Hænder til at foretage Rettelser i det noget uensartede Materiale. Han har således haft en meget væsentlig Deel i, at mit Arbejde kan fremtræde i foreliggende Skikkelse. For denne Venskabstjeneste skylder jeg ham en varm Tak.

November 1894.

Daniel Bruun.

I.

Hos Drummond Hay i Tunis

Oktober 1893.

Det dæmrer i Salonen, skønt Formiddagssolen brænder hed og lys. Persiennerne ere tæt nedrullede for at holde den hede Luft og Fluerne ude, og nu sidder jeg hyggeligt i Køligheden og kan atter trække Vejret. Nys kom jeg med Toget fra Tunis, hen over den skoldende hede Flade, forbi den mælkehvide, grundede Lagune, som kaldes Tunis Søen — jeg så de blå Bjærge hinsides Goulette bølge i Strålevarmen, og Øjet blændedes af Kathedralens solbeskinnede hvide Flader der oppe på Højderne, hvor Byrsa, Carthagos Kastel i gamle Dage lå som et truende Uvejr — jeg kørte hen over Sporet af den mægtige Ringmur, som værnede Byen — jeg skimtede hvide Tage mellem Havernes grønne Træer og bad Togføreren gøre Holdt ved den engelske Konsuls Sommerbolig.

Ad en prægtig skyggefuld Allé spadserede jeg op til det hvide Sommerpalads med den dejlige Søjlehal, den skønneste i hele Tunis.

Det er et stolt Navn, min Vært bærer, et Navn, som er knyttet med uvisnelig Hæder til Marokkos Historie. Hans afdøde Fader, Sir John Drummond Hay, var jo Englands Gesandt*) i Tanger i de sidste fyrretyve Aar og den Mand,

*) Han repræsenterede også Danmark.

som faktisk ledede Marokkos Politik. Sønnen har tjent sine diplomatiske Sporer under ham. Da Faderen trak sig tilbage, var Sønnen på Tale som hans Afløser, men der gjorde sig politiske Strømninger gældende, som satte ham til Vogter af Englands Interesser i Tunis, og andre Mænd tog efterhånden Arv efter Faderen i Tanger. Englands Indflydelse i Marokko er dog siden Drummond Hays Tid stadig dalet. Måske vil derfor den Dag komme, da Navnet med den gode Klang i Orientalernes Øren atter skal vinde tilbage, hvad der er tabt i »det yderste Vesten«.

Drummond Hay,
engelsk Generalkonsul i Tunis.

Min Vært havde indbudt mig til at besøge sig, for at vi i Ro kunde drøfte Planen for min påtænkte Ekspedition til Berberstammerne i Tunis.

Jeg vidste, at der i de sydvestlige Bjærge, på Grænsen af Sahara, skulde findes Berbere af så rent Blod som næppe andet Steds, og vort Lands udmærkede Repræsentant i Tanger, Konsul *Cubisol*, havde skaffet mig det franske Regentskabs Støtte til Rejsen, thi uden den vilde det være vanskeligt for en enlig Turist at besøge Egne, hvor ingen Evropæere komme.

Drummond Hay havde imidlertid i Foråret selv til Hest gennemredet en hel Del af det sydlige Tunis. Han kendte derfor ikke blot Lokaliteter, men også flere af de indfødte Høvdinge, som kunde assistere mig. Han kendte dem og deres Land til Bunds, thi han taler Arabisk som en Indfødt og er fuldstændig hjemme i de Indfødtes Levevis, Tænke-

måde, Sæder og Skikke. Hans Frue har med ham rejst vidt og bredt i Marokko, den Gang han forrettede Tjeneste der under Faderen — hun har endog med ham besøgt Hovedstaden i Marokko, så også hun er vel bevandret i Orientalernes Liv. — Så lagde vi da den Plan, som i Hovedtrækkene blev fulgt af mig. Jeg skal ikke paa dette Sted foregribe, hvad jeg vil komme til at berette, kun dette: jeg skylder først og fremmest Drummond Hay, at min Rejse kom til at omfatte de Egne, som ingen Rejsende tidligere har beskrevet; jeg skylder ham dertil mange Oplysninger til den rette Forståelse af, hvad jeg så og hørte.

Både min Vært og Værtinde have i adskillige Aar boet i Stockholm, da Drummond Hay var engelsk Generalkonsul der. Norden har da også stor Attraktion for dem, også fordi Drummonds Moder er en dansk Dame, født Carstensen, Datter af den sidste danske Generalkonsul i Tanger.

England har store Interesser i Tunis, ikke blot direkte, fordi der boer en Mængde Efterkommere af Maltesere, som stå under engelsk Højhed, men også indirekte, særlig siden Franskmændene have sig fast i Landet. Det vil derfor forståes, at Drummond Hays Stilling som Englands Repræsentant er en Tillidspost.

II.

Sousse.

Sousse, 12. Oktober 93.

»Lykkelig Rejse — på Gensyn! Og gid Allah beskytte Dem mod Kolera!« Det var de Afskedsord, hvormed min Ven *Gauckler*, Inspecteur des Antiquités et des Arts, sagde mig det sidste Farvel på den italienske Banegård i Tunis. Toget gled afsted ad *Goulette* til. Flamingoerne stod i Mængde langs Søens Bred som hvide Pletter på den blågrå Vandflade, — ude i Horizonten, hvor Søen hørte op, så jeg Goulettes hvide Huse, og bag dem en dyb, mørkeblå Stribe — Middelhavet.

Det var i Eftermiddagsstunden kvælende hedt i Goulettes Havn, men Solen dalede snart, og da den lille Dampbåd førte os ind gennem Havneindløbet, forbi Fiskefartøjerne, som just kom hjem, friskede det op. Just som Solen var ved at gå ned, lagde vi til den store Damper. Carthagos hvide Kirke og Højderne ved *Marsa* lå i Horisonten mod Nord, og mod Syd såes de blå Bjærge ved *Hamman-Lif*.

Der var svær Dønning og Skrig og Skrål. Jeg tumlede om Bord mellem hvide Bylter og Pakker, og fandt endelig ned i Kahytten, hvor en tarvelig Diner ventede.

Da jeg kom op på Dækket i Morges, lå Kysten som en flad, lysegrå Stribe foran os. Jeg stillede mig hen i Forstavnen og nød rigtig den friske Søluft, som jeg under mit Ophold i Tunis havde længtes så meget efter. For Skibets Boug stode to vældige Delfiner. En af dem hævede sig til Vandskorpen og sprøjtede en Vandstråle ud af det lille Hul på Hovedet — så sank den igen ned i Vandet — og nu var det den andens Tur.

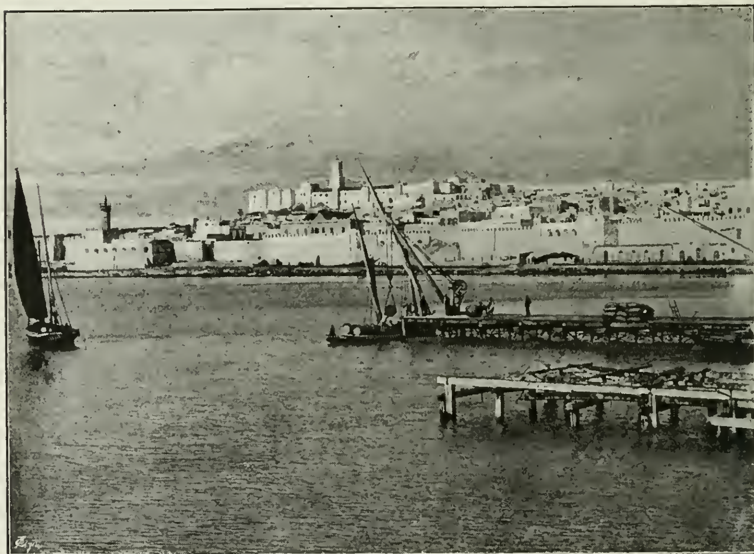
Der kom Liv i de hvide Bylter paa Fordækket, en efter en rejste de sig, slog Burnussen til Side og viste de mørke Ansigter. En Araber havde hele sin Familje med. Han havde bredt en Sivmåtte ud, og der lå de nu mellem deres talrige Fornødenheder, tæt stuvede sammen, Mand, Kone, maaske Koner, og Børn samt en stor Puddelhund.

En lille skælmsk Pige kom hen for at opdage, hvad jeg stod og så efter. Hun var sød og brun og ren og skelede op til mig, medens hun stadig holdt den ene Hånd op for Ansigtet. Hun vidste åbenbart godt, at hun egentlig gjorde noget, der var forkert. Hendes Finger og Tåspidser vare malede røde med Henna, det så ikke så galt ud. — Lidt efter kom en tæt tilsløret Skikkelse op for at hente den lille. Det var åbenbart Moderen. Jeg fik akkurat Tid til at opdage, at hun var smuk, da hun slog Fligen af Haïken til Side for at hylle sig og Barnet ind i den. Hvor vare de henrivende, som de stode, lænede til Rælingen og så ind mod Land.

Sousse lå nu helt nær, op ad en Skrænt, hvidt i hvidt — altsammen hvidt. På Toppen af Skrænten nogle Tårne og en kreneleret Mur, ved Stranden nok en Mur. Nedenfor ligger Havnen; men vort Skib stikker for dybt, det må blive liggende på Rheden.

En Båd fører mig i Land. Mindst tyve halv- og helvoksne Drenge med rød Fez, sorte Øjne og hvide Tænder ligge på Kajen og lure på deres Bytte. Da Båden lægger til, flyve de alle som een op og strække Hænderne ud efter min Bagage.

Bådfolkene støde dem til Side, men et Øjeblik efter har alligevel en fat i en lille Vadsæk, en anden i en Paraply, en tredje i Fotografkassen. Der var ikke andet for mig at gøre end at springe i Land for at forfølge Røverne. Langt om længe fåer jeg det altsammen anbragt på samme Hånd. — Et Par Rap uddeles til højre og venstre, og min lille Gut og jeg marschere af op til Kasbaen, hvor Kommandanten boer, og hvor der er Magasiner og Kaserner. Jeg vidste, der

Sousse.

skulde være en Samling af Antikviteter. Med stor Beredvillighed fik jeg Lov at bese alt. Fra Vinduerne i *la salle d'honneur* så jeg ned over Byens hvide, flade Tage til det blå Hav og ned langs Kysten imod *Monastir*.

Sousse er oprindelig en fønicisk Koloni, og den spillede en ikke ringe Rolle i de puniske Krige. Trajan kaldte den

Hadrumetum og gjorde den til Hovedstad i Provinsen. Den blev ødelagt af Vandalerne, genopført af Justitian, lagt i Aske af Sidi-Obka, der brugte en hel Del af Bygningsmaterialerne til Opførelsen af den hellige Stad *Kairvan*. Senere blev den igen opbygget, og Tyrkerne havde her i lange Tider et af Smuthullerne for deres Sørøverflåder.

Byen blev derfor angrebet af Karl den femte i 1537, og senere af Andreas Doria i 1539; endelig blev den besat, uden Sværdhug, den 10de September 1881 af General Etiennes Soldater. Den er, efter Tunis, den betydeligste By i Regentskabet. Den styres af en Khalifa i Beyens Navn.

Fra alle disse Perioder findes der i Sousse en Mængde Minder. Overalt i Husene, Moskeerne og ude i Terrænet finder man talrige Oldsager og antike Murkonstruktioner.

Kasbaens Fundamenter skrive sig, efter hvad Kommandanten fortalte mig, fra Fønicierne, senere have Romerne og alle de efterfølgende Herrer bygget om på den. I den omtalte *salle d'honneur* har man opstillet mange Lerkar fra Føniciernes Tid, der ere fundne i Grave, tilligemed andre Sager fra denne første Periode.

Fra Romertiden er der herlige Mosaiker, tildels indmurede i Væggene, Kar og Vaser, samt Brudstykker af Marmorbuster. — Selve Kasbaen med dens talrige Buer, Porte, Tårne og porcellænsindlagte Vægge er fra Arabernes og Tyrkernes Tid.

Mosaikerne forestille næsten alle Heste. Disses Navne ere anbragte ved Siden. Hesteavlen har åbenbart allerede på den Tid stået højt i Kurs, og Opdrættet af Berberhesten er af ældre Dato, end mange måske tro, ældre nemlig end Arabernes Erobring af Landet. Man seer Hestene prydede med røde Hovedtøjer, Fjerbuske som Top, og på venstre Lår er indbrændt et Mærke, akkurat som man nu til Dags anvender det på Remontehestene.

Hestenes hele Eksteriør på Mosaikerne tyder bestemt på, at Berberhesten den Gang var den samme som nu, ligesom dens omhyggelige Behandling ikke er af nyeste Dato; thi om det så er Strygesko, sees de anbragte på Hestenes Forben. Jeg spørger Kommandanten, om der endnu i denne Egn opdrættes særlig udmærkede Heste? »Ja, det gør der rigtignok. I Retning af Kairvan er der Nomadestammer, hvis Heste ere af særlig ædel Race.«

Jeg stiger op i Kasbaens høje Tårn, der nu bruges som Fyrtårn. Derfra seer jeg ned over Byen, der ligger indesluttet af sin Ringmur.

Til alle Sider ind over Landet seer jeg Olivenhaver, yderst i Horisonten mellem dem skimter jeg nogle Landsbyer som hvide Pletter. Der bo de ildesindede Stammer, som i 1881 satte sig til Modværge mod Franskmændene. De vovede dog ikke en åben Kamp, men om Natten samlede de sig i hundredevis og skød uopholdelig ind i de franskes Lejr.

Der faldt både Officerer og Soldater, hvorfor de bleve hårdt straffede med svære Kontributioner og Pengebøder — stakkels Folk! de havde jo dog kun forsvaret deres Arne!

Min Gut følger mig ned gennem Stræderne; døsige og dovne ligge Maurerne og halvsove i deres Boder, medens de vente på Købere. De nydeligste små Drenge og Piger lege i Gaderne til stor Gene for Færdselen af de små Æsler og store Muldyr. Jeg træder ind i en maurisk Kafé. Til min Forbavselse seer jeg, at den er indrettet i en gammel byzantinsk Basilika, hvis Kuppel hviler på Buer og Søjler. Alt er nu overkalket, men iøvrigt ganske vel bevaret. Kaféen kaldes *El-Kaunat-el-Koubba*, det vil sige Kirkekaféen. Intet er mere malerisk end alle disse Køkkenredskaber, Måtter og Lerkar, anbragte hist og her, rundt i den ældgamle Bygning. Et væmmeligt, utilsløret, tatoveret og skiddent Araberfruentimmer benytter Lejligheden til at tigge sig nogle Sous.

Igennem overdækkede, snævre Gader stiger jeg ned for at høre om en Vogn. En passant kigger jeg ind til højre og venstre i Købmændenes Boder eller Jødernes åbentstaaende Huse. Jeg opdager en Mølle, hvor Æslet gåer sin Runde, ellers seer jeg kun tillukkede Døre for Araberboligerne.

Kabrioletten holder for Døren, min Vadsæk bliver spændt bagpå, mit Fotografapparat godt dækket under Sædet, og nu kører jeg i meget let Kostume, dækket af en vældig Paraply, ved Siden af min arabiske Kusk. Nogle dygtige Rap, og vi fo'r afsted ud af Porten, bøjer uden om Byens Mure og op ad Bakkerne, forbi den store Kirkegård med de mange hvide Grave. Jeg glæder mig allerede over den Fart, som Hesten skyder, det lover godt. De 60 Kilometer skulle nok blive tilbagelagte i de lovede 7 Timer, — da pludselig, som vi nåede op foran den vestlige Port, gør Hesten kort venstre om og flyver ind gennem Porten. Vi få den standset, vendt om, og Kusken fører den ved Tøjle på ret Vej. — Det gåer godt et lille Stykke endnu, og vi suse forbi Soldaternes Barakkelejr, passere udenfor Kasbaen en Markedsplads. Her ligge Kameler og tygge Drøv, der ståer Æsler og sove, og nogle Arabere fra Sletten dorske Tiden hen i Skygge under Vognene, medens Kvinder med vældige Hovedsæt, Ringe om Hals, Hænder og Ankler gå og samle Kviste til det lille Bål, de have tændt.

Atter gør Bæstet kort omkring, så vi ere nær ved at falde af. Pisken bliver brugt, men der er intet Udkomme. Vi fortsætte et lille Stykke Vej, og mindst et halvt hundrede Gange har vi den samme Historie; det er ikke til at holde ud. På den Måde arbejde vi os et Par Kilometre frem gennem Olivenskoven i en kvælende Hede — da opgiver jeg Turen. Kusken giver et vældigt Smæld med Pisken, og Hesten gåer i flyvende Fart ind mod Byen, thi den Vej gåer det, som det var smurt.

Klokken godt fem er det mørkt, så tager Folkestrømmen betydeligt af, og Gaderne ligge øde og tomme. Jeg spiser

To Khroumir-Kvinder.

min Diner i »Hotel de France« ved Stranden, ikke langt fra Esplanaden, og sidder efter Måltidet just og læser i en

Avis, da jeg hører et frygteligt Spektakel udenfor. Jeg kigger ud.

En Hoben Arabere gå i sluttet Trop bag en Fane, der er udfoldet, — de råbe og skrige i Takt. En af dem siger nogle Ord, som alle de andre gentage, — man siger mig, det er Arabere, der anråbe Allah om Regn.

De standse ikke mange Skridt borte, udenfor en Kubba, ved Bab-el-Bahrporten, her opløser Toget sig, og Fanen føres ind i Kapellet.

Jeg gåer en Tur langs Stranden, følgende Vejen mellem denne og Murene hen til *Bab-el-Djedir*. Det er smeltende hedt! Klinet op ad Murene ligger en hel Række Hytter og Skur, i hvilke Heste og Æsler stå opstaldede mellem Vogne og Kærrer. Udenfor er der Dynger af Potter og Lerkar af alle mulige Former og Størrelser, lige fra de største Vin- og Vandbeholdere, der påfaldende minde om dem, man finder fra Romernes Tid, til små Kopper og Krukker med Snirkler og underlige Former af den Slags, jeg har set i Museet på Carthago.

Lervarerne ere bragte hid fra *Nebel*, hvor der siden Oldtiden har været fabrikeret Lerkar, den Dag i Dag som for tusind Aar siden.

Porten er dyb. Den har, som de fleste her i Landet, Nicher og Sæder til begge Sider, hvor man altid træffer Dagdrivere og Tiggere. Men det er ret et Eldorado for de blinde, halte, lemlæstede og for dem, der slet ingen Ting fejle. Den hele Dag rækker de Hånden ud efter en Almisse. — Jeg sætter mig ved Hjørnestenen i Porten. Der er Skygge og køligt, udenfor på Strandvejen brænder Solen; gennem den mørke Porthvælving ser jeg Vejen som en lys Linie og over den Havet, det dejlige blå Hav.

I Løbet af en halv Time passerer mindst hundrede små Æsler. De bære Vandkrukker i Stråhylstrene og desuden som oftest en Mand eller Knøs, siddende overskrævs på Krydset. En enkelt Rytter kommer også forbi på sin lille, men muskuløse Hest, der gåer i Pasgang! Langs Stranden kommer en Flok Geder trippende, de fleste har små Klokker om Halsen, som uophørlig ringe. Flokken lægger sig til Ro i Hjørnet mellem Tårnet og Ringmuren, lige udenfor Porten.

Først et Kvarters Tid efter kommer en Italiener ridende og driver dem videre. Der kommer utilslørede Beduinkvinder, deres Hud er meget mørk, næsten som Negrenes, men deres Træk ere ganske fine. Der kommer også tilslørede Araberinder med sorte Masker for Ansigterne. Et Mylr af Drenge følger efter, de ere allesammen smukke og sortøjede. En og anden rækker Hånden ud — de ere så vante til Europæernes Godlidenhed — Herregud en Sou! det er jo et Himmerige for en Araberdreng.

Der kommer et løjerligt Optog: i den almindelige Arabersaddel sidder en tilsløret Kvinde til Hest »à califourchon«, og bag hende på Hesten troner en lille Dreng; han holder Tøjlen i den ene og en Solskærm i den anden Haand.

Henad Aften bliver det køligt. På Rheden ligger »*La ville d'Oran*«, der i Morgen skal bringe mig syd på; den har Lanterner oppe i Mængde, og inde i Byen er der oplyst og Flag allevegne, det er nemlig i Dag, at den russiske Flåde kommer til Toulon! Derfor er der Fest ikke blot hele Frankrig over, men også i Kolonierne. De illustrerede Udgaver af franske Blade med kolorerede Tegninger af russiske og franske Admiraler og begge Landes Skibe figurere på Væggene i alle Kaféer, Tobaksudsalg, Vinstuer og Bræddehytter i Sousse.

Fyret tændes oppe på Kasbaen. Månen ståer over Byen, Lygterne blusse langs Stranden og på Promenaden, medens Ringmurens krenelerede Linier og Kasbaens Tårne tegne sig sort på Himmelen, og Vandet skvulper sagtelig mod Kaien. — Jeg hører Marseillaisen blive spillet, Vivatråbene følge efter. På Tage og Altaner ses mørke Kvinde-Skikkelser, som nyde Køligheden og Musiken.

III.

Fra Sfax til Gabès.

Ombord i »la ville d'Oran«,
14de Oktober 1893.

I Morges Klokken 9 lettede vi fra Rheden ved Sousse og styrede mod *Monastir* i brillant Vejr. *Monastir* eller *Mistir* har en 9000 Indbyggere, hvoraf 1000 ere Europæere; den var oprindelig en carthageniensisk By, senere Romernes *Ruspina*, og er nu omgiven af en kreneleret Mur med Tårne, hvorigennem der fører 5 Porte.

Nogle Moskeer, hvis Minareter ere prydede med farvede Porcellainsplader, rage hist og her op over Husene.

Jeg går tværs gennem Byen fra Syd ud på den modsatte Side. Her træffer jeg en vældig Kirkegård. Grav ved Grav; rundt imellem Koubbaer. Et Vandingssted ligger på selve Kirkegården; det må vist være noget rart Vand! Jeg følger langs Bymuren og nåer snart Stranden, og der ude foran mig ligger de tre små Øer: *Djezirel-el-Haman*, Duernes lille Ø, *Djezirel-Sidi-Aboul-Fairl-el-R'adaui*, opkaldt efter en Marabut, hvis Koubba troner på Toppen, og den tredie Ø *Djezirel-el-Austan* (Øen i Midten). Langs Stranden følger jeg Murene. Maurerkvinder og Børn ere ved at vaske på Strandbredden, ude i Vandet ligger en Del Både i Læ af Øen og på grundet Vand. — Klokken ti er jeg igen ombord til Frokosten, og Klokken elleve lette vi for at styre mod *Mehdia*, 60 Kilometer længere mod Syd.

Vi passere på Vejen *cap Diauros*, hvor det gamle Thapsus lå. Det var en carthageniensisk Koloni. Her slog Cæsar Scipio og Cato. Flere Ruiner minde om den gamle Tid. På *Mehdias* Rhed ankre vi Klokken hen ved tre.

Mehdia var en Gang en meget betydelig By; nu har den kun en halv Snes tusind Indbyggere. Sicilianerne belejrede den 1147, Araberne 1160, Hertugen af Bourbon 1390 og Karl den femte i 1557. Malteserridderne deltoge i dette sidste Angreb, og man viser endnu en af disse Ridderes Grav. — Nogle Europæere drive Handel med Olie og tørrede Frugter, Svampe, Koraller og Sardiner. I Maj og Juni Måneder ligger der ofte et Par hundrede Både ved Stranden. De fiske Sardiner og have i Almindelighed en god Fangst. I en enkelt Nat kan en enkelt Båd endog fiske indtil 2 à 300 Kilogram Fisk.

Ombord i »ville d'Oran«, paa Rheden
ved Sfax, 15de Oktober 1893.

De større Skibe følge ikke Kysten fra Mehdia til Sfax, men må gøre en stor Omvej udenom *Kirkennah* Øerne, da Vandet mellem disse og Kysten er for grundet.

På denne lange Strækning har man anbragt en halv Snes lysende Bøjer for at markere Vejen; Bøjerne ere fyldte med komprimeret Oliegas og brænde Dag og Nat uafbrudt. De kunne brænde i tre Måneder, men efterses af en Vagerdamper mindst en Gang om Måneden.

Tidlig i Morges kastede vi Anker, omtrent en halv dansk Mil udenfor Sfaks, hvis hvide Mure glimtede i Morgensolen inde på Kysten. En Dampbarkasse satte os i Land. Ebbe og Flod er her meget stærk, der kan være indtil 2½ Meters Forskel, hvad der vil sige noget på den flade Strand. — Vi passerede Damperen »Fædrelandet« fra Bergen, som lå og lossede Trælast. Ellers var der ingen Skibe på Rheden.

Sfaks blev taget af Admiral Garnaults Folk den 16de Juli 1881 efter et alvorligt Bombardement, som lagde en hel

Del af Byen og Voldene øde. Nu er den Mur, som tidligere omgav den europæiske Del mod Havet, nedrevet, og her har Franskmændene anbragt deres Etablissementer. Bag denne Del af Byen ligger den arabiske By; omgivet af Mure og Tårne.

Fra Sfax.
(Efter Maleri af Fru Konsulinde Henriksen.)

På Havnepladsen traf jeg den svensk-norske Vicekonsul, Olaf Henriksen, en ung Mand, der i Løbet af nogle Aar har erhvervet sig en smuk Stilling som Medindehaver af den største og vist eneste Trælastforretning på Stedet. Hans Lager og Kontorer ere ved Havnen. Hans Kompagnon Olsen, er ligeledes Nordmand. Henriksen er Agent for det

forenede Dampskibsselskab; men der kommer sjældent danske Skibe herned.

Efter en Tur gennem Byen førte Hr. Henriksen mig hjem til sin Hustru, en norsk Dame fra Christiania, og i deres Selskab tilbragte jeg en hyggelig og fornøjelig Dag i deres Bolig udenfor Byen med Udsigt over Havet.

Fruen er ikke så lidt af en Kunstnerinde. På Væggen hang Billeder fra Hjemlandet og fra Sfaks, som hun med stort Talent havde malet.

Marabutbegravelserne og Kirkegården udenfor Murene og Arabertelte i Nærheden vare de Sujetter, som tiltalte mig mest. Med stor Elskværdighed lovede hun at være min Medarbejder ved at tillade mig at benytte et Par af Billederne i min nye Bog.

»Alle vi Skandinaver ere jo dog i Grunden Landsmænd — i det Mindste betragter jeg enhver fra Norden som sådan,« sagde den elskværdige Frue, og i Sandhed, hun præsterede Bevis derfor, ikke alene overfor mig, men også overfor Nordmanden, Kaptajn Falsen, Føreren af Trælastdamperen, som også var Gæst.

»Om Klimaet ikke forekom Fruen for varmt?« »Å nej, men det er så ensformigt her, hele Tiden omtrent det samme. Å, man kan længes sådan efter Forandring. De véd ikke, hvor Længslen kan komme op i en, når vi ved Juletid sidde for åbne Døre og lide af Varmen; så tænker vi jo på dem derhjemme, der nu have travlt med Juleindkøb, — og så Sneen i Gaderne, — og Juletræet!«

»Ja, vi har haft Juletræ, et rigtigt Juletræ hernede; og man har også lovet at sende os et til denne Jul; men for Tiden er al Indførsel af Grøntsager, også Træer med Blade, forbudt, fordi man er bange for, at Vinlusen skal følge med — så det er tvivlsomt, om vi få det.«

»Ja, og sådan en varm Høstdag, den oplever man ikke heller hernede; men vi har det jo godt, og en Gang imellem kan jeg jo også komme hjem til Norge på Besøg.«

Svogeren og dennes Hustru kom også til Stede, og vi

havde en rigtig hyggelig Middag — kun alt for tidligt måtte jeg ombord med Dampbarkassen.

Fra Land vinkede Dannebrog til Farvel, da vi stod ud af Havnen. En Hyldest fra min Vært.

Sfaks er en stor By på henved et halvhundredtusind Mennesker, hvoraf omtrent en Ottendedel er Europæere. Den driver stor Handel med Svampe, Olie og Alfastrå, hvilket eksploiteres af Societé franco-anglaise-tunisienne; endvidere med Frugter, særlig Agurker.

Disse hedde på arabisk *Sfakus*, hvoraf man har villet udlede Byens Navn. — I Omegnen er der mange Villaer og Haver, hvorhen Byens Folk ty i den hedeste Tid; men udenfor dem er der øde og sandet.

I gamle Dage havde Romerne en stor Stad her, hvorpå der findes mange Vidnesbyrd. — Jeg så Hvælvingen i de dækkede Gader hvile på Kapitæler og Søjlehoveder af romersk Oprindelse. Jeg hørte om gamle romerske Grave og Tomter, som stadig findes.

Ikke langt fra Hr. Henriksens Bolig ligger Ruiner, hvor hvem der vil har kunnet bryde Stykker af ældgamle Mosaikgulve.

I Sfaks ligger Soldater, blandt andet prægtige Spahier; men der er for Tiden ikke mange af dem hjemme, de ere på Manøvre.

Gabès, den 16de Oktober 1893.

I Nat gik vi i fire Timer fra Rheden ved Sfaks til Gabès.

En gul Strand, — bag ved nogle hvide Huse, og til højre en Palmelund, således ser Gabès ud fra Søen. — Fra Landingsstedet er der et Stykke til det europæiske Kvarter.

Jeg hilste på Kommandanten Oberst *Gousset* af Spahierne, til hvem Regentskabet i Tunis havde anmeldt mit Komme

med Anmodning om, at han vilde assistere mig med Råd og Dåd angående min Rejse til Huleboerne (Troglodyterne) i Bjergene mod Syd. Det var just Parol, og Obersten forestillede mig for en Del af Officererne. Kaptajn *Montague* af Generalstaben lånte mig sin Hest, og en Spahis blev udkommanderet som Ledsager.

Gabès, den 16de Oktober 1893.

»Når man begiver sig til Syrterne og *Leptis magna*, træffer man mellem Afrikas Sand en By, der hedder *Tacape*, Jordbunden der er overrislet og vidunderlig frugtbar; Byens Udstrækning i alle Retninger er 3000 Skridt. Der findes en righoldig Kilde, hvis Vand kun bliver uddelt til bestemte Tider, og der vokser under den høje Palme et Olietræ og under dette et Figentræ. Under Figentræet groer et Granatæbletræ og under dette igen Vinstokken. Men under denne såes først Havre, siden Grøntsager og Græs — altsammen i det samme Aar. — Ja, sådan vokser det ene i Skyggen af det andet.«

Således skrev *Plinius* om Oaserne ved Gabès for over atten hundrede År siden — og det passer i Hovedsagen endnu den Dag i Dag. Af den By, som Carthagenienserne havde opelsket, som Romerne havde gjort til en Koloni, som siden var Sæde for et Erkebispedømme, og som lå nærmere Havet end de nuværende Landsbyer, er der nu kun nogle uordentlige Ruiner tilbage på Bakkerne ved *Sidi-Boul Baba's Zaouia*, hvilke er vanskelige at bestemme. Der sees Rester af Cisterner, satte i den uforgængelige Cement, som Romerne alene forstod at lave. Men Murværket er forlængst bortført til Oaselandsbyerne *Djara*, *Menzel*, *Chennini*, hvor man den Dag i Dag træffer Kapitæler, ornamenterede Reliefs og tilhuggede Sten Side om Side i deres usle Bygninger med soltørrede eller utilhuggede Sten.

Det er da også først langt ned i Tiden, at denne gamle By er forsvundet. De arabiske Geografer i det ellevte og

2*

tolvte Aarhundrede ligesom Leo Africanus i det 16de Aarhundrede omtalte Gabès som en stor By, der var omgivet af Mure og dybe Grave, som kunde sættes under Vand. De fortalte os, at der var et stort Kastel, at Byen havde en talrig Befolkning og mange Forstæder. Så lagde det muhamedanske Regimente sin jærnhårde Hånd over Landet, og Byen spredte sig i Landsbyerne *Djara* og *Menzel*, hver på c. 4000 Indbyggere, ved Floden og tæt ved Markeds-

Torvet i Landsbyen Menzel.

pladsen, idelig kæmpende om Besiddelsen af denne, medens andre Landsbyer, blandt hvilke *Chennini* er den største, gemme sig mellem Palmelundene.

For at have Hånd i Hanke med de rivaliserende Landsbyer anlagde Tyrkerne et Fort: *Bord-Djedia* (det nye Fort) midt imellem dem. Det blev sprængt i Luften, da de franske Marinesoldater den 21de Juli 1881 angreb, stormede og indtog Landsbyerne.

Senere er der nærmere ved Havet af de Barakker, Værtshuse og Spisekvarterer, som efter den første Besættelse afgav Tilhold for alle Slags Eventyrere, og som Soldaterne derfor

Jøder fra Menzel.

ikke uvittigt kaldte *Coquinville*, opstået en hel lille By, den såkaldte *Gabès-Port*, hvor den europæiske Koloni på mellem et og to Tusinde Mennesker af mange forskellige Middelhavsnationaliteter boer. Her fandtes tidligere kun en eneste

Bygning, nemlig den, hvor General *Allegro*, Beyens Guvernør over *El Arad*, det sydligste Distrikt i Tunis, boede, og hvor han endnu boer — men nu træffer man i de lange Gader både en Kommandantskabsbolig, Officerernes Kaserne, Hotel de l'Oasis og utallige større Forretninger af ethvert Slags. Bag Byen mod Syd ligger Kasernerne for Garnisonen, der beståer af Spahier og Infanterister. Tidligere lå Tropperne længere ned i Landet på en Forhøjning ved Gabès-Floden, fordi Vandet der var bedre, men nu har man fra en nærliggende Oase ledet Drikkevand ned til Byen.

Ued-Gabès eller Gabèsfloden udspringer en Snes Kilometre inde i Landet og løber i en bred Flodseng gennem saltholdige og kalkholdige Lag ned til Oaserne, hvorfor Vandet indeholder meget Magnesia og derfor er i høj Grad usundt. Det har da også forårsaget mangen ung Kolonists og Soldats Død. Der bliver fortalt, at den ældste af de Soldater, der ligger på den lille Kirkegård, kun er fem og tyve År!

Vandet har selvfølgelig i Oldtiden været akkurat lige så usundt, men Romerne, disse Mestre i Kolonisering, anvendte derfor Regnvand, som de samlede i Cisterner, — overalt her i Syden træffer man Rester af sådanne.

Vi, jeg mener den arabiske Rytter, som man havde givet mig til Vejviser, og jeg rede over på Flodens nordre Side for at gennemkrydse Gabès-oaserne fra Havet og ind efter.

Det er den herligste Promenade, jeg mindes at have foretaget.

Havet brummede bag Sandklitterne, medens Hestene pustede af den anstrængende March i det dybe Strandsand. Bag Klitterne tittede Palmetoppene frem, og et Øjeblik efter vare vi i Skygge. Solen glimtede ned gennem Palmernes Grene på Oranger, Citroner og Granatæbletræerne. Ad Stammerne slyngede sig Vinstokke op mod den kære Sol,

idet de i Guirlander strakte sig fra det ene Træ til det andet. I Lysningerne mellem Palmerne lå Frugthaverne. Der voksede al Slags Træfrugt: Fersken, Æbler, Pærer, Blommer, Abrikos, Figen, Oliven og mange andre. Luften var svanger med Duften fra Træernes og Planternes vekslende Skarer. Det dejligste, saftigste Grønsvær vældede frem i Skyggen af Løvet foroven. — Mellem det rislede Vandet i Bække og

Fra Oasen Gabès.

små Kanaler, dæmmede op ved Diger og lave Volde på samme Måde som ved Engvanding.

Ad Stier og Veje, der bugtede sig mellem Digerne, snirklede vi frem — somme Tider red vi på smalle Adgange mellem to Bakker. Mødte vi så Arabere på deres små belæssede Muldyr, kneb det at komme forbi. Det var stille der inde mellem Træerne — kun af og til når vi kom meget nær ved et af Teltene eller Stråhytterne, som lå

gemte mellem Løvet, hørte vi Stemmer og Hundeglam. Børn og Kvinder tittede frem mellem Grenene og så på os. Vi så Mændene i lette Dragter arbejde i Haverne med Hakke. Vi så Kvinderne luge i Bedene og samle Henna i Kurve. Fuglene fløj fra Gren til Gren eller hen over Lysningerne, Skovduer kaldte og Turtelduer kurrede, medens Bogfinken smuttede om i Mandeltræets Top. Vi hørte den fjerne Lyd af Jægerens Skud, når han i Lysningerne eller Udkanten af Oasen skød på Haren, Vagtlen eller Agerhønen. En Marabutbegravelse lå i Udkanten mod Havet. Den var muret af ældgamle Rester fra Oldtidens By, blandet med nyt Materiale. De Søjler, der bar Forhallen, vare sammensatte af ganske smukt formede Kapitæler og nye grove Sten.

Vi kom ud på de øde Sletter og øjnede langt borte på Bakken andre Palmelunde; men vi skyndte os ind i Fortryllelsens Skov igen og fortsatte ad Stier over små Stenbroer, under hvilke Vandet rislede hen, og dækkede under Palmernes Hvælvinger kom vi til en bredere Vej mellem høje Diger. Der kneb det at komme frem, da nogle Trænsoldater med deres med Muldyr forspændte Kærrer vare kørte fast i Dyndet, fordi Vognene vare for tungt læssede med Sten. Vejen tog Retning mod Floden.

Som vi kom ud af Palmelunden fra Hulvejen for at passere Broen, lå Landsbyen for os på den anden Side med sine grå Murflader. Stranden var fyldt med Kvinder og Børn, der vaskede Tøj. På Buskene hang Klæder til Tørring, medens opkiltede Skikkelser vadede ud i Vandet eller sad på Stenene i Strandkanten og hamrede løs med Banketræerne. De fleste lod, som de ikke så os, enkelte vendte Ryggen til, og en enkelt lo skælmsk med et stjålent Øjekast. Den hele Scene var en udmærket Malers Pensel værdig: det grågule Vand, den gule Strand, den grønne Skov, den dybe blå Himmel og på denne Bund de mangefarvede Kvinder og Børn i idel Virksomhed under højrøstet Tale.

Vi red ind gennem Porten. Landsbyen er snevre Gyder og Stræder mellem lave usle Huse. Luften var kvalm og

hed, og Snavs og Støv traf vi overalt, Min Vejviser red foran og skubbede under høje Råb Folk til Side. De fandt sig roligt i at blive hundsede. Frænde er Frænde værst.

Så red vi igen over Floden gennem Oasen til andre Landsbyer, og efter at have nået til *Chennini's* fattige Hytter bøjede vi igen ned over Floden, der her løb mellem høje Skrænter, besøgte nogle Teltpladser tæt ved, just som Natten

Vaskerkoner ved Djarabroen.

faldt på, og hastede nu, idet vi lod Hestene tage en kort Galop, ad Vejen hjem til Gabès.

Det var kvælende hedt, og i »*Hotel de l'Oasis*« flyttede Værten Bordene ud på Tagene, for at Gæsterne kunde få lidt Kølighed til Dinéen.

Der sad vi nu en Mængde Mennesker, mest Officerer af Garnisonen, grupperede ved små Borde rundt om med den åbne Gårdsplads liggende som et mørkt Rum midt imellem os.

Stearinlysene lyste for hver lille Gruppe, medens Stjernerne tindrede foroven, og Palmeskoven lå som en mørk Kniplingskant over Hustagene i Nord. Nede fra Gaden lød Støj og Spektakel.

IV.

Fra Gabès til Matmatabjergene og tilbage.

Den 18de Oktober 1893.

Fra Toppen af et Bjerg, siddende på Hug i en ussel Hytte, der for mig er Indbegrebet af Hygge — fra Landsbyen *Zaroua* i *Matmatabjergene* sønden for Gabès — skriver jeg dette ved et flimrende Stearinlys.

Udenfor hører jeg min Hest stå og æde den velfortjente Byg; længere borte hører jeg Hundene gø. Månen sender sine Stråler ind gennem Døren. Af og til kommer Lyden af menneskelige Stemmer til mit Øre; men det varer ikke længe, så høre de op, thi Solen er forlængst gået ned, og her lægger man sig tidligt for at stå op ved Daggry.

De sidste to Dage ere forløbne som et Eventyr! Iforgårs kom jeg til Gabès, og allerede nu er jeg midt inde mellem Bjergene.

Da jeg igår Morges, Klokken fire og en halv, åbnede mit Vindue i »*Hotel de l'Oasis*«, var det endnu halvvejs mørkt; men jeg så dog nede på Gaden en opsadlet Araberhest og ved Siden af en hvid Bylt ligge på Fortouget; det var *Hammed,* den arabiske Rytter, som »*le bureau de renseignement*« havde stillet til min Disposition, og som nu ventede på, at Klokken skulde blive fem; det var nemlig Tiden, da Afmarchen skulde finde Sted.

Kaartskitse
over den sydlige Del af
Regentskabet
Tunis.

(Efter Forf.'s Rids, udført af Arkitekt Johs. Dich).

Lidt efter kom min brune Hingst, der var afgivet af Spahisregimentet.

Mine få Nødvendighedsartikler, mit Fotografiapparat og min Frokost blev anbragt på Hammeds Hest — Revolveren hængte jeg på min Sadelknap — kun lidet anende, at jeg endnu samme Aften skulde komme til at skyde den af i festlig Anledning, — og vi skridtede af Sted ud mellem de nybyggede, europæisk udseende Huse.

Udenfor Byen er Terrænet temmelig jævnt — vi følge Landevejen.

Til højre for os, mod Nord, ligger *Ued-Gabès'* snirklede Flodseng; men vi se den ikke, da den ligger dybt nede.

På den anden Side ses Palmelundene som en mørk Skov.

Landsbyerne ved Floden tegne sig lyst mod dén som Baggrund.

Solen er ved at stå op og skinner på *Sidi-Boul-Baba's* hvide Kubba til venstre.

En Officer kommer i den tidlige Morgenstund farende hen over Sletten med sine Hunde halsende foran sig.

På Vejen møde vi små Grupper af Indfødte, der komme drivende med Kameler og små Æsler, belæssede med Fragter af Alfastrå.

Deres Hjem ligger mange Mile borte, hist bag de blå Bjerge, som utydeligt skelnes i Horisonten, de komme fra *Hadège*, hvor vi agte os hen, for at sælge omtrent det eneste, de kunne undvære i denne hede Sommer.

Vi møde lidt efter andre små Karavaner af Æsler, som drives frem med små Bundter af Grene og tørt Træ.

Efter et rask Trav, der bringer Varme i Kroppen i den kølige Morgentime, bøje vi af til venstre i sydlig Retning ind på Stien, der snor sig hen over det let bølgeformede Terræn.

Et Par Agerhøns flyve op, vi høre Vagtelen kalde, og nogle Lærker trippe om på den øde Jordbund.

På en Bakke mod Nordvest se vi Lejren ved *Ras-el-Ued*, som General *Boulanger* i sin Tid anlagde.

En Gang imellem tage vi en rask Galop; men det er kun på kortere Strækninger, når ikke Stierne ere alt for dybe og snirklede.

Hist står en vindtør Oliven og her en enlig Daddelpalme på Steder, hvor der i den våde Tid, — om der ellers kommer nogen, — kan samle sig lidt Vand.

Vi blive indhentede af en Rytter, tæt hyllet i en hvid Burnus.

Hætten er trukket op over Hovedet og rager som en Top op i Vejret.

Det er *Amor* fra Hadège på sin unge spinkle, men udholdende Hest.

Han vil gøre Følge, da han kender Hammed. Sort er hans Hår, Skæg og Øjne, velvilligt er hans Udtryk, åben hans Pande og kridende hvide hans Tænder.

Det hænder, at han af og til tager fejl af Stierne, når vi skal over et udtørret Flodleje eller op over en lille Forhøjning; så driller Hammed ham, fordi han ikke engang kender Vejen til Hadège, hans Fødested; men Amor oplyser, at det er fjorten År siden, han red denne Vej, han har nemlig i lang Tid boet i *El-Hamma,* længere Vest på, og derfra tog han altid den lige Vej hjem til sin Egn.

Efter to Timers Ridt, under hvilket vi kun en enkelt Gang har mødt Folk, komme vi til Oasen *El-Hamdu.*

Udenfor gå nogle forkrøblede Kvier og græsse under Bevogtning af en gammel Fyr, — et Par Geder er der også.

Ved Kilden vande vi vore Heste. Den ligger i Udkanten af Oasen, omgiven af Palmer.

Fra den eneste murede Bygning, vi kan se, titte Kvindeskikkelser frygtsomt over Murene.

En Mynde kommer farende i Følge med en anden Hund, — der nærmest ligner en Sjæferhund — hen over Sletten til Hestene og vader ud i Vandet for at drikke med disse.

Lidt efter kommer der Folk til med Kameler, også de søge Kilden.

Marabutbegravelser tæt ved har vi passeret. Oasens Palmer ligge som en lang Linje til venstre for os. Vi se

Røg stige i Vejret fra Gourbierne og Teltene inde mellem Palmerne.

Fra en Teltplads udenfor Oasen kommer Hundene halsende, medens Beboerne stå stive som Støtter og glo på os.

Over lave Flodsenge med stenet ækel Bund for Hestene ride vi videre mod vort Mål i Bjergene, medens Solen brænder hedt, og Sanserne døves.

Arbejdere. — Gabès.

Der kommer efter et Par Timers Forløb atter nogle Kameler med Fragter, så nogle Fodgængere og mellem dem een uden Burnus og uden Hovedbedækning. Han er kun klædt i en Skjorte, som holdes om Livet af et Reb. Hans Hår har i Nakken en sort Dusk; i Hånden bærer han en Stang med en rød Fane. Amor fortæller, at det er en Marabut fra en af Landsbyerne ved Gabès.

Marabuter er der ingen Mangel på. Han her er meget fattig og har nu været inde i Bjergene for at kræve nogle

Penge, han mente at have tilgode. Fanen har han, for at enhver kan se, at det er en hellig Mand, der kommer.

Jeg giver ham nogle Skillinger, og Fyren ønsker mig alt godt på min Rejse, idet han kysser min Hånd.

Nå ja, det er ikke enhver, som der bliver ønsket Lykke på Rejsen af en Marabut. Den Hilsen havde jeg for godt Køb.

Vi ride endnu et godt Stykke og ere nu inde mellem de Småbjerge, der som Øer ligge foran den sammenhængende Kystlinje.

På nogle Forhøjninger ligger Sten i Dynger, — »det er fra, før vi kom,« siger Amor.

Et og andet Sted, hvor Jorden er nogenlunde jævn, er der kradset lidt i Skorpen omkring de tørre Buske, det er Agermarker, det vil sige, det kan måske blive til det, hvis der kommer Regn, men det er der ingen Udsigt til.

Vi gøre Holdt ved nogle Buske og spise Frokosten: Brød, Smør og Ost, som vi alle kunne nyde, samt Vin og Kød til mig alene. Et Granatæble gives til Dessert.

Imedens vi sidde der, komme fem Kvinder i blå Dragter og ledsagede af en gammel Gut drivende med en halv Snes Kameler. Ringe har de om Håndled og Ankler; de se flygtigt på os og traske videre. Kun en Negerkvinde, der gåer bagerst søger at indsmigre sig — hun er vist ikke vant til at blive gjort stor Stads af.

Amor har taget Burnussen af, og det viser sig, at han under den har en ganske ny Haïk. Den har han været inde i Byen og købt for de Penge, som en Løjtnant ved Tiraillearerne har givet ham i Leje af den røde Hest. Løjtnanten var just på Manøvre der, da hans Hest blev syg, så lejede han Amor's.

Efter at vi igen ere stegne i Sadlen, lægger både Amor og Hammed deres Haïker, men kun for senere igen at tage dem på, da Solen ved Middagstid brænder frygtelig hedt mellem Bjergene.

Det gåer nu jevnt op ad over den kalkagtige Jordbund.

I de små Dalfurer, der nu ere tørre, stå hist og her Grupper af Palmer og Oliven, for hvilke der er dæmmet op.

I Skrænterne tæt ved er der ofte gravet små Huler, der beboes i Høstens Tid, når der må holdes Vagt over Afgrøden.

Nu svinge vi ind mellem Bjergene stadig højere og højere op, indtil jeg pludseligt, ved at vende mig om i Sadlen, ser Middelhavet som en blå Stribe langt borte.

Vi ere i Øjeblikket på det højeste Punkt for i Dag. Nogle Hunde vise sig hist og her på Afstand og gø; i Nærheden af dem ses ofte hvide Skikkelser, og der stiger Røg op. Hammed siger, at der boer Folk i Huler; men det er kun Småfolk; om lidt ville vi komme til en hel underjordisk By.

Jeg gjorde pludselig Holdt, da der foran mig lå en Dal med forholdsvis mange Træer. På den anden Side Dalen hævede sig høje Bjerge i en lang Række, Dalbunden lignede akkurat en ældgammel stor Sand- eller Lergrav med mange, mange forladte og forlængst udnyttede Skakter, i hvis Bund der var plantet Træer: Palmer, Oliven og Figentræer.

»Er det *Hadège?*«

Hammed nikkede, og jeg stod af for at fotografere. Klokken var nu akkurat to, og vi vandrede et Stykke ned ad ved Siden af Hestene.

Just som vi igen ere stegne i Sadlen, kommer en hvid Sjæferhund farende op fra et Hul, vi ikke havde bemærket. Den halser os ganske afskyligt i Møde. Fra de nærmeste små Bakketoppe stemme dens Kammerater i med.

Jeg rider op for at se efter Hunden og fåer da Øje på et dybt Hul, der fra Bakkens Top er gravet ned i Jordsmonet med lodrette Vægge.

Der nede på Bunden øjner jeg en Kamel, som ståer og driver, jeg ser Husgeråd ligge om et Ildsted og store Sivkrukker med Byg midt imelllem ædende Høns. Kvinder og Børn se op, da de høre min Hests Trampen; de betragte mig et Øjeblik og flygte så ind i Huller i Væggene.

Hammed siger, at jeg ikke må holde stille; jeg adlyder hans gode Råd.

Ind i Bakken føre Stier, disse ende foran en stor Dør eller Port. Gennem den sker Passagen åbenbart ind i den lange underjordiske Hulegang, som ender i den firkantede, foroven åbne Gårdsplads, jeg nys så, og hvorfra man kommer ind i de udhulede Rum, der tjene til Beboelse, Forrådskamre og Stalde.

Palmernes ranke Stammer tegne sig lodret mod Bjergene i Horisonten. På et jevnt Terræn vokser en Del Oliventræer, enkelte Palmetræer blande sig imellem.

Under et af dem sidder en Klynge Mænd.

Hammed siger, at store Kalifaen er mellem dem, hvorfor jeg holder stille.

En gammel Gråskæg rejser sig og skrider hen mod mig.

Han giver mig Hånden og ønsker mig Velkommen.

De andre Mænd følge hans Eksempel.

Det er smukke Skikkelser med regelmæssige Træk, sorte Øjne og lige Næser — man opdager snart, at det ikke er den almindelige Arabertype.

Fra den åbne Plads føre flere Gange ind i Bakkerne til Troglodyternes Boliger, der alle ere af samme Konstruktion som foran nævnte.

Der bliver anvist mig Bolig i en af Hulerne.

Fra Forterrænet træder jeg ind i Bakken gennem Træporten med de svære Hængsler.

Jeg kommer nu frem gennem en lang, i Klippen hugget Gang af noget over Mandshøjde. Til Siderne er udhugget store Rum for Heste.

Den overdækkede Gang ender i en åben, firkantet Gårdsplads med lodrette Vægge på en 10 Meters Højde; Bredden af Gården er lige så stor.

Fra Gårdspladsen træder man ind i de regelmæssig, med hvælvet Loft udhugne Huler.

I det underjordiske Gæsteværelse strækker jeg mig med Velbehag på en Løjbænk med prægtige Tæpper fra Kairvan.

Et Bord og nogle Stole fuldende det for europæiske Gæster bestemte Bohave.

Kalifaen er rig — meget rig — så den Luksus kan han nok tillade sig. Det er forresten meget sjeldent, at han fåer Besøg af Europæere.

Han fortalte med Stolthed, at General Boulanger i sin Tid var hans Gæst.

Efter det lange Ridt trænger jeg til en kort Hvile. Døren til Gården bliver lukket, og nu er der ganske mørkt i Værelset.

Fluerne genere ikke, og jeg fåer mig et vederkvægende Blund.

Jeg vågner ved at høre Hestene vrinske udenfor i Gangen. Lidt efter strømmer Lyset ind gennem Døren. En Skikkelse træder ind, et Øjeblik bliver det ganske mørkt igen, medens Vedkommende passerer Døråbningen.

Det er Kalifaen, bag efter ham Hammed, andre Skikkelser, Sønnerne og Husets Folk.

Jeg udtrykker min store Glæde over at være kommen til en så gæstfri Mand, og Kalifaen giver tilbage med samme Mønt, så bliver Kaffen serveret; jeg byder Cigaretter, og medens Selskabet grupperer sig rundt om mig på Gulvet med Undtagelse af Kalifaen, der tager Plads ved min Side på Løjbænken, gåer Samtalen ved Hjælp af Hammed ret livligt.

Indholdet af mine Saddeltasker, mit Fotografapparat og særlig min Insektsprøjte ere Genstand for en omhyggelig Undersøgelse.

Men vi kan ikke blive siddende sådan og drive Tiden hen. Jeg må ud og se mig om.

Gennem Hammed havde jeg udtrykt Ønsket om at komme ind i et Hus; man lovede mig også, at jeg skulde få Alt at se; men flere Gange gik vi forbi de firkantede Åbninger på Toppene af Bakkerne, ligesom vi passerede Indgangene til Husene, uden at nogen gjorde Mine til at byde mig ind.

Endelig kom vi til et Hus, hvor man viste mig ind. Det var i Hovedsagen indrettet som det, hvorfra jeg kom. Det beboedes af en Jøde og en fattig Berberfamilie.

I Gården var der snavset, Køkkenredskaber lå overalt, nogle Sivkrukker med Korn stode i Midten, Fjerkræ og Geder løb om mellem dem.

En Kvinde, rynket, tatoveret, gammel, snavset og grim blev ført frem, for at jeg skulde se hende.

Det var naturligvis Jødens Kone. Hans Husfælle Berberen så jeg ikke.

Jødefamilie i en Hulegård i Hadège.

Da jeg trådte ind i Boligen, forsvandt der nogle blå Skørter og bare Ben ind i Hulen og til Siden.

Jeg begyndte allerede at blive utålmodig og bange for, at man vilde have mig til Nar og ikke vise mig det, jeg ønskede at se, nemlig hvordan Berberne bo og leve.

Heldigvis fik jeg senere rig Lejlighed til at studere alt dette.

Jeg spadserede, ledsaget af et Par af Kalifaens Sønner og nogle Mænd rundt i Dalen over Bakker, hvorfra jeg skelede ned i Hulerne, gennem Dalfurerne, hvorfra jeg så Kvinderne smutte ind gennem Udgangene til Husene, hen under Palmer og Oliventræer, ledsaget af Hunde og nysgerrige Drenge.

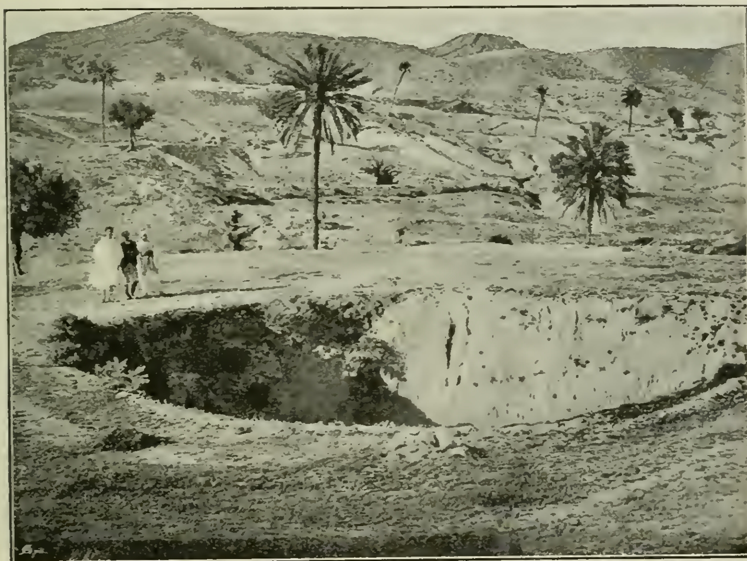
Mit Fotografapparat havde jeg med, det brugte jeg flittigt.

Det bliver hen ad Solnedgang, Varmen er forbi, nu ånder man frit.

På en stor åben Plads, garneret med Palmer, stormer mindst et halvhundrede Drenge og unge Mennesker afsted fra den ene Side til den anden.

De have aflagt Burnussen og ere kun iførte den røde Hue og Skjorten, som flagrer om dem. Med lange Stokke, der er bøjede i den ene Ende, slå de løs på en Tøjboldt. Den flyver frem og tilbage, snart i Luften, snart på Jorden.

Prægtige ere de at se til disse muskuløse, ranke, smidige

Matmata-Hule.

og kække Skikkelser med den lysebrune Hudfarve, de regelmæssige Træk og de glimrende Øjne.

Jeg tænker på, at sådan legede Grækernes og Romernes Drenge på Sletterne nedenfor de blå Bjerge.

Legen varer ved i et væk, til Solen hurtigt er dalet bag Bjergene.

Det er nu ikke muligt at se længere, thi Tusmørket kendes jo ikke i disse Egne.

Jeg vender atter tilbage til min Hule, tænder Lys, damper på Cigaretter og venter på, at Måltidet skal blive serveret for mig.

Der kommer en fem Skikkelser, hver med sit Fad, som anbringes på Bordet foran mig. En Krukke med Vand

Matmata-Hulegård.

bliver sat ved Siden. Det er Suppe med Kødklumper, dygtig pebret. Så en Hønse-Ragout, derpå et vældigt Fad med Kuskuss, Byggryn og Bedekød, og endelig Honning og Brød. Det er af Byg, tørt, men velsmagende.

Kniv har jeg selv med, og en Ske, dette Klenodie for en Europæer i disse Egne, bliver mig leveret.

Hammed ståer ved Siden og fylder mit Glas hver Gang, jeg har drukket, og rækker mig Maden.

Ved Siden sidder *Mansur*, Kalifaens tredie Søn, som Skik og Brug fordrer det.

Jeg opfordrer ham til at spise med; med en yndefuld Bevægelse fører han Hånden op til Brystet, bøjer Hovedet og beder mig undskylde.

Hammed fortæller, at de Fremmede, som skulle hædres, altid spise alene.

På Gulvet ved Siden sidder en Skare hvide Skikkelser, alle betragte de mig, medens jeg spiser.

Der hersker dyb Tavshed.

Dette Arrangement generede mig til at begynde med lidt, men man vænner sig hurtigt til den Slags Ting.

Hammed vedbliver at opfordre mig til at spise..

Jeg syntes, det næsten kunde være ham det samme — senere opdagede jeg, at det var Finfølelse, der havde bevæget ham.

Da jeg nemlig havde fuldendt mit Måltid, var det hans og de andres, også Mansurs Tur til at spise Levningerne.

De af mig afgnavede Ben, Kødrester m. m. bleve igen fyldte i Fadene, hvorpå disse bleve bårne ud i et tilstødende Rum, hvor alle Mænd lejrede sig rundt om Fadene.

Forinden fyldte de Vand i en Skål og tvættede Mund og Fingre.

Jeg kiggede ind i Rummet til dem. Der lød en vældig Smadsken ind til mig.

Skoene vare stillede ud til Siden af den Sivmåtte, på hvilken de sade.

Fingrene brugtes i Stedet for Ske og Gaffel.

Da en lydelig Ræben endelig forkyndte, at de vare færdige, bleve på ny Rester og Ben smidte i Fadene, og nu var det formodentlig Drengenes og måske Negrenes Tur, hvorefter endelig Hundenes.

Dog denne Afslutning så jeg ikke.

Efter at have nydt Kaffen gik jeg ud i Gården. Stjernerne tindrede smukt over mit Hoved, og jeg hørte en fjern underlig summende Larm, så lød der et meget dumpt Knald, efterfulgt af flere andre.

Først da Kalifaen lidt efter kom ud for at indbyde mig til at overvære 1ste Dags Festen, der holdtes i Anledning af hans Søn *Mohammeds* Bryllup med sin anden Hustru, begreb jeg, at det var Menneskestemmer og Geværskud, jeg havde hørt.

Månen ståer oppe på Himmelhvælvingen til venstre.

Foran mig og til Siderne op ad Skrænterne sidde Skikkelser, Side om Side, på Hug, indhyllede i Burnusser.

På dem til højre skinner Månen; de hvide Masser se ud som Spøgelser.

I Gruppen lige for se Skikkelserne i Måneskinnet ud, som vare de dannede af en sort og en blændende hvid Halvdel.

Til venstre op mod Månen tegne sig mørke Spidstoppe i tætte Klynger.

Det er Matmatabjergenes Mænd; de sidde tavse og give Agt på, hvad der foregåer nede i den mørke Krog foran mig, hvor der ikke vil blive lyst, før Månen er steget højere op på sin Bane.

Kalifaen lader hente to Stole. På dem sidde vi.

Bag ved ståer Hammed; han bøjer sig frem mellem os som det Redskab, gennem hvilket vi føre vor Samtale.

En Gruppe Mænd sidde bag os og til Siderne; der kommer efterhånden flere til, som fylde Pladsen tæt op til Matmatamændene på Skrænterne.

Lige foran os på jævnt Terræn skimter jeg en kompakt sort Masse; det er Kvinder i mørke Dragter, som tæt tilhyllede sidde foran Indgangsporten til Hulen.

Der bliver tændt en Lygte, som sættes på Jorden ved mine Fødder.

Strålerne fra den forvirre i Begyndelsen; men uden den vilde jeg slet ikke være i Stand til at se, hvad der foregåer.

En af Kalifaens Ryttere og Slægtninge, *Belkassem*, en ældre Mand fungerer som Ordenshåndhæver og rydder en lille åben Plads mellem os og Kvinderne.

Til Bryllupsfest.
(Efter Forfatterens Skitse, tegnet af Knud Gamborg.)

Så fører han to Negre frem, som opføre en Dans til Lyden af en Tromme og en Klarinet.

Først marcherer de to Side om Side frem mod os, så gå de baglænds tilbage, atter frem, så tilbage en halv Snes Gange ialt, medens de svaje i Hofterne.

Hver Gang de komme i Nærheden af os, hæve de Trommer og Klarinetter over vore Hoveder, og vende sig så mod Kvinderne for atter at vandre frem.

Kalifaen hæver sin Hånd.

Negrene bøje Hovedet tilbage, for at han kan anbringe et Pengestykke på Panden af hver af dem.

Jeg giver som han, hvilket har til Følge, at Marchen fortsættes med et øredøvende Spektakel. Snøvlende, langtrukken, hoppende og skrattende lyder Musiken.

Så pludselig tager den Fart paa, begge Negrene snurre en Tid rundt i en vældig Fart.

Takten bliver derpå atter langsommere. Parademarchen begynder for fra, og atter udsættes mine Trommehinder for Ødelæggelse, når den vældige Tromme hvirvler over Hovedet på mig.

Pludseligt hører Larmen op, og nu hører jeg fra Kvinderækkerne en underlig klukkende Lyd. Det lød, som kaldtes der på Hønsene i en meget hurtig Takt:

Ly—lylylyly—lyly.

Det er Bifaldsråbene. Samtidig knalder et Geværskud af. Glimtet lyser et Nu over de tætte Kvinderækker, så lyder der et til og snart igen et, og sådan bliver det ved i nogen Tid.

Det er Brudgommens nærmeste Venner, som skyde Glædesskud.

Kvinderne svare med deres Yuyu-råb, som de kaldes, og Negermusikanterne tage på Vej, atter knalder der Skud.

Da jeg syntes, at også jeg vilde bidrage til Feststemningen, lod jeg Hammed hente min Revolver, hvis seks Skud jeg derefter affyrede op i Luften, det ene efter det andet.

Kvinderne istemte øjeblikkelig Fryderåbene — Tromme og Klarinetter stemte i med.

»Jeg er meget tilfreds med, at Du Kalifa! har villet føre mig ind i Kredsen af Dine Mænd. Her har Du min Hånd, det betyder, at jeg er Dig taknemlig, gid Allah beskytte Dig og Dine!«

»Hav Tak for Din Hyldest, og for hvad Du har sagt! Du er velkommen over al Måde, Du som kommer fra det fremmede Land, langt borte; Du er min Ven, min Broder, for hvem jeg indeståer, så længe Du er i Matmatabjergene. Ingen vil gøre Dig noget ondt, Du kan frit rejse, hvor Du vil.«

»Da jeg kom hid, vidste jeg vel, at Du vilde modtage mig som en Broder, det havde Kalifaen i Gabès sagt mig, men jeg vidste ikke, at Du magtede at svare for alle Stammerne i Matmata.

»Nu véd jeg det. Jeg kom med Våben ved Siden, Du så min Revolver hænge på Saddelknappen, da Du modtog mig; nu indser jeg vel, at den er overflødig, thi jeg fåer ingen Brug for den, så længe jeg færdes mellem Dig og Dine Landsmænd. Derfor vil jeg til Tegn på, at jeg mener ærligt, hvad jeg siger, og som Bevis på den Agtelse og Taknemlighed, jeg føler overfor Dig, min Broder, give Dig mit Våben.

»Dog, forinden jeg overleverer det til Dig, vil Du tillade, at jeg yder Dig min Hyldest på Dit Lands Vis og udtrykker min Glæde over at være hos Dig netop ved denne Lejlighed, hvor Du fejrer en stor Fest.«

Jeg gik derpå tilbage udenfor Kredsen og affyrede igen Revolverens seks Skud.

Der lød fra Kvinderækkerne et højt og vedvarende Yu-Yu, så knaldede der nogle Geværskud.

Jeg bøjede mig nu for Kalifaen og gav ham Revolveren.

Han rakte mig sin Hånd og førte den derpå til Læberne.

Vort Venskab var beseglet.

»Vil Du, at Kvinderne skulle synge for Dig, eller foretrækker Du nogle Sangere,« spurgte Kalifaen.

»Som Du selv vil, min Broder, jeg vil ikke forstyrre Eders Fest; gør, som Du havde bestemt, før jeg kom.«

Da den gamle imidlertid absolut vilde vide, hvad jeg foretrak, kunde jeg jo ikke nægte, at jeg egentlig helst vilde høre Kvinderne.

Der sad de foran mig, uden at jeg kunde skelne deres Træk — mellem dem var, sagde man mig siden, *Mohammeds*, Brudgommens første Kone for at deltage i den almindelige Glæde.

Hun er jo efter Sigende forholdsvis ung og skal endnu være smuk; hvem véd, måske snøres hendes Hjærte sammen ved Tanken om, at hun nu snart skal dele sin Mand med en yngre Medbejlerinde — eller måske finder hun Sagen ganske naturlig og glæder sig over at få Hjælp til det ikke altid lette Arbejde.

Kalifaen lagde Hånden på min Skulder for at sige mig, at nu begyndte det.

En smuk Kvindestemme improviserede i noget snøvlende Takt en Solosang, til hvilken de øvrige Kvinder istemte et Omkvæd, der af og til afbrødes af høje Yu-Yu-Råb.

Hammed fortalte mig, at det var for mig, man sang:

»I Morges kom han med Våben og Folk i sit Følge
vist helt fra Paris!
Pistolen den hang på *Kerbussen*.
Hans Hest var rød,
den stolteste Ganger, man kunde se.
Han selv sad rank som Palmen til Hest
ned over de stejle Fjelde.
Yu, Yu, Yu — Yu, Yu, Yu.

Men nu sidder han der
som en Broder,
ja som Beyen selv,

ved Siden af *Sidi Fatuche*, vor gamle Kalif,
ham han gav sin Pistol,
en kostelig Skat,
som ikke kan vejes op
selv af den bedste Kamel.
Yu, Yu, Yu — Yu, Yu, Yu.

Vil han være vor Ven
og blive hos os,
da skal vi finde en Hustru til ham.
Da venter hun »*Fatma*«
med dejlige Øjne, med Negle farvet af Henna
og gyldne Ringe om Håndled og Ankel på ham.
Yu, Yu, Yu — Yu, Yu, Yu.«

Det blev der sunget og mere til, som min Beskedenhed forbyder mig at nævne

Da Kvinderne omtrent en Times Tid på denne Måde havde improviseret til min Pris og samtidig hædret Kalifaen med kønne Ord, ligesom min Ven og Vejviser Hammed heller ikke blev glemt med samt hans Hest — forstummede Sangen endelig.

Jeg takkede Kalifaen og bad ham være forsikret om min varmeste Påskønnelse.

Nu trådte en halvblods Neger frem — hos Araberne spiller han den samme Rolle som Narren i Middelalderen — akkompagneret af Trommernes og Klarinetternes skingrende Toner, foredrog han en Nidvise over Kvinderne, fordi de ikke havde sunget til hans Pris, ham som de kendte, men derimod til denne Fremmedes Forherligelse, som de første Gang så.

Han udskældte dem i langt fra høviske Udtryk og høstede sit Bifald herfor med en halvkvalt Latter fra Mændene, som tilbragte den ganske Aften på de samme Steder, hvor de nu en Gang havde slået sig ned.

Kun en Gang imellem rejste en af dem sig op for bedre at hylle sig i Burnussen — hans Skikkelse tegnede sig da skarpt mod Himmelhvælvingen over Konturen af Bakken.

Der var mange Børn og halvvoksne Drenge til Stede.

Først på Aftenen gjorde de af og til lidt Støj, men de bleve da udskældte af Belkassem eller Kalifaen selv og sparkede til Side; senere faldt flere af dem i Søvn, indhyllede i deres Burnusser og trykkede op ad de voksne Mænd.

Da Negersangeren havde endt sin Sang, var det atter Kvindernes Tur.

Nu udlo de ham, fordi han, det usle Kryb, som ikke en Gang ejede en ordenlig Burnus, turde vove at tro, at de vilde synge til hans Pris.

Trommer og Klarinetter gjorde atter deres Pligt, hvorpå Negeren forsvarede sig: De måtte ikke tro, han var så ussel, han var Matmatas stolteste Rytter (han havde aldrig redet på en Hest, fortalte Kalifaen mig), når han kom farende med flagrende Burnus og Hætten slået tilbage, syngende Krigssange, var det, som når Kalifaen selv drog ud.

Han og Kvinderne vedblev længe at kæmpe på denne Måde.

Jeg tvivler ikke om, at Kvinderne tilsidst bar Prisen, thi Negeren blev sluttelig skubbet tilbage mellem Tilskuerne og kastet fra den ene Gruppe til den anden, til han endelig forsvandt i Mørket.

Så opførte to Mænd en Stokkedans til den trippende Takt af Tromme og Klarinet, og sluttelig blev der igen af Kvinderne sunget Solosange med Omkvæd. De bade Allah om Regn og Frugtbarhed og sang om *Mena*, den gifte Kone, der tog sig Elsker og måtte bøde derfor med Livet, — om Jægeren, der dårede Løven ved Fløjtespil og derved frelste en lille Pige — om Elskov, om herlige Ryttere, om Kalifaen og til Slutning om mig — men forunderligt nok, såvidt jeg kunde få oplyst, ikke om Brudgommen, derimod ganske en passant om Bruden.

Festlighederne skulde vare i otte Dage i Træk, på den sidste Dag skulde Bruden hentes.

I disse otte Dage måtte Brudgommen Mohammed ikke vise sig i sit Hus eller for sin Fader. Han holdt sig skjult

hos sine Venner og overværede heller ikke officielt Festlighederne, derimod var han sandsynligvis til Stede, skjult mellem sine Venner.

Kalifaen rejste sig til Slutning og bød mig god Nat.

Mændene spredte sig nu for at begive sig hjem.

Kvinderne fulgte efter.

Næste Morgen vilde jeg efter min Bestemmelse gøre en to Dages Udflugt i Bjergene for at besøge en Del Berberlandsbyer og derefter igen være Kalifaens Gæst, inden jeg red tilbage til Gabès.

Samme Nat sendte Kalifaen Ilbud til Landsbyernes Cheiker med Pålæg om at modtage mig vel.

Også jeg gik nu til Hvile.

Idet jeg passerede den mørke underjordiske Gang, klappede jeg min Hest og sagde mine Venner god Nat.

Døren lukkede sig efter mig, og snart sov jeg der i Hulen mellem Matmatabjergene så roligt og fredeligt som hjemme i min egen Seng.

Sid op!

Hammed vækkede mig før Solopgang. Snart var jeg i Tøjet, Sadeltaskerne pakkede, Kaffen sat tillivs, og nu førtes Hestene frem fra deres underjordiske Rum. Kalifaen traf jeg udenfor Huset. Han kom åbenbart fra sin Morgenandagt, thi Rosenkransen løb ham gennem Fingrene. Smilende rakte han mig Hånden til Afsked. — »På Gensyn i Morgen Aften.«

Vi red op over Bakken. Der kom en Rytter farende, han tog Têten; det var Belkassem, Kalifaens Slægtning, som skulde vise mig Vej. Jeg fulgte efter ham, og Hammed dannede Arrièregarden.

Ved en Cisterne — der er ingen Kilder eller Brønde i disse Egne, og man samler derfor Regnvandet op i dybe Cisterner — var en Kvinde just i Færd med at fylde Vandkrukken.

Solen stod netop op, lyste på Belkassems hvide Burnus, på hans sølvbeslagne Gevær, som lå tværs foran ham på Sadlen, på Palmernes Toppe, på Bjergenes Tinder og på Kvinden ved Cisternen. Et flygtigt Øjekast — hun var smuk! men hun vendte øjeblikkelig Ryggen til, så jeg kun fik Lejlighed til at betragte hendes smukke Ben med Sølvringene.

Krukken havde hun sat fra sig på Cisternens Rand, og det blåtforede Tørklæde havde hun trukket helt op over Hovedet.

»Det er Mansurs Kone, hans eneste Kone,« siger Belkassem.

»Lykkelige Søn af Kalifaen i Matmata.«

Da vi komme over på den anden Side Lavningen, vender jeg mig i Sadlen. Hun ståer der endnu, og jeg ser utydeligt, på Grund af Afstanden, hendes Ansigt som en lys Plet i det mørkeblå Klædebon.

Hun bliver stående længe og ser efter os, så forsvinder hun — med den lyse grå Vandkrukke på Ryggen — ned bag Bakkekammen, og der kommer andre blå Skikkelser trippende mod det samme Punkt.

Dalen er meget ujevn, den bugter sig i Folder og Lag — skurede og skrabede af Vandet. Palmer og Oliven stå spredte overalt i Revnerne, beskyttede af Stengærder og Fordæmninger.

Vi stige højere og højere og se en Marabutbegravelse på Afstand.

Just som vi passere den sidste Terrænfold, inden vi nå op ad selve Bjerget, kommer der farende tre Hunde, som åbenbart have luret på os. Jeg ser mig om, thi det aner mig, at der må være Boliger i Nærheden.

Ja, ganske rigtig, ved at rejse mig helt op i Sadlen og strække Hals skimter jeg den firkantede Overrand af en Hulegård.

Hundene springe alle løs på Hammeds Hest, der er bagest, og som formodentlig er kommet for nær ved Randen af Boligen.

Angrebet er så voldsomt, at vi andre må komme til Hjælp. De rasende Hunde bide sig fast i Halen på hans Hest, da de ikke af Frygt for Hammeds Pisk tør nærme sig mere. Dog lykkes det en af dem at snappe Hesten i venstre Bagben, så det bløder, og den begynder at halte — en nydelig Begyndelse for vor Bjergtur! Nu stige vi af Hestene og angribe Hundene med Sten. Endelig trække de sig tilbage, disse arrige hvide Sjæferhunde, medens de vise Tænder og halse, parate til, såsnart vi atter stige til Hest, at forny Angrebet. Heldigvis kommer der en Dreng og en Mand frem og kalde Hundene tilbage.

Jeg troede, det var Ejeren af Hundene, og befalede derfor Hammed at skælde ham dygtig ud med Trusel om, at jeg vilde melde det passerede til Kalifaen. Manden tog roligt mod den Tøraf, men gjorde os så ydmygt opmærksom på, at han var en stakkels Djævel, der ingen Verdens Ting ejede, ikke en Gang en Hund. Husherren var borte.

»Så hils ham og sig, at han skal holde Styr på sine Hunde, hvis han ikke vil udsætte sig for, at Kalifaen kommer efter ham.«

Den fejlagtig mistænkte Mand kyssede Fligen af min Burnus, hvorpå vi igen stege til Hest og skridtede op ad Bjerget i Zigzaglinier mellem løse Sten og ad vanskelige Stier.

Belkassem og hans Hest var kun nogle få Skridt foran mig, og dog så jeg hans Hest helt oppe over mit Hoved, medens Hammed, der var et Par Skridt bag ved, slæbte sin halte Hest, syntes det mig, dybt nede.

Fra Højden ser jeg tilbage ned i Dalbunden på høje, bølgende Linier, Træerne se ud som Pletterne på et Pantherskind. Over Dalen mod Nord hæve sig Bjergene, bag dem skimtes en blå, lys Flade, der langt, langt borte fortaber sig i en mørkere Flade — Havet.

Skridt for Skridt, langsomt men sikkert, skride vore Heste ned i en lang Dal, som vi følge. Af og til letter en Flok Agerhøns og tager Fart mod Bjergene. Lærkerne hoppe om to og to mellem Palmer og Sten. Det gåer

fremad i det hurtige Skridt, som Berberhesten er vant til. Hammed synger imens en Sang, der giver Genlyd hist oppe, et eller andet Sted.

Lænede til Randen af et udtørret Flodleje og stående på Stenene i Bunden kigge tre nysselige Småpiger frygtsomt over mod os. Gederne hoppe tæt ved fra Sten til Sten for at finde en Smule Næring. Alt er tørt og afsvedet. Ak! når vil dog Regnen komme og bringe Græsset til at spire, bringe Fugtighed til Oliventræerne, der ere ved at sygne hen — ak! når skal Cisternerne igen blive fyldte —

Stald, hugget i Jordsmonnet.

når kan der igen såes lidt Korn på de flade Sletter langt borte — Allah alene véd det: »Det ståer skrevet!«

Den største af Småpigerne løber pludselig sin Vej fra de andre, da jeg rider hen imod dem. Hun klatrer som et Egern op ad Klippesiden og stiller sig på en stor Sten. Gedernes sorte Masse følger hende. Hun er stor nok til at vide, at det er forbudt at tale med en fremmed Mand.

Belkassem søger at få hende ned igen. Han lover hende, at den rare Fremmede vil give hende Penge, hvis hun vil komme ned til ham.

Men nej, hun svarer slet ikke, men vedbliver at kalde på de to andre Småpiger. Disse trykke sig frygtsomt op ad hinanden i deres lette blå Klæder. Da jeg rækker dem

nogle Sous, lukke de Øjnene, række Hænderne frem og tage Pengene, hvorpå de skyndsomt tage Flugten.

Vi komme i Nærheden af beboede Steder. Hundene gø, et Æsel ståer og gnaver Strå under en Oliven, og vi se de kendte blå Skikkelser, der næsten tegne sig sorte mod Omgivelsernes lyse-brune Farve.

Deres Smykker glimre på Afstand i Sollyset. Belkassem råber til dem, at de skal komme frem, det er Kalifaens Ven og Broder, som vil se dem.

De fleste blive også stående og betragte os, Mændene ere nemlig alle på Arbejde ved Palmehøsten ude mellem Bjergene, eller de mure Cisterner i Dalen, så fra den Kant er intet at frygte.

Berberkvinde fra Landsbyen Judlig.

Vi stige af Hestene og give os i Snak med dem. Min Fotografkasse bliver taget frem, og jeg forsøger at fæstne deres Billeder; men de ere flygtige, disse Piger og Koner, så det kniber at holde dem fangne.

En nydelig ren ung Pige kommer op af en af Boligerne, — det er Huler, som ved Hadège — hun stirrer og stirrer ind i Fotografkassen — en! — to! — tre! — »Tak skal Du have, der har Du nogle Sous, min Pige!«

En gammel Kvinde kommer trippende for at tilbyde sig — Penge er en rar Ting, tænker hun, dog jeg foretrækker Dine smukke Døtre, som ere i Færd med at drive en genstridig Kamel ind i Hulegangen. Dog, det kan der åbenbart ikke blive Tale om, thi hun kommanderer Pigerne ind, og stiller sig selv op foran mig. Nå, ja, ja da — lad gå! —

Det var Landsbyen *Judlig*, så Befolkningen kan ikke være stor, dog for mig vil den altid stå som Landsbyen med de mange Kvinder.

Vi fulgte Lavningerne i Dalen endnu en Timestid, så kom vi ind i en anden Dal og over en stor, bred, tør, dyb Flodseng med lodrette Skrænter. Det var *Ued-Sidi-Barrak.*

Hestene havde Vanskelighed ved at få Fodfæste på Flodbundens Sten.

Vejviseren gjorde Holdt på en lille Bakketop, vi sluttede Trop.

»Der ligger *Sidi-ben-Aissa*,« sagde han. Jeg kunde intet se.

Da vi red et Stykke ned i Dalen, så vi en halv Snes hvide Burnusser komme os i Møde. Det var Cheiken og hans Folk, som vilde ønske mig velkommen. De brune Folk fulgte ved Siden af Hestene.

Efterhånden kom der gråskæggede Gamlinger og brunøjede muntre Drenge og gjorde Følge. Hundene gøede og mørktklædte Kvindeskikkelser og hvide Spidstoppe tittede frem over Bakkekammene, medens Småbørnene forskrækkede ilede hen og skjulte sig i Mødrenes folderige Klædninger. Den hede Middagsluft ombølger os; Palmestammerne strække Kronerne mod den blå Himmel. I Dalen og på Bjergene stode de spredte mellem Oliven og Figentræer. Sådan holdt vi vort Indtog.

Landsbyen består af et halvt hundrede underjordiske Boliger, lig dem fra Hadège, og med en fire hundrede Beboere. Adgangen til Cheikens Hus var ikke overdækket. Fra Bakkens øverste Del gik en Rampe ned til den store firkantede Gårdsplads gennem en Port. Foruden ad Rampen kunde man fra Bakkens Side komme derind gennem en dyb

Hulvej, der inderst løb Side om Side med Rampen, men selvfølgelig dybere nede.

Tæt ved hvor Rampen begyndte, var paa fire afhuggede Palmestammer anbragt et Tag af tørre Kviste og Palmegrene.

Det Indre af en Hule.
(Efter Forf.'s Skitse, tegnet af Knud Gamborg.)

På det lå rødgule Bunker af nylig høstede Dadler. I Skyggen under det sad nogle Mænd.

Min Hest blev bundet ved Siden af dem. Hammed havde fortalt Cheiken, at jeg gærne vilde se det Indre af et Hus, hvorfor denne straks førte mig ned i Gårdspladsen, og derfra ind i de langagtige, underjordiske Rum. En Kamel stod og tyggede Drøv i Gården, den blev skubbet bort, Hønsene fløj til Side, og et Gedekid og nogle Får hoppede

op på nogle store Bunker af indhøstede Dadler eller gemte sig bag de store ægformede flettede Kornbeholdere.

Inde i Hulerne fandt jeg, at der var mørkt, nærmest fordi Dagslyset havde blændet mine Øjne. Her traf jeg Kvinder, som malede Korn eller vævede. De vare ikke videre unge, men overlæssede med Smykker.

De så venligt på mig, en af dem rakte mig Dadler, en anden Vand, kun en af dem, vistnok en ung Kone eller Datter, gemte sig i en Krog og vendte Ryggen til mig. Børnene flokkedes uden Erygt, ja en af Drengene trak mig skælmsk i Burnussen.

Under Besøget ventede Hammed og de andre Mænd udenfor. Hammed var stolt over at have skaffet mig Hulen at se.

»Ellers fåer ingen Fremmed Adgang til det Hus, hvor Kvinderne ere,« sagde han.

Jeg tænkte, at den gode Modtagelse vist mindst lige så meget var Kalifaens som hans Skyld.

Ved Hulvejen lå Gæsterummet, hvælvet og nydeligt udhugget i det bløde kalkagtige Jordsmon.

På kostbare Tæpper strakte jeg mig under Måltidet og, medens Eskorten derefter spiste Levningerne.

Da jeg gerne vilde lære såvel Mand- som Kvindedragten at kende i alle Detailler, blev der hentet Klædningsstykker og Smykker i Mængde. Belkassem blev, til stor Moro for de til Stede værende, pyntet i en Kvindedragt, der tilhørte Cheikens første Kone. Derefter fotograferede jeg ham i Dragten sammen med Cheiken og Drengene i en Gruppe udenfor Hulen.

Efter et Par Timers Ophold red vi videre, fulgte på Vej af Cheiken og hans Folk. Nu gik det langs *Ued-Barrak*-Flodens tørre Seng mellem Klipper og Skrænter, over nedrullende Sten og blottede Stenlag. En Flok Kvinder tog fra Dalen Retning op mod en forladt Landsby, hvis

Ruiner tegne sig vildt på Toppen af Bjerget. De skulle op med Mad til Hyrderne, hvis Hjorde af Får og Geder sees hist oppe. Samtidig ville de benytte den køligere Luft der oppe i Ruinernes Skygge til en Middagslur.

I gamle Dage boede *Ben-Aïssa'erne* der oppe, men det var for besværligt, især for Kvinderne, som da hver Dag skulde stige ned på Sletten for at hente Vand.

Da der efterhånden kom fredeligere Tider, flyttede man ned på Dalbunden i Hulerne.

Dalen snoer sig uden om Bjerget, og i et Par Timer have vi derfor stadig den prægtige Ruin til højre for os, så forsvinder den endelig, og vi begynde den besværlige Opstigning gennem øde og vilde Dalfurer for til Slut at klatre op ad en meget stejl Bjergside. Stenene rulle under Hestenes Fødder. Hammed synes, det bliver for galt, ståer af og lader Hesten selv søge op efter os andre, medens vi i utallige Zigzaglinier vinde frem til Toppen. Her gøre vi et Øjeblik Holdt for at puste ud og for at vente på Efternøleren. Vi nyde den smukke Udsigt hen over Matmatabjergenes Tinder og Dale. Så stige vi igen ned i en Dal, derpå op ad en Bjergside, og nu skridte vi hen ad Bjergryggen for at nå *Toujoud*, en af Ørnerederne på Toppene i Matmatabjergene.

I Horisonten så vi det flade Land sønden for Gabès og bag det Havet. Mere mod Øst lå Bjergkæden *Djebel Teboga* som en lang blå Linie; mellem den og os lå en flad Slette, som for en Del skjultes af de nærmest liggende Bjergrygge, som tårnede sig op over hverandre i bølgende Linier. Nedenfor os mod Nord lå en dyb Dal.

Ved at betragte Ridestiens stenede Bund opdagede jeg tilfældigt nogle indridsede Figurer. Det var mest Fodsåler, som man senere har sagt mig, skulle være hugne af gode Venner til Minde om en Afdød på det Sted, hvor Vennerne sidste Gang havde set hinanden.

Toujoud lå for os. Den lignede, set lidt på Afstand, en gammel-tysk, middelalderlig Borg med hele det Kompleks af påklistrede Huse, som hører til en sådan. To Kameler

syntes for vort Øje at krone Toppen af Bygningerne, de tegnede sig som mørke Silhouetter mod Himlen. Der viste sig også rundt om på de grå Flader mørke Punkter, som bevægede sig. Det var Kvindeskikkelser.

Cheiken kom os i Møde og førte mig ind i Byen gennem stejle, snevre Gyder.

Husene vare alle opførte af utilhugne Sten, som ikke vare kalkede. Bygningsmåden var højst uregelmæssig. Klippen var meget stejl, hvorfor Bygningerne i de små Gårde vare af højst forskellig Højde og Udseende. Gårdene vare fyldte med brægende Får og Geder, enkelte Kameler, Husgeråd, Ildsteder og alskens Svineri. I Dørene og på de flade Tage stode Kvinder og Børn og betragtede os. Mænd var der ikke mange hjemme af. De passede nok for Tiden Hjordene, som græssede langt, langt borte på Sletterne mod Sydvest.

Et Par Marabutbegravelser med kalkede Mure lå på en Top lige tæt ved.

Langt borte mod Nord så vi over Bjergrygge en Landsby på en Bjergtop, det var *Zaraua*, og imod Vest øjnede vi en anden, *Tamezred*. De så ud som befæstede Borge.

Efter et kort Ophold fortsatte vi mod *Zaraua*. Cheiken gav os en Vejviser; det var en ung Fyr.

Da vi havde tilbagelagt omtrent Halvvejen, vilde han knibe ud — det var nær ved Solnedgang, og han ønskede formodentlig at være hjemme igen, inden Mørket faldt på. Belkassem gav ham en Dragt Prygl og tvang ham til at følge med, da vi ikke kunde kende Forskel på Ridestierne og dem for Fodgængere.

Da vi vare ved Foden af Bjerget og så Landsbyen ligge på Toppen, afskedigede jeg Knøsen, der hurtig forsvandt bag os.

Der kom ingen og tog imod mig, før vi vare ganske nær ved Byen.

Cheiken var borte, fortalte den unge Mand, der endelig bød mig Velkommen, og som angav at være en nær Slægtning af den fraværende.

Både Hammed og Belkassem sagde mig, at de havde en Fornemmelse af, at man vilde sjofle mig, hvorfor de skældte den ulykkelige Fyr ud, fordi man ikke havde modtaget mig standsmæssigt i tilbørlig Afstand fra Byen.

Beboerne havde for tolv Aar siden søgt at hævde deres Uafhængighed over for Franskmændene, og de tapre Bjergboere havde mistet mange, mange Mænd i Kampen hist på Bjerget.

Fra den Tid af bevarede de selvfølgelig ikke de franske i den venligste Erindring. Mig antog de vel for Franskmand.

Imidlertid vovede de ikke åbenlyst at bryde det Lejde, som Kalifaen havde givet mig — derfor bevarede de Formen for Gæstfrihed, men i Realiteten fik mine Ledsagere Ret; man var, mildest talt, uvillig.

Jeg skridtede op ad en Sti, der gik hen over Kirkegården. På den stejle Skråning lå der Tue ved Tue, dannede af Småsten. Her hvilede sikkert de Fædrelandsforsvarere, der havde måttet bide i Græsset for de franske Soldaters Kugler.

Jeg følte mig halvvejs som en Usurpator, der stod i Begreb med at krænke disse stolte Mænds fædrene Jordbund, der havde opsuget så meget Blod; men jeg vidste, at der nu ikke var andet at gøre end sætte Næsen højt i Sky.

Jeg kom jo som Kalifaens Ven og i Kraft af den Ret, Gæstfrihedens Lov giver, den eneste, som disse Bjergboere til alle Tider have respekteret, i det Mindste formelt.

Kvinderne fylde Vand ved Cisternerne nede på Skråningen. De store Vandkrukker bære de på Ryggen i et om Panden anbragt Tørklæde. De vende alle Ansigterne bort eller skjule dem under Tørklæderne, når de komme i min

Nærhed. Mændene stode stive som Billedstotter og så på os, ingen rakte Hånden ud til Velkomst.

Vi stege af i Udkanten af Landsbyen, og den unge Mand førte mig ind i en stinkende Gård og åbnede derefter Døren til et hyggeligt Rum, hvor Spindelvæv, Støv og Snavs lå alle Vegne. Luften der inde var forfærdelig muggen og væmmelig. Jeg var straks på det Rene med, at der vilde jeg ikke bo, og jeg lod sige, at jeg var forbavset over, at man turde byde mig en sådan Bolig.

Svaret lød, at det ikke var muligt at skaffe andet Kvarter, der fandtes intet bedre. Da jeg kunde vide, at det var Usandhed, sagde jeg ligefrem, at jeg ikke vilde finde mig i den Behandling, og jeg befalede, efter Belkassems Råd, Folkene at rejse et Telt udenfor Huset på den smalle Afsats ved Skrænten.

Han bøjede Hovedet, og lidt efter gik der flere Mænd i Gang med at feje Pladsen og hugge Teltpæle ned i det hårde Jordsmon. Hestene stode endnu opsadlede, uden at man gjorde Mine til at sørge for dem. Atter måtte jeg pukke på min Ret, før de bleve opstaldede, og Fodringen kom i Gang.

Jeg gik imidlertid ned ad Bjerget, ligeså meget for at se mig om som for at overlade mine Ledsagere at skændes med Folkene.

Jeg satte mig på en Sten. Solen var nu lige gået ned, og Landsbyen lå der oppe som en sort Masse.

På Afsatserne udenfor så jeg mørke Skikkelser forrette deres Aftenbøn, idet de gentagne Gange bøjede sig ned og kyssede Jorden. Derpå lå de i nogle Minuter hensunkne i Bønnen. Jeg hørte Hundene halse rundt om, og jeg hørte Teltpløkkene blive slået i, ligesom højrøstet Tale lød ned til mig der oppe fra. Tæt ved Siden af var der — måske den samme Dag — gravet en Grav, den var dækket med Sten, og imellem dem var der anbragt en lille Stok med en grøn Klud på for at skræmme Sjakalerne, at de ikke skulde give sig til at rode op ved Liget. Vore Heste bleve nu af

Hammed førte ned af Bjerget til Vandingsstedet ved en af Cisternerne.

Da han kom forbi mig, betroede han mig, at Belkassem havde gjort sine Sager så godt, at alt nu var i Orden.

Han havde blandt andet sagt, at jeg slet ikke var Franskmand, men en Fremmed fra et andet Land, som var Kalifaens og alle Stammernes Ven.

Dette havde, lod det til, forandret Zaraua'ernes Opførsel, thi da jeg lidt efter steg op i Byen igen, kom der flere Mænd og tilbøde mig en anden Bolig, som jeg efter at have beset tog imod.

Tillige bade de om at måtte tage Teltet ned igen, hvad jeg så gav dem Lov til.

Boligen tilhørte åbenbart en, der forstod sig på Snedkeriet, thi der lå i Hjørnerne fuldt op af Træstykker, Knive, Økser o. lign. På Væggene hang en Hoben Madkar, Skåle, Bakker og Gryder. Loftet var lagt af Palmestammer, og Væggene vare satte af Sten.

Jeg tændte et Stearinlys, anbragte det paa en Planke og mig selv på vore Dækkener med Sadlen under Hovedet — så syntes jeg egentlig, at jeg havde det som en Herremand.

Det varede længe, inden Maden kom, men da den endelig var der, viste det sig, at den var god. Medens jeg spiste, stod der Klynger i Døråbningen udenfor og betragtede mig. Jeg gav mig i Snak med dem, og Enden blev, at flere af os tilsyneladende bleve gode Venner, særlig efter at jeg havde uddelt nogle Cigaretter.

Publikum var tøflet af samtidig med, at Bakkerne og Skålene vare bårne ud, — jeg gav mig til at skrive — det blev sent, inden jeg lagde mig i min Burnus og sov ind. Da jeg havde sovet en Tid, vågnede jeg ved, at jeg hørte Porten til Gården rasle. Vore Heste, som stode i Porten og i Gården, rejste sig åbenbart, forstyrrede i deres Søvn. Så hørte jeg nogen træde let på Stenflisen udenfor, og det lød, som om en trak Vejret dybt lige udenfor min Dør.

Jeg kunde lidt efter høre en stå og famle efter Dørhåndtaget.

Nej — nu blev det for galt —

Jeg sprang op, rev i en Fart en Tændstik og åbnede Døren. — — Der stod, med Hovedet lige ind i Næsen på mig, en Kamel og bag den en til. Den første åndede mig lige i Ansigtet.

Herregud, — var det ikke andet!

Før Solopgang red vi i den kolde Morgenluft over Bjerg og Dal til *Tamezred.*

Ad stenede dybe Kløfter kom vi til Foden af Bjerget, hvor Adgangen blev så vanskelig, at vi alle tre måtte stige af og hjælpe Hestene frem, en halv Time tog det at passere en halv Kilometer.

Det var den mest utilgængelige Ørnerede, jeg har set i Syden. Fra Toppen af Bjerget er der milevis Udsigt til alle Sider over Bjerg og Dal ned til Sletterne mod Sydvest i Egnen ved *Bir Sultan*, en halv Snes Mil borte, hvor Hjordene for Tiden græsse, fordi der ingen Regn er faldet i Bjergene.

Cheiken *El-Hadj-Abdallah* tog yderst venligt imod os, bød mig ind i Gæsterummet, et kvalmt Værelse, hvor jeg blev bespist.

Derfra kunde jeg se ud over det vidunderligt dejlige Land.

Beboerne talte Berbersproget, men forstode også Arabisk. Jeg søgte forgæves at få nogle Berbermanuskripter at se, der var ingen, thi nu til Dags skrives Sproget med arabiske Bogstaver.

Cheikens Ejendom, en firkantet Gårdsplads med lave Længer uden om, beså jeg fra Ende til anden. Kvinderne vævede og lavede Mad.

I et Rum stod en prægtig Tyr opstaldet, i et andet opdagede jeg en Mængde gamle Flintlåsegeværer, der hang

Falkonerere.

mellem Nøgler og Garn, Krudthorn og Granatæbler, altsammen spundet ind af Æedderkoppenæt.

Bøsserne havde måske ikke været ude, siden Franskmændene kom ind i Landet.

Det var det eneste Sted, hvor jeg så Våben i større Antal, ellers gemme Araberne dem så godt — i Reglen under Sengelejet for at have dem ved Hånden.

I Gæsterummet hang der under Loftet et oprullet Kamelhårstelt.

Når Mændene vandre ned til Bir-Sultan for at jage eller for at så efter Regnfaldet, bliver det læsset på Kameler og ført med.

Cheiken fortæller, at Befolkningen består af en fem hundrede Mennesker — Mænd, Kvinder og Børn.

Af dem kunde hundrede Mænd væbnes med Geværer; de må næsten alle kæmpe til Fods, thi her i Bjergene findes kun få Heste.

I Tamezred findes således kun syv; derimod er der mange hundrede Kameler, omtrent hundrede Køer, lige så mange små Æsler og store Hjorde af Får og Geder, der græssede ved *Bir-Sultan* og *Bir-Zuamitz* på Sletten langt borte under Bevogtning af en Del af Landsbyens Mænd.

Når der falder Regn der nede, drage alle Mænd og mange Kvinder af Sted for at så og pløje — så ligger man i Teltene, og Cheikerne drive samtidig Jagt på Gazeller og andet Vildt.

I Landsbyen bliver da kun ganske få gamle Mænd tilbage for at passe på Kvinder og Børn.

Men det er ikke blot Folkene fra Tamezred, som sådan drage ud, også de fra de andre Bjerglandsbyer som Zaraua, Toujoud, Hadège i Matmatabjergene have Hjorde på Sletterne Sydvest for Bjergene, langs *Ued Hallufs* Flodseng.

Toppen af Landsbyen krones af en Minaret og længere nede mellem Husene ligger flere Marabutbegravelser med hvælvede Kupler — en enkelt af disse — *Sidi-Hadj-Jussufs* Grav — er kalket og træder stærkt frem i Sollyset; men de fleste ere grå som Klipperne.

På Afstand er det næppe muligt at skelne Boligerne fra Klippen.

På en Top lige udenfor Landsbyen er rejst et stort Triangulationsmærke, der sees milevidt fra — det korresponderer med andre Mærker på Matmatabjergenes Tinder.

En fransk Officer har for få År siden rejst disse Støttepunkter for de Opmålinger, som sikkerlig ville finde Sted inden lang Tid.

Vi havde nu nået det vestligst beboede Punkt i Matmatabjergene og toge nu Retning Øst efter igen ad stejle Stier og dybe Dalfurer for at nå de egentlige Matmatalandsbyer, blandt hvilke *Lacheche* er den største.

På Vejen traf vi i en dyb Dal en halv Snes Mænd, som vare i Færd med at tømme en gammel Brønd, der var sat af utilhugne Sten i en Kreds.

Man fortalte mig, at den formentlige Brønd først var opdaget i den seneste Tid. Den er fra Romernes Tid, blev der sagt, men det betyder kun, den er ældre, end nogen kan huske eller har hørt Tale om.

Sandet, som hældes op i Sivkurve, var meget lidt fugtigt, men den Omstændighed gav godt Håb, skønt den allerede nu var tømt til en Dybde af halvt hundrede Meter.

Senere på Dagen passerede vi en Kubba, hvor der skal ligge en kvindelig Marabut; den lå fuldstændig i Ruin på Bjergryggen mellem to Toppe. Jeg vilde gerne have kigget derind, men mine Ledsagere bade mig lade være.

Der åbnede sig fra dette Punkt Udsigt til en bred Dal, Nord for den var der Bjerge, og bag dem lå Hadège.

Over disse Bjerge skimtede vi i en Dis Sletterne ved Gabès og højt oppe Middelhavet.

Nede i Dalen lå en hvid-kalket, firkantet, kuppelhvælvet Marabutbegravelse for Helgenen *Sidi-Barrak.*

Jeg lod mine Ryttere ride lidt i Forvejen og sneg mig derind efter at have bundet Hesten udenfor.

Rummet var firkantet med hvælvet Loft. Midt på Gulvet stod en firkantet, høj, udskåret Træramme. Under den var Helgenen åbenbart begravet.

I hvert af Rammens Hjørner var anbragt en Fane.

Langs Væggene stode hist og her Lergryder af dem, som Negerne lave.

De vare sodede og åbenbart brugte.

På de kalkede Vægge var der med sort Farve anbragt Linier, Figurer og Cirkler, der mindede om Berbernes Alfabet.

Jeg stod netop og skitserede disse Ornamenter i min Tegnebog, da Hammed og Belkassem trådte ind.

Hammed bad mig tage Burnussen på og trække Hætten over Hovedet, når jeg igen gik ud, for at ingen skulde se, at jeg havde været der inde.

Belkassem opfordrede mig til at lægge nogle Pengestykker i en Pose, som hang på Trærammen, og som var bestemt til de Skillinger, som Pilegrimmene ofrede til Bestridelsen af Udgifterne ved Marabutbegravelsens Oplysning under de Fester, som han sagde, Kvinderne af og til holdt i og ved Graven.

Jeg gjorde, som han bad mig om.

Udenfor i Nærheden var der i Jordsmonnet hulet nogle underjordiske lave Rum, hvor jeg kravlede ind.

Der lå Skår af Gryder, der var også nogle hele, som havde været brugte, ligesom der var Spor af Ildstedet og sorte Røg-Pletter på Loft og Vægge, altsammen Minder fra de omtalte Fester.

Både Hammed og Belkassem havde mumlet nogle Bønner ved Graven; da de var færdige med deres Andagt, stege vi i Sadlerne.

Belkassem så sig forsigtig om, da han kom ud. Der var ingen Moers-Sjæl at se, — så blinkede han skælmsk til mig, og vi fortsatte Vejen.

Vi vare nu igen i stærkt bølgeformet Terræn af Kalk og Ler, der var furet i prægtige Kløfter og Hulninger, hvor der groede Palmer og Oliventræer.

I det fjerne så vi nogle hvide Punkter i Dalen, det var Marabutterne ved *Lacheche*, den store Hulelandsby.

Vi måtte imidlertid gøre en lang Omvej for at nå frem, da vi netop vare i det ufremkommeligste Terræn med alle de store Tilløbslejer, som altid ligge på begge Sider af en stor Flodseng.

På en Skrænt lå en lille hvid Kalkovn, hvorfra Røgen steg i Vejret.

Ved Siden lå store Bunker af Brændsel. Ved at se dem kom jeg uvilkårligt til at tænke på de mange Krat, som upåtvivlelig i Tidens Løb ere gået til for den Kalkovns Skyld, og jeg forstod så godt, at Matmatabeboerne i Reglen ikke have Råd til at kalke deres Huse.

Lacheche hører ikke under Kalifaen i Hadège, men under hans Kollega i Gabès. Iøvrigt ligner Landsbyen i Udseende aldeles Hadège.

Da jeg vidste, at Kvinderne her væve både Burnusser, Kjoler og Tørklæder, ja alt, hvad der hører til Landets Dragt, besluttede jeg at gøre en Del Indkøb.

Hulen, hvor jeg blev ført ind, blev derfor også i Løbet af de Timer, jeg tilbragte der, omdannet til en fuldstændig Købmandsbutik. Alle Vegne fra kom Folk med Varer for at sælge til mig.

Heldigvis var *Mansur* kommen på Besøg, dels for at indbyde Folk til Bryllupsgildet, men også for at følge mig tilbage til Hadège.

Han hjalp mig troligt med at købe til nogenlunde rimelige Priser, skønt det ikke var hverken behageligt eller let for ham at trykke Prisen ned, når vor Vært, hvad han gjorde, holdt med Sælgerne.

Hele Tiden var der det voldsomste Skænderi, og næsten for hver Gang, jeg købte noget, måtte jeg først have smidt det i Hovedet på Sælgeren adskillige Gange, inden jeg endelig fik ordentligt Køb.

Jeg erindrer en Festburnus, som spadserede syv Gange ind og ud ad Døren, hver Gang med det bestemte Påbud om ikke at lade den komme for mine Øjne igen, før Prisen var bleven sat ned til sådan noget som en ottende Del af, hvad der forlangtes.

Hver Gang kom Ejeren ind igen og slog en Sysling af — så begyndte Skænderiet på ny, jeg betragtede på ny Burnussen med en Kendermine for hver Gang at komme til det samme Resultat, at den endnu var for dyr.

Så blev den kastet i Hovedet på Ejeren, som øjeblikkelig blev furet ud af andre Sælgelystne, der vilde til.

Belkassem, Hammed og Mansur skrålede omkap og skældte ud — det lød af og til som en ren Orkan.

Gud hvilket Vindstille, da Handelen var sluttet.

Den simpleste Handel gåer aldrig af, uden at man skændes og truer hinanden, som gjaldt det Livet.

Jeg havde ikke ladet mig snyde, hvorfor jeg formodentlig heller ikke er dalet i disse Folks Bevidsthed, tværtimod!

De samme Mennesker, som for et Øjeblik siden syntes de dødeligste Fjender af mig og mine Ledsagere, og som ofte ublidt vare sparkede ud af Døren, sade nu gemytligt i Fred og Ro ved min Side for at se mig spise.

Jeg gjorde efter Måltidet en Runde i Landsbyen; men da jeg mærkede, at man førte mig rundt, som når ved de store militære Manøvrer i Europa fremmede Officerer føres rundt uden at få det at se, de helst ville, var jeg snart færdig, så meget mere, som jeg skønnede, at alle Hulerne vare aldeles af lignende Art og Konstruktion som de, jeg kendte fra Hadège.

Just som vi vare stegne til Hest, kom en Mand anstigende.

Ydmygt og væmmeligt krybende trængte han sig hen til min Hest for at kysse min Hånd.

Man sagde mig, at det var den Mand, hvis Hund havde bidt Hammeds Hest igår.

Han var kommen for at bønfalde mig om ikke at meddele Kalifaen noget om det passerede, da han så mente at ville blive kastet i Fængsel.

Jeg sagde ham, at Kalifaen nok vilde vise Mildhed, hvorefter jeg sporede Hesten og red frem, men det Svar tilfredsstillede ikke i mindste Måde den angerfulde.

Han løb hen på Siden af mig og holdt fast i mine Klæder.

Jeg var ved at blive vred, da min Vært kom til og forklarede, at hvis Kalifaen i det hele taget fik noget at vide om, at jeg var bleven forulempet på min Vej, vilde Manden ikke undgå Straf.

Derfor vilde han og Mændene i *Lacheche* bede om, at jeg helt vilde undlade at sige Kalifaen noget om, hvad Uheld vi havde haft.

Jeg skelede ned til Synderen — og havde nær fået Latterkrampe, så utrolig grinagtig så han ud.

Jeg mindes aldrig at have set et mere hyklerisk og selvopgivende Udtryk.

Jeg betvang dog Latteren, lovede intet at sige og strakte Hånden ud til Afsked.

Synderen bogstavelig snappede den i sin Mund i et Nu. Jeg hørte ham nedbede Allahs Velsignelse over mig.

På en åben Plads, hvor der voksede Palmer, var man ifærd med Daddel-Høsten.

De gule Klaser, som hang i de grønne Toppe, faldt for Krumknivens Hug.

I Kronerne arbejdede letklædte Mænd, Drenge, ja også en ung Pige. De entrede sikkert og adræt op og ned ad de ranke Stammers knudrede Overflade.

Nedenfor samlede Kvinder og Mænd Klaserne i store Bunker, som de førte bort i de på Ryggen af de små Æsler anbragte Sivkurve.

Det kneb at løsrive sig fra denne Idyl, men vi måtte skynde os, jeg satte da Fart på hele min lille Rytterskare, og vi droge over Bjergene.

Mansur havde ondt ved at følge med, han er meget svær og ikke vant til at sidde til Hest. Til daglig rider han et Muldyr.

Der er så forskrækkelig meget i Vejen med hans Saddel, og han stiger gentagne Gange af for at ordne snart det ene, snart det andet. Derved bliver han mere og mere tilbage.

Vi nødes til at gøre Holdt for at tage ham op, men Tiden gåer, og Solen er snart nede.

Noget fra Hadège træffe vi et lille Æsel, som ganske alene ståer og gnaver nogle Strå ved Dalbunden.

Belkassem siger, at hvis det lægger sig til at sove der i Nat, ville Sjakalerne snart have gjort det af med det.

Det var næsten mørkt, da vi red over Flodsengen og op til Landsbyen.

Jeg så Drengene tumle sig på den flade Plads mellem Palmerne. Deres glade Stemmer løde op til mig; da de opdagede mig, kom de løbende omkap med de halsende Hunde.

Mændene rejste sig fra Grupperne under Træerne og kom hen for at trykke min Hånd.

Også Kalifaen rejste sig for at modtage mig.

Jeg takkede ham da for den udmærkede Tur, han havde forskaffet mig.

»Jeg er glad over, at Du er tilfreds, glad over igen at se Dig her, gid Du vilde blive her hos mig, Din Broder, i fyrretyve År.«

Den Slags Talemåder må man ikke tage bogstavelig — de udtrykke kun, at Vedkommende er venlig stemt over for en.

Efter at have spist i min Hule gik jeg hen foran Indgangen til Kalifaens Hus for i Følge hans Indbydelse at overvære tredje Dags Festlighederne.

Da jeg ikke vilde, at den gamle Mand skulde generes ved at sidde på en Stol, fordi jeg sad på en sådan, foreslog

jeg, at vi skulde sætte os sammen ned mellem de andre Mænd. Det gjorde vi.

Der var efterhånden kommen mange Mænd alle Vegne fra, de sad tæt pakkede på Skrænterne rundt om ligesom sidst.

Imedens Negrene dansede, Trommerne buldrede og Klarinetterne skingrede, sad Kalifaen, hans Sønner og jeg i en fortrolig Klynge og så til. Af og til sang Kvinderne, men så vidt jeg forstod, bleve hverken Brud eller Brudgom besungne, i alle Tilfælde ikke den sidste.

Det kneb lidt ikke at falde i Søvn. Belkassems lille Søn trykkede sig op ad mig. Da det blev koldt, hyllede jeg ham i min Burnus, hvor han snart sov ind. Den ensformige Musik fristede også slemt dertil.

Dog holdt jeg tappert Stand, hvad derimod Hammed ikke gjorde.

Pludselig opdagede jeg, at han snorksov hyllet ind i sin Burnus ved Siden af mig.

Jeg lod ham ligge, men fra det Øjeblik måtte Samtalen mellem mig og mine fremmede Omgivelser indskrænke sig til de simpleste Høflighedsudvekslinger.

Kalifaen havde i Aftenens Løb en passant bedt mig om at komme igen til den egentlige Bryllupsfest, som skulde finde Sted om fem Dage.

Jeg lovede at komme.

Den 20de Oktober 1893.

Næste Morgen forlod jeg Hadège for at ride tilbage til Gabès. Da jeg tog Afsked, ønskede jeg Kalifaen alt godt, blandt andet:

»Gid Du snart må få Regn, så Dine Oliventræer ikke skulle tørre hen og dø.«

Just som vi vare komne op på den første Højde, pegede Mansur, der vilde følge mig til Gabès, ud i Retning af Havet, hvor Himlen var kulsort, hvor Lynene glimtede, medens

Tordenen rullede: »Allah har hørt Dine gode Ønsker, vi vil få Regn i Matmatabjergene.«

Da vi kom ned på Sletten, skyllede Regnen os i Ansigtet. Vi trak Burnusserne på, Hætterne over Hovedet og skyndte os frem. Et Øjeblik efter vare vi gennemblødte.

Mansur blev stadig tilbage, det kneb for ham at følge med, og han bad os ride forud.

En Gang passerede vi en Hyrde med sin Hjord. Fårene stode og krøb sammen i en Flok, Gederne i en anden Flok, medens han selv havde søgt Ly under en Busk.

Vi kom over et Par Flodsenge, som vare knastørre, da jeg for et Par Dage siden passerede dem; nu løb Vandet i stride Strømme gennem dem.

Vi fik imidlertid let vore Heste over. Jeg slog an i Galop, og nu gik det flinkt fremad mod Slud og Regn og med Snavset om Ørene.

Da Jordbunden blev for slimet, måtte jeg igen skridte.

El Hamdus Palmeskov skimtedes gennem Regnen; men før vi kunde nå Oasen, måtte vi sætte over Floden.

Vi fandt let det sædvanlige Overgangssted mellem Buske af Tamarisker og *Lavrier-roses*, men Vandstanden var høj.

Jeg førte Hingsten frem, den gik roligt ud i Vandet, indtil den pludselig snublede og kastede sig om. Jeg blev våd til Sædet — forsøgte endnu et Par Gange at komme over i Nærheden — men Strømmen satte os til Siden, og jeg måtte til Slut opgive Forsøget, da jeg var bange for at få mine Tegnebøger og Optegnelser i Vandet.

Jeg så til Siden efter Hammed og opdagede da, at hans Hest, der var læsset både for og bag med de købte Sager tumlede om i Strømhvirvlen, så Vandet sprøjtede til alle Sider.

Jeg råbte derfor til ham, at han skulde vende om.

Vi fulgte så Floden et meget langt Stykke op efter og forsøgte flere Gange at komme over, stadig uden at det lykkedes.

En Flok små brune og spinkle Okser trippede langs Flodbredden, nogle på den modsatte Side, andre på vor.

De var uden Bevogtning og søgte åbenbart at komme i Forbindelse med hinanden.

Flere Gange gik en af dem ud i Vandet, men hver Gang nødte Strømmen den til at vende om. Der lød klagende Brøl fra begge disse adskilte Hjorde.

Nogle Vadefugle floj fornøjede hen langs Bredden.

Endelig! på et Sted, hvor der var meget bredt, lykkedes det os uden Uheld at komme over, men Vandet gik Hestene til over Bugen.

Så fulgte vi Strømmen ned efter til Overgangsstedet, hvor vi ventede omtrent en halv Time til Mansurs hvide Hest viste sig på den anden Bred.

Regnen skyllede stadig ned, og vore Heste trippede utålmodigt for at komme af Sted; men vi måtte vente for at angive Mansur, hvor han kunde komme over.

»Til Venstre! til Venstre!« brølede vi.

Mansur havde imidlertid trukket Burnussen så tæt over Hovedet, at han hverken hørte eller så.

Først da han var lige ved Floden, fik vi ham i Tale. Også han kom heldigt over, og vi fortsatte vor Vej.

I Nærheden af Oasen hørte vi *El-Hamdu*-Folkene råbe og klage over Regnen.

Daddelhøsten i Oasen var nemlig ikke endt, og forinden den var forbi, kunde Vandet kun skade Dadlerne.

Hvad der var godt for Oliven og Bygmarkerne, var til Skade for Palmerne, og Oasens Folk leve hovedsagelig af disse.

De Agerdyrkere er dog ens hele Jorden over.

Jeg mindedes uvilkårligt hin »gamle Landmand«, som i en jysk By just sad ved Middagsbordet og klagede i høje Toner over, at Vorherre ikke forbarmede sig over de stakkels Landmænd og sendte dem en Smule Regn til Rugmarkerne, da der i det samme lød et voldsomt Tordenskrald, og Regnen pludseligt styrtede ned, uden at nogen havde Anelse om, at der var Torden oppe. I et Nu sprang han op — hen til Vinduet og udbrød: Så for Satan, nu gå alle mine Tørv ad Helvede til.

Skridt for Skridt pjaskede vore Heste frem gennem Vandpytterne — det var plat umuligt at ride til, hvorfor vi først langt op ad Dagen kom til Gabès, hvor alt stod i en Pøl.

Floden var svulmet op, som man ikke havde set det i mange År og havde anrettet megen Skade.

Jeg skyndte mig op i Hotellet og klædte mig om i tørre Klæder.

Heldigvis havde hverken mine Optegnelser eller de købte Sager lidt nogen nævneværdig Skade.

Matmatabjergene ere de nordlige Udløbere af det forholdsvis smalle Klippedrag, der i en krum Linie så nogenlunde følger Kysten, ladende et Lavland mellem sig og Havet og følgende Kystlinien først i Syd over *Duirat*. hvorom andet Steds, derpå helt ind i Tripolis med Afbrydelser hist og her.

Det er hist og her svagt beboet af Berberstammer, som vel ere blevne Muhamedanere, men have bevaret deres primitive Sæder og Skikke så nogenlunde uforandrede.

Sønden for Tripolis i Bjergene *Ghourian* og *Jefren* findes der tapre og uafhængige Frænder af Berberne i Tunis.

De mindes med Stolthed Fædrenes Bedrifter, og de opdrage deres Sønner til frit Folk og til Arbejde.

Derfor holder de deres Intelligens og deres Åndslivlighed ved Lige og have altid været i Stand til at trodse det fremmede Herredømme, om ikke altid med lige Held.

I *Djebel Jefren* f. Eks. ere næsten alle de Oprør udbrudte, som have fundet Sted, så længe Tyrkerne have huseret i Tripolis.

Nord for *Djebel Jefren* ere *Djebel Nefousa*, ligeledes beboet af Berber, nogle af dem tale en Dialekt, der ligner Tuaregsproget.

De fleste antages at være Efterkommere af de Libyere, som vare Herrer i Landet, før Araberne kom dragende fra Øst som de selv.

En af Nefousastammerne har ligesom Uled-Nail Stammen i Algier den Skik, at de unge Kvinder en Tid, før de blive gifte, hengive sig til Prostitutionen.

Man kommer uvilkårligt til at tænke på Astartedyrkelsen i Oldtiden.

Spaniens Erobrer *Tarik* var en Berber fra *Djebel Nefousa*, måske hørte han til en af de Stammer, som hyldede Jodedommen.

I det mindste viste han efter Erobringen af Spanien en mærkelig Hensynsfuldhed over for Joderne der.

Det gik iøvrigt ham som så mange Berber, de blive revne med af Muhamedanernes mægtige Strøm; men de have aldrig hørt til de ivrigste Muhamedanere og gøre det heller ikke den Dag i Dag.

Sikkerlig ere de ligesom deres Stammefrænder *Tuaregerne* blevne Muhamedanere — måske mange af dem forinden have været under kristen Indflydelse, det er der i det mindste Tegn til — men de ere ikke Fanatikere, der findes ingen videre religiøse Ordener imellem dem, og de høre alle til den såkaldte femte Sekt, og de kende ikke noget Ritual.

Ikke så få af disse Berbere bo i Huler — *Djebel Ghourian* betyder ligefrem Bjerget med Huler.

Før disse Hulebeboere bleve Muhamedamere, rejste de Altre for Gud.

Der findes således efter de Rejsendes Sigende overalt i disse Egne ældgamle Stenmonumenter, som skrive sig fra en Tid, der gåer forud for Arabernes.

De ligne dem, man træffer i Algier, i Andalusien, ja selv i Bretagne.

Sproget i Egnene på Grænsen af Tripolis og Tunis er dels Arabisk, dels Berbersproget.

Men lige fra *Djebel Jefren* over Duirat til Matmata har man vistnok tidligere talt Berbersproget.

Bøger skrevne i Berbersproget findes nu ikke her, såvidt vides (på Øen *Djerba* skal der endnu findes Manuskripter), derimod skrives Berbersproget med arabiske Bogstaver.

Jeg har fået oplyst, at Sproget i Syd-Tunis endnu tales i Landsbyerne *Zaroua*, *Tamezred*, *Toujoud*, *Chennini*, *Ghermasi* og *Duirat* (foruden på Øen *Djerba*) samt af en Del af *Urghammarne*.

Disse livlige Folk med de udtryksfulde Øjne, det glade Gemyt, det frie Smil på Læben, det i Sammenligning med Araberne kortere og bredere Ansigt og det mindre sorte Hår ligne hverandre lige fra *Djebel Jefren* til Matmatabjergene.

De ere frem for alt frie Folk.

Folkeforsamlingerne i Landsbyerne i Syd-Tunis, de såkaldte *Myad*, afgøre Stammernes Interesser i Henhold til den lokale Lov *(Kanoun)*, det vil sige gammel Sæd og Skik, som holdes højere i Ære end selve Koranen.

Da den Jord, der kan dyrkes, er yderst kostbar, og da Befolkningen i de øde Bjerge er forholdsvis talrig, har det i det mindste i Syd-Tunis i umindelige Tider været Skik, at de unge Mænd udvandrede til Kystbyerne for at tjene lidt Penge, hvorfor de kunde købe Palmer, Kvæg og en Kone i Hjemmet.

Ligesom Savoyarder og Auvergnater forlade de den fædrene Arne for en Tid.

I Byerne leve de yderst tarveligt, sove i Almindelighed på Fortovene og tjene Føden ved al Slags Arbejde, som Vandbærere, Tjenestefolk o. l.

Da de franske Kolonner i 1881 og 82 første Gang betrådte Bjergene i Syd-Tunis, forbavsedes man over at høre så mange tale Fransk.

Ksarbeboerne ere dristige, tapre og vante til at lade Krudtet tale.

Deres Lyst var tidligere at drage ud på Razzia, og der gik det varmt til.

Det var ikke almindelige Tyverier, nej med Våben i Hånd faldt de over deres Modstandere, som aldrig vare sikre for et »coup de main«.

På den anden Side vare de altid selv i deres utilgængelige og befæstede Ørnereder beredte til at forsvare sig.

Deres Røvertog strakte sig langt omkring ind over den tripolitanske Grænse, ja endog helt ned til *Rhadames*.

De plyndrede altid grundigt.

Dr. Bertholon beretter således, at da han som Militærlæge detog i Felttoget mod dem, konstaterede han ved en Razzia, at de ikke blot havde taget alle Hjordene, men selv de Overfaldnes Klæder.

Så fuldstændigt havde de afklædt Fangerne, at disse ikke havde beholdt andet end en Stump af en Skjorte, der kun dårligt dækkede over deres Nøgenhed.

Befolkningen i de nærliggende Oaser på Sletten og ved Chotterne, som ere fredeligere og mere flegmatiske, fordi deres Livsbetingelser ere langt bedre, have ofte måttet døje Bjergboernes Overfald og Plyndringer, når de da ikke foretrak at lade sig beskytte af dem mod Erlæggelsen af Betaling.

Dr. Bertholon påståer, at Monogamiet er fremherskende hos dem, min Erfaring gåer i modsat Retning.

Alle de Mænd af højere Byrd, som jeg kom i Berøring med, havde som oftest flere Koner.

Kvinderov var tidligere ikke ualmindeligt. Med Våbenmagt rovede Ksarbeboerne sig en Hustru.

Ikke så underligt, at der da måtte passes på Kvinderne, thi de havde Ord for at være af meget lette Sæder.

En Skik, som har været almindelig blandt disse Folk, bestod i, at Brudgommen ved Brylluppet viste sin Brud en vældig Stok, hvis ene Ende var indsmurt med et vellugtende Stof, som han lod hende lugte til.

Det betød, at så længe hun opførte sig vel, vilde hendes Dage være blide og behagelige som den Duft, hun indåndede, skulde hun imidlertid prøve på at skeje ud, kunde hun være vis på at blive afstraffet ganske alvorligt.

Jeg så i Tatouine et sligt Redskab.

Da jeg ønskede at danne mig et Begreb om den Måde, på hvilken en Familie levede og virkede i *Troglodyternes* små Samfund, benyttede jeg Opholdet hos Kalifaen i *Hadège* til at skaffe mig Oplysninger om hans Familie og de Forhold, under hvilke den fører sin Tilværelse.

Disse Oplysninger måtte jeg samle med den største Varsomhed, da jeg for alt i Verden ikke vilde, at man skulde fatte Mistanke til mig og tro, at jeg var kommen for at udspejde. Lidt efter lidt samlede jeg da alt, hvad jeg hørte og så, til et Totalbillede, som jeg tør sige, i Hovedsagen er rigtigt, selv om mulig et og andet af mindre Betydning kan være misforstået eller undgået min Opmærksomhed.

Sadi-ben-Mansur-Fatuche, Kalifaen over Bjergene, hersker ifølge denne sin Værdighed over Landsbyerne i Matmatabjergene. Han er af *Uled-Slimanernes* Stamme, og Sønnen *Amor* er Stammens Cheik.

Kalifaen er mellem treds og halvfjerdsindstyve År gammel og har tre Hustruer: *Mena*, *Fatme* og *Sasia*.

Med den første har han Sønnerne *Amor* og *Mansur*, med den anden Sønnen *Mohammed*. Døtre har han formodentlig også haft, i så Fald ere de bortgiftede og vedkomme hverken hans Familie eller hans Stamme mere, hvis de da ikke skulde være givne til Ægte indenfor selve Stammen, hvorom jeg intet har kunnet få oplyst.

Cheiken *Amor* er gift første Gang med *Aicha*, anden Gang med *Meryem*. Han har to små Sønner *Abd-er-Raman* (med Aïcha) og *Mahmud* (med Meryem).

Mansur, der har Titel af Uled-Sliman'ernes *Adal* (Notar), har kun en Hustru *Uda* og ingen Børn. *Mohammed*, Uled-Sliman'ernes *Kateb* (Skriver), er Faderens Sekretær. Hans første Kone hedder *Meryem*, med hende har han Sønnen *Hammed*. Hans anden Kone, med hvem han blev gift under

Mansur.

mit Ophold i Hadège, hedder *Mena*, hun er af samme Stamme og fra Landsbyen, der bærer Stammens Navn.

Kalifaens Sønner ere i en Alder af et Par og tyve År; af deres Hustruer er vistnok ingen over tyve og den ældste af Drengene er henved fem Aar.

I Sønnernes Ægteskab er der foruden Drengene vist også et Par Pigeborn. Da jeg spurgte ud herom, lo den adspurgte hånligt som for at udtrykke, at dem regnede man ikke for noget.

Kalifaens Familie bestäer således af en Snes Mennesker, der alle leve sammen, som vi nedenfor skulle se; men hertil

kommer den øvrige Husstand af Negre og Tjenestefolk med deres Børn, hvortil knytter sig en Del nære Slægtninge og Mænd, som stå i hans Tjeneste. Flere af disse sidste have egen Husstand og besidde også selv både Palmer og Oliventræer samt Hjorde, som de eksploitere for egen Regning; men de ere dog knyttede til Kalifaen og må hjælpe ham med at så og høste Korn, vogte Hjordene, beskære Palmerne, høste Dadler og Oliven og presse Olie, kort sagt med hvad Arbejde, der ellers kan være.

Kalifaen er meget rig. Han besidder mange Palmer spredt rundt om i Dalene, hans Oliventræer træffes vidt og bredt, hans Hjorde af Får, Geder og Kameler græsse i Bjergene eller langt borte på Lavlandet nedenfor Bjergene, og de Agermarker, han er i Stand til at få dyrkede på Sletterne, ere vidtstrakte. Han besidder mange underjordiske Boliger, Lader, Stalde og Oliemøller, men der skal også meget til af alt det for at give Føde og Ly til de mange Sjæle, hvis Forsørger han er.

Dog har han rigeligt op af Gods og Hjem, så når han en Gang døer, vil der blive meget at dele mellem Sønnerne, som nu intet eje uden det, den gamle Patriark giver dem, først ved hans Død vil hver af dem få sine egne Palmer og Oliventræer, sit eget Hus og sine egne Hjorde, hvis de da ikke foretrække at vedblive at leve i Fællesskab.

Kalifaens Ejendom har en Værdi af et Par hundrede tusind Francs — en køn Skilling for en Bjergbo mellem de golde Fjelde, hvor der ingen Kilder eller Brønde findes, men hvor Klippesiderne og Dalene ere furede af Render, for at Regnvandet kan finde ned i Cisternerne, og hvor der må dæmmes op for hvert eneste Træ for at standse Vandet ved dets Fod.

Vi ville nu se ind i de Boliger, som benyttes af Kalifaen og hans Familie, for at få et Indtryk af, hvorledes de forskellige Ægtepar have indrettet sig, og for at overbevise os

om, at selv med den patriarkalske Husorden og Fællesskabet har dog hver lille Gruppe sine, ganske vist snevre Enemærker.

Jordbunden i Dalen ved Hadège er en stærk Ler-Mærgel, der beståer af Ler og Merzel, i hvilken Masse man ypperligt kan hugge smukke, regelmæssigt formede, underjordiske Rum. De have den Fordel fremfor overjordiske Bygninger, at de ere køligere om Sommeren og varmere om Vinteren, dertil ere de mere holdbare, ikke lette at opdage for et uøvet Øje og yde samtidig god Beskyttelse mod Tyve og Røvere, idet Kvæget også kan finde Ly der.

Terrænet i Dalen er bølgeformet og ligger hen i små Bakker og Høje med mellemliggende åbne og jevne Pladser eller snevrere Furer, hvor Vandet har Afløb i Regntiden. Set fra Bjergene ligner det hele en endevendt stor Sandgrav, der er furet af lyse Stier, og hvor Palmer og Oliven vokse i Lavningerne mellem Småbakkerne.

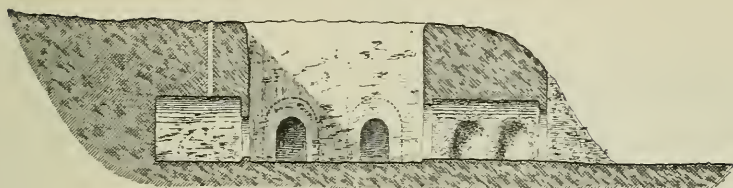
Principet for Boligerne er følgende:

Fra Siden af Bakken fører en længere eller kortere, underjordisk Gang af god Mandshøjde ind gennem Jordlaget til Underfladen af et stort, kubisk formet og foroven åbent Hul, der er gravet ned som oftest fra Bakkens øverste Del, og som fungerer som Gårdsplads. Hullets Vægge stå med lodrette Flader til alle fire Sider. Fra Bunden af det kommer man gennem Åbninger ind i langagtige, underjordiske Rum med hvælvet Loft som i en Tøndehvælving. Disse Rum ere enten Lader, Stalde eller til Beboelse.

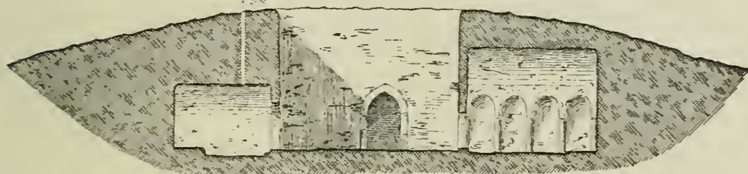
Gårdspladsen måler i Reglen c. 10 Meter i Dybde og Bredde. Siderummene ere i Almindelighed indtil en c. 8 Meter lange og ikke en Gang halvt så brede; dog har jeg truffet dem både større og mindre. Disse Rum ere som oftest lukkede med Døre, ligesom Gangen i Almindelighed er lukket både yderst og inderst med en Dør eller en stærk Port.

I Gården er et Ildsted, som bruges under almindelige Forhold. Regner det, benyttes et underjordisk Rum. Der findes også mange Gange en Cisterne, hvori Vandet ledes

Profil af det Hus i Matmata, hvori jeg boede

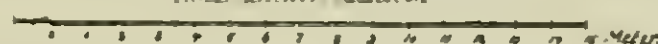

Snit c-d

Snit a-b

Tilnærmelsesvis Maalestok

Bakke

Vand

Køkken

Faar

Heste

Lade

I Udgravet

II Udgravet

III Udgravet

IV Udgravet

V Udgravet

VI Udgravet

A

Plant Terrain

Stald

Festsal

Tilnærmelsesvis Maalestok

(Efter Forf.'s Rids, udført af Arkitekt Johs. Dich.)

gennem Rør fra Jordens Overflade. Ved Siden ståer store Sivkrukker med Korn, og iøvrigt er der Plads til Fjerkræ og Husdyr, når de drives derind under særegne Omstændigheder som f. Eks. i Fare.

I Gangen er af og til langs Siderne udhugget Rum til Heste og Æsler, som her stå i fuldstændigt Mørke.

I Hulerummene er der mørkt, når Døren lukkes, ellers er der lyst nok.

På hosfølgende Kårtskitse ses nogle af de Boliger, som tilhøre Kalifaen eller hans nærmeste Slægtninge.

Fra den flade, jevne Plads, på hvilken der groer Oliventræer og Palmer, føre Gange ind til Gårdspladserne.

Hus Nr. I og II høre sammen og have kun en Indgang. Gennem Porten (A) kommer man ind i en Hulegang, derfra ind i den første Gårdsplads. Her findes følgende Huler: en til Heste og en til Får, i en er der en Cisterne, i en anden Køkkenrum og i den sidste Lade. Fra Gårdspladsen kommer man gennem en anden Hulegang ind i Gårdsplads Nr. II. Denne afgiver Beboelse for alle Kalifaens Sønner med deres Koner og Børn samt Sønnernes Mødre. Kalifaen selv boer om Natten i en nærliggende Hule tilligemed sin tredje Kone; men han og hun opholder sig om Dagen sammen med den øvrige Familie i Gårdsplads Nr. II, hvor der koges og spises i Fællesskab. Såvidt jeg har kunnet opdage, boer der intet Tyende her; Gårdspladsen optages af Sivkrukker med Korn og Ildsted. Amor har to Huler, en til hver af sine Koner, desuden har hans Moder en ved Siden, således at de optage en hel Side. To Rum ere til Byg. Fatma, Mohammeds Moder, har et Rum, ved Siden findes det Rum, hvor Mohammeds anden Kone blev ført ind. Lige over for på den modsatte Væg har Mohammed sin første Kone, og ved Siden af boer Mansur med sin eneste Kone. Endelig er der et Køkkenrum.

Jeg har set alle Hulerne; hver Kvinde har sine Husgerådskar af Ler smukt arrangerede på Endevæggen inderst i Hulen som Kokkepigerne hos os deres Messingkar på Køkkenvæggen. Langs Siderne stå forskellige Sager, medens der midt ude på Lergulvet, som i Reglen er prydet med Sivmåtter eller Tæpper, er anbragt noget, der ligner et lavt Bord. Det er Sovelejet, hvorover er bredt Tæpper. Dog sover man oftest uden at klæde sig af.

Væggene, der ere kalkede, ere iøvrigt nøgne, når undtages, at der kan hænge et Gevær, Nøgler, Garn o. s. v.

I Mohammeds og Mansurs Værelser så jeg nogle frygtelige kolorerede Billeder i Ramme, som vist forestillede Profeten. Det var sikkerlig Godtkøbskram fra Gabès. De svarede aldeles til de kolorerede Glansbilleder af Kristus, man hjemme træffer overalt på Landet.

Både de hyggelige Hulerum og selve Gårdspladsen vare rent og pænt holdte. Rigtignok løb der Fjerkræ i Gård Nr. II, men åbenbart fik ellers ikke Dyr Lov at komme her ind; for dem var Forgården forbeholdt.

Til Gård Nr. III kom man gennem en længere Hulegang, hvor der var Siderum til Heste og Æsler. Den indeholdt en stor Festsal, hvis Loft var dannet af to Side om Side liggende Tøndehvælvinger, og som støttedes af en Søjlerad på Midten, hvor de stødte sammen. Festsalen optog hele den ene Side.

Lige over for var to Rum, der, da jeg var der, brugtes som Gæsterum, jeg selv benyttede det ene, ellers kunne de anvendes til Kornmagasiner. Der er endog gennem Jordlaget hugget en Skorsten fra Hvælvingen op til Jordoverfladen, for at Kornet derigennem kan løbe ned i Hulen, når Kamelerne have bragt det, og det er blevet aflæsset oppe ved Røråbningen. Lige for Indgangsåbningen findes to Rum, der også kunne bruges til Kornmagasiner. Her boede, da jeg var der, nogle mandlige Tjenestefolk.

I Gård Nr. IV boer en Negerfamilie, som passer Mohammeds og Amors to Heste og Kalifaens og Mansurs to Muldyr, som ere opstaldede her. Desuden er der Korn-

magasiner, hvori Byg til Heste og Muldyr, samt en Skrivestue og en Cisterne.

Disse fire Gårde benyttes, som vi have set, middelbart eller umiddelbart af Kalifaen og hans Husstand.

Nu komme vi til to andre Boliger — V og VI. I den ene boer Kalifaens Fætter, i den anden hans Onkel *Srair Fetiche*, en gammel Karl, under lignende Forhold som i de foran nævnte Gårde.

Noget længere borte ligger det Hus, som beboes af Kalifaen og hans tredje Kone. Deri findes atter Hulerum, to på hver Side.

Af disse Hulerum benyttes et af Kalifaen og Kone, et af en tjenende Araber, et til Klæder, et til Køkken, to til Dadler, et til Kornmagasin og endelig et til Skrivestue.

I sin Egenskab af Kalif har han jo forholdsvis meget Skriveri, ligesom han må have et Sted, hvor han kan opbevare Dokumenter. Alt hvad han har af sligt, er skrevet med arabiske Bogstaver. Berberalfabetet kendes slet ikke her i Hadège, ja næppe nok i hele Syd Tunis, skønt der i flere af Landsbyerne tales Berbersproget, dog ikke i Hadège, hvor det er gået i Glemme, skønt Befolkningen er Berbere.

Disse omtalte Gårde ere imidlertid langt fra de eneste Huse, som Kalifaen ejer, nej både i selve Hadège og i Omegnen besidder han flere lignende, som benyttes af hans Mænd. Dertil kommer, at han i Nærheden af sine fjernere beliggende Palmer og Oliventræer har Huler til midlertidigt Brug, når der i Høstens Tid skal holdes Vagt ved Træerne.

Med få Variationer ere alle de Hulebygninger, jeg så i Matmatabjergene, af samme Slags.

Af Forskelligheder kan anføres, at jeg i *Sidi-ben-Aïssa* fandt Huler, til hvilke der fører udækkede Gange, således at man kan se ind i Gården fra Forterrænet. I *Beni-Sultan* så jeg Trappegange, der i skrå Retning gik ned fra Jordoverfladen til Gårdspladsen, ligesom Rummene ikke vare så

regelmæssige. Flere af dem vare endog slet ikke anbragt i Flugt med Gårdspladsen, men man måtte stige nogle Trappetrin op for at komme der ind. Denne Uregelmæssighed gjorde, at det hele så mere malerisk og interessant ud end i Hulerne i Hadège.

I Gården var mange Cisterner, og i Rummene så jeg Kvinder ved Vævene. Dertil skete Adgang til Husene ned ad Trappetrin, der vare huggede i Kalkmassen.

Trappen endte foran en Port, der førte gennem smukt hvælvede underjordiske Portrum ind i Gården.

Cheiken i *Beni-Sultan* havde desuden en Oliemølle, som var anbragt i en underjordisk Hule, der lignede en ren Kryptkirke med sine Hvælvinger og søjleagtige Støttepiller. I en Hvælving så jeg selve Møllen, hvor en Kamel eller et Æsel drejer en svær Sten rundt på en bred, lav Stencylinder. Tæt ved Siden i en Nabohvælving var den primitive Oliepresse opstillet.

En noget anden Form for Hulerne fandt jeg i den sydligste Landsby i Tunis, nemlig i *Douirat*. Ind i Klippesiden er hugget Huler af lignende Størrelse og Form som de allerede beskrevne Kamre.

Foran Hulernes Dør var imidlertid som oftest anbragt en indhegnet Gård, i hvilken der lå et Hus. Tværs gennem Husets Midte førte en Gang ind til Hulen.

Denne Bygningsmåde havde den Fordel, at man i Sommertiden kan gå ind i Hulen, hvor der er køligere end i Huset, endelig kan man, hvis Huset skulde blive erobret, trække sig tilbage i Hulen, hvis eneste Adgang er let at forsvare.

At ikke Husene udelukkende ere Huler, har formentlig sin Grund i, at der ikke altid er Plads på Bjerget til så mange store Rum, som der behøves til de mange Mennesker. Hulerne ere det oprindelige, Husene ere komne til bag efter som et Appendiks. Den indhegnede Gård kan rumme Kvæget.

Ved *Tatouine* så jeg en passant Klippehuler, der kun bestod af et uregelmæssigt hugget Hul — de vare beboede.

Lignende Huler traf jeg mange Steder i Bjergene; men de vare ikke beboede, og blev det kun af og til, særlig i Høstens Tid, når der skal holdes Vagt over Dadler og Oliven.

Medinine.

Ved *Toujane* så jeg ældgamle Huler anbragte i Klippesiden med en smal Terrasse; de vare forlængst opgivne som Beboelser.

Endelig skal jeg kortelig gøre opmærksom på, at den Bygningsmåde, som man nu finder på Sletten i Landsbyerne som *Metameur* og *Medinine*, åbenbart har sin Rod i Hulerne.

De smalle, aflange og hvælvede Huse, som anbringes Side om Side i en Firkant, således dannende et helt Kastel,

Beduiner foran deres Hytte (Gourbi).

ere fuldstændig af samme Form som de underjordiske Hulekamre.

Man har efterlignet Hulekonstruktionen oven for Jorden.

I det sydlige Tunis findes en hel Del større Landsbyer som *Hadège*, *Lacheche*, *Ben-Aïssa* samt nogle mindre, som f. Eks. *Judlig*, der udelukkende bestå af Huler. Endvidere findes der Huler blandede med andre Bygninger i *Beni-Sultan*, *Smerten* og *Sguimi* således, at Hulerne i Reglen ligge i Dalen, medens de rigtige Huse ligge på Bjerget.

Endelig er der de mere primitive Huler lige ind i Bjergsiden, som f. Eks. i *Duirat*.

De øvrige Landsbyer bestå af Huse opførte af Klippestene eller soltørrede Lersten. De ligge i Reglen øverst på Bjergene og minde meget om Kabylernes i Algier og de ældste franske Landsbyer på Bjergene i *Auvergne*.

V.

I Gabès.

Gabès, 20. Oktober 1893.

Just som jeg havde klædt mig om, trådte Hotellets Opvarter ind.

»Der er en Cheik, der vil hilse på Hr. Løjtnanten.«

»Lad ham komme ind!«

Det var *Mansur;* bag ham så jeg Hammed. De så begge to meget alvorlige ud, så jeg begyndte næsten at tro, at der var noget galt på Færde; men Hammed, der så mit spørgende Blik, hviskede til mig:

»Mansur kommer for at bede Dem til Bryllupsfesten.«

Haha!

Jeg gik Mansur i Møde. Efter at jeg havde besvaret hans Hilsen, satte vi os ned, jeg på en Stol, han på Sengen med Benene overkors, medens Hammed taktfuld stillede sig op bag min Stol for at forrette Tjeneste som Tolk; thi Mansur forstod kun lidt Fransk. Efter først at have udvekslet en Mængde Høfligheder, der fra begge Sider sikkert vare vel mente, kom Mansur til Sagen:

Hans Fader Kalifaen havde bedt ham sige mig, at hvis jeg vilde komme til Hadège til den sidste store Festdag om fem Dage, vilde han betragte det som et Bevis på, at jeg var hans og Matmatamændenes Ven, jeg skulde blive modtaget som en Broder, og vilde jeg blive der i mange, mange År, skulde jeg være velkommen.

»Du kan sige Din Fader, Mansur, at jeg er stolt over, at han vil kalde mig sin Broder og Ven. Jeg skal, som jeg allerede har lovet ham selv, komme til Din Broders Bryllup. Jeg ved jo, at jeg der vil træffe alle Matmatamændene både dem, hvis Landsbyer jeg har besøgt, og dem, hvis Venskab det skal være mig magtpåliggende at erhverve. Som Du ved, er jeg kommen langvejs fra for at lære Dit Folk at

Ved Gabès.

kende — jeg tvivler ikke om, at når jeg rejser herfra, er det som Dit Folks Ven. —

Gid Allah måtte holde sin Hånd over Uled-Slimanerne.«

Jeg havde imidlertid sendt Bud efter maurisk Kaffe; vi tændte Cigaretterne og talte om løst og fast.

Pludseligt tog Mansur en Sølvring af sin Finger, så venligt på mig og rakte mig den:

»Vil Du være også min Ven, beder jeg Dig modtage denne Ring, som en Pilgrim har bragt mig fra Mekka.«

Jeg takkede for Gaven, trykkede min Ven i Hånden og lovede ham, at jeg til Minde om ham altid vilde bære denne Ring.

Det glædede ham øjensynligt.

Sådan sluttede jeg Pagt med en af Matmatas Sønner.

Jeg behøver næppe at fortælle, at inden Mansur næste Dag red hjem, havde jeg gengældt hans Venskab med rundelige Gaver.

Gabès, den 21de Oktober.

Hammed er gift og har en lille Hytte og en Have med nogle få Palmetræer og Granatæbletræer i Oasen.

Hans Fader har givet ham dem.

Med sine to Francs om Dagen og det lidet, Palmerne kunne indbringe, frister han, hans Kone — han har kun en — hans Børn og hans Hest Livet og vist slet ikke så dårligt, der behøves jo ikke meget i disse Egne.

»I gamle Dage før Franskmændene kom, kunde min Fader slet ikke komme ud af det — da blev Skatterne inddrevne meget hårdt, fordi han ikke kunde flygte fra sin Ejendom, når Skatteopkræverne kom, de skulde jo tage, hvor der var noget at tage; men nu er han glad og tilfreds og tjener mange Penge,« siger Hammed.

»Er Du også glad og tilfreds, Hammed!«

»Ja, det er jeg; når bare min Hest ikke må blive syg eller dø, thi så skal jeg selv købe en anden, og det har jeg ikke Penge til.«

»Hvor meget kostede Din Hest?«

»Jeg fik den for 150 Francs.«

»Det var godt Køb.«

»Ja, og så få vi jo desuden af Kaptajnen (det vil sige Staten) en blå Burnus hvert andet År og både Pistol og Gevær tillåns, så længe vi ere Spahier.«

Mansur kom endnu en Gang op til mig i Dag. Jeg tog ham og Hammed med til Landsbyerne *Djara* og *Menzel*, hvor jeg vilde gøre Indkøb til vort Nationalmuseum og derfor havde deres Hjælp behov.

På den store *Suk* (Torveplads) købte jeg Agerbrugsredskaber, Hakker og Spader, som bleve lavede i mit Påsyn, en af de primitive Plove med tilhørende Seletøj af flettet Alfastrå og endelig en hel Del Klædningsstykker.

Der var selvfølgelig stort Opløb og meget Skænderi og Spektakel, dog knap så meget som sidst i *Lacheche*.

På Torvet traf vi en ung Knøs fra *Hadège*, som af Kalifaen var sendt for at gøre Indkøb til Brylluppet.

Han forsvandt en Tid for at handle, men pludselig kom han grædende tilbage, efterfulgt af en skændende Hob.

En Araber havde, som det viste sig, uden Årsag yppet Klammeri med ham i en af Sidegyderne, og det var endt med, at vor unge Ven havde fået Øret flænget, så Blodet løb ned ad det, ligesom Ankelen var slået slemt.

Jeg fulgte med Mansur, rigtig godt oplagt til at give Ufredsmanden en ordentlig Dragt Prygl; men Mansur tog hurtigt Affære, holdt på Stand Forhør, skaffede Vidner på Drengens Uskyldighed og skyndte sig så til Kalifaen i Gabès, der øjeblikkelig lod Synderen putte i Fængsel.

Med den engelske Vicekonsul *Galleja* og hans Broder *Cesare Galleja*, to yderst forekommende Mennesker, tog jeg om Eftermiddagen en Vogn til Landsbyen *Menzel*, da jeg ønskede at få nogle pålidelige Oplysninger hos en Araber om Bryllupsskikkene i Landet.

På Vejen hjem mødte vi Kalifaen i Gabès, han fortalte, at også han var indbudt til Brylluppet i Hadège, men havde måttet sige nej, da han ikke kunde forlade Gabès, nu da General *Allegro* var borte, og han midlertidig bestyrede hele Distriktet.

Han rådede mig til at medbringe en lille Brudegave. Samme Aften købte jeg da en elegant Haïk.

Officererne i Gabès ere næsten alle ugifte. Kammeraterne af samme Grad holde en »*popote*«, det vil sige, de engagere en Kok, som laver Maden til dem.

Løjtnanterne af 4de afrikanske lette Bataillon og nogle andre Officerer havde indbudt mig i deres Messe.

Vi vare en Snes Mennesker.

Der tilbragte jeg en brillant og gemytlig Aften mellem mine nye afrikanske Venner. Jeg stiftede Bekendtskaber, som jeg nogle Dage senere fornyede i Syden, hvor flere af dem stode i Begreb med at marchere hen.

Deres Kokken var fortræffeligt, deres Vin superb, deres Gæstfrihed storartet, og da Champagnen knaldede, drak vi på hinandens Vel så velment og begejstret, som vare vi gamle Venner. Soldaten har jo et Hjem overalt blandt sine Kammerater.

Det var første Gang, men blev ikke sidste Gang, at jeg her i Syden på Skålen for den danske Soldat havde den Fornøjelse at svare med et Leve for den afrikanske Armé, i hvis Rækker jeg havde tjent for elleve År siden, da det gik løs i Syden.

VI.

Fra Gabès til El Hamma Oasen. — Chotterne.

Den 22de Oktober 1893.

Ved Solopgang — Klokken halv seks — red Hammed og jeg på ny ud fra *Gabès*, denne Gang i stik vestlig Retning.

Spahierne havde leveret mig en lille, stærkt bygget, brun Hingst, der skridtede sine 9 Kilometer i Timen, når det passede den.

Til at begynde med vilde den gå på, men jeg holdt den an, og vi skridtede forbi Landsbyen *Menzel*, satte over Floden og gennem Palmelundene, hvor Fuglene kvidrede, og Røgen fra Gourbier og Teltpladser steg op under Kronerne.

Det var bidende koldt, og vi hyllede os tæt ind i vore Burnusser. Da vi kom ud af Oasen, var Solen stået op, og i lange Linjer løb vore Skygger foran os hen ad den grågule, let bølgeformede Slette.

Til højre, længere borte skinnede Solen på en hvidkalket Marabutbegravelse på et lille Bakkedrag. Der lå også »*le poste optique*«, der ståer i Forbindelse med en anden på et Bjærg ved Militærstationen Medinine Syd på. Vi lod Hestene slå ind i en kort Jagtgalop, der forfriskede både dem og os i den smukke Morgenstund, og nu gik det fornøjeligt hen ad Stierne, der i utallige, bugtende Linier toge Retning mod Vest.

Vegetation var der meget lidt af, øde og trøstesløst lå Landet for os.

Inden vi nåede Toppen af en lille Terrænbølge, toge vi Hestene op, og lidt senere kaste vi Blikket tilbage fra selve Toppen.

Der lå en Dis hen over Gabès, Oasernes lange Palmerækker, nede ved Havet. Bag dem skimtede vi det blanke

I Bjærgene. — På Vej til Aïn Hammam.

Hav, medens vi skelnede Matmatabjærgenes blå Tinder langt borte mod Syd. Fra enkelte Steder på Sletten så vi den blågrå Røg hæve sig i Vejret.

Nu var Solen begyndt at brænde igennem, og vi lode derfor Hestene skridte næsten hele Resten af Vejen. I Afrika kender man ikke andre Gangarter end Skridt og Galop, dog bruger man på længere Rejser om Sommeren næsten ikke Galopen, derfor ere Berberhestene alle vænnede

til at skridte ud. Af en »*cheval de la plaine*« må forlanges, at den er »*un bon marcheur*«, det vil sige, at den i Skridt kan tilbagelægge mindst en 8 à 9 Kilometer i Timen, så lang Dagen er.

Da vi havde passeret omtrent to Tredjedel af Vejen, kom vi over en Flodseng — tæt derved lå en gammel Brønd, som man har påstået var fra Romernes Tid. Fra Jordsmonnet går i skrå Retning ned i Jorden en overdækket muret og stensat Gang — den munder ud i en Kilde, fra denne er der i lodret Retning en muret Brønd op til Jordoverfladen. Man kan altså både hale Vandet op gennem denne og hente det ad Trappegangen.

Der var gået et Par Timers Tid, vi havde på Vejen kun mødt nogle enkelte Ryttere og Fodgængere, og vi så nu foran os lidt til venstre et Bjergplateau, ikke videre højt. Mod Nord tabte det sig i Sletten i en jevn Bakkeskråning, over hvilken Ridestien bugtede sig hen.

Hestene bleve urolige, spidsede Øren, rejste Hovederne og syntes tilbøjelige til at kaste sig om, samtidig slog en ækel forpestet Luft os i Møde. Vi kunde dog ikke straks opdage Årsagen hertil; men lidt efter øjnede vi et mørkt Punkt foran os på vor Vej. Stanken blev utålelig, så meget mere, som der havde rejst sig en let Vind, der slog os i Møde.

Vi satte da Hestene i Galop og vege ud til Siden for i en stor Bue igen at komme ind på vor Vej. Det mørke Punkt viste sig at være et Hestekadaver, det afpillede Hoved med de store tomme Øjenhuler og den hvide Tandrække grinede ækelt til os på Afstand.

På Bakken var Jordsmonnet skyllet eller føget væk, og de nøgne Klippeflader lå blottede. Hestene havde Vanskelighed ved at finde Fodfæste mellem de mange skarpe Kanter og Fliser. På et Sted bøjede Stierne til begge Sider, uden om en lille Stendynge. Dyngen var mandslang og orienteret i Øst-Vest. Hammed fortalte, at den indesluttede Liget af en Mand, der var blevet myrdet på Stedet for mange År siden.

Efter en Stunds Forløb havde vi nået det højeste Punkt for i Dag, og samtidig åbnede der sig den skønneste Udsigt for os.

Forgrunden dannedes af et jevnt skrånende, stenet, sandet og grågult Jordsmon. Hvor det ender, se vi en lang, smal, grå Stribe med flosset Overkant — det er *El-Hamma* Oasens Palmer. Bag dem til Venstre, altså i Sydvest, løber en Bjærgryg — længere til Højre øjnes en blank hvidlig Flade, det er Chotten *El-Fedjedj*.

Den ligner Havet, når det er spejlblankt, og den synes også at komme fra dette for at tabe sig langt, langt borte i Horisonten mod Vest.

Nord for Chotten tårne Bjerge sig op i Rader, de forreste ere dybt blåfarvede og tegne sig skarpt mod Chottens hvide, horisontale Flade — bag dem ses lysere blå Toppe og atter bag dem vage Omrids af fjerne Bjerge.

Chott *Fedjedj* er den østligste af den Række af Chotter, som lige fra den algierske Sahara, sønden for *Biskra*, strækker sig i en lang Linje ad Middelhavet til, på en Strækning af mellem tre og fire hundrede Kilometer.

Fra Middelhavet er den kun fjernet ved en smal, 18 Kilometer bred Strimmel: »*le Seuil de Gabès.*«

Chotterne ere Lavninger, i hvilke tilløbende Floder i Regntiden udtømme deres Vand, som fordamper på den med Salt mættede Lerbund. Sete på Afstand ligne de Søer; men kommer man nærmere, opdager man, at man er blevet skuffet af Salpeteret, der ligger og glimrer på den horisontale Overflade.

Overgangen over den bløde Jordbund er yderst farlig — dertil er der i Chotten om Sommeren kvælende hedt og om Vinteren bidende koldt. *Drummond Hay* fortalte mig, at han i Begyndelsen af indeværende År alene med en Tjener og en Vejviser havde redet over *Chot Djerid*, kommende fra *Kebelli* på Vejen til *Tozer*. Han knagfrøs, skønt

han var varmt påklædt, og kunde næppe holde Tøjlerne i Hånden for Kulde. Passagen skete af en smal Sti — udenfor den var der blødt, et Fejltrin — og man var fortabt.

I *Chott el Djerid* findes der, efter hvad der påståes, kun i Midten Vand til Stadighed; men det ser man ikke, det dækkes af en Saltskorpe, på hvilken Fodtrinene give Genlyd, som når man gåer hen over en Hvælving. I Almindelighed indtager Vandet selvfølgelig de lavest liggende Strækninger, men når Vinden blæser, følger det efter og lejrer sig snart hist snart her ovenpå Skorpen. Da hænder det, at denne brister under Vægten, og så sker der Niveauforandringer.

Der kan ligge så meget Vand ovenpå Chottens daglige Overflade, at det gåer Hestene til Bringen. Det kan og hænde, at Skorpen, presset fra neden af Vand og Gasarter, hæver sig og danner små kegleformede Kupler, som om der skulde ske et vulkansk Udbrud.

Disse små Toppe ligge da som Øer på Havfladen og tegne sig på Grund af Refleksionen som enorme Bakker, der ere synlige milevidt omkring. En af de største kaldes *Djebel-el-Melah*, »Saltbjerget«. Det er kun en Snes Skridt i Tvermål og knap en Meter højt over Chottens Overflade; men det ses på Afstand som et stort Bjergparti.

Midt på »Saltbjerget« fandtes tidligere en gammel Brønd, som nu er fyldt. Den indeholdt Vand af samme Slags, som man træffer i flere andre Brønde i Chotterne, det er ikke mere saltholdigt end det, man træffer i Oaserne i Nærheden, og det kan godt drikkes.

Over Chotterne gå Karavanveje fra Bred til Bred mellem Oaserne. Nogle af dem ere meget farlige.

Den Rejsende må være yderst forsigtig for ikke at blive stikkende i Dyndet eller pludselig forsvinde i Hullerne, sådan som det fortaltes om en hel ægyptisk Hær, der i Følge Sagnet skal have fundet sin Grav her.

Skridt for Skridt må Vandringsmanden arbejde sig frem, medens måske Støvskyer rejse sig, eller Luftspejlingerne tegne sig fristende for at forvirre ham. Tager Vejviseren

fejl en eneste Gang, eller træder Kamelen eller Hesten et Skridt til Siden, er man fortabt.

I Følge Sæd, Skik og Aftale mellem Stammerne skulde Vejene over Chotten være afmærkede, enten med Sten eller med afhugne Palmestammer, satte i en indbyrdes Afstand af nogle hundrede Meter; men der er mange Steder, hvor disse såkaldte *Gmair* mangle, andre Steder, hvor de ere erstattede med Kamelknogler.

Araberne bevare Mindet om frygtelige Ulykker paa disse Veje. Hele Karavaner skulle være blevne opslugte af den forræderiske Jordskorpe, som straks igen har lukket sig over sit Bytte.

Landet om Chotterne er Daddelpalmens Hjem par excellence. I Oaserne som *Tozer* og *Nafta* findes de bedste Kvaliteter af Daddelfrugten, som kendes. Den klare, gennemsigtige Frugt betales med indtil 300 Francs pr. 100 Kilo.

I *El-Hamma* ere Dadlerne dog ikke af første Sort, men Oasen ligger også for nær ved Havet. Luften er for fugtig. Man forståer, hvad det drejer sig om, når man hører, at Dadlerne i Gabès kun betales med indtil 30 Francs pr. 100 Kilo, altså ti Gange så lidt som de fra Nafta.

Talrige ældre og yngre Forfattere og Forskere have som bekendt troet i Chotternes Bassin at genfinde *Herodots Tritonerhav*, ligesom man i *Ouad-Melahs* Flodseng har ment at have Tritonerflodens nedre Løb, der satte den hemmelighedsfulde Lagune i Forbindelse med Havet.

Skønt denne Hypothese langt fra var bleven bevist, fattede daværende Generalstabskaptajn *Raudaire* i 1873 den dristige Plan at rekonstruere det gamle Tritonerhav ved at lede Vand ind i Chotternes uhyre Bassin. Han mente, at man kun behøvede at gennemgrave den atten Kilometer brede Tærskel af kalkagtig Jord ved Gabès for at skabe et stort Indhav. Uhyre Fordele skulde flyde deraf. De Franskes sydlige Grænse vilde blive forsvaret ved en naturlig Grænse, det genskabte Tritonerhav vilde snart blive gennemkrydset af Fartøjer, som søgte at knytte Handelsforbindelser med hidtil ukendte Egne og Folk.

Og hvilken Forandring i Klima kunde man ikke vente! Fugtigheden vilde skabe frugtbare Landstrækninger, hvorhen Kolonisterne vilde strømme i Skarevis.

Ak! Planen, som Regeringen til en Begyndelse havde støttet med Kraft, viste sig ved en fornyet Undersøgelse i 1876 at være uholdbar. *Raudaire's* Målinger havde ikke været tilstrækkelige. De vestlige Chotter lå vel 20 Meter under Havfladen, men de uhyre Chotter *Djerid* og *Fedjedj* viste sig til Gengæld at ligge lige så meget over Havfladen, hvorfor Kanalen måtte forlænges til henved 170 Kilometer, og så blev endda kun de førstnævnte Chotter sat under Vand. Denne skæbnesvangre Opdagelse forknyttede hverken *Raudaire*, som lige til sin Død 1885 forsvarede sit Projekt med en Hårdnakkethed og Energi, som var en bedre Sag værdig, ejheller hans berømte Beskytter *de Lesseps*, skønt Staten klogelig trak sig tilbage.

Lesseps besøgte endog gentagne Gange Landet og hævdede højlydt, at for en Sum af 150 Millioner var Planen gennemførlig.

Allerede for flere År siden udtaltes det sørgelige i, at så store Ånder som Lesseps ofte tage deres Tilflugt til tvivlsomme Midler, når de vilde *lancer une affaire.*

Alle andre lærde Autoriteter, både Geologer og Naturforskere som *Parnel, Letourneux*, *Doûmet-Adanson* og andre, have forlængst skarpt kritiseret *Raudaire's* fantastiske Plan, og vist, at Havet aldrig i Oldtiden kan have indtaget det samme Fladerum som nu Chotterne. Ja, *Cosson* hævdede endog, at hvis det var lykkedes at danne det påtænkte Indhav, vilde man snart blive nødsaget til igen at fylde det, sådan stred det mod alle Interesser.

Alle vare endvidere enige om, at det var højst tvivlsomt, om de klimatiske Forhold virkelig vilde forandre sig i en så forbavsende Grad — i det Mindste vilde man ved at lede Vandet ind dræbe en Million Daddelpalmer, ligesom de fleste af de Kilder, som nu frugtbargøre Oaserne i *Djerid*, vilde blive ødelagte af Saltvandet, hvad der komplet vilde

ruinere Landet — endelig vilde Projektet koste mindst en Milliard!

Lesseps' gentagne Forsikringer om Rigtigheden af sine Oplysninger bleve da og modtagne med fuldstændig Kulde, og det var før »Panama-Affairen«.

Nu til Dags synes Sagen skrinlagt — man hører ikke mere noget til det Selskab, som den store Franskmand dannede i 1882 *pour la création de la mer interieure.* Den gamle Mands Prestige havde allerede i flere År været på Retur. Nu sidder han slået af Alderdom og drømmer om de store Dage fra Suezkanalens Tid; men der vil komme en Tid, da Minderne om hans Stordåd ville fordunkle Erindringen om, hvad han forbrød i sit Livs Aften, og Historien vil atter give ham den Plads, der tilkommer ham som »den store Franskmand«.

VII.

El Hamma Oasen.

Sydligst i Oasen i dennes Udkant ligger en Landsby af soltørrede Sten med snævre Gyder, der næsten vare menneshetomme, da vi passerede den. Kalifaen boer helt i Udkanten mod Syd.

Han sidder på Hug på den murede Bænk, der løber langs Husets Ydermur. Der er dejlig Skygge under det brede Tag, som bæres af to Rækker afhuggede Palmestammer.

Jeg kan ikke lade være at tænke, at sådan må de ældgamle Søjlerækker have set ud, som gav Ideen til Ægyptens Tempelsøjler og gennem dem til Grækernes og Romernes prægtige Tempelforhaller.

Rundt om ham er der siddende, stående og liggende Grupper af højrøstet talende Mænd.

Der holdtes Rettergang med det utrolige Skænderi, Sparken og Skubben, som hører til.

På Hug foran Kalifaen sidder en Mand, ved Siden af ham en Kvinde og et Barn, og rundt om står en ivrigt interesseret Hob.

Kvinden rækker Armene ud og taler til Kalifaen i dæmpet Tone med de yndefulde Armbevægelser, som ere Orientalerne egne.

Hun afbrydes fluks af Manden, der skråler op og gestikulerer.

Andre Mænd stemme i med — jeg ser Arme og Næver i ustandselig Bevægelse og hører et øredøvende Spektakel fra alle Kanter.

Kalifaen, en Mand på de halvthundrede, sidder mild og venlig og stirrer fra sit Sæde ned på Hoben med sine blide, dybe, sorte Øjne.

Han er en prægtig Skikkelse, slank og nobel med et fint Ansigt, mørkt, fyldigt Skæg, som Fingrene en sjælden Gang løbe igennem, og en svagt krummet Næse.

Af og til blusser der som en hemmelig Ild i hans udtryksfulde Øjne — det er, når han siger et og andet.

Så lyder Hobens Skrig lidt mere dæmpet — men kun et Nu — så bryder Stormen løs igen.

Det bliver endelig for galt, — jeg synes forlængst, det Øjeblik var kommet — og nu fægter en af Kalifaens Mænd med Stokken ud mellem Folket, — nogle vige lidt til Side, andre blive roligt siddende, og Forhandlingen skrider atter fremad til næste Gang, det bliver for slemt.

Vort Komme afbrød denne Scene for en liden Stund.

Jeg blev venligt modtaget og anvist Bolig på første Sal i en Sidefløj.

Da mine Sager vare anbragte, gik jeg ned og tog efter Indbydelse Plads ved Siden af Kalifaen på Bænkens Tæppe, hvor vi nøde Velkomstkaffen i små Kopper.

Alt imens underholdt vi os om min Rejse og Målet for samme.

Manden, Konen og Barnet sad stadig og stirrede på os — fra samme Plet, hvor de formodentlig i Timevis havde været anbragte. Hun var gammel, grim og rynket og så udtryksløst frem for sig — Barnet, en smuk tiårs Dreng, stirrede med sine sorte, kønne Øjne nysgerrigt på mig, medens Manden trak Hætten frem over Ansigtet og skjulte Hænderne under Burnussen, så jeg kun så ham som en hvid Bylt.

Således bleve de siddende, hengivne i Skæbnen, medens Mændene rundt om forholdt sig nogenlunde rolige.

Støjede en og anden op, blev han bragt til Tavshed af en af Kalifaens tre unge Sønner.

Jeg bad Kalifaen fortsætte Rettergangen, og efter nogen Indvending gjorde han det, idet han overlod mig Pladsen på Tæppet for selv at flytte hen under en af Søjlerne noget til Siden.

Medens Fluerne summe i Myriader rundt om mig, og medens Larmen af Menneskestemmer ustandseligt kommer til mit Øre, sidder jeg lænet til Muren og stirrer frem for mig:

Fra Mørket under Søjlehallen glider mit Øje ud på den sollyse Slette, der ender i Bjærgene.

Palmetoppene, de sydligste Udløbere af Oasens store Skove, dirre i det flitrende Sollys noget til højre.

Neden under dem ser jeg de brune Toppe af nogle Telte.

Ligefor mig og tæt foran Stendiget, tværs over Forgrunden er Sletten fyldt med små, langagtige Tuer.

På dem ståer der mod Vest en liden flad Sten eller også en blændende hvid, lille Kuppel.

Det er Kirkegården; den ligner en Strandkant oversået med Sten.

Der sidder mellem Gravene nogle hvide Spidstoppe i Klynge. Jeg tænker, det er Folk, som forrette deres Andagt; men lidt efter bevæge de sig, og jeg skimter af og til et Redskab, der bevæger sig i Luften over de hvide Klatter.

Man siger mig, at Folkene ere i Færd med at grave en Grav. I Morges, for få Timer siden døde der henne i et af Teltene ved Palmerne en Mand i sin bedste Alder af den snigende Feber, nu om lidt skal han begraves.

Jeg hørte jo også nys en klagende Lyd, som om Hundene hylede i det fjærne, — det var, da Hoben i min Nærhed et Øjeblik holdt op at skændes. Det må være Kvinderne, som græde.

Nu er Graven vistnok færdig.

Nogle af de hvide Skikkelser vandre i det mindste ind ad Byen til, og Resten drager ned mod Teltpladsen.

Jeg sidder omtrent en halv Times Tid gispende af Varme, idet jeg søger at holde Fluerne borte med en Vifte af Palmeblade.

Stadig sidder Manden, Konen og Barnet der henne foran Kalifaen, men jeg hører nu næppe de mange højrøstede Stemmer.

Ikke fordi man ikke mere skændes, men fordi mit Øre har vænnet sig til Lyden.

Af og til komme en af Sønnerne for at tale med mig, men jeg beder om at få Lov til at sidde i Fred.

Nu kommer Ligtoget: Fire Mænd løfte på Skuldrene en Båre, hvor over der er dækket en Burnus.

Spredte til Siderne og bag ved følge et halvt hundrede Mænd i deres hvide Burnusser.

Lidt længere tilbage følge lige så mange Kvinder i deres mørke Klæder.

Der lyder fra deres Skare Hulken i Takt.

Nu hører Larmen lidt op ved Siden af mig, og flere af Mændene vandre ud på Sletten for at overvære Begravelsen.

Der bliver efterhånden ganske tomt om mig. Jeg hører ganske tydeligt de grædende Kvinders Jamren, og jeg ser et Par hvide nøgne Kvindearme blive strakte mod Himlen midt i Skaren.

Nu høre Veklagerne op, og Dødsstilheden hersker i den hede Middagstime. Kun Fluernes Summen lyder i mit Øre.

Jeg betages af den pludselige Stilhed og ser mig om: der sidder Manden, Konen og Barnet på Jorden og stirre ud over Sletten. Er der monstro en af jer, som hellere vilde være i hans Sted, der nu bringes til sit sidste Hvilested hist ude på Sletten?

Båren er imidlertid bleven sat på Jorden.

Rundt om sidde de skinnende hvide Skikkelser på Hug. Hætten er trukket frem, og Hånden skjuler Ansigtet. Det er Dødsbønnen, der bliver fremsagt — Mændene ere sorgbetyngede.

Hvem ved, når Allah vil kalde den næste bort — hvem ved, om det ikke er hans Tur i Morgen! Feberen raser jo uhyggeligt i Oasen.

Så lyder Veklagerne atter fra den mørke Gruppe, der tegner sig forunderlig trist på den gulbrune, lyse Slette lidt til Siden for Mændenes blændende hvide Gruppe:

»Han var så god, han var så stolt, han var så rask i Går.
Nu er han død, hans Telt er tomt, hans Hustru ene ståer.
O ve! o ve! o ve!
Nu sørger hun, hans Børn, hans Venner græde
o ve! o ve! o ve!«

lyder det fra den mørke Skare, og stadig ser jeg de hvide Arme blive strakte i Vejret op mod Himmelen.

Jeg hører Klagesangene tage til i Styrke; det lyder som den frygteligste Glammen, og jeg ser Kvinderne rive sig i Håret og kradse sig med Neglene i Ansigtet. Det varer ved en Stund.

Imidlertid er Liget blevet lagt i Graven — Mændene sidde rundt om i Tavshed og græde, medens Kvindernes Hyl lyde vildere og vildere.

Nu ere Bønnerne til Ende, og Mændene rejse sig for at vende hjem, hver til sin Dont.

Kun nogle blive tilbage for at fylde Graven.

Noget efter ere Kvinderne alene tilbage, men de have delt sig i to Grupper.

Den ene ståer oprejst, og fra den lyder Jammerskrig, i den anden sidde alle Skikkelserne ned på Hug, de hvile, medens de andre græde.

Kalifaen er nu vendt tilbage, og atter samles om ham den støjende Skare fra før.

Kvinderne der ude have imidlertid flere Gange skiftedes til at græde.

Endelig efter en halv Times Forløb vende de hjemad til Teltpladsen, hvor den Dødes Telt er slået ned.

Det ligger som en Klud på Jorden til Tegn på, at Hjemmet nu er opløst.

Først senere vil det igen blive rejst, når den første store Sorg har lagt sig.

Måltidet er imidlertid færdigt, og jeg stiger derfor op i mit Rum, hvor der er dejligt svalt.

Ad en stejl, udvendig muret Trappe kommer jeg fra Gården op til et Værelse, derfra ind i et andet tilstødende. Dette sidste er meget rummeligt. Loftet dannes af Palmestammer, lagte ved Siden af hverandre. De støttes på Midten af en Søjle. Væggene ere kalkede og forneden forsynede med Sivmåtter.

Hele Gulvet er dækket af to dejlige, tykke og bløde vævede Tæpper af stor Værdi.

I et Hjørne er af Hynder og Puder lavet et Leje.

Vore Sadler, Tasker, Dækkener og Ridetøj ligge ordnet i et andet Hjørne.

Fra et lille Vindue, stænget med kunstfærdigt Jærngitter, ser man ud over Søjlegangens Tag.

Et Vinduesskod er halvt lukket for at holde Sollyset og Fluerne ude.

En af Kalifaens Sønner sidder hos, medens jeg spiser.

Efter at Hammed og de andre Tjenere have fortæret Resterne af Måltidet i den anden Stue, lader jeg Mellemdøren og Vinduesskodden lukke og strækker mig i Halvmørket på mit Leje for at tage en Middagslur.

Det er mig næsten umuligt at falde i Søvn, sådant Spektakel holdes der udenfor i Søjlegangen. Dog endelig blunder jeg hen.

Hammed vækkede mig lidt efter for at fortælle mig, at der var Bryllup i Oasen.

Hvis jeg vil se Bruden blive ført hjem, må jeg skynde mig.

Da jeg går ud sammen med nogle af Sønnerne og Husets Mænd, ser jeg på Kirkegården, at Kvindegrupperne på ny ere der, og jeg hører Veklagerne.

Jeg skyndte mig ud i Gaderne for at ryste det sørgelige Indtryk af mig, inden jeg nu snart skal have et fornøjeligere.

Jeg møder en Araber, som tiltaler mig med et velklingende: »Bon jour, monsieur!«

Det var en af Kalifaens Mænd, som nu ejer en lille Palmelund, Hus og Hjem i Oasen, men som i mange Ar tidligere har tjent i de algierske Tiraillører, hvorfor han taler godt Fransk.

Jeg var henrykt over dette nye Bekendtskab, da jeg bedre kunde gøre mig forståelig for ham end for min brave Hammed — og jeg bad ham følge mig.

Undervejs fortalte han mig, at han havde tjent i Meksiko og siden i Krigen mod Tyskerne.

Han var tre Gange bleven såret og viste mig med Stolthed sine Ar. Sidste Gang, han fik en Skramme, var i Slaget ved Gravelotte. Efter det var han kommen i Fangenskab i en lille By i Tyskland og havde senere sluttet sin lange Tjenestetid i Algier.

Et Sted så vi fra Gaden bag en høj Mur en Mand i Toppen af et Palmetræ i Færd med at høste Dadler.

Jeg stod stille og så på ham. Da han opdagede det, smilte han venligt til mig og sagde noget til mine Ledsagere om, at han vilde byde mig af sin Høst.

Han steg også virkelig ned og kom hen med en Klasse udmærkede Dadler, som jeg lod ekspedere hjem i mit Kvarter.

Da vi havde passeret Landsbyen, kom vi ind mellem Palmerne. Fra alle Kanter strømmede Folk til, Mænd, tilslørede Koner, Piger og Børn for at se Bruden blive ført til Brudgommens Bolig.

Den hele Scene lignede i høj Grad, hvad jeg et Par Dage senere så under større Forhold i Hadège, jeg skal derfor indskrænke mig til at fortælle, at vi så hende komme ridende i en tæt tillukket Baldakin på en Kamel, ledsaget af nogle kvindelige Slægtninge og de Mænd, som styrede Kamelen.

Negermusikanter åbnede Toget, der gjorde Holdt på en åben Plads.

Nu holdtes der en Fantasia af Ryttere, som rede forbi og affyrede deres Geværer. De vare rigt klædte, og Hestenes Bagkrop var dækket af flagrende Silkedækkener.

Der var dog ikke mange Ryttere, ejheller varede Fantasiaen videre længe. Man sagde mig: fordi der var Sorg i Oasen på Grund af mange Dødsfald.

Efter Fantasiaen førtes Bruden ind i Byen ad snævre Gyder, hvor Baldakinen skurede hen mellem Husmurene og ned i en Gård, hvor Kamelen bragtes til at knæle, hvorpå hun tæt tilsløret førtes ind i den Mands Bolig, som samme Aften måske for første Gang i sit Liv skulde se hende.

Vi passerede Indgangen til en lille Moské. Jeg kiggede ind. Der var svalt og køligt i det lille Rum, hvis Loft bares af Buer og Søjler.

På Gulvet var der Sivmåtter, og i et Hjørne stod den Trappe, fra hvis Top *Imanen* taler til de Troende. Den var tarvelig gjort af umalet Træ, der ikke en Gang var udskåret i Ornamenter, som det ellers ofte plejer at være Tilfældet.

Hen ad Aften besøgte vi en anden Landsby lidt længere mod Nord — den lå mellem Palmer.

En lille Minaret hævede sig fra Moskéens Område tæt ved Markedspladsen.

Mellem denne og den førstnævnte Landsby ligger et

åbent Terræn, hvor der tidligere har ligget en By, og hvor Jordsmonnet nu er gennemrodet efter Bygningsmateriale.

Der lå også, i Nærheden af nogle varme Kilder, Ruinerne af et gammelt tyrkisk Fort, som var så skrøbeligt, at man næppe turde vove sig inden for dets rystende Mure. Sagen var, at Beboerne naturligvis havde plyndret Bygningen for al det Træ og Bjælkeværk, der fandtes, hvorfor Murene nu næppe kunde hænge sammen.

Et Par Kanoner af en antediluviansk Konstruktion lå og rustede mellem det nedstyrtede Murværk.

Fortet har åbenbart været konstrueret for at beherske Kilderne, hvis Vand er varmt — den varmeste holder endog 45 Grader Celsius.

Beboerne hente her i Kildernes Bassiner det varme Vand i Krukker for at lade det stå og afkøle, forinden de drikke det.

Fra Romernes Tid have Kilderne været kendte og anset for at have lægende Kraft, hvorfor der også i umindelige Tider har været valfartet til dem.

Da vi kom i Nærheden af Landsbyen, hørte vi den samme glammende Lyd, som jeg havde hørt om Formiddagen fra Kirkegården.

Man fortalte mig, at det var Kvinderne, der begræd en ung Kone, der for fire Uger siden var bleven gift, og som nu var død af Feberen.

Det var, som Sorgen knugede den ganske Oase. Hylene lød stadig og alle Vegne fra til os gennem Palmelunden.

Imedens fløj Duerne deres fredelige Runde mellem Toppene, og Kvinderne hentede Vand ved Kilden, i hvis varme Vand nøgne Drenge badede Side om Side med Æsler og Heste.

Vi vandrede tilbage til Kalifaens Gård. Det var nu mørkt og Aften; Måltidet var parat.

Da jeg skulde til at spise, kunde jeg ikke finde min Kniv, som jeg vidste at have brugt om Formiddagen.

Jeg ledte og ledte — intet Steds var den at finde.

Hammed undersøgte Saddeltaskerne — og opdagede da, at der manglede Granatæbler, som han havde avlet i sin Have, og som han havde givet mig; endvidere var der af en Pakke Cigaretter borttaget to Bundter.

Der havde åbenbart været Tyve.

Vi holdt Råd om, hvad der var at gøre, og jeg beslut-tede at fortælle Tyveriet til *Ali*, en af Sønnerne.

Derimod vilde jeg ikke sige Kalifaen det, da jeg gik ud fra, at han vilde være ulykkelig over, at hans Gæst var bleven bestjålet.

Helt fortie Sagen vilde jeg ikke, da det var min Erfaring, at mellem Araberne skal man altid stå på sin Ret, om man vil være respekteret.

Da Ali havde hørt om Uheldet, styrtede han øjeblikkelig ned til Portvagten og spurgte om, hvem der havde været oppe i Gæsteværelset.

En Person havde bragt et Knippe Dadler derop efter min Ordre.

Det var en af Kalifaens egne Mænd, hvorfor Portvagten ikke havde taget i Betænkning at lade ham gå op.

Men Ali havde for nogen Tid siden grebet netop denne Fyr i Tyveri af noget Krudt, hvorfor han øjeblikkelig fattede Mistanke til ham.

I en Hast var Ali på Vejen til hans Bolig, der ikke lå langt borte.

Her foreholdt han ham, at han hellere måtte tilstå og udlevere Tyvekosterne, så skulde han slippe for Straf.

Det vilde Fyren ikke, hvorfor Ali i Forening med nogle andre Mænd gjorde Husundersøgelse, ved hvilken de fandt Kniven og en Pakke Cigaretter.

Det Par Timer, der var forløbet siden Tyveriet, havde Fyren benyttet til at delikatere sig med fem og tyve ud-mærkede Cigaretter og Granatæblerne.

Øjeblikkelig blev Synderen smidt i Fængsel.

Der sad han næste Dag, da jeg forlod *El-Hamma*. Om han efter min Afrejse er bleven løsladt, og om Kalifaen i

det Hele taget har fået noget at vide om Historien, derom er jeg uvidende.

Det var sent på Aftenen, Klokken var henimod ti, og jeg skulde just til at gå til Ro, da Ali mærkede, at jeg var bleven let forkølet.

Han insisterede på, at jeg straks skulde gå ned i den underfulde, varme Kilde med det lægende Vand — så vilde jeg et Kvarterstid efter være fuldstændig frisk.

Det var bælgmørkt, da Hammed, Ali og jeg ved Lygteskin vandrede gennem Landsbyen ned til Kilderne ved det gamle forfaldne *Bordj*.

Vi stege ned ad en Stentrappe, der endte i et overdækket, stensat, skummelt Rum, fra hvis Åbning hede Dampe strømmede ud i den kolde Luft. Jeg så ved Lygteskinnet, at i Bunden af Rummet flød Vandet hen gennem en smal Åbning og ud i Bassinet udenfor.

En klodset Søjle stod i Midten og bar Taget, rundt om Kildevældene var der dannet Rammer af Sten.

Indenfor en af disse lå en mørk Skikkelse: en Neger. Vi overtalte ham til at stige op. Han var meget villig dertil; men det tog lang Tid, og vi måtte tilmed hjælpe ham, da han næsten ikke kunde gå. Benene vare lammede af Gigt.

Da vi havde fået ham anbragt i et Stenkammer oppe ved Siden af Stentrappen, og da vi havde ladet Vandet risle bort en lille Tid, klædte vi os af.

Rummet var mættet med kvælende hede Dampe, som i de romerske eller mauriske Badeanstalter. Jeg begyndte allerede at transpirere, inden jeg var kommen i Vandet.

En — to — tre — og jeg kravlede ned.

Gennem hele Kroppen følte jeg en isnende Fornemmelse, som var jeg sprunget i koldt Vand — men et Nu efter havde jeg en Følelse, som jeg blev skoldet, og med et Spring var jeg oppe på Stenkanten igen.

Endnu et Par Gange forsøgte jeg at holde Vandets brændende Hede ud; men hver Gang måtte jeg hurtigst muligt op igen.

Så blev jeg siddende på Stenene og hældte Kroppen over med Vand — det var knap nok, jeg kunde holde det ud.

Jeg havde hele Tiden en Fornemmelse, som alt indvendig i mig kogte, og jeg transpirerede voldsomt.

Hammed gik det omtrent som mig, kun kunde han holde sig lidt længere i Vandet.

Ali derimod forbavsede os ved ganske roligt at sidde og fryde sig i de fem og fyrretyve Graders Varme.

Efter en lille halv Times Forløb klædte vi os på i en Fart og stege så op i et øvre Rum, der var mættet med opstigende Dampe, men hvor der ikke var slet så varmt som neden under.

På Stengulvet sade vi nu tæt hyllede i vore Burnusser, med Hætterne trukne helt ned over Ansigtet for at vederkvæge os ved Transpirationen.

Et Par Gange trak jeg Hætten til Side, da var det, som en klam, råkold Luft strømmede mig i Møde.

På Stengulvet havde vi sat Lygten.

Jeg så da fire andre Skikkelser, der lå hyllede i deres hvide Burnusser, hvorpå jeg skyndte mig at dække Hovedet til igen.

Sådan sade vi en halv Times Tid og småsnakkede med hinanden og med Negeren.

De tre andre Mænd lod til at sove.

Negeren fortalte os, at han på et lille Æsel, hans eneste Ejendom, var bleven båret langvejs fra, lige fra Øen Djerba, for at blive kureret i den vidt berømte Kilde.

Da han for fjorten Dage siden kom, kunde han slet ikke stå på Benene; men Allah havde nu allerede hjulpet ham, og nu var der så megen Bedring, at han kunde stavre lidt om.

Den hele Dag tilbragte han enten i Badet eller i dette Opholdsrum.

Hans Føde var Dadler og Brød, som gode Mennesker gav ham; thi han var en stakkels Fyr, som ingen Ting ejede.

Jeg gav ham et Par Francs og ønskede ham, at Allah fremdeles vilde hjælpe ham, så han kunde blive fuldstændig frisk.

Han væltede sig frem på Siden, famlede efter min Hånd, som han ikke traf, og kyssede da min Burnus, idet han mumlede en Tak og bad Allah beskytte mig på min Rejse.

Han blev ved at gentage sine gode Ønsker, så længe jeg var i Nærheden.

Vi stege nu op i Nattens Mørke og næsten løb hjem for ikke at blive kolde.

Gennem Gyderne gik det hastigt af Sted, medens Lygten dansede i Hammeds Hånd, og svære mørke Skygger af vore spøgelseagtige Skikkelser løb hen langs Murene, mest foran snart til Siden eller efter os.

Vi mødte en lille Dreng, der som et Lyn flygtede ind i en Sidesmøge.

Da jeg kom op på mit Værelse og strakte mig på mit Leje, havde jeg en ubeskrivelig Følelse af Velvære.

Jeg var fuldstændig forfrisket og mærkede intetsomhelst til Ildebefindende af nogensomhelst Art.

Så sov jeg ind, idet også jeg havde Bevidstheden om den hellige, undergørende Kildes lægende Kraft.

Min Ven, den gamle Soldat havde i Løbet af Dagen sagt mig, at der i Bjergene i Nærheden fandtes Vildsvin i Mængde, ja for Tiden var der også sådanne ved *El-Hamma-floden*, ikke tre Kilometer borte, nærmere Chotten.

Det havde jo nemlig været en meget tør Tid, og derfor søgte Vildtet nærmere til Oasen for at finde Vand og for at tage Ophold mellem Buske og Krat der.

Jeg havde da aftalt med ham og Kalifaens Sønner, at vi næste Morgen før Solopgang skulde ride ud for at få Skud på Vildsvinene, når de ved Solopgang kom ned til Vandpytterne for at drikke.

Jeg glædede mig meget ved Udsigten til denne Jagt, og det var min Agt ved den Lejlighed at prøve det gamle Flintlåsgevær, som Kalifaens Sønner i Løbet af Dagen havde foræret mig.

Næste Morgen tidlig vækkede Hammed mig, før det var lyst:

»Der bliver ikke mange Mænd til Jagten i Dag — alle Folk skulle ud og så på Sletterne langt borte; nogle af dem ere allerede dragne bort, og andre ere netop nu i Færd med at bryde op. I Nat kom der ridende Ilbud om, at det havde regnet Vester på.«

»Så sig Kalifaen, at jeg opgiver Jagten, jeg vil ikke hindre hans Mænd i at drage bort på Arbejde.«

Jeg vidste, at det var År og Dag siden, der var faldet Regn, hvorfor det var begyndt at knibe svært med Byggen.

Det er nemlig kun, når Jorden bliver våd, at den kan bringe Kornet til at spire.

Når så Allah forbarmer sig og sender Regn, drage alle Mænd ud, så på den nøgne Jord og pløje Sæden ned. Men det gælder at være første Mand på Stedet for at vælge det bedste Terræn, thi vel har hver Stamme store udstrakte Sletter, der i Følge gammel Vedtægt tilhøre den, men Jorden er Fælleseje, og den, der kommer først, kan tage det, han vil og kan overkomme.

Der var den Morgen Glæde i Oasen. Over to tusinde Mænd og Kvinder droge skyndsomst ud med deres små Karavaner, nogle vilde langt bort til Jordene sønden for Chotten mod Vest, andre droge til nærmere liggende Sletter.

Kun de, der ingen Kameler og ingen Heste ejede, bleve tilbage med de gamle Mænd, nogle Kvinder og Børn.

Jeg hørte, medens jeg klædte mig på, Araberne skændes udenfor mine Vinduer akkurat som hele Dagen i Går og

formodentlig som hver Dag, siden Kalifaen var begyndt at holde Ret her på Stedet.

Fra Døråbningen ved Toppen af Stentrappen indånder jeg den friske Morgenluft i fulde Drag.

Jeg ser ud over Gårdspladsen, hvor Hestene få deres Morgenfoder, derfra ud over de flade grå Tage til Palmelundene.

Røgen hæver sig et og andet Sted fra Boligerne, og jeg hører den fjerne Summen af menneskelige Stemmer.

Solen er lige stået op, den lysner på Bjergenes Tinder langt borte.

Så stiger jeg ned, og gennem Gården og den lange mørke Portåbning kommer jeg ud på Verandaen.

Der sidder Kalifaen på sin Stenbænk, rolig, mild og venlig.

Foran og rundt om ham mellem Søjlerækkerne møder mit Øje Hoben fra i Går, den skændende, gestikulerende og støjende Hob.

Han rejser sig, fører Hånden op på Brystet og bøjer Hovedet til Hilsen.

Jeg gør ligeså, så følges vi ad ud på Pladsen mellem hans Hus og Kirkegården.

Der ere Sønnerne, Gårdens Mænd og Kvinder i Færd med at ordne den sidste Karavane, der skal af Sted.

Fra Døråbningerne i den lange hvide Mur komme gamle Kvinder slæbende med store Kornsække.

Mændene bringe Træplovene og Rebseletøjerne, andre Kvinder bringe Vand i de store fyldte Oksehuder, og altsammen bindes det fast på brægende Kameler under højrøstet Tale, Råben og Skrigen.

Nogle halvnøgne Børn stå på Rad med hinanden i Hænderne, klistrede op langs Muren.

Berberkvinderne ere lyse af Hudfarve og klædte i det almindelige blå Klædebon, der er vundet om Livet og fastgjort på Skuldrene med Sølvnåle, så Hals og Siderne sees.

På de nøgne Arme og Ben have de Ringe af Sølv, Bly eller Ben.

Deres Bevægelser ere smukke og yndefulde.

Flere af dem have smukke Træk og ere sortøjede; deres Negle ere farvede røde med Henna.

Men der er også andre Kvinder, der er lige så pyntede som de, men hvis mørke Hudfarve, grove Træk og grimme Mund vidner om deres fremmede Afstamning.

Der er Negerblod i dem.

Jeg ytrer senere min Forundring over at træffe så mange af dem her.

»De ere mere frugtbare end de andre Kvinder,« siger Hammed, »derfor tage mange Mænd dem til Medhustruer for at få mange Børn, thi Børn betyder Rigdom.«

De stamme fra Slaverne, som bragtes hid gennem Sahara med Karavanerne over Rhadames.

Nu er der officielt ingen Slaver mere; men i Virkeligheden findes der næsten overalt i Syd-Tunis en Mængde Sorte, som ere mere eller mindre fast knyttede til de store Herrers Husstande.

De behandles godt og ere derfor blevne i deres Herrers Hus, selv efter at Franskmændene have erklæret Slaveriet for ophørt.

Negerkvindernes Dragt er som Berberkvindernes, men deres sorte uldne Hår er flettet i tykke Lokker, som falde ned over Panden, medens Berberkvindernes enten er skjult af Hovedtørklædet eller hænger frit frem som vore Kvinders Pandehår.

Efterhånden som Kamelerne blive læssede færdigt, ordnes de i Grupper, og nu begynder Afmarchen.

Mændene og de fleste Kvinder ere til Fods, de førstnævnte med Geværerne på Nakken eller Knortekæppen i Hånden. Enkelte Ryttere ere til Hest og skridte foran.

Stierne bugte sig hen over Kirkegården mellem Gravene og videre ud i den grå eller okkergule Slette. Ad dem forsvinde Gruppe på Gruppe.

Der kommer andre små og store Karavaner inde fra Byen eller fra Palmelundene, nogle af dem krydse de foregåendes Vej.

Efterhånden se vi en Hoben bevægelige Linjer bugte sig hen gennem Terrænet i alle Retninger for derpå at forsvinde.

Så sidder Kalifaen igen på sit Stade i Skyggen med den skrigende Hob om sig, medens Fluerne summe i den hede Luft.

På Sletten brænder Sandet. Bjergene vibrere i Horizonten, og Chotten ligger som en Bagerovn der længere borte mod Nord.

Jeg gåer en Tur i Oasen med mine Ledsagere. Den gælder Jødernes Boder, hvor jeg køber et Klædningsstykke; den gælder Guldsmedene, der i mit Påsyn lave Ringe af Sølv til Ankler, Øre og Håndled, den gælder Negeren, som uden Pottemagerskive danner de små og store Køkkenkar af Ler, den gælder Jødekøbmanden, hvor vi i Smug købe et Par Flasker Palmevin, den gælder Kaféen, den eneste, jeg så, hvor vi mellem Myriader af Fluer drikke den skoldende hede Kaffe, den gælder Manden på Torvet, der af Palmeblade laver de nydeligste flettede Vifter, den gælder Kurvemagernes Boder eller Væveren i hans Stue.

Overalt ledsages vi af en nysgerrig Hob, der overværer den interessante Handel.

Da vi kom tilbage, var Løjtnanten og Tolken fra »*le bureau de renseignement*« i Gabès kommet ridende med deres Spahier for at holde Forhør.

De have indlogeret sig i Gæsteværelset og sade og ventede på mig for at bede mig deltage i Måltidet.

Bureauets Tjeneste svarer til det såkaldte »*bureau arabe*« i Algier; medens disse sidste imidlertid have Ret til at dømme de Indfødte, har førstnævnte ikke denne Ret. De udøve kun en Kontrol, men gennem den håndhæve de i Realiteten Justitsen omtrent lige så godt.

Officererne skulde nu efter Middag holde Forhør hele Dagen for næste Dag at ride hjem.

Efter et muntert Måltid red jeg Klokken omtrent to syd på for at overnatte på Sletten ved en Brønd.

Kalifaen, som rimeligvis ikke havde mange Folk hjemme, undskyldte, at han ikke kunde give mig nogen Vejviser med; men Officererne sagde, at vi næste Dag ikke alene kunde finde Vej til Hadège.

De gjorde Kalifaen Forestillinger — han skulde skaffe en Vejviser, og jeg hørte højrøstet Samtale om den Ting og så et Glimt i de ellers milde Øjne, som jeg ikke var vant til at se.

Senere hørte jeg i Gabès, at Kalifaen i sin Ungdom havde været den stolteste Rytter, den drabeligste Krigsmand, men den nederdrægtigste Hestetyv, man kunde tænke sig.

Med Våben i Hånd var han draget langt bort til fremmede og fjendtlige Stammer for at røve og plyndre — ja af og til gik hans Strejftog helt op til Egnen om Tunis.

At det ikke altid gik af uden Kamp, vil man forstå, når man hører, at Kalifaen har rost sig af, at der er bleven dræbt seksten Heste under ham.

Da Officererne lovede at sende en Vejviser efter os til Brøndene, sagde vi Farvel og red.

Den milde Kalifs besnærende Blik hvilede på mig, da jeg trykkede hans Hånd til Afsked.

Nå Hammed! »*en route!*«

VIII.

Over Aglat-Merteba til Matmatabjergene.

I en stærk Varme red vi sønder på gennem en svagt bølget Slette med Bjerge til højre og venstre et godt Stykke borte. Vi mødte en Spahis fra Bureauet i Gabès i Følge med en Dreng.

Hammed blev glad ved at se sin Kammerat, og de taltes ved. Det viste sig, at Vennen egentlig skulde være stationeret ved *Aglat-Merteba*, de Brønde, hvor vi agtede at overnatte, men da vor Ven, Kalifaen i *El-Hamma*, ikke i tre Dage havde sendt Fødevarer til ham, havde han tilsidst, tvunget af Sult, forladt sin Post for at få noget at leve af. Han agtede sig til El-Hamma for samtidig at klage til sine Officerer, som han vidste skulde være der i Dag.

På Grund af at Koleraen, der forøvrigt nu var på Retur, havde raset stærkt i Syden, især i Oaserne ved Chotten, og særlig i *Nafta* og i det nordligere liggende *Gofsa*, var der bleven draget en Kordon af Spahier for at forhindre Samkvem ikke blot mellem de befængte og de sunde Egne i selve Tunis, men også på Grænsen mod Tripolis. Der udbrød imidlertid Kolera mellem Spahierne, og de fleste bleve inddragne; men på særlig farlige Adgangsveje til Oaserne ved Kysten havde man endnu nogle Poster, særlig ved Brøndene for at forhindre, at Vejfarende fra de smittede Egne skulde drage videre.

Sletten udvidede sig til alle Sider. Bjergene på vor venstre Side hørte op, og de til højre trak sig tilbage i vestlig Retning.

Derimod opdagede vi langt borte i Syd nogle blå Linier, det var Matmatabjergene.

Vi passerede en død Kamel, som Sjakalerne havde skeletteret, og skridtede rask frem ad Stier, over stenet Terræn eller hen over tørre, flade, gulbrune Sletter uden videre Vegetation.

Solen gik lige ned, da vi noget foran os øjnede to mørke Småtoppe i en Lavning ved en tør Flodseng.

Det var de tomme Telte, som tilhørte Kalifaen, og hvor Spahierne og Hyrderne havde kamperet. Nu var der ingen Mo'ers Sjæl at se. De hullede, lasede Teltduge holdtes oppe af skrøbelige Teltstænger og Pinde. Ituslåede Potteskår, Alfa-Strå og Affald lå uordentligt spredt rundt om. Vi halede Vand op af den stensatte Brønd i den eneste Oksehud, vi havde.

Af den drak både vi og Hestene, da der intet Vandtrug var, og da vi ingen Flasker eller Krus havde taget med, fordi vi ventede at træffe Folk.

Der kom en lille Karavane på en halv Snes lastede Kameler forbi, den drog mod Nord. Driverne kom hen for at få lidt Vand, medens Dyrene fortsatte deres March. Så bandt vi Hestene hver ved sit højre Forben til Plokke og samlede lidt Alfastrå til dem, thi Byg var der intet af, og det vilde først senere på Aftenen komme med Vejviseren. Derpå bredte vi vore Dækkener ud mellem Teltene og gav os til at nyde vort Aftenmåltid, der bestod af tørt Kød og Brød.

Da det var forbi, tændte jeg en Cigaret og lagde mig ned, medens Hammed blundede hen. Månen var nu stået op, og alt var stille. Jeg hørte Hestene æde og en Fårekylling pibe tæt ved. Sådan gik der en Tid lang. En Gang kom der en Fugl flagrende hen i Lavningen, men ellers var der intet andet, der afbrod Stilheden.

Da det blev meget koldt, tog jeg foruden min egen Burnus tillige den Haïk på, som jeg havde bestemt til Foræring for Brudgommen. Jeg hyllede mig ind i den og lagde mig ind i det ene Telt; det var åbent til Siderne, men der var jeg i Skygge for Månens Stråler, thi i Syden bliver man syg, når man sover i Måneskin, det siger i det mindste Araberne. Jeg havde blundet en Stund, da jeg vågnede ved, at min Hest vrinskede. Jeg kiggede ud, der var intet at opdage. Også Hammed kom på Benene, men kunde heller ingen Ting se. Så lagde vi os ned igen med Sadlerne til Hovedpude; men et Øjeblik efter hørte vi Skridt og en Stemme, som talte. Det var Vejviseren, der kom slæbende med lidt Byg til Hestene. Da de havde fået deres Foder, gav vi Vejviseren lidt Brød at spise, han havde kun et Par Dadler med — og så prøvede vi igen på at sove. Endnu en Gang bleve vi forstyrrede, da Spahien kom tilbage fra El-Hamma.

Jeg fik at vide, at han havde klaget til Officererne, som igen havde taget fat på Kalifaen, den milde, venlige Kalifa.

Før Daggry vare Hammed og jeg i Sadlerne og skridtede af Sted efter vor Vejviser, der tæt hyllet i Burnussen gik foran med lange Skridt. I Morgendæmringen passerede vi en lille Forhøjning, der var fuldstændig oversået med Sten, og noget senere kom vi forbi nogle små Forhøjninger, der fuldstændig lignede vore Kæmpehøje, også de vare oversåede med Sten.

»Det er Ruiner fra *Romernes* Tid,« sagde Hammed.

På Sletten kunde vi se, at Hyrderne havde drevet med deres Hjorde. På et Sted var der med en Kæp ridset en Streg rundt i en stor Firkant på den tørre Jordskorpe.

Det gøre Hyrderne udenom Hjordene, når de om Natten have drevet dem sammen, så tør Sjakalerne og de vilde Dyr ikke angribe — forklarede Hammed atter.

Bjergene mod Syd og Sydost kom nærmere, vi passerede nogle tørre Flodsenge, der kom fra dem, så nogle Stier, det var Vejene fra Gabès til Bjergene. Længere borte mod Syd tegnede sig blå Tinder, bag dem vidste jeg, lå Landsbyerne *Toujoud*, *Zaraua* og *Tamezred*.

Det er nu blevet varmt, Klokken er syv. Vejviseren har kastet Burnussen over Skuldrene, har lagt Stokken over Nakken og holder den i Enderne med sine Arme løftede op. Han skridtede rask fremad mellem de mange Tuer og Sten eller henover fladt, leret, men tørt Terræn, hvor vi se Springrotternes Huller.

I det vibrerende Sollys øjne vi Hjorde af Får og Geder, der ere under Bevogtning.

Vi passere atter over et Par tørre Flodsenge og ere nu i Nærheden af Bjergene.

En Dal ligger for os, vi se Palmer og Oliven i det Fjærne og langt, langt borte, på det Sted, hvor Dalen er højest, en rank Palmestamme.

Vejviseren peger på den og siger, at derhen skulle vi — thi ikke langt borte på den anden Side er *Hadège*, vor Rejses Mål — der, hvor vi skulle til Bryllupsfest i Dag.

Jeg afskedigede nu Vejviseren, der siger, at han vil gå lige tilbage til *El-Hamma* i lige Linie, hvor der ingen Vej findes.

Hans hvide Skikkelse er snart langt bag os. Vi ride nu ind i Dalen med Bjerge til Siderne. Til højre skal der ligge en lille Landsby af Huler; jeg kan ikke få Øje på den; men Beboernes Palmer, Oliven og Figentræer passere vi.

Ad en dyb, tør Flodseng bugte vi os fremad. Jeg sidder og døser hen på Hesten i den kvælende Hede og tænker, som man siger, på ingen Ting. Da, pludselig, stejler min Hingst og snurrer rundt — Hammeds hvide Hest gør ligeså.

Da jeg fåer Hesten kørt om, ser jeg en lille Slange rulle sig sammen foran mig på Sandet i Flodsengens Bund.

Dens Hoved udvider sig i en Plade, og den strækker det hvæsende frem. Jeg sætter Hesten i et Spring op på

Stejlende Hest.

Stenbredden ved Siden, stiger af og forsyner mig med nogle store Stenfliser. Hammed gør ligeså, hvorefter vi bombardere Slangen.

Først efter længere Tids Anstrængelser lykkes det os at få Livet af den.

Vi fortsatte Ridtet. Hinsides Bjergryggen til højre ligger Landsbyen *Judlig*, den med de mange Kvinder. Så nå vi op til et Vandskel og se ned i en stor bred Dal, hvis Bund er furet og rynket, og hvor Palmernes ranke Stammer med de vifteformede Kroner ses spredt rundt om. Vi ere i Nærheden af *Hadège*.

IX.

Brudefærden i Hadège.

Bryllup.

Ned fra Bjergene og hen over Bakkerne i Dalen strømme Folk til i Skarer. Enkelte Ryttere i festligt Skrud med Geværet på Nakken lade Hestene danse hen ad Stierne. Deres Vej er betegnet ved Støvskyer. Burnusklædte Mænd komme dragende til Fods i små og store Skarer. De skimtes oppe i de blå Bjerge som hvide Punkter, der blive større og større, jo mere de nærme sig. På Æsler komme Kvinder i lyse Dragter ridende. De ledsages af deres større Børn og Mændene fra deres Landsby. Andre Kvinder vandre til Fods, hyllede i røde, gule og blå Klæder, medens Middagssolen skinner på Smykkerne om Håndled og Ankel.

Alle disse Skarer tage Retning mod Kalifaens By, mod Hulerne i Dalen. Et Par af Kalifaens Mænd komme ridende for at modtage mig, de slutte Trop med Hammed, nogle af Gæsterne indhente os og gøre ligeledes Følge, så inden jeg ved et Ord deraf, befinder jeg mig i Spidsen for en hel lille Kavalkade. Jeg hører Hestene pruste og Hovene slå Takt mod Jordsmonnet, medens Støvet hvirvler, Sporerne klirre, og muntre Stemmer komme i mit Øre. Der er Feststemning oppe i Rytterskaren bag mig. Velan da, Godtfolk! slå Hætterne ned! lad Burnussen flagre! stræk ud!

— — —

I flyvende Fart gåer det fremad til Fest, forbi vandrende Grupper, der vige til Side. Det gåer op, det gåer ned, det gåer muntert af Sted, hen i Palmernes Skygge, ud i Solen igen på de fyrige Heste, der skumme og pruste.

Da Støvskyerne have lagt sig, efter at vi have gjort Holdt under det Oliventræ, hvor Kalifaen sidder omgiven af en Mængde Venner og Frænder, stiger jeg af. Jeg hilser først på den gamle venlige *Sidi Fatuche*, der modtager mig på det varmeste, så tager jeg mod alle de andres udstrakte Hænder og deres Velkomsthilsner.

Rundt på den åbne Plads, som jeg kender så godt, er der rejst Kamelhårs Telte til at modtage de mange Gæster. Udenfor dem stå Muldyr og Heste lejrede. Kvinder ser jeg ingen af, de opholde sig i Hulerne, men Hundreder af Mænd bølge frem og tilbage eller sidde i Grupper med rejste Geværer, medens Drengene sværme omkring i legende Klynger. Der kommer stadig flere og flere Gæster, som tøjre Hestene, kysse Kalifaens Haik og hilse på hinanden. Jeg kender mange af disse brunøjede Mænd med de lige Næser og de smukke Træk, og ustandseligt lyder deres »*Salem*« og mit »*Salem aleikum*«. Jeg føler mig tryg og stolt over at være Ven med disse Bjergbeboere og over at vide, at jeg er den eneste kristne Mand mellem alle disse Troende, takket være Kalifaens Lejde og hans Beskyttelse.

De fleste af Mændene ere klædte som sædvanligt i deres hvide Burnusser eller i deres brune Toga, som de slynge om sig i et malerisk Draperi, medens andre, særlig Rytterne og de, der skulle opføre Krudtlegen til Fods, have aftaget disse Klædningsstykker for at iføre sig gule, grønne og blå Silketrøjer eller silkebroderede Festburnusser med vide Ærmer. Enkelte bære Burnussen eller Togaen over deres Silkedragt.

Min brave Ven Belkassem er den eneste, som jeg ser i en gammel, laset og skidden Dragt, der ligner en Frakke med Ærmer; men han skal også sørge både for Gæster,

Heste og Muldyr, og jeg ser ham komme slæbende snart med det ene, snart med det andet i Favnen, skældende og smældende til højre og venstre for at få Plads og for at skaffe Heste og Muldyr anbragte. Hans Bestilling er åbenbart en Marskalks — Stokken mangler han heller ikke — af og til danser den hen mellem de tøjlesløse Småknægte, når de ikke give Agt på hans Anvisninger. Han har meget travlt, men fåer dog Tid til at sende mig et skælmsk Øjekast og give mig en velment Hilsen.

Brudgommen *Mohammed* ser jeg ikke: han nævnes slet ikke og holder sig endnu skjult, som Skik og Brug fordrer det, hos sine nærmeste Venner.

Mansur er heller ikke hjemme, han er draget bort for at hente Bruden, så *Amor* er den eneste af Kalifaens Sønner, som byder mig velkommen.

Der bliver anvist mig Kvarter i Gæstehulen, og vore Heste blive opstaldede i Hulegangen ligesom ved mit første Besøg. Jeg vederkvæger mig ved et udmærket Festmåltid. Bordet bugner af Fade og Skåle med vel tillavede Retter, som jeg nyder med en sulten Mands gode Appetit. Kalifaen kommer selv ind for at se til mig under Måltidet, med ham følger en skuelysten Hob, der lejrer sig rundt om i Hulen og formørker dens Indgang.

Hoben forholder sig tavs, så længe Måltidet varer, da det er forbi, bliver den jaget ud, og jeg beordrer Hammed til at postere sig ved Døren for at forbyde alle og enhver Adgang, da jeg nu vil tvætte mig og iføre mig mit Festkostume, en hvid Lærredsdragt.

Da det er gjort, kommer Hammed ind med en lille fiks elleve Års Dreng ved Hånden, som tiltaler mig på flydende Fransk.

»Det er min lille Broder *Ali*,« siger Hammed, »han er bleven bedt med til Festen og er kommet i Følge med sin Moder og sin Søster fra Gabès ridende på et Æsel.«

Ali gåer i fransk Skole der, og med sine glimrende Anlæg har han snart lært at tale fuldendt Fransk. Han

siger, at Kalifaen har sagt til ham, at han skulde gå hen til mig for at spørge, om jeg ikke vilde bruge ham som Tolk.

Jeg var selvfølgelig glad ved denne Akvisition, og den Times Tid, der er tilbage, inden Brudetoget kan ventes, og Festen dermed vil tage sin Begyndelse, benyttede vi så til, at jeg med min lille *Alis* Hjælp fåer indhentet Oplysninger om Bryllupsskikkene i Matmatabjergene, som satte mig i Stand til bedre at forstå, hvad jeg senere på Dagen fik at se. Disse Oplysninger kompletterede jeg med de Meddelelser, som både *Mansur* og *Amor* og flere andre af Landets betydeligere Mænd gave mig.

Medens Blikkene spejdende stirre mod Bjergene for at opdage den ventede lille Karavane med *Mansur* i Spidsen, der skal føre Bruden til hendes fremtidige Hjem, medens Gæsternes Tal stadig forøges på Pladsen udenfor Hulerne, medens Brudgommen fra sit Skjul hører den fjerne Summen af de festklædte Mænds Tale, medens han sikkert drømmer om sin Udkårne, hvis Træk han kun vagt erindrer at have set, medens Geværerne lades, Låsene efterses, Hestene opsadles, Hundene halse, Kvinderne pyntes, og medens Brudekamret holdes i Beredskab der inde i Hulen ved Siden af, lad os da dvæle ved Festdagene, der gå forud for denne sidste store Højtidsdag.

Den gamle Kalif har på Sønnen *Mohammeds* Vegne aftalt det fornødne med Brudens Fader, der er af *Uled-Sliman*'ernes Stamme. Brylluppet er nu bestemt, det er fuldstændig borgerligt; men forinden Brudgommen kan slå sig til Ro med sin anden Kone, skal der skydes mange Glædesskud, synges meget, spises megen Kuskuss og gøres mange Forberedelser både i Brudens og Brudgommens Hjem. Det er især i Hadège, hvor Festlighederne skulle vare i

samfulde otte Dage, at Mænd og Kvinder kappes om at berede alt på det bedste til den store Højtid, ikke så forunderligt: det er jo også Kalifaens Søn, den fire og tyveårige *Mohammed*, som holder Bryllup.

Det var, som man vil erindre, den 17de Oktober, altså for otte Dage siden, at jeg overværede den første Dags Fest. I de første Dage bestille Kvinderne ikke andet end samle Korn og Byg for at male det i deres små Håndkværne af Sten. Der vil komme mange Folk, så der skal meget Arbejde til; men der skal samtidig også være Glæde og Fest i *Hadège*, derfor samles Landsbyens Kvinder om Aftenen for at overgå hverandre i at improvisere deres Sange. Medens Omkvædene lyde, og frydefulde Yu-Yu tone hen i den stille Aften, sidde Mændene, som vi have set, i Klynger for at høre på Kvindesangen, Negerkomikernes Viser, Trommernes og Klarinetternes støjende Larm. Af og til glimter et Skud, og der høres Knald på Knald. Glæden er almindelig.

Disse to første Festdage benævnes *Rahaja*. Tredjedagen *El Henna* anvendes til Tilberedelsen af den Plante, hvis Blade farve Kvindernes Negle på Hænder og Fødder røde. Den unge Brud må i sit nye Hjem aldrig komme til at mangle dette Forskønnelsesmiddel; hver Dag må hun jo pryde sig på ny for at tækkes sin Mand. På den fjerde Festdag, *Nugera*, samles Kvinderne atter, de synge og arbejde og have travlt med Forberedelser til Festerne.

Endelig på femte Dag, *Máfal*, begynde Glæderne. Stammens Mænd og Kvinder komme hid for at fortære vældige Mængder af alskens Mad og især den kære Kuskussu. Negerne synge og danse og tjene mange Penge, thi både Vært og Gæster ville ikke glemme dem. Næste Morgen, det er den sjette Dag, den hedder *Follag*, begynde Mændene straks igen at forlyste sig ved Kuskuss og Kødretter; men de må også have noget at stå imod med, thi om Aftenen efter Solnedgang skulle de drage ud for at samle Ved og Brændsel. Først henad Morgenstunden vende de tilbage, men nu er også Tiden kommet til, at Kvinderne gøre den sidste store Anstrængelse, for at Bryllupsfesten kan

forløbe smukt til Ære for dem selv og Kalifaen. Der bliver slagtet mange Okser foruden Snese af Får; thi ingen Fest forløber, uden at hver Mand fylder sin Bug, så han næsten ikke kan stavre af Sted.

Denne Dag, den syvende, *El Kesuar,* er bestemt til Overbringelsen af Brudens Klæder og Smykker. Det ærefulde Hverv bliver betroet til *Amor,* Kalifaens anden Søn.

Noget over Middag svinger han sig i Sadlen, ledsaget af en halv Snes Ryttere og en Del Folk til Fods. De føre et Muldyr med, på det er Brudegaverne læsset. Under Vejs opføre Rytterne den vildeste Fantasia, der tager til i Dristighed, eftersom de nærme sig Brudens Hjem på den anden Side Bjergene. Geværskuddene knalde, Krudtrøgen driver hen mellem Bjergene. Negermusikanterne spille op på Fløjterne og røre deres Trommer. *Uled-Sliman'erne* skulle da høre, at nu komme Mændene fra *Hadège.*

Disse have været ventede, og man har beredt dem en festlig Modtagelse, thi også her i Landsbyen har man i flere Dage forberedt sig og moret sig. Hver Mand ved, at Stammen kan være stolt af at sende den lille *Mena* til *Hadège* som Brud for Kalifaens Søn.

Hvor var der Trængsel forleden Aften, da hun efter Solnedgang utilsløret trådte ud af Hulen og ud i den åbne Gård, bly og bange, med et Lys i Hånden, for at lade sig beskue af Mændene i sin Hjemstavn. Fra Toppen af Bakken så de ned i den dybe Gårdsplads, hvor Lyset sitrede i hendes Hånd, og hvor hendes Skygge tegnede sig op ad de lodrette Mure. De så for sidste Gang hendes jomfruelige Skikkelse og hendes smukke Træk, og de måtte indrømme, at hun, den lille *Mena*, var en værdig Brud for *Mohammed*, Kalifaens Søn fra Hadège.

I Går sang Kvinderne i *Uled-Sliman* i Landsbyen den ganske Dag; både Morgen, Middag og Aften lød deres glade Sange udenfor Hulerne. Der var intet Arbejde mere, nu var der fuldt op af Spise både til Stammens egne Mænd og til de fremmede Brudesvende.

Efter at Amor og hans Mænd have tumlet sig til Ære for Uled-Slimanerne, føres de ind i den Hule, som beboes af Brudens Fader. Her overlevere de de smukke Klæder og blive nu beværtede med Kødretter og Ragout. Forinden de drage bort igen, vandre de ind i et Rum, hvor Kvinderne have sat sig langs Væggene, hver på sin *Semduk**). Nu lægge de Pengestykker på Kvindernes Hoved, bestemte til den Negerinde, som skal pynte Bruden. Hun skal have en Opmuntring og betales i klingende Mønt for ret at pryde den unge *Mena*, så hun kan tækkes sin tilkommende Mand. Først længe efter Solnedgang kommer *Amor* hjem til Hadège, hvor Geværskuddene knalde, og Negerne danse og spille, rigelig belønnede af den forsamlede Skare.

Også hos Uled-Sliman'erne er der Fest, den sidste store Fest, inden den lille Pige for stedse skal forlade sit Hjem, thi i Morgen må hun sige Farvel til alle dem, der vare så gode imod hende, for at blive en anden Mands Hustru, en Mand, som hun næppe kender uden af Navn. Dog hun drømmer sikkerlig om alle de Herligheder, som hun vil gå ind til, om den Mand, som snart skal blive hendes Husbond og Herre — og til Lykke for hende tænker hun ikke på, at om syv—otte Ar, måske før, er hun falmet, gammel og grim og kun et Lastdyr, som må vige Pladsen for en endnu yngre Kvinde, som hun måske med Taknemlighed vil modtage for at få Hjælp til sit Arbejde.

Dog, lad os ikke forskærtse denne Glædens Stund ved slige Betragtninger. Sorgerne komme tidligt nok eller måske slet ikke!

Det er nu otte Dage, siden Bryllupshøjtidelighederne begyndte. Dagen kaldes *Sjeffa* ɔ: Baldakin. Tidlig om Morgenen før Solopgang ere alle på Benene i Hadège. Der er den foregående Aften og i Nattens Løb kommet fremmede Gæster fra fjærnere Egne, og op ad Dagen vil der komme flere. Fra alle Landsbyerne i Matmatabjergene er

---

*) Skrin.

der indbudt Folk, først og fremmest fra *Uled-Sliman*, men også fra *Ras-el-Ued, Beni-Sultan, Toujane, Smerten, Ben-Aïssa.*

Der vil komme mange Hundrede, og med Mænd, Kvinder og Børn fra Hadège vil der blive mellem et og to tusinde Mennesker.

I Kalifaens Huse, overalt i Hulerne og under Teltene spise de Indbudne i den årle Morgenstund. Belkassem har nok at gøre med at sørge for, at enhver fåer anvist Plads.

Da Måltidet omsider er endt, flokkes man for at se Mansur drage bort med Baldakinen *(Sjeffa)* på Bryllups-kamelen. Han rider sit Æsel og ledsages både af Ryttere og Folk til Fods, der affyre Geværerne og opføre den smukkeste og fornøjeligste Fantasia, medens Negerfløjterne og Tamburinerne spille op.

Medens han forsvinder ad Stierne mellem Bjergene, ville vi se ind i Brudens Hjem, hvor han ventes at ville ankomme nogle Timer efter.

Brudens Fader gør Gilde for Mænd, Kvinder og Børn, ja selv for Negrene, og han skyder Glædesskud. Ved Middagstid, når Bruden er pyntet og nu kun venter på at blive hentet, træde Stammens Mænd ind og lægge hver deres Skærv på hendes Hoved. Alt er til Negerinden, som har pyntet hende, og som har arbejdet troligt, for at Festen kunde få et smukt Udfald.

Men tys! hør hvor det knalder i det Fjerne, det er Mændene fra *Hadège*, som komme. Skynd Jer, I *Uled-Sliman'er* og modtag dem. Krudtet taler. Klarinetterne skingre. Tam—Tam'erne buldre løs i en Uendelighed.

Alt imens er Baldakinen bleven pyntet og omvundet med Tørklæder af spraglede Farver. Bruden bliver, tæt tilsløret, anbragt i den, Dækket trukket for, så hun ikke kan

Kamel med Baldakin.

ses, ejheller selv se ud, og nu drager det frydefulde Optog med Mansur i Spidsen hjem til Hadège.

Brudens Moder, Søster, Fader og Negerinden følge til Fods umiddelbart efter Baldakinen. Foran gå Negrene og spille op.

Der kommer Bud, at nu kan man se Brudetoget komme ned ad Bjerget. Vi skynde os ud og følge med Strømmen ned mod en stor åben Plads, hvor Fantasia'en skal begynde. Der kommer ilende en Flok tilhyllede Kvindeskikkelser i deres gult, og rødfarvede Tørklæder. Det er de unge, halv- og helvoksne Piger. De holde sig i sluttet Trop og tage Plads under Palmetræerne i Skyggen. Den gamle Kalif sidder på sit Muldyr med Knortekæppen i Hånden. Han, Belkassem og Amor samt nogle af Mændene ordne Skarerne på begge Sider af Pladsen i lange Rækker.

Der bliver anvist mig Plads på en Stol under et Palmetræ. *Ali* og *Hammed* ere ved min Side, og Kalifaen kommer af og til ridende og holder hos mig. Så smile vi til hinanden. Han spørger, om jeg er tilfreds, om jeg sidder godt, og han siger, at han er glad over, at jeg vil være hos ham på denne Festdag.

»Min Broder,« svarer jeg ham, »Du kan være stolt over, hvad Du er i Stand til at vise mig; aldrig havde jeg tænkt, da jeg forlod mit Fædreland, der ligger lige så langt på den anden Side Frankrig som Matmatabjergene på denne Side, at det skulde times mig at blive den mægtige Sidi Fatuche's Ven, aldrig havde jeg drømt om, at jeg vilde komme til at sidde fredeligt her mellem Bjergene blandt så mange af Dit Folks udmærkede Krigere, som alle ere mine Venner. Allah har styret mine Fjed til Din Bolig, gid jeg kunde blive hos Dig, som Du har foreslået; men jeg har selv Hus og Hjem, en Kone og en lille Dreng, og dem må jeg hjem og sørge for. Men når jeg er vendt tilbage og sidder lunt i min Hule ved Ildstedet, medens Sneen falder, og det er koldt

udenfor, da vil jeg fortælle om Dig og Dit Gæstevenskab, og når min lille Dreng bliver stor, vil han måske komme herned og søge op dem af Dit Folk, som erindrer den fremmede Mand, hans Fader, som var Kalifaens Ven, og da vil han blive modtaget som en kær Gæst, det er jeg vis på. Da skal Matmatafolket erfare, at Dit Navn ikke er glemt i min Stamme, men tværtimod vil leve så længe, Allah vil forunde den selv Liv.«

Sidi Fatuche rakte mig Hånden, jeg gav ham et trofast Håndtryk, og vi førte vore Hænder til Læberne.

»Hav Tak for, hvad Du har sagt.«

Bag mig løb en Jordvold, dæmmet op for Palmer. På den sad der Mand ved Mand, tæt pakkede til begge Sider.

Mellem de hvide Masser højnede Palmer sig i Vejret, længere borte skimtedes andre Palmekroner og Oliventræer spredte hist og her i Dalen.

Horisonten lukkedes af de blånende Bjerge. I Palmekronerne så jeg Drengene kravle op for bedre at kunne se. Bag Mændenes Række stod Kvindegruppen. Blandt Mændene vare Negermusikanterne, ved Siden af dem geværbevæbnede Mænd i Silketrøjer opstillede, parate til at opføre Krudtlegen.

Langt til venstre holdt i Mellemrummet mellem de to Rækker en Del Ryttere i flunkende Dragter med de sølvbeslagne Geværer lodret i Vejret, — beredte til at springe frem i flyvende Fart forbi os. Til højre hævede Terrænet sig svagt op mod Hulerne i Bakken.

Det var varmt i denne Middagsstund, og Solen brændte hedt i Dalen, men Opmærksomheden var spændt henvendt på, hvad der vilde komme, og ingen tænkte på Varmen.

Nu begynde Fløjterne, Klarinetterne og Trommerne at spille op. Drengene styrte i Løb fra den ene Side til den anden over det åbne Rum, forfulgte og jagede tilbage af Belkassem og Mændene og udskældte af selve Kalifaen; thi nu skal der være frit Rum til, at Hestene kunne strække ud.

Pludseligt lyde Geværskud fra Gruppen ligefor. Røgen driver op under Palmegrenene, og nu ser jeg Mændene i

Bruden føres ned over Bjergene.
(Efter Forf.'s Skitse, tegnet af Knud Gamborg).

de smukke Trøjer, de røde Huer og hvide, folderige Benklæder, enten to og to eller fire ad Gangen opføre Krudtdansen.

To Mænd springe ud af Mængden. Den første lægger Bøssen til Kinden, sigter på den anden og begynder at danse rundt med små trippende Bevægelser i en Kreds, stadig sigtende på den anden, som danser ligeover for ham i samme Kreds med Kolben af Geværet vendt mod den første.

Fra den ene Side til den anden trippe de, medens Geværerne stadig stå i samme Stilling til hinanden. Da, pludseligt, knalder først det ene, så i samme Øjeblik det andet Gevær af.

Danserne springe til Klarinettens hoppende og snøvlende Toner om i et andet Tempo. Den ene kaster Geværet gentagne Gange i Vejret for hurtigt at gribe det igen; den anden lader samtidigt sit snurre rundt i susende Fart i Hånden.

Sådan danse de lidt, derpå springe de over i en langsommere Takt — sigte på hinanden som først og ende med pludseligt at forsvinde i Mængden for at lade Geværerne på ny, medens andre Grupper danse frem, og medens Skuddene knalde.

Jeg ser fire Mænd danse frem i Kreds, to og to sigte på hinanden — fra den ene Side til den anden går det — der lyder Knald, Geværerne svirre i Luften, Solen glimter på Sølvbeslagene, på Støvet, på de hvide blændende Burnusser, på Mænd og Kvinder, Palmer og Oliven, alt medens Musikens ensformige, snøvlende Toner skingre frygteligt op.

Nu kommer der Liv i Rytterne til venstre. To Mænd sætte deres Heste i Galop fra Stedet og tvinge dem frem i den mest rasende Fart. Som et Lyn nærme de sig, Rytterne bøje sig til Siden ned mod hinanden og holde Hovederne trykket fast sammen Kind mod Kind.

Man ser deres Huer som en rød Klat, og man skelner ikke den enes Træk fra den andens. Han til højre holder Geværet i højre Hånd, den anden sit i venstre. De svinge dem frem og tilbage, op i Luften og ned. Da de ere lige foran os og ud for den dansende Gruppe, knalder den ene

Skuddet af i Jorden, medens den anden skyder i Luften, hvorefter de skilles, og hver for sig farer op i Rækkerne.

Der kommer andre Ryttere efter dem på samme Måde.

I *El-Hamma*-Oasen havde jeg set Ryttere, som havde lange Silkedækkener flagrende over Hestens Bagkrop. Sådant så jeg ikke her. Der var godt og vel en tredive Ryttere, som hver efter sin Tur brasede frem til Krudtlegen. De dansende Grupper hørte ikke op, fordi Rytterne kom. Det hændte da, at der på en Gang glimtede mange Skud. Så skingrede Klarinetter og Fløjter om muligt endnu vildere i med, og Spektaklet var øredøvende, men det var et smukt Syn at se Rytternes Behændighed.

Nogle af dem havde ingen Geværer, de susede da blot forbi; en af dem havde ved Sadlen en lang, smuk, sølvbeslået Sabel, der lignede vore gamle Vikingesværd. Den så jeg senere på Dagen blive brugt ved Bryllupsceremonierne.

Efter at der var gået nogen Tid på denne Måde, hørte jeg Lyden af andre Trommer og Fløjter. Dansene og Rytterfærden tog nu til i Fart; det samme gjorde Musiken — thi nu kom endelig Brudetoget.

Jeg ser *Mansur* på sit Muldyr komme ridende ind på Pladsen, han er nær ved at blive redet over af Fantasia'ens Ryttere.

Bag ham følger Kamelen med Baldakinen, den ledes frem af Mænd til Fods, ligesom der på begge Sider gåer Folk for at støtte Baldakinen under de vuggende Bevægelser.

Bag Kamelen følge nogle tilslørede Kvinder, og Toget slutter med et Muldyr, der er belæsset med Klædningsstykker og Gaver.

Just som Kamelen føres over for at tage Plads under Palmetræernes Skygge lige for mig, kommer der to Ryttere brasende. De knalde Geværerne af lige i Nærheden af Baldakinen. Deres Heste stejle. Jeg ser Forbenene fægte i Luften og Geværerne svirre over Hovederne.

Med korte Mellemrum følge andre Ryttere — nogle

enkeltvis, andre to og to eller tre Side om Side. I sidste Tilfælde læne de to yderste sig ind mod den midsterste.

Altid knalde Skuddene af i Nærheden af Baldakinen, hvor Bruden sidder gemt.

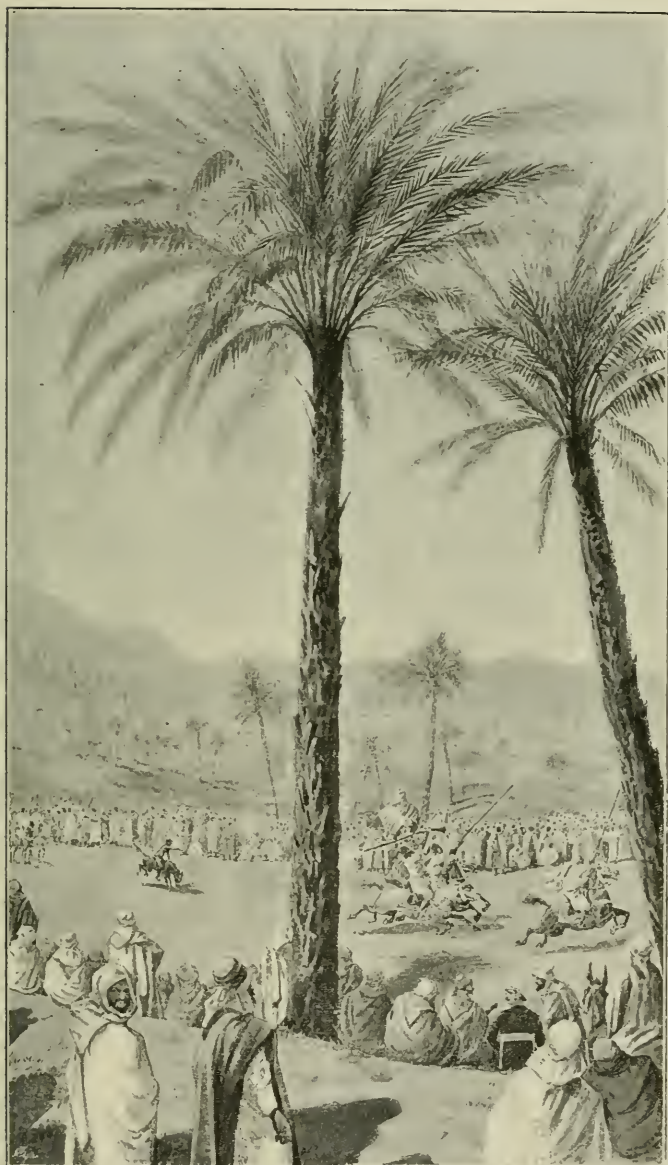
Hun hører kun det djævelske Spektakel, som opføres til hendes Ære, og hun mærker kun de ubehagelige Bølgebevægelser, som Ridtet på Kamelen forårsager. Rytterne vende alle tilbage til deres Udgangspunkt, hver Gang de have redet.

Jeg ser nu den rødt og gult draperede Baldakin med den spidse Top i Gruppen foran mig — bestandigt lyder Musiken, Skuddene og Hestehovenes Stampen mod Jorden, medens Tilskuerne i deres hvide Burnusser stå eller sidde urokkeligt stille for at nyde denne herlige Fest. Solen brænder varmt, og mangen en trækker Hætten frem over Huen for at beskytte sig mod Solstrålerne. Hestene skumme af Iver og Varme.

En splitternøgen Negerdreng kommer galopperende på et Mulæsel bag et Par Ryttere. Han gestikulerer med Armene i Luften og svinger en Stok, som var det et Gevær. Da, o—ve! pludseligt sætter Æslet Forbenene i Jorden. Negerdrengen omfavner dets Hals med nogle vældige Grimacer. Æslet rejser sig på Bagbenene med et Spring — Fyren klamrer sig fastere og ynkeligere til Halsen — han hænger på endnu, men må tilsidst slippe, da Æslet uventet springer til Side og vælter hans nøgne Krop af i Sandet. For første Gang ser jeg Tilskuerne smile, ja nogle le endog ganske højt. Æslet sætter i fuldt Firspring af Sted op i Bakkerne, efterfulgt af den kaldende Dreng, hvis nøgne Krop på den ene Halvdel er bleven helt grå af Snavs. Sådan en Klovn figurerer ofte ved Festerne. Det er altid en Neger, der må spille den Rolle.

Negerdrengen må have fanget sit Æsel, thi få Øjeblikke efter sin første Optræden ses han igen på Farten for atter at komme lige så kejtet fra sit Fantasiaridt.

Efter at Baldakinen i en halv Times Tid har været opstillet for at bivåne Fantasia'en, ser jeg den blive ført op

Fantasia.
(Efter Forf.'s Skitse, tegnet af Knud Gamborg).

imod Hulerne — Krudtlegen er nu til Ende, og alle Mand følge Bruden, nogle foran, andre til Siderne eller bagefter. Hele Terrænet er som oversået med Burnusser.

Kalifaen kommer hen og giver *Hammed* og *Ali* Besked om, hvor jeg nu skal placeres for at se Resten af Festen.

Vi tage en kortere Vej hjem til Kalifaens Huse, og jeg bliver posteret på min Stol oppe over Indgangsporten til det Hus, hvor Bruden skal føres ind.

Fra mit ophøjede Stade ser jeg nu ned på det Sted, hvor Kvinderne sade og sang for mig hin første Aften. Efterhånden kommer der flere og flere Mænd og Drenge til, som fylde Skråningerne rundt om.

Foran Porten ser jeg Belkassem, den alle Steds nærværende Belkassem med Marskalkstaven, han holder Drengene tilbage — Amor er der også, og lidt efter kommer Kalifaen på sit trippende Muldyr. De holde en lille Plads åben nærmest Porten.

Trykket op ad denne og ud til Siden stå Grupper af Småpiger, de fleste ere halvvoksne. I deres lyst farvede Dragter tage de sig prægtigt ud. De gantes og stirre ud for at se, om ikke snart Bruden vil komme. Da en af dem tilfældig ser i Vejret, opdager hun mig; øjeblikkelig har hun meddelt de andre denne interessante Opdagelse, og de mange små nydelige, skælmske og nysgerrige Blikke titte op til mig. Da jeg nikker ned til dem, fnise de, og de største trække Nakketørklædet frem for Ansigtet.

Kalifaen er stået af sit Muldyr og har nok at bestille med at holde Orden. Hans Stemme dundrer af og til temmelig ublidt, thi det er ikke blot Drengene, men også de Voksne, som trænge på for at komme til at se.

Men nu hører vi Musiken og se Toppen af den rødgule Baldakin komme til Syne. Der knalder Skud rundt om. Der komme de fire Negre med svajende Hoftebevægelser trippende foran, de to tromme, de to spille på

Klarinetter. Musiken lyder frygtelig skingrende mellem Bakkerne. Bag dem kommer Baldakinen, Følget og Muldyret med Gaverne.

I kort Afstand fra Porten gør man Holdt, og Kamelen bringes til at knæle. Den er genstridig og vil ikke, Baldakinen hopper til højre og venstre og må støttes af Mændene. Stakkels lille *Mena*, Du skal endnu plages lidt, inden Du kommer ud af Dit Bur. Så endelig få Mændene den ned og binde dens ene Forben, medens dens Brøl blander sig i den øvrige djævelske Larm. Negerinden er stadig ved Siden af Baldakinen. Jeg kan se, at hun af og til taler til den Indespærrede, — måske for at berolige hende. Jeg ser hende strække sin sorte Arm ind under Baldakinen fra neden for at føre en Fingerring ind, som *Amor* har rakt hende. Den er øjensynlig en Bryllupsgave, men om den er fra Amor selv eller Fæstensgave fra hans Broder, Brudgommen, har jeg ikke fået at vide.

På den lille åbne Plet foran Porten er der imidlertid blevet lagt et Tæppe og derover en Madrats, på hvilken der ståer et stort, fladt Fad med Sand i.

Mændene ere nu i Færd med at aftage alle de Tæpper og Tørklæder, som beklæde Baldakinens Træstel, og da de ere færdige dermed, løftes den tæt tilslørede Brud op og sættes på Jorden. Negerinden tager hende ved Hånden for at lede hende et Par Skridt hen imod Tæppet, der blive de stående. Rundt om dette har imidlertid nogle Mænd sat sig ned. Over deres Hoveder dækkes hvide udfoldede Burnusser, så både de, Tæppet, Madratsen og Fadet ere skjulte for vore Blikke.

Jeg begriber ikke, hvortil disse Forberedelser tjene, og spørger Hammed. Han forklarer hviskende, at der skal omskæres nogle Smådrenge, og i det samme peger han på tre Mænd, som hver holder sit Barn på Armen. De ere i Alderen fra to til fire År, den ene af dem er den lille *Hammed,* Brudgommens Søn med den første Kone, den anden er Amors Søn *Mahmud* og den tredje en lille Fyr, som også hører Familien til.

Børnene ere iførte røde Kvasthuer, som ere rigt besatte med Sølv- og Guldsmykker. Såvidt jeg kan se, hænger der Kæder fra Ørerne og om Halsen. De ere iførte farvede Trøjer, hvorunder man øjner deres hvide Skjorter og bare Ben med Ankelringe. De to ældste af Børnene græde i et Væk, som vidste de, hvad der ventede dem, den yngste smiler og ser sig om.

Musiken overdøver imidlertid de små Drenges Skrålen. Belkassem forsvinder under Dækket, og nu føres en af Drengene derind. Han bæres efter en Tids Forløb besvimet ud og føres ind i Hulen; på samme Måde gåer det de andre Drenge. Under denne Ceremoni, der varede vel en tyve Minuter i det mindste, ståer Bruden tæt tilsløret ved Siden. Hendes højre Hånd, der er besat med fem store Sølv- og Guldringe, fører hun hen til Siden for af en Skål, som Negerinden holder, at tage nogle Blade, som hun derefter strøer ud over Dækket. Medens Musiken spiller, og Trommerne buldre løs, ser jeg stadig den lille fine Arm bevæge sig frem for at sprede Hennabladene ud over Drengene og Operatørerne. Endelig føres den sidste Dreng bort, og Tæppet med Tilbehør tages også væk. Den unge jomfruelige Brud har opfyldt den første af sine Pligter, hun har velsignet den hellige Handling. Nu ere Børnene rensede. Til Tegn herpå bliver der slået Vandkølere itu rundt om på Jorden.

Jeg ser ligeledes, at der bliver delt hakket Æg og en dejglignende Spise ud blandt de til Stede værende Børn.

I Bunden af Slugten bølge Skarerne frem og tilbage — det gælder om at komme til at se, thi nu skal Bruden føres ind i Huset.

Det er en Scene så fuld af Ynde og så velgørende ovenpå, hvad jeg nys var Vidne til, at jeg ganske betages af Øjeblikkets Højtidelighed.

Frem træder *Mohammeds* første Kone, tæt tilsløret, og tager sin Medbejlerinde ved Hånden for at føre hende ind i Boligen. På den anden Side Bruden, til højre, gåer Negerinden, som nu for sidste Gang efter mange Års trofast

Omhu skal styre sin lille *Menas* Fjed. På dennes Hoved holder man et lille Spejl, medens hun selv i sin højre Hånd fatter om Fæstet på et langt, lige, tveægget Sværd, hvis Spids vender fremad og bæres af en Mand. Under Musikens skingrende Toner vakler den unge Brud ind gennem Porten.

Ve den, der vil gøre denne unge, rene Kvinde noget ondt, Sværdet vil vende sig mod ham.

Lige så snart Porten har lukket sig på sine knirkende Hængsler, knalde Geværskuddene i et øredøvende Spektakel. Jeg må skyndsomst forlade mit ophøjede Sæde, da Røgen er nær ved at kvæle mig. Thi lige foran Porten skyde nu Mænd og Drenge løs, så det dundrer.

Jeg stiger ned og ser bitte små, pyntede Knægte med alenlange gamle Geværer skyde foran Porten.

Ved slige Lejligheder kommer der en Mængde gammeldags Muskedonnere frem, som ikke altid ere af fineste Sort, så der hænder ofte Ulykker. Denne Gang forløb dog Festen uden sådanne.

Tilsidst bliver Pladsen ryddet, og Folk spredes. Der ligger fuldt op af Lerkarskår og Bedeknogler, som have været kastede i Grams til Drengene.

Det er nu blevet hen på Eftermiddagen, og der indtræder en lille Standsning i Festtummelen, thi nu skulle Musikanterne hvile for at kunne spille op om Aftenen med fornyede Kræfter, og alle de mange Fremmede ville blive bespiste i Husene og Teltene. Forinden Måltidet samles Folk i Grupper under Træerne, og Venner og Bekendte tales ved. Kalifaen sidder omgiven af Cheikerne fra Landsbyerne og beder mig tage Plads hos sig. Flere af Mændene kender jeg og kan takke dem for sidst, de andre bede mig besøge deres Landsbyer.

»Mine Venner! Tiden er knap, jeg må skynde mig over Bjergene til *Medinine,* ude på Sletten, så denne Gang må I tilgive mig, at jeg ikke kan tage mod Indbydelsen.«

»Men Du har besogt både *Judlig*, *Ben-Aïssa*, *Toujoud*, *Zaraua* og flere andre Byer i vort Land. Du har taget mod Cheikernes Indbydelse der, hvorfor vil Du da ikke også besøge *Beni Sultan*,« siger Cheiken fra denne By. »Kom til vor Ksar, og vil Du blive der i lang Tid, er Du velkommen.«

Jeg forklarer, at jeg må tage den lige Vej til Medinine, da man venter mig der; men Cheiken giver ikke tabt, og Kalifaen stemmer i med.

»Du kan i Morgen ride til Beni-Sultan og spise Kuskuss ved Middagstid, så kan Du drage til *Toujane* og sove for næste Dag at ride lige til Medinine.«

»Men man har sagt mig i Gabès, at jeg ikke til Hest kan ride gennem Bjergene, fordi Vejene ere så slette, stejle og vanskelige at passere.«

»Du skal få et Muldyr, som kan bære Dig hvorsomhelst.«

»Men Hingsten, Spahiernes Hingst, hvad skal jeg gøre med den?«

»Den skal jeg bringe lige til Gabès med Hilsen fra Dig,« siger Cheiken fra Toujane. »Jeg skal netop gøre en Rejse dertil for at tale med Kalifaen, det samme skal Cheiken fra Beni-Sultan.«

»Det er altsammen meget godt, men så træffer jeg jo ingen af Jer.«

»Nej, desværre ere vi nødsagede til at drage bort, fordi Kalifaen har ladet os kalde, men Mændene i vore Byer ville tage godt imod Dig og være glade ved Dit Besøg.«

Jeg måtte give mig og takkede for Indbydelsen.

Cheiken fra Beni-Sultan var en stolt og rig Karl og gavmild tillige.

Toujane sorterer under Kalifaen i Gabès.

Han havde sendt sin Ven Kalifaen i Hadège en dejlig Tyr og fire Geder i Foræring til Festen.

Jeg sidder en Stund i Samtale mellem disse Mænd, som jeg byder Cigaretter, særlig den gamle Kalifa er en stor Nar efter denne her så sjeldne Vare.

Efter at have drevet om mellem de mange Grupper for at hilse på Folk trak jeg mig tilbage i min Hule.

Det var nu blevet Aften, jeg tændte et Par Stearinlys inde i Hulen og gav mig til at gøre Optegnelser over, hvad jeg havde hørt og set. *Mansur*, *Amor* og mange andre Mænd sade rundt om mig på Hug og gave mig de Forklaringer, jeg søgte.

Den lille *Ali* og hans Broder *Hammed* vare stadig mine Tolke. Men mit Arbejde blev ofte afbrudt, da der kom mange for at hilse på mig, måske også i Håb om at få en Cigaret. Rummet fyldtes efterhånden.

Men nu var det Tiden til igen at holde Måltid, og man forlod mig. Denne Gang spiste jeg så i Fred af alle de gode Sager, Suppe, Hønseragout, ristet Bedekød, Kuskussu, Honning og Brød samt Dadler. Kun Mansur sad hos og overvældede mig med sine Venskabsforsikringer, som jeg rigeligt gengældte.

Da jeg havde spist, kiggede jeg ud i Gården. I det store, hvælvede Rum på den anden Side var der lyst, og mellem Søjlerne der sad der proppet fuldt af spisende Mennesker. Der herskede dyb Stilhed, thi det passer sig ikke at støje, medens man spiser. I Rummet ved Siden af min Hule vare Ali, Hammed, Mansur og flere andre i Færd med at nyde Resterne af mit Måltid, og ude i den lange Hulegang stod vore Heste og åd deres rigelige Foder. Udenfor under Palmerne og Oliventræerne samt i Teltene var man i fuld Gang med Bryllupsmåltidet.

Jeg steg op på en Bakke. Stjernerne tindrede, og overalt var der Stilhed.

Fra Hullerne i Jordsmonnet, op fra Gårdspladsene så jeg til alle Sider Lysskær, det var Bålene, ved hvilke Kvinderne og Børnene nu også holdt Måltid.

Klokken var nu henad syv, og længe skulde det ikke vare, inden Festen på ny begyndte der henne i Slugten foran Porten med Sang, med Dans og Musik. Men nu nærmede sig også Stunden, da Brudgommen kunde snige sig ind til sin Brud, kun ledsaget af nogle få Venner.

Som jeg stod hensunken i Betragtning, kom Ali farende, trak mig i Burnussen og hviskede, at Brudgommen havde sendt Bud efter mig — der var en af hans Venner, som gik og ledte efter mig. Da jeg gik ned for at høre Sammenhængen, mødte jeg Budet.

»*Mohammed* lader spørge, om Du vil besøge ham, Sidi! Vil Du det, skal jeg ledsage Dig.«

Jeg indvilgede selvfølgelig straks, hvorefter vi, Budet, Ali og jeg i Mørket begave os på Vej ad snævre Stier hen i Retning af Bjergene.

Alt syntes tyst og stille, jo mere vi fjærnede os fra Festpladsen, pludselig halsede en Hund i Mørket, formodentlig kom vi i Nærheden af en Beboelse. Lidt efter hørte den op at gø, vi vare nu udenfor dens Område.

Budet, det var forøvrigt en af Brudgommens gode Venner, greb min Hånd og førte mig frem, da han mærkede, at jeg havde Vanskelighed ved at finde sikkert Fodfæste, og min lille Ali gik på den anden Side og holdt i Fligen af min Burnus. Da vi havde vandret en halv Snes Minutter, skælnede jeg nogle sorte Skikkelser foran mig. Det var Brudgommen og hans Venner. De sade på Hug på Jorden, men rejste sig, da jeg kom.

Ved Stjernernes sparsomme Lys kunde jeg skælne en temmelig høj Mand, klædt i en rød Burnus, under hvilken jeg skimtede en hvid Haïk — var det monstro min? På Hovedet havde han en rød Fez med Kvast. Det måtte være Brudgommen.

»Hvis Du vil være min Ven, som Du er bleven min Faders og mine Brødres, vil jeg være Dig taknemlig, og

jeg vil da bede Dig om at ledsage mig ind i mit Hus nu om lidt.«

Jeg takkede for Opfordringen, som jeg var yderst villig til at efterkomme.

Brudgommen var øjensynligt lige bleven færdig med sit Toilette; thi den til Stede værende unge Jøde, hvis Fader jeg havde besøgt under mit første Ophold i Hadège, pillede endnu ved Brudgommens Dragt for at ordne Folderne, han havde åbenbart ageret Kammertjener.

Så satte vi os ned alle sammen i en Klynge.

En behagelig Duft af Rosenolie udbredte sig fra Brudgommens Dragt til os andre.

Han trak en lille Flaçon frem og rakte mig den til Afbenyttelse. Da han rakte Hånden hen mod mig, så jeg Ringene glimte på hans Fingre, og jeg bemærkede, at han i Hånden holdt et Lommetørklæde, et Raffinement, som jeg ellers ikke var vant til at se.

»Er Du gift?« spurgte han mig.

»Ja vist er jeg så.«

»Hvormange Hustruer har Du?«

»Jeg har kun een.«

»Kun een?«

Jeg fortalte, at vi i mit Land kun plejede at tage een Kone. Det var forbudt at have flere.

Hvorfor, kunde han ikke begribe, og jeg i Øjeblikket egentlig heller ikke forklare.

»Ser Du, Mohammed, jeg indrømmer Dig, at det synes mig dårligt kun at have en Kone, så bliver man let hendes Slave, — to Koner er imidlertid værre endnu — så har man da vist aldrig Fred, nej, ser Du, efter min Mening burde hver Mand have tre Koner, hverken flere eller færre. Havde han det, kunde han klogeligt sætte de to i Totterne på hinanden og trække sig selv i Salveten med den tredie; men så måtte han jo sørge for at skifte lidt.«

Mohammed forstod Spøgen og indbød mig øjeblikkelig til at komme til Hadège, når han næste Gang skulde giftes.

Jeg tændte en Cigaret og bød rundt.

Da jeg kom til Jøden, trak den lille Ali mig hurtigt i Ærmet og hviskede:

»Du må ikke byde ham, — det er en Jøde!«

Jeg gjorde det alligevel, men sank vist dybt i Alis Agtelse ved den Lejlighed. Så indgroet er Fordommen mod Jøderne! »disse Hunde!«

Forresten viste det sig at være en stor Dumhed af mig at vise Jøden Venlighed. Han kunde ikke tåle det, blev nærgående og næsvis, så det senere på Aftenen endte med, at jeg måtte skubbe ham temmelig ublidt til Side — da lo den lille Ali overlegent.

Skøndt jeg havde stor Lyst dertil, nåede jeg dog ikke at tale til Brudgommen om hans huslige Forhold, endsige da om hans Brud — jeg vidste, at det vilde blive betragtet som udelikat.

En Araber spørger f. Eks. aldrig selv sin bedste Ven, hvordan hans Hustru har det — allerhøjest siger han: hvordan har Dit Hus det?

Da vi havde siddet omtrent en Times Tid, kom der løbende en og sagde, at nu var det Tid.

Vi rejste os op, man sagde mig, at gode Venner altid plejede at bære Brudgommen et lille Stykke på Vejen til Brudekamret. Jeg tog da den tunge Mohammed og bar ham et Par Skridt. Øjensynlig glad over denne Venskabstjeneste sprang han hurtig ned igen, thi nu var Formen overholdt. Han tog mig og en af de andre Venner i Hænderne, og vi gav os til at løbe.

Foran os løb en ung Mand, bag os alle de andre. Forpustede nærmede vi os Hulen. Alt var i Orden; der var i Øjeblikket Tilskuere, og vi smuttede ind ad Porten, gennem Gangen, et Par Skridt over den første Gård, derfra gennem den underjordiske Gang og ud i den anden Gårdsplads. Der var halvmørkt, men ud fra en af Hulerne strømmede der Lys. Vi trådte ind. Det hvælvede aflange Rum med de kalkede Murflader var fuldstændig oplyst. Langt tilbage var hængt et Tæppe tværs over Rummet, det skjulte noget. Foran på Gulvet var bredt et Tæppe. Her placerede

Mohammed sig med Ansigtet mod Døren. Forøvrigt var der intet Bohave at se.

Ved Brudgommens venstre Side satte Vennen sig, ved den højre bad han mig tage Plads.

Ikke en Mine i hans Træk forrådte, om der i ham rørte sig nogen Følelse af Glæde eller Alvor. Han sad tilsyneladende flegmatisk i sin røde Kappe og stirrede frem for sig. Vennen var ligeledes klædt i rødt, begge forholdt sig tavse.

I Døråbningen så jeg Belkassems og Mansurs Ansigter, nogle Børn og Jøder samt de Mænd, der havde fulgt os hid. Der var ingen Kvinder til Stede.

Da vi havde siddet lidt, blev der inde fra Rummet bag Forhænget skubbet et stort Fad med Kuskuss ind og lidt efter en Krukke Vand. Det blev anbragt foran Mohammed, som tog en Mundfuld af dette forste Måltid, hans Brud havde beredt ham.

Endnu et Øjeblik sade vi stumme, så jog Belkassem alle Tilskuerne ved Døren ud, jeg rejste mig, gav min Ven Brudgommen et Håndtryk og gik. I Døren vendte jeg mig om: der sad Brudgommen stiv og strunk, men bag ham så jeg Tæppet blive draget en lille bitte Smule til Side, og i Halvmørket bag ved troede jeg at skimte lidt af et Kvindeansigt.

Om det var smukt, om det var ungt, om det var smilende, ved jeg ikke.

Kun det ved jeg, at det måtte være Brudens.

Udenfor var nu Festen i fuld Gang. Foran Porten og helt langt hen i Slugten sad der Kvindeskikkelser tilhyllede og tætpakkede. På Skrænterne og i Lavningerne var der hvidt af Tilskuere. Negrene dansede, spillede og trommede — så sang en halvblods Neger sine løjerlige Viser — derpå dansede der to Mænd frem til en Stokkedans, og sådan blev det ved.

Man havde bedt mig tage Plads mellem Brudgommens Venner, som holdt sig i en Gruppe for sig selv, parate til at vise ham den sidste Hyldest for i Dag.

Der forløb omtrent en Times Tid eller så, da lød der inde fra Brudehulen et dumpt Skud, det var forøvrigt næppe hørligt, sådan skraldede og buldrede Musiken netop op, — hurtig rakte Ali mig et Gevær, jeg skød det af — fra vor Gruppe knaldede der mange flere. Enhver af alle de til Stede værende ved, hvad det betyder, og glæder sig; men ingen er henrykt som Brudens Familje.

Nu ere de, som have ventet i ængstelig Spænding, da sikre på, at hun ikke i Nattens Mulm og Mørke vil blive hyllet i et gråt Tæppe og på et Ord blive jaget ud af Landsbyen, hjem til sine sorgbetyngede og vanærede Forældre og Slægtninge.

Festen er ikke afbrudt, men fortsættes som før.

Med Kalifaen ved min Side og omgiven af Sønnerne, Cheikerne og de fornemste af Gæsterne sidder jeg nu den ganske Aften til langt ud på Natten og ser på de i Længden meget ensformige Forlystelser.

Af og til træder Mænd frem, enten en ad Gangen eller to i Følge. De have hængt røde Kapper over venstre Skulder, indtage en vel beregnet smuk Stilling med Hovedet højt i Sky, den ene Fod sat frem, venstre Arm skjult under Burnussen og den røde Kappe, medens højre Hånd strækkes frem.

Foran hver sidder på Hug en Neger med Fligen af Burnussen strakt frem for i den at gribe de Penge, som nu snart ville blive kastede til ham. Om disse Skikkelser danse Negrene, medens de tromme og spille.

Nu hæver den røde Skikkelse Armen og kaster et Pengestykke ned i Skødet på Negeren. Derpå griber han ned i Barmen og henter et nyt, sådan fortsættes i en Uendelighed, for at alle skulle kunne se, at der bliver givet mange, mange Penge.

Snart er det Repræsentanter fra Beni-Sultanerne, snart fra Zaraua, Tamezred eller de andre Landsbyer, som på denne

Måde betale den Tribut, som ved sådanne Fester gives til Negermusikanterne.

Når endelig Mændene stoppe op, og Pengenes Raslen ikke mere høres, vandrer en af Negrene frem mod Kvindernes Gruppe, og halvt syngende, halvt deklamerende fortæller han dem, at den og den Landsbys Mænd have givet så og så meget, samtidig priser han ikke alene deres Gavmildhed, men også deres andre Dyder. Af og til afbrydes hans Sang af Kvindernes Yu—Yu, der i Aften på Grund af Masserne lyder imponerende.

Når han slutter, er Bifaldet altid øredøvende.

En Gang imellem synges en Solosang, hvortil en to, tre andre Sangere synge Omkvædet, idet de alle stikke Næserne så tæt ind mod hverandre som muligt, når Omkvædet skal synges. Sangene blive altid sungne med en noget snøvlende Stemme og, uden at Stemmen hverken hæves eller sænkes meget, ligesom Takten altid er den samme.

X.

Fra Hadège over Bjergene og ned på Sletten til Metameur.

Beni-Sultan.

Den 25de Oktober 1893.

I Natten Løb vare de fleste Gæster dragne hjem, dog var der endnu nogle tilbage om Morgenen. En Del af dem vilde følge mig til Beni-Sultan.

Brudgommen ventedes hvert Øjeblik at ville komme ud af sin Bolig, og jeg ventede lidt for om muligt at sige ham Farvel, desuden havde man fortalt mig, at han skulde modtages festligt, ligesom han vilde uddele søde Sager til Landsbyens Børn.

Da Tiden imidlertid trak ud, måtte jeg ride uden at kunne tage denne Slutning på Festlighederne med.

Mansurs Muldyr blev ført frem. Kalifaen ordnede selv Sadlen og forlængede Stigremmene for at vise mig denne sidste Opmærksomhed. Derpå gav han Vejviseren Besked, og så tog jeg med varme Ord Afsked både med ham, Sønnerne og de forsamlede Mænd, belønnede den lille *Ali* for de Tjenester, han havde vist mig, bøjede mig i Ærbødighed for Kalifaen og red med Hjærtet fuldt af Taknemlighed mod ham og hans Mænd for deres storartede Gæstfrihed og med en behagelig Følelse af, at dette mit Ophold i Matmatabjergene havde givet mig Lejlighed til at se Sæder og Skikke, som ingen Europæer, mig bekendt, før havde været

Vidne til i disse Egne. Jeg måtte prise mit Held, de franske Avtoriteters store Beredvillighed og fremfor alt det Folks Gæstfrihed, som jeg nu forlod, og hvis Venskab jeg smigrede mig med at have erhvervet.

Muldyrsadlerne ere meget brede og ligne egentlig nærmest Paksadler. Der er endvidere den Særegenhed ved dem, at Stigremmene ikke ere fastgjorte til dem. En Læderrem med en Stigbøjle i hver Ende ligger løst over Sadlen, hvorfor man enten må springe op i Sadlen uden at sætte Foden i Bøjlen, eller også må man hjælpes. Er man ellers vant til at ride i en almindelig engelsk Saddel, er det et meget ubekvemt Sæde, ligesom man jo altid må passe at træde lige meget ned i begge Bøjler for ikke at falde af. Forøvrigt viste Muldyret sig at være ganske fortrinligt i den vanskelige Bjergegn.

Vi red en Tid hen ad Bjergryggene med den herligste Udsigt, — så kom vi ned i en lang Dal, hvor der var mange halvtdøende Oliventræer og grønne Palmer. Just som vi begyndte Nedstigningen, mødte vi et Par Mænd fra *Beni-Sultan*, som vare på Vej til *Hadège* for at klage til Kalifaen over, at der var stjålet Får fra dem. Lidt senere mødte vi en Mand, der drev med en lille rødbrun Tyr. I Dalen var en tør, dyb og bred Flodseng, og Bjergsiderne vare furede af dybe Render, der toge Retning mod Flodsengen. I Furerne stod der mange Palmer, for hvilke der var dæmmet op. Vi gjorde Holdt i en smuk Olivenhave, hvor der også ragede nogle Palmer op. Her ventede nogle af vore Ledsagere os. De vare ad stejlere Stier klatrede den lige Vej tværs over Bjergene, medens vi havde snirklet os frem ad mindre stejle og trættende Adgange. På en Top noget borte i Dalen så vi en sand Ørnerede af en Landsby. Det var det ældre *Beni-Sultan*, der nu var forladt, øde og i Ruiner, thi den nuværende Landsby ligger på den anden Side

Bjerget, længere nede på Skråningen, ja enkelte af Husene ere endog hulede i Dalbunden,

Vi satte tværs over Dalen, og ad en meget farlig, stenet og glat Sti nåede vi op til det laveste Punkt på Bjergryggen. Herfra så vi ned i Dalen på den anden Side.

Overfor os lå den gamle Bys Ruiner på Toppen, tegnende sig prægtigt mod Himlen. Vi red i Zigzaglinjer ned forbi Gårde og Huse, der vare klistrede op ad Bjergsiderne, og hvor Husdyr, Kvinder, Mænd og især Børn fyldte Rummene.

Først nede i Dalen gjorde vi Holdt ved Nedgangen til et Kompleks af Huleboliger, der tilhørte Cheiken. I hans Fraværelse blev jeg modtaget på det bedste af en af hans nærmeste Slægtninge. Adgangen til Hulerne var ikke overdækket, den gik skråt ned i Jordsmonnet til Porten, og var forsynet med Trappetrin. I Væggen ved Trappens ene Side var hugget et hvælvet, temmelig snirklet Rum, det var Gæsterummet, hvor jeg spiste Måltidet. Derefter besøgte jeg de nærmeste af Cheikens Huse, som jeg fik Lov til at undersøge fra inderst til yderst.

I Hovedsagen vare de indrettede som i *Hadège*, kun så jeg flere Cisterner både i Gårdene og inde i Ruinerne. Vandet løb ned i dem fra Bjergene gennem Kanaler og primitive Vandledninger. Endvidere vare Hulerne ikke altid anbragte fra Bunden af Gårdspladserne, men ofte højt oppe i den lodrette Væg. Der førte da Trappetrin derop.

Kvinderne bøde mig Dadler og viste mig deres Væve, og jeg så Sovestederne, der nærmest ligne lave Borde; de kaldes *Mokera*.

I en af de underjordiske Hvælvinger, hvortil Adgangen var gennem en meget svær Port, var der anbragt en Oljemølle, i andre var der Kornlader.

Da vi efter et Par Timers Ophold i Hulernes Skygge igen rede bort i sydlig Retning gennem Dalen, kom vi forbi en Mængde Palmer og Oliventræer — intet Steds i Bjergene traf jeg en så rig Vegetation.

Lige tæt ved Landsbyen så jeg en halv Snes Kvinder i mørke-blå Klæder hale Vand op af en Brønd, en af de få her i Bjergene. På Randen af Brøndåbningen stod to store afhuggede Palmestammer vel afstivede i skrå Retning, hver på sin Side. På deres øverste Del var i vandret Leje anbragt en anden Palmestamme. Den bar en rund Træskrive, hvorover Vandet haledes op. Ophalingsmåden var ret pudsig, idet Kvinderne, i Stedet for at hale Vandet op ved at skifte Hænderne på Tovet, fattede dette og i et hurtigt Løb begav sig ud til Siden, således at den Afstand, de løb, var lige så stor som Brøndens Dybde. Når de således havde halet en Krukke Vand op, styrtede de tilbage til Brønden for pàny at begynde Løbet.

Vi vedbleve at passere Steder i Dalen, hvor der var forholdsvis mange Oliventræer; men mange af dem vare syge, og i Stedet for som ellers at prange i en dyb grøn, frisk Farve, vare de nu grå og gullige. Kom der ikke snart Vand, vilde de dø, og forinden der på Stedet kunde plantes nye, som kunde give Frugt, vilde der gå mange Ar. Det kunde skære en i Hjærtet at se al den Velstand på Nippet til at forsvinde — dobbelt ondt gjorde det mig, da jeg erfarede, at Kalifaen også her besad mange Træer. Regn var der faldet flere andre Steder, kun ikke her.

Vi ride fra Dalen til højre i vestlig Retning, uden om vældige Klippekolosser ind i et vildt Hug, hvor Tinderne knejse lodrette rundt mod Nord, Vest og Syd. Kun inderst inde ser jeg Strålerne fra Solen, som svandt bag Bjergene, strømme ud gennem en Rift i Klippemuren og brede sig i en Stråleglorie. På begge Sider af Riften spiller Lyset på kantede grå Masser, der ligge klistrede til Skråningerne som Svalereder på en Mur, det er de to Landsbyer *Toujane*. På den ene Side, øverst på Bjerget, synes jeg at skimte noget, der ligner en Ørnerede. Solen leger mellem Hullerne i den, sådan ser det i det mindste ud. Da jeg spørger, hvad

det er, fåer jeg til Svar, at der boede i gamle, meget gamle Dage Landsbyens Folk, forinden de flyttede lidt længere ned på Skrænten.

Min Vejviser *Ersjeb-ben-Hammed*, der har Hus og Hjem her i Byen, beder mig stige af, da vi må passere et vanskeligt Sted. Vi trække da Dyrene efter os og vandre langsomt op ad med glidende Fod, idet vi høre Fjældstenene rasle ned bag os.

Ved nogle Oliventræer stige vi i Sadlen igen for at holde vort Indtog.

Vi ere nu så nær, at jeg kan se Riften som en dyb Kløft. På begge Sider ligge grå, triste, uregelmæssigt byggede Husmasser, det ene Kompleks over det andet. Over dem hæve sig stejle, næsten lodrette Klippesider — der kun på et Sted afbrydes af en Afsats — lige op til Toppene af Bjergene.

På den Side, vi ere nærmest, ligge Ruinerne af Fortidens By som en middelalderlig Borg på Klippetoppen.

Jeg sidder tavs i Beskuelsen af dette imponerende Skue. Da afbrydes jeg af Hammed, min trofaste Hammed, som kommer slæbende med sig og sin Hest bag mig. Han siger til mig, at jeg skal vende mig om, så kan jeg se Middelhavet.

Jeg rejser mig — du gode Gud, hvor var det smukt, det jeg så, så smukt, at selv Hammed, Araberen, var betaget deraf.

Ned over Skråningerne, Dalen og Bjergene på den anden Side, så vi over Sletten det blå Hav langt borte.

I Aftenbelysningen tonede blå, violette, brunlige, gule og grønne Farver blidt ind i hinanden og lagde som et Slør over det hele Land. Man anede mere, end man så, og netop deri lå det dragende.

Ved de første Huse gjorde vi Holdt — det var netop Cheikens. Der kom Folk ud og en af dem, som — antager jeg — fungerede som hans Stedfortræder, bad mig ind. Hammed var allerede af Hesten og inde for at se Kvarteret efter. Han kom tilbage og meldte, at det var dårligt,

hvorfor jeg lod spørge, om man ikke havde fået Bud om, at jeg vilde komme, og om ikke Cheiken havde sendt Besked, at man skulde give mig et ordentligt Kvarter. Vedkommende påstod, at der ikke var andet Husrum at få. Da jeg kunde antage, at det var Usandhed, befalede jeg Hammed og Ersjeb øjeblikkelig at stige til Hest igen, og vi red da op gennem en Gyde og stege af udenfor Ersjebs Bolig, hvor han tidligere havde sagt, at jeg vilde være velkommen. Jeg hørte Manden standse bag os og så, at der efterhånden samlede sig mange Folk.

Ersjebs Bolig ligger højt oppe på Klippesiden, dog er der andre, som ligge endnu højere, dog ikke lige bag den. Foran den løber en temmelig smal Sti. Den kommer oppe fra de højest liggende Gårde og gåer ned til de lavere liggende, bøjende sig i Zigzaglinjer. Stiens udvendige Side vender ud til en stejl Skrænt, hvor alt Affald kastes ned, derfor er den også smudsig og seer, som alle de andre Skrænter, ud på Afstand, som var den furet af sorte Striber.

Nedenfor Skrænten ligger et Hus. Mellem det og Klippemuren er der en Gård, som er ganske overset; der arbejder en Kvinde.

Foran hans Hus falder Terrænet jevnere nedad og ender i Furerne og Dalene, hvor der sees Palmer, over dem sees lave Bjerge — over dem igen en Slette og langt oppe over alt det Havet.

Nedenfor lidt til Siden ligger Landsbyens Hoveddel — der er en lille Moske eller Marabutbegravelse. Udenfor den forretter en Skare Mænd deres Aftenandagt. Så omtrent samtidigt knælede de, kyssede Jorden og rejste sig igen. Enkelte af dem forsvandt ind af Marabutbegravelsens åbne Dør, men de fleste bleve udenfor.

Seer man op over Ersjebs Hus, opdager man »Ørnereden« på Toppen — det vil sige, hvis man bøjer Nakken tilstrækkeligt. Ovre på den anden Side Slugten til venstre ligger den anden Landsby.

Kvinderne stige ned i Mængde for at hente Vand ved Cisternerne i Dalen. Hundene glamme derovre, de få Svar fra denne Side.

Nedenfor os, ved Foden af Skrænten samles der en stor Mængde Mennesker. Jeg seer dem gestikulere og hører dem skråle op. Alle Arme vende sig imod en Skikkelse. Så vende nogle sig og råbe op mod Skrænten til os. Den ene er ham, der modtog mig på Cheikens Vegne.

Der bliver råbt op, at jeg kan komme ned og bo, hvor jeg vil, hos de andre Mænd, og da jeg lader svare, at nu har jeg det godt, bliver det meddelt Ersjeb, at nu om lidt skal der blive sendt Høns, Æg og Brød til den fremmede Gæst, for at han kan lade lave et rigtig godt Måltid.

Jeg træder gennem et meget bredt Portrum ned i Gården. Lige for ligger et lavt Hus med en Indgang; til højre et andet lignende. Mellem dem er der en Smøge ind til et tredie, der ligger bagved. Til venstre er en Mur. Oven på det flade Tag lige for ståer der vældige Sivkrukker med Korn, en lignende ståer i Gården. I Gården findes to Ildsteder, skærmede af Grene — et ved hver Side. Der sidder en Kvinde indenfor Skærmen til venstre og lægger små Kviste på Ilden for at varme Hænderne, thi nu efter at Solen er gået ned, er det koldt. Nogle Børn komme ud fra Døren lige for, men flygte, da de se mig, hen i Folderne af Ersjebs Burnus. Fra Døren til venstre kigger en ældre, ganske net Kvinde ud.

De to Kvinder ere Ersjebs Hustruer, de have hver sit Hus. Børnene tilhøre Kvinden ved Ildstedet.

Ersjeb siger til sine Koner, at de skulle komme frem. Det gøre de også ganske frit og utvungent. Jeg giver dem Hånden, så træde de tilbage igen. Lidt efter seer jeg Folk komme med skrigende Høns, Æg i en Kurv og Brød, straks drager Ersjeb sin Kniv og forsvinder udenfor med Hønsene — det er ikke vanskeligt at tænke i hvad Anledning.

Imidlertid har man på Gulvet i Huset ligefor bredt Tæpper ud og arrangeret mig et Leje. Jeg har tændt et Lys, som brænder i et lille firkantet Rum i Væggen.

Værelset er meget uregelmæssigt formet, Gulvet er af stampet Ler, og Væggene ere ikke kalkede. En Dør i Baggrunden fører ind til et Rum, hvor der ståer en Væv, og hvor der hænger Festklæder på Snore og Husgeråd på Væggene. En anden Dør i Muren til højre fører ind i et Værelse, hvor der ståer en Seng på fire tynde Stolper. Den er dannet af Kviste og uden Sengetøj.

Dette Hus beboes af den yngste Kone, der er ret smuk og ikke videre gammel, samt hendes Børn. To Drenge og en lille Pige.

I Huset i Gården boer den ældre Kone. I det er der et større Forrum med Husgeråd og lidt Værktøj og bag ved det et Soverum.

En voksen Søn, der er gift, men for Tiden fraværende, boer i Huset bag Smøgen. Det er indrettet som de andre. Hans Hustru er hjemme.

Medens Ilden knitrer på Bålet i Gården, og Kvinderne have travlt med at lave Maden, sætter jeg mig udenfor Huset på Skrænten med min Vært og flere andre Mænd.

Månen er stået op og lyser klart over Bjerg og Dal. Jeg seer ned i Gården ved Foden af Skrænten, hvor Bålet brænder lystigt på Arnestedet. Der hænger en Gryde over Ilden, som passes af Kvinden. Hun er smuk og ung, og et Par små Glutter løbe om hende, medens hun gåer ud og ind. Af og til ståer hun stille, skygger med Hånden for Øjnene og seer op i Retning af os, formodentlig når i Aftenens Stilhed vore Stemmer lyde ned til hende. Hun kan dog sikkert ikke se os.

En hvid Hund ligger og knurrer tæt op ad Ildstedet. Af og til gøer den, når hun ståer stille og seer op, thi også den er på Post overfor de fremmede.

Ersjebs første Kone kommer ud og ståer lænet til Portkarmen tæt ved. Hun taler ikke til os, men er synlig meget optaget af vor Samtale. Manden seer hen på hende og siger pludselig:

»Hun har en stor Sorg og har i flere Aar grædt og sørget, thi *Ali*, hendes eneste Søn, som tjente i Gabès, blev smidt i

Fængsel, fordi de beskyldte ham for at have stjålet Penge fra den Købmand, han tjente.

Men han var uskyldig, det vide vi — han var en god Dreng, og hans Moder elskede ham. Nu er det fire År og fire Måneder siden, og i den Tid have vi slet ikke hørt fra ham, og før om otte Måneder kan han ikke komme hjem igen.«

»Vide I da ikke, om han lever?«

»Jo, vi have gennem fremmede hørt, at han er i Live og skal være i Bône i Algier i en Anstalt.«

Den gamle Kvinde trykkede sig tæt op ad Muren hen på Siden af mig, da hun hørte, hvad der var Tale om.

»Er Du fra Bône?« spurgte hun klynkende.

»Nej, jeg er meget længere borte fra og har aldrig været i Bône.«

»Ak ja, så kender Du heller ikke Ali,« sagde hun med et Suk.

»Nej, det gør jeg ikke, Du stakkels Kvinde; men når Du ved, at Din Søn er i Live, og Du har ventet så længe på ham, så går den Tid, der er tilbage, også nok, og så skal Du se, at han kommer glad hjem til Dig, som han holder af, og som han har tænkt på i hele den lange Tid, så vil han være rigtig god imod Dig, så I kunne glæde Eder ved hinanden.«

»Ak ja, ak ja — det var en stor Ulykke, for han var uskyldig, det er jeg vis på, og det er en anden, der har gjort det — og så var han så ung.«

»Hvor gammel var han da?«

»Det husker jeg ikke.«

»Ved Du ikke, hvad År han blev født?«

»Nej, det kan jeg ikke huske, vi kende ikke noget til det.«

»Og Du heller ikke, Ersjeb?«

»Nej Sidi — men det var, før de fremmede kom i Landet.«*)

*) Araberne i disse Egne kende slet ikke deres Alder. Allerhøjest kunne de erindre, at vedkommende blev født det År, da det eller det passerede.

Den stakkels Kone begyndte at hulke ganske højt, og Ersjeb skubbede hende derfor ind ad Porten, for at hendes Gråd ikke skulde genere mig.

»Hun er meget ulykkelig, Sidi.«

»Ak ja, Ersjeb, kunde jeg blot hjælpe Dig til snart igen at få Din Søn eller i det mindste skaffe Dig sikker Underretning om ham! Men det lover jeg Dig, at jeg skal tale med Kalifaen i Gabès om den Sag og, hvis det er muligt, skal jeg se at skaffe Dig Hilsen fra Din Søn.

Desværre må jeg tilstå, at jeg ikke senere blev i Stand til at gøre noget for de stakkels Folk.

Om Drengen endnu sidder i Fængsel, ved jeg ikke, lige så lidt kan jeg sige, om han var uskyldig. Mit varme Ønske er blot det, at ham må være værdig til sine Forældres rørende Kærlighed.

Måltidet var nu tilberedt og ordnet på Lergulvet inde i Huset. Der sad jeg og nød det, medens Faderen, tæt omgiven af sine Børn, som han kærtegnede, Hammed og den yngste Kone sad ved Siden.

Da det var endt, og da Hammed og Ersjeb havde spist, bleve vi siddende. Jeg talte med Konen om hendes Børn. Den ældste kunde være en halv Snes År, det var en kvik Dreng, som hele Tiden nikkede til mig, og var utrættelig i at vise mig alle Husets Herligheder, lige fra et gammelt Gevær til Faderens Avlsredskaber. Da jeg forundrede mig over en meget primitiv Harve, som blev brugt til at knuse Jordknolde med, forærede Faderen mig den.

I Alder efter Drengen fulgte en meget smuk lille Pige på en seks År; desværre var hendes ene Øje borte, Faderen fortalte mig, at der var kommet Inflammation i det, da hun var ganske lille, og det bulnede bort af sig selv.

Her i Syden træffer man i det hele taget en forbavsende Mængde Blinde og Folk med dårlige Øjne. En Læge har sagt mig, at mange få det ved Fødslen, andre på Grund af Støv og Varme samt af Urenlighed.

Det yngste Barn var en kæk lille Purk på et Par År,

som hele Tiden hang op ad Faderen med Armene om hans Hals.

Da jeg gerne vilde gå en lille Tur, inden jeg lagde mig til at sove, bad jeg Ersjeb om at følge mig. Da vi gik over Gården, spurgte han, om jeg ikke først vilde se alle Boligerne. Vi gik da ind til den gamle Kone. Hun sad sammenkrøben i en Krog og holdt Hænderne for Ansigtet, da vi kom ind med Lys. — En stor Hund lå ved hendes Side og knurrede ad mig.

Derfra gik vi ind i Sønnens Bolig. Der lå på Sengen fuldt påklædt — man klæder sig aldrig af om Natten — en Kvindeskikkelse, hyllet i en blå Dragt, og sov. Det var åbenbart Sønnens Kone.

Da vi vandrede op ad Stien langs en Mur, kom en tæt hyllet Kvindeskikkelse ud af en Dør; da hun så os, foer hun ilsomt tilbage — mon hun var på den lovlige Sti!

Vi stege nu videre op forbi andre Huse og var nu ved Toppen af Landsbyen.

Neden under så vi Lys og Bål i Gårdene, og vi hørte stadig Hundene gø. Lidt efter klatrede vi ad en vanskelig Adgang helt op over Byen til en temmelig bred Afsats på Klippesiden. Ovenfor den hævede Klippen sig så stejlt op til den gamle forladte By, der lå i Mørke helt oppe på Toppen, at vi efter Ersjebs Sigende ikke kunde stige derop fra denne Side. Jeg nøjedes da med at bese nogle virkelige Klippehuler, som jeg oplyste ved Hjælp af Tændstikker. De vare hulede ind fra Terrassen og havde efter Sagnet været beboede. De vare ikke regelmæssigt huggede og heller ikke videre store.

Efter en Times Tid at have nydt den smukke Aften fra disse høje Punkter stege vi ned.

Jeg hyllede mig i Burnussen og smed mig på Lejet. I samme Stue lå Hammed og Ersjeb ligeledes på Gulvet. I Rummet ved Siden, hvortil Døren stod åben, lå Børnene og deres Moder. Da jeg var ved at sove ind, kom en Kvindeskikkelse og bredte noget ud over mig — det varmede godt, og jeg sov til den lyse Morgen, kun afbrudt en Gang,

da et lille Gedekid kom trippende hen over mig fra Gården gennem den åbne Dør.

Jeg hørte da Børnene og deres Moder sove inde ved Siden, jeg hørte Hammed og Ersjeb røre sig på deres Leje, og ude fra gøede Hundene stadig i det Fjerne. Så sov jeg ind igen. Da jeg vågnede, så jeg, at det, man havde dækket over mig, var en ganske ny Festkjortel. Intet for godt til en Gæst.

Den 26de Oktober 1893.

Fra Døren seer jeg over Gårdspladsen gennem Porten og ned i Dalen, hvor der groer en enkelt Palme, nogle flade Hustage seer jeg også. På Stien stå Hestene og Muldyret opsadlede. I Porten kigger Hovedet af en Ko frem fra Rummene ved Siden.

Over Portåbningen på Murtinden øjner jeg en hvid Hund, som ligger og seer ned på mig.

Jeg deler nogle Penge ud mellem Børnene, spiser et Par Dadler og drikker en Slurk Vand og takker Kvinderne for deres Gæstfrihed, stiger så i Sadlen, og nu skridte vi op ad Stien — Ersjeb foran, Hammed bag. Kvinder komme frem og kaste Skarn og Affald ned ad Skrænterne, så forsvinde de igjen bag Murene.

En let blå Røg hæver sig fra Ildstederne og breder sig over Byen nedenfor.

Vi se over Bjerg og Dal til Sletten og Middelhavet og tage Vejen langs de østlige Affald af Matmatabjergene, medens vi skue ud over Lavlandet, der strækker sig lige til Tripolis. En Tid følges vi af to Kvinder, der skulle ud i Bjergene. De trippe ved Siden af Hestene og stirre forbavsede på mig gennem deres slet sammenholdte Slør.

Bjergtoppene ved Landsbyerne Chenini og Sguimi ligge i Fortsættelsen af Bjergene mod Syd.

Da jeg ved, at Folkene i disse Byer ere borte for at så, og da man har sagt mig, at Boligerne der ere af

lignende Art som de, jeg allerede kender, har jeg besluttet ikke at besøge dem, hvorfor vi lade dem ligge til Siden, idet vi ride ned ad Bjergene og ud over en mindre Slette, der kranses af Bjerge, bag hvilke den store Steppe ligger. Imod Øst er den omgiven af lave Bjerge, i hvilke der findes Kilder. Her se vi Hjorde græsse. Da vi passere gennem lidt Krat, se vi en Flok Agerhøns løbe hen mellem Buskene.

Ersjeb forsøger at skyde fra Hesten; men den vil ikke stå stille så længe, og da han har sat Foden til Jorden, er det for sent — Fuglene ere borte.

Inden vi overskride de sidste lave Bjerge, holde vi Hvil og nyde Dadler, Brød og Vand; thi det vil vare endnu mange Timer, inden vi komme til beboede Steder. Ridtet på Muldyret har trættet mig, jeg gåer derfor forud til Fods og kommer ned på den anden Side Klipperne. Der ligger en uendelig flad Slette, så langt Øjet rækker mod Øst og Nordost. Mod Syd seer jeg Bjergene forsvinde i lange Udløbere.

Midt på Sletten øjner jeg et Bjerg og på Toppen deraf noget, der ligner et Tårn eller en Fæstning. Det er Signalstationen — tæt ved *Metameur*. Den korresponderer med den, vi så ved Gabès, ligesom med en længere mod Syd.

Jeg vandrer ned ad den jevne Skråning hen mellem Buske og Sten — over Flodsenge, som komme fra Bjergene og sno sig ud på Sletten. Der gåer mange Stier i østlig Retning, jeg følger en af dem, kommer over endnu en stenet Flodseng, og gåer stadig mod Øst med Signalstationen som Retningspunkt. Da jeg seer mig til Siden, opdager jeg de to Rytteres hvide Burnusser langt mod Syd. De vinke ad mig, thi vi må bøje i en stor Bue udenom nogle Flodsenge og Ujevnheder.

Jeg slutter da atter Trop, og vi ride længere og længere ud paa Sletten, hvor der synes trøstesløst øde og ensformigt. Når undtages Bjerget med Signalstationen, er der ikke noget, der bryder Horisontens lige Linje.

Dog jo! Dér er nogle sorte Prikker hist langt ude — de bevæge sig.

Da vi først have fået Øje på dem, se vi snart flere lignende overalt på Sletten.

De hæve sig og vibrere i Strålevarmen og Refraktionen. Det må være Folk, der ere ved at så og pløje nu, efter at der er faldet Regn. Et og andet Sted se vi et Telt opslået til midlertidigt Brug for Arbejderne. Jeg gør en Omvej og kommer hen til en ældre Mand og en ung Knægt, som hver pløje med en Kamel for en af de simple Træplove, der bruges overalt i Tunis.

På lerede Steder, mellem lidt Buske eller på aldeles nøgent Terræn pløje de Sæden ned. De små firkantede Marker ligge, som var det mørke Lapper på et stort lystfarvet Tæppe.

I Horisonten øjne vi nu endelig et Par Palmetræer, tæt ved dem ligger nok Ksaren *Metameur*; men vi kunne slet ikke se den, thi den ligger i en Forsænkning.

Længe øjne vi ikke andet end disse Træer på den snorlige Horisont, så endelig dukker der andre Palmetoppe op, lidt efter sees nogle Hytter, der kommer flere og flere, det er Forstaden.

Hytterne ere lavede af Strå og Grene og i Reglen runde med et spidstoppet Tag. Men man kan se, at Beboerne ikke ere hjemme, thi det Fletværk, som ellers plejer at dække for Verandaerne, der løbe rundt om Hytterne, er borte, og kun den egentlige Midterhytte ståer tilbage med Tagene strittende ud til Siderne som en stor lavstammet og tyk Paddehat.

Da det op ad Dagen blev kvælende hedt, tog jeg mine Gamacher af og blottede noget af Læggen; men i Løbet af et Par Timer faldt Solen således i, at jeg efter Ankomsten til Medinine måtte bede en Læge lægge Forbinding på for at få Smerterne standsede. —

Først otte Dage efter var den Historie endt.

XI.

Metameur og Medinine.

Metameur.

Der ligger en Palmelund i en Lavning ved en Flodseng. Træerne ere ikke videre godt passede, seer det ud til, de stå så spredte, og Vandingsgrøfter seer man ikke mange af. Lige Øst for Dalen ligger på Skråningerne og ovenfor dem en Landsby af en ejendommelig Bygningsmåde. Dens hvidkalkede Bygninger blænde i Sollyset. Det er Ksaren *Metameur.*

Husene have en langagtig, firkantet Grundplan, og deres Tag består i en Tøndehvælving. De ligge med Længdesiderne sammen som Husene i Middelalderens Byer, således at Gavlene vende ud til Gaden. I Almindelighed ere Husene anbragte rundt om en firkantet åben Plads. De Gavlflader, der vende ud ad mod Sletten, ere uden Åbninger, når undtages nogle få Skydeskår hist og her. Med andre Ord: hvert Kvarter, og således også Byen i sin Helhed, er en lille Fæstning.

Her på Sletten har man valgt denne Bygningsmåde, der iøvrigt jo ikke er andet end Hulekonstruktionen anvendt ovenfor Jorden, fordi man jo ikke her kunde ty op på utilgængelige Bjergtinder, ej heller grave sig ned i Jordsmonnet. Som oftest ere Husene flere Etager høje. For hver Etage er der i den indvendige Gavl anbragt en Dør, som er vel

stænget. Til den kommer man op ved at entre ad Trapper

Beni Barka — En Gade.

eller Sten, der ere klinede udenpå Muren. Det hele er højst ejendommeligt og malerisk. Hver Mand bærer i Hånden en

Nøgle, som han fører med sig overalt, hvor han gåer. Den lukker op for Rummene, der næsten alle ere Kornmagasiner.

Ikke langt fra Ksaren ligger en lille Garnison i Barakker; her findes også Magasiner, både for Soldaterne her og for dem i det nærliggende Medinine. Denne Gang vilde jeg imidlertid ikke besøge Lejren, men jeg steg af udenfor en Arabers Bolig, hvor jeg blev indbudt til at spise Bederagout. Efter et flygtigt Besøg i Byen og efter at have afskediget Ersjeb, som henad Aften vilde ride den lange Vej hjem igen, fik jeg en ny Vejviser og red Øst over Sletten for inden Aften at nå Ksaren *Medinine*. Da vi kom i Nærheden af den, sloge vi ind på Hovedlandevejen fra Gabès. Her mødte vi først en Underofficer af Fodfolket, der var på Vej til Signalstationen på Bjerget, så en flot *Maréchal de logis* (Sergent) af Spahiserne, der til Hest fulgte en civilklædt Mand på Vej. Den civile Person var væbnet til Tænderne, bar en vældig Stråhat, Lædergamascher og red en mager, senestærk, fuksrød Hest. Det var åbenbart en af disse Kadrejere, der følge Skibene i Kølvandet og Kolonnerne i Ørkenen for til ublu Priser at sælge det, man netop i Øjeblikket mangler; en Støvsky skjulte dem for os, og vi skridtede hen mod Byen.

Medinine.

Foran til venstre ligger Ksaren, beskinnet af Eftermiddagssolen. Ud mod os vender Bagsiden af Husene. Det seer ud som en Ringmur, hvis Overrand er udtunget i Halvcirkler. Over disse Tøndehvælvingernes Endeflader skimter jeg højere liggende Kvarterer og blandt dem et stort firkantet Kompleks midt i Byen. Det er Kasbaen. Gennem en smal Åbning i Husrækkerne seer jeg Husenes indadvendende Gavle med Dørene anbragte den ene over den anden. Det hele minder mig om de Fremstillinger, jeg har seet af meksikanske Puebloer.

Nogle Dele ligge i dyb Skygge, andre ere blændende hvide i Sollyset. De mørke og lyse Partier blande sig

i et forunderligt Virvar, så man næsten ikke kan få Rede på, hvad man seer.

Vi ride hen langs Ydermuren og komme til nogle Palmer, medens andre ligge længere tilbage. Disse Beplantninger ligge Sønden for Ksaren og mellem denne og de europæiske Huse, som efterhånden komme frem til højre. Det er Kaserner for Rytteri og Fodfolk, Boliger for Officerer, Hovedkvarteret og Etablissement for *le bureau de renseignement.* Der gå Soldater og arbejder mellem Palmerne, hvor man har indhegnet et Stykke Jord til Have. I Bedene seer jeg saftigt Grønt spire frem — det er Karse. På den åbne Plads foran Hovedkvarteret og langs de andre Bygninger bliver der gravet Plantehuller af Soldater i lyse Lærredsdragter.

Ad Åre vil hele Militærkvarteret være omgivet af en dejlig Palmelund, som vil skygge for Boligerne, der nu ligge fuldstændig udsatte for Solstrålerne.

Jeg rider op foran Hovedkvarteret, en stor Bygning, på hvilken Flaget vejer på halv Stang i Anledning af Marskalk Mac-Mahons Død. Det er Løjtnant Henry ved Bureauet, der kommer ud og ønsker mig velkommen. Han siger mig, at jeg var ventet en af Dagene og fortæller, at jeg vil træffe Officererne af 4de lette Bataillon, hvoraf jeg kender en Del fra Gabès. De ere ankomne for at afløse Posterne i Syden. Jeg blev ført ind i en rigtig Ungkarlelejlighed på et Par Værelser. Overalt på Væggene hang Våben og Rariteter fra disse Egne, Bohavet var feltmæssigt, men meget hyggeligt. Endelig kunde jeg igen vaske mig ordentligt og kvæge mig ved at skifte Linned. Imidlertid kom Hammed for at sige Farvel. Han vilde ride tilbage til Metameur med Æslet for at følge med Ersjeb til Toujane, derfra vilde han bringe Æslet til Hadège for senere at vende hjem til Gabès.

Da jeg var omklædt, hilste jeg på Stedets Højstbefalende, *Commandant Billet*, en yngre Mand, som bad mig være hans Gæst

Da jeg fortalte ham, at jeg gerne vilde træffe *Touareger*, om det var muligt, sagde han til min store Glæde, at jeg en 8 danske Mil længere Syd på vistnok kunde få mit Ønske opfyldt, da der var kommet Telegram gennem Signalstationen om, at der til Tatouine, den sydligste Militærpost, var kommet to for at købe Korn.

Om de vare rejste igen, vidste han ikke; men jeg havde dog altid en Chance. Der skulde blive stillet Heste og Eskorte til min Rådighed, når jeg ønskede det, kun vilde han bede mig blive i Morgen over, for at jeg kunde samles med Officererne.

Besætningen på denne Militærpost består af et Kompagni Fodfolk, en Eskadron Rytteri samt små Detachementer af de øvrige Våbenarter. Soldaterne ere kasernerede i store, luftige, rummelige Bygninger, og Officererne have hyggelige Kvarterer i nye Bygninger.

Der findes i selve Lejren ingen Kvinder, hvorfor hele Husholdningen besørges af Soldater, der både ere Kokke og Stuepiger. Gruppevis have Officererne slået sig sammen om Forplejningen. I deres Messer spiser man fortrinligt, hvad jeg endnu samme Aften fik Lejlighed til at overbevise mig om.

Løjtnant Henry førte mig ind i Messen. Dér traf jeg de fleste af Kammeraterne fra Gabès, og vi fornyede her vort Bekendtskab under Bægerklang.

Efter Middagen samledes vi i Officerernes Kasino med alle Garnisonens Officerer, både unge og gamle.

Commandant Billet præsiderede, og da Gemytligheden var på sit højeste, bleve de ny tilgåede Officerer under Jubel kreerede til Borgere i Medinine.

Det gik til på følgende Måde: Af en Kasse blev der fremdraget en gammel trekantet Hat, som anbragtes på Hovedet af de nye Borgere. Den Hat havde tilhørt den første Øverstbefalende i Medinine, *Commandant Rebillet*, der for få År siden havde påbegyndt Anlæggelsen af alle Etablissementerne, som hans Efterfølger med så udmærket Energi kompletterede. Derpå hævede *Commandant*

Billet sin Stok og slog Vedkommende til Borger ved at berøre ham på Hovedet og begge Skuldre.

»Au nom du premier commandant superieur de Medinine je vous nomme citoyen de Medinine.«

Derpå fulgte en Omfavnelse, og Bægrene tømtes.

Fra alle Sider råbtes nu, at Mr. Bruun skulde udnævnes til den første Æresborger.

Jeg fik Hatten på, og under øredøvende Jubelråb blev jeg da slået til Æresborger, hvorefter Opsangen istemtes, og alle Mand ridende på Stolene og med Glasset i Hånd gjorde Turen rundt Bordet.

Lidt efter rejste jeg mig og bad om Ordet:

»Idet jeg takker for den store Ære, som I mine Kammerater i Aften have vist mig, må det være mig tilladt at udtrykke alle de gode Ønsker for vor By, som jeg i dette Øjeblik føler:

»Gid Eders Palmetræer må vokse frem og Eders Haver brede sig, så ville Kolonisterne komme, og Ørkenen ved Medinine vil frugtbargøres ligesom i gamle Dage Metidjosletten ved Algier. Da, efterhånden som Palmerne gro i Vejret, og Oliventræerne brede deres Kroner, ville Borgerinderne følge efter, og når der så er gået en meget lille Tid, vil der — det er jeg vis på — hist ude, hvor nu kun den brændende Sol svider og bider, høres Barnestemmer fra den Slægt, som bliver de første *rigtige* Borgere i denne By.

»I ere Pionerer her i Ørkenen, gid de Anstrængelser, som I nu gøre, snart må krones med Held, så vil den Tilstand, som jeg har udmalet, ikke lade vente længe på sig.

»Leve Medinine!«

I skummende Champagne drak vi den Skål og Skålen for den danske og for den franske Arme og mange andre Skåler.

Den 27de Oktober 1893.

Næste Formiddag gik Løjtnant *Henry* med mig ind i Ksaren. Vi stege op i Minareten, hvorfra vi havde en prægtig Udsigt over Byen og Sletten.

Vi besøgte alle de mange Grupper af Bygninger med de snurrige Gavle og de forunderlige Trapper til de øvre Stokværk. Mange Steder var der i Muren kun hist og her

Medinine.

anbragt en Sten til Støtte for den, som vilde klatre op. De mange Husgrupper gribe sådan ind i hverandre og støttede sig sådan den ene til den anden i en Uendelighed, at det er meget vanskeligt at finde sig til Rette i denne Labyrinth. Gennem snevre Huller, hvor man må bukke Hovedet, kommer man ind i Gårde, derfra ud gennem større Åbninger, der ligne Porte, og som ere bestemte til Forsvar.

Fra Murene ved Siden kan der gennem Skydeskår åbnes en heftig Ild på den fremstormende Fjende.

I enkelte af Endemurene ud mod Sletten så jeg ligeledes Skydeskår, men Forsvaret er i Reglen bestemt at skulle føres fra Tagene eller rettere fra Mellemrummene mellem Hvælvingerne.

Det forbavsede mig næsten ingen Mennesker at se, men min Cicerone forklarede, at næsten alle Beboerne vare dragne bort den tyvende i denne Måned i Retning af *Moktar* og den tripolitanske Grænse nærmest Havet for at drive Agerbrug. Der ligge de i Telte, først for at så, senere for at passe på Markerne og endelig for at høste. De ville ikke vende tilbage før i Juni Måned næste År. Så bringe de Afgrøden i Hus og magasinere den i Ksaren, der således egentlig er at betragte som en stor befæstet Lade.

For Tiden var der næppe et Par hundrede Mennesker tilbage, udelukkende for at bevogte Husene. Helt anderledes vil der se ud i Juli Måned næste Ar, så kommer der en 1500 à 2000 Mennesker og slå deres Telte op udenfor Ksaren for atter at drage bort med dem i Oktober efter Magasineringen af Byg, Korn, Majs, Sorgho, Bønner og Hirse.

Befolkningen hører til Berberstammen *Touasine*, der i et Antal af ca. 5000 Mennesker boer i Ksaren og på Sletten. De have i det mindste lige så mange Kameler, et Par tusind Æsler og en Snes tusind Får, så det vil forståes, at de mere ere Nomader end Oasebeboere. Ja, de bryde sig egentlig slet ikke videre om deres Træer.

I Lundene ved Ksaren træffes både Palmer, Oliven- og Figentræer samt nogle Granatæble-, Fersken- og Abrikostræer, men de ere slet passede og give kun ringe Udbytte.

Beboernes Måde at leve på og den Omstændighed, at de ere så udsatte for Rivninger med Stammer hinsides Grænsen, har gjort dem krigsvante og tapre.

Hver Mand har sit Gevær, som han ikke er bange for at lade tale, når det falder ham ind. Bliver han stærkt betrængt, flygter han ind i sin Fæstning med al sin Ejendom og sine Hjorde, thi der er han sikker.

Det er en Selvfølge, at Tyrkerne i Tripolis have seet med Mistillid til Franskmændenes Besættelse af Tunis. De have aldrig villet erkende Besættelsen, hvorfor de heller ikke ere tilbøjelige til at få Grænsen fastslået. Den er til Dato ubestemt. Dette har den Ulempe, at der stadig kan komme Grænsekonflikter, fordi Stammerne på begge Sider, nu som altid, betragte Landet som deres og skalte og valte, som de ville, man har derfor hidtil ladet dem selv ordne den Sag. Dog har Franskmændenes Besættelse af *Metameur, Medinine* og *Tatouine* hjulpet ikke så lidt til at skaffe Fred og Ro i de Egne.

Særlig den nordligste Del af Grænsen henligger øde og gold. Uendelige Sandbølger tårne sig op med en Vegetation, der næsten er lig Nul; Sønden herfor træffer man vidtstrakte Stepper, der sjældent ere betrådte af Menneskets Fod. Der ruger en dødlignende Tavshed over disse Udørkener. Ingen Sti furer Terrænet eller angiver den Vej, som den ensomme Vandrer, der vover sig derind, skal følge. Selv de Indfødte have en Rædsel for at komme ind i dette Terræn, hvor hvert Menneske, som man møder, må betragtes som en Fjende.

Sydligere gå Stepperne over i Fortsættelsen af Matmata-bjergene.

Den tripolitanske Stamme *Nouail* og de tunesiske *Ourghammaer* ere de eneste, som færdes i de omtalte øde Egne. Er der derfor nogen, der skal kunne angive Grænseskellet, må det være dem, thi det må være ensbetydende med Grænsen for deres Vandringer.

Ourghammaernes Stammer, efter hvilke Verdensdelen synes at have fået Navn, idet *Aurigha* nemlig er blevet til Afrika, talte en 30,000 Mennesker; de stillede i sin Tid en fire à fem tusend Soldater og vare af Beyen fritagne for at betale Skat, fordi de havde forpligtet sig til at forsvare Grænsen.

I Virkeligheden var det, fordi de ikke vilde betale Skat. De benyttede deres Særstilling til at plyndre og røve vidt

og bredt med Våben i Hånd. De vare stolte af deres blodige Håndværk og indridsede på Geværløbene Mærker for hver Mand, de havde dræbt. Man kan træffe Geværer, der ere overdækkede med slige Mærker fra Lås til Munding.

Da Franskmændene kom, forandredes Forholdet, og takket være Militærautoriteternes Påpasselighed leve *Ourghammaerne* nu så nogenlunde som fredelige Nomader. Overalt på Sletterne i Syd-Tunis traf jeg Rester af gamle Tårne, der nu ligge i Ruiner, fordi de ikke mere behøves; men tidligere søgte Nomaderne her Tilflugt, når de bleve forfulgte. Deres Forsvinden tyder på, at de Franske have vidst at skaffe Ro og Orden i Landet.

Efter de Opgivelser, jeg har fået i Syden, deles Ourghammaerne i følgende Grupper:

Khezour'erne og *Mehaben*'erne i og omkring Medinine,
Accara'erne ved Kysten,
Touasin'erne på Sletterne,
Ouderma'erne på Bjergenes Affald og på Sletterne,
Djelidat'erne i de østlige Bjerge,
Douiri'erne i Bjergene og på Højsletterne.

Vi traf Jøder i deres Boder og talte med et Par Kvinder, der med Børnene boede i en lille Hytte, som var klinet op i Hjørnet af en Gård. Den ene af Kvinderne viste os en Bog med tætskrevne Blade, den indeholdt åbenbart hendes Visdomskilde, thi hun var en Sandsigerske.

På en større åben Plads i Udkanten af Ksaren lå en Hytte. I den boede en Familje, hvoraf kun Kvinder og Børn vare hjemme.

Vi trådte ind. Der var snavset og uhyggeligt og intet Bohave, end ikke den uundgåelige Semdouk. Hytten var lavet af spinkle Grene og Fletværk, der på sine Steder var dækket af gamle Pjalter til Beskyttelse mod Regn. Den var

cirkelrund med et spidst opløbende Tag — åbenbart en Efterligning af Teltet. Udenfor var der et Ildsted.

Efter en animeret Middag hos *Commandant Billet*, hvor de fleste af Officererne vare til Stede, afmarcherede ved Aftentide Løjtnanterne *Adam*, *Coturier* og *Drouot* med et Kompagni Zephyrer sydpå for i to Nattemarcher at tilbagelægge de 8 Mil til Tatouine. De indbød mig til at spise Frokost med dem næste Dag ved *Bir-el-Ahmeur*. Hornene skingrede. Sektionerne svingede ud! På Gensyn!

I Medinine er Vandet meget usundt, hvorfor det må destilleres, inden det kan drikkes. Derfor har man opstillet et stort Destillationsapparat med en Mængde Haner, hvoraf det destillerede Vand flyder Dråbe for Dråbe. En Skildvagt påseer, at der ikke ødsles med denne kostbare Vare.

I Nærheden ligger Posthuset, der tillige er Telegrafstation for private Telegrammer, medens den optiske Telegraf bruges i militært Øjemed.

Nat og Dag holdes der Vagt på Toppen af Bjerget hist ude på Sletten i Nordvest, for at der altid kan være optisk Forbindelse mellem Gabès, Medinine og Tatouine.

Det gælder altid at være årvågen, thi mange Gange hænder det midt om Natten, at Blussene i Lejren kalde, og så må man øjeblikkelig være parat, thi *Commandant Billet* er ikke til at spøge med i Tjenestesager.

Til Hest tilbagelægger han lange Strækninger for at se, om alt er i Orden på Posterne rundt om i Syden, og mangen Nat har den forbavsede Vagthavende seet ham komme ridende i Mulm og Mørke op på Bjerget for at inspicere. Han er alle Steds nærværende og udvikler en forbavsende Energi. Han under sig kun få Timers Hvile, så er han til Hest igen eller ved sit Skrivebord.

En af Lægerne fortalte mig som Eksempel på hans Jernvilje, at for nogle Måneder siden lå han knuget af

Feberen, da der blev meldt, at Generalen kom for at inspicere. Skønt hans Temperatur var fyrretyve Grader, stod han op og ledsagede sin Foresatte til Hest rundt til alle Posterne. Da han kom hjem, var hans Temperatur endnu på fyrretyve Grader!

På sine raske Heste har han tilbagelagt uhyre Strækninger i Syden, ofte under meget prekære Forhold. I fire og tyve Timer red han for nylig hundrede og tredive Kilometer i et Træk i Bjergene. Da han ikke fandt Folk, hvor han havde ventet at træffe dem, lagde han sig et Par Timer ved Siden af Hesten i den kolde Nat og i en let Klædedragt — og fortsatte så Vejen.

Han fortalte mig forøvrigt selv følgende, ret pudsige Tildragelse: en bælgmørk Nat var han redet fra *Bir-el-Ahmeur* for at nå hjem til Medinine. Da han var kommen så langt, at han troede snart at være hjemme, gjorde Hesten sig urolig, og han kom ud af Vejen. Efter længere Tids Forløb stødte han på Telegrafledningen, nu var han glad, da han vidste, at når han fulgte den, førte den ham hjem. Men ak! da Morgenen gryede, var han atter ved Bir-el-Ahmeur, sit Udgangspunkt, til stor Forbavselse for Soldaterne, som åbenbart troede, at han kom for at overraske dem — så red han lige hjem.

Ligesom i Algier er det Soldaterne, der bogstavelig have banet Vej for Civilisationen ved at anlægge Vej gennem Bjergene og over Sletterne.

Men dertil indskrænker deres Arbejde sig langtfra: de plante Træer og grave Brønde, og nær efter dem følge Telegraf- og Postembedsmændene, men fremfor alt Skolelæreren.

Hvor Soldaten slåer sig ned, kan han også begynde sit Arbejde. Når vi erindre min lille Ali, vil man bedst forstå at vurdere hans Arbejde.

I Officerernes Kasino hilste jeg på Medinines Postmester og Skolelæreren, unge energiske Folk, hvis Arbejde gåer Hånd i Hånd med Soldaternes.

Dér traf jeg også Tolken, en fuldendt Gentleman, som talte ulasteligt fransk. Kun et tatoveret Mærke på Panden forrådte hans Oprindelse. Han var Mohamedaner og gift. Foruden ham var af alle Officererne i Medinine endnu kun en Ritmester gift, han boede med sin Frue inde i Ksaren.

XII.

Sydpå over Sletten til Tatouine.

Den 28de Oktober 1893.

Det er tidlig Morgen — Solen er lige ved at stå op. Hestene ere sadlede. Jeg svinger mig i Sadlen for at tilendebringe en Dagsmarch på over otte danske Mil.

Commandant Billet og Løjtnant *Henry* følge mig et Stykke på Vej.

Så sige de mig Farvel for i Galop at tage Retning ad en anden Kant. Den galante Chef vil endnu i Morgenstunden følge et af sine mod Nord bortdragende Kompagnier på Vej.

Solen stiger op over Sletten og lyser på de fjerne Bjergrækker, der som en fortløbende Mur begrænse den mod Øst, idet de kommende fra Nord fortsætte sig helt langt mod Syd, så vidt Øjet rækker. Foran rider en Spahis fra Bureauet i sin lyseblå Burnus, bag mig skridter hyllet i sin karmoisinrøde Kappe den Rytter, som Spahiseskadronen har afgivet.

Det er prægtige Uniformer, men de må sees i blændende Sollys med Afrikas gule Sand som Baggrund — jeg har seet Uniformen på Paris' Gader i Gråvejr, der faldt den igennem.

Men nu have vi skridtet længe nok, nu er det Tid at sætte Fart på.

Fremad! Fremad! råber jeg til Forspidsen, efter at jeg har taget Burnussen af og lagt den foran mig på Saddelknappen.

Min prægtige brune Hingst slåer jeg an i Galop.

Rytteren foran mig seer jeg rejse sig i Sædet og stå i Bøjlerne, medens Hesten sætter »Kosten og Nakken til Vejrs og lader Benene danse som Trommestikker«, som min Ven Jægermesteren der hjemme plejer at udtrykke sig.

Rast i Ørkenen — Stammehøvdingens Telt.

Den røde Spahis følger efter.

Min Hingst vil stadig gå på for at nå den foran værende Hingst, men jeg holder den tilbage.

Da vi efter et ordentligt langt Stræk igen falde i Skridt, slipper det mig ud af Munden:

»Det var da Pokkers, som den gåer på.«

»Hr. Løjtnant, den troer, det er en Hoppe.«

»Nu har jeg aldrig hørt så galt, kan den ikke kende Forskel?«

»Nej, Araberne pleje altid at ride på Hopper, derfor troer Hingsten altid, når den seer en Arabersaddels brede Bagsvidsel, at den har med et Fruentimmer at gøre.«

Jeg passerer også her nogle af de små runde Knolde, som jeg har seet andet Steds, og som enten må være Grave eller Rester fra en svunden Beboelse. Nu gåer det fremad igen i Galop — en to, en to — en to, en to, i det rigtige jevne Jagtgaloptempo.

Et Par Timer efter Solopgang se vi i Horisonten en hvid Klat, bag den Bjergene.

Det er en Marabutbegravelse på Sletten ikke langt fra Brønden *Bir-el-Ahmeur.*

Solen varmer meget stærkt, men der er for nylig faldet Regn, og Jordbunden dufter frisk og behagelig.

Rundt om med lange Mellemrum øjne vi Mennesker, thi Stammerne ere spredte overalt for at så og pløje.

Dér hvor der ellers plejer at vandre Flokke af Antiloper til Glæde for Jægeren, når han strejfer om på den øde Flade, dér færdes nu Mænd og Kvinder i de små Samfund for at dyrke den Jord, som Allah har vædet med Frugtbarhed, og der skimter man Røgen fra Teltpladserne langt borte i Øst, i Syd, i Vest, i Nord.

Fra Marabutbegravelsen falder Terrænet en lille Smule mod Syd, og vi se ikke langt fra os på det flade Jordsmon den firkantede murede Indhegning om Brønden med det gamle lave undersætsige Tårn i det ene Hjørne og et Hus støttet til Tårnet.

I kort Afstand udenfor øjne vi de små *tentes-abris* i snorlige Rækker og mellem dem Soldaterne.

Efter at have tilbagelagt de tre Mil i halvtredie Time nå vi Brønden, hvor der venter mig friske Heste og ny Eskorte.

I Nattens Løb er Kompagniet kommet.

Nu have Folkene sovet og kogt — Løjtnant *Adam* og Militærlægen Hr. *Cultin* ere redne på Jagt i Nærheden af Bjergene, derimod træffer jeg Løjtnanterne *Coturier* og *Drouot*, der ønske mig et: bon jour, camerade!

Medens Hestene afsadles, fodres og vandes, og medens Kokken er i Færd med at lave til Frokost på Ildstedet henne i Hjørnet ved Murene, vederkvæger man mig med et Glas Vin.

Officerernes Feltsenge og Cantiner ere anbragte i kølige Rum inde i Huset — medens Feltbordet og Stolene stå parate udenfor i Skygge.

Fortets eller rettere Karavanserailets Mure ere så lave, at man kan se ud over dem, når man sidder ned inde i Gården.

Det har ingen Besætning. Der boer kun en gammel Araber, som vanker om med en vældig Stråhat.

Han har Byg at sælge til, hvem der vil købe, og vogter med Stolthed over en stor Protokol, i hvilken Cheferne for Detachementerne skulle opføre den Styrke, der har kamperet ved Brønden.

Tillige skal han passe på, at der ikke skeer Overlast eller Misbrug af Brønden af de på Sletten omstrejfende Arabere, som kun betingelsesvis have Adgang til Indelukket.

Hans Stråhat var Genstand for min højeste Interesse, og det lykkedes mig efter nogen Vanskelighed at afkøbe ham den.

Løjtnant Coturier og jeg vandrede en Tur ud på Sletten. Lige udenfor Fortet lå nogle usle Hytter af Grene og Strå, der så vi en gammel Kvinde, måske Araberens Hustru, tumle ved Ildstedet. Tæt ved holdt tre tohjulede Karrer fuldt læssede og forspændte.

I Skyggen under dem lå nogle Europæere og Arabere og blundede. Forspandets Heste og Muldyr stod og sov med lukkede Øjne, medens Fluerne summede om dem i den stærke Varme.

Ude på Sletten, længere borte, traf vi to Kvinder og en Mand i Færd med at pløje. De to Plove vare forspændte med Kameler, den tredje med et Muldyr.

Begge Kvinderne vare i meget lette Dragter for ikke at være generede af Varmen. Den yngste var henrivende at se, når hun gående bag Ploven med Stokken i Hånden løftede denne i sin smukke Arm eller med sine Bevægelser lod skimte sit velformede Legeme.

I Solen glimrede Armbånd og Ankelringe i lang Afstand.

Vi stode stille og så på dem en Stund; »*en route, mon brave danois*«, sagde min Ven, idet han tog mig under Armen, og vi slentrede ud over Sletten, der åndede af Varme, og hvor selv fjerne små Punkter tegnede sig i hoppende Bevægelser på Grund af Lysbrydningen.

Vi så mod de blå Bjerge for om muligt at opdage de ventede Jægere, thi nu nærmede Frokosttiden sig — men der var ingen at opdage.

Så vandrede vi hjem mod Fortet igen, lagde os på Feltsengen og døsede Tiden hen.

Klokken var omtrent elleve, da vi hørte Hestene komme.

Løjtnant Adam havde skudt nogle Høns og Doktoren en Hare, som hang ved Sadlerne.

Frokostbordet var imidlertid dækket og bugnede af gode Sager.

Forinden vi gik til Bords, tilså Lægen de mange Syge, der kom humpende eller bårne på Kammeraternes Ryg.

Der var ikke få, som virkelig ikke vare i Stand til at marchere, men der var også flere Simulanter.

De afrikanske lette Batailloner — Zephyrerne — bestå af Mandskab, som på Grund af slet Opførsel og hyppige Straffe ere blevne udstødte af deres Afdeling i Frankrig for at tjene Resten af deres Tid i Afrika.

Medens Fremmedlegionens sammenløbne Mandskab dog så nogenlunde bringes til at danne et samlet Hele med en virkelig Korpsånd, takket være den strænge Disciplin, og fordi Legionerne altid have Bevidstheden om, at Skibene ere brændte, er Forholdet i de lette Batailloner her anderledes.

Folkene træde ind i dem på Grund af Forseelser begåede andet Steds, men deres 'ondartede Tilbøjeligheder have de bevaret, ja, de bedres ikke let ved Samværet med så mange forskellige Slags Syndere, kun Frygt for Straf holder dem nede.

Rigtignok kan en Zephyr, når han har opført sig godt i lang Tid, blive sendt hjem til sin Afdeling, men det hænder sjældent.

Ja, han kan endog avancere i Zephyrbataillonen, men det er endnu sjældnere.

En fransk Officer sagde til mig, at Forskellen på en Legionær og en Zephyr var den, at Legionæren nødvendigvis blev tvungen til at holde op at stjæle, hvis han var en Tyv, medens den Zephyr, der ikke oprindelig var det, nødvendigvis måtte blive det.

I gamle Dage have Zephyrerne opvist mange smukke Kampe, og deres Forhold i Krig har ofte været glimrende, men i Fredstid du de ikke.

Selvfølgelig udvælges Officersbesætningen blandt de bedste — der skal skarp Lud til de Hoveder.

Alle Officerer i Algier og Tunis ere forøvrigt særligt udvalgte.

Mangen Løjtnant har forgæves i årevis søgt at blive kommanderet til Tropperne i Afrika, medens andre hurtigt opnå denne Begunstigelse. Hvert År tæller nemlig dobbelt, som Krigsår, både hvad angåer Adgang til Pension og til Dekoration.

Jeg har seet Løjtnanter med Æreslegionens Kors blot, fordi de havde tjent tilstrækkelig længe i Afrika, medens en ung Bataillonschef, som lige kom fra Frankrig, hvor han havde tjent hele sin tidligere Tid, ikke havde opnået Dekoration.

Ja, det er virkelig forbavsende, at den Officer, som tjener i Algier og Oran, skal have så store Fordele fremfor de Officerer, der ligge i en lille fransk Provinsby.

I Tunis kan det forståes, thi i mange Egne der er

Klimaet usundt, og Varmen ødelægger Nerverne og udpiner Sjælen — men i Algier — det er jo Paris selv.

Efter at det ynkelige Optog af *les mauvais marcheurs* var draget bort, humpende, haltende, hviskende under bon mots, Stikpiller, Blinken med Øjnene, Snøften, Grynten og Eder — satte vi os til Bords til en rigtig gemytlig Frokost.

Der var Overflod på alle de civiliserede Herligheder, ja, det var fast utroligt alt det, der efterhånden kom frem.

End ikke baiersk Øl mangler.

Udenfor Murene stode Hestene, vrinskede og sloges nu, efter at de vare fodrede — inde i Gården tæt ved blev der uophørlig heldt Vand op af Soldater, som kom ind for at fylde Feltflaskerne.

Der var et Spektakel af de vekslende Tropper, som kulminerede, da en Araberkvinde fra Sletten kom ind for at hente Vand i sin store Krukke, thi så var Naturen ved at gå over Optugtelsen, og der måtte skældes ud for at få Ro.

Just som vi sad, kom der fire Mænd slæbende med en Soldat i et Dækken.

Han lå bleg og tilsyneladende livløs. Jeg begyndte allerede at få Medynk med den stakkels Djævel, som måske havde fået Solstik, måske et Hjerteslag.

Lægen sprang til, bøjede sig over ham, undersøgte hans Puls, hans Bryst, Hoved, — — — rystede på Hovedet — atter forfra — nej.

»Han fejler ganske simpelt hen ingen Ting.«

Atter en Simulant.

Da han mærkede, det ikke nyttede noget at ligge død, åbnede han Øjnene og gav sig til at forklare med snøftende Stemme, at det gjorde så ondt både der og der og der.

Inden han var kommen til Ende, blev Troppen jaget bort.

De fire Mænd bar Kavaleren ud af Gården.

Jeg synes ærlig talt, Behandlingen var lidt grovkornet — det var jo dog muligt, at den sølle Djævel virkelig fejlede noget.

Nej, sagde Doktoren kort.

Jeg løb hen — kiggede om Hjørnet og så fire Soldater skubbe en femte foran sig.

Da de vare i Nærheden af Teltene, gav den ene af de fire den femte et Spark på Bagen med sin Fod, hvorpå alle fem som en Stormvind foer ind under Teltene!

»De havde Ret, Hr. Doktor!«

»Ja, det sagde jeg nok, jeg kender mine Folk, de have narret mig for tidt!«

»Det havde en Legionær aldrig gjort — vel?« sagde en af Løjtnanterne.

Ved Slutningen af Måltidet kom Foureren.

Kompagnichefen Løjtnant Adam rejste sig og dikterede Ordren.

Han er yngre end de andre Officerer og udgået fra Saint-Cyr.

Kammeraterne sagde om ham:

»Il est un homme serieux — ii travaille — il fera son chemin — il passera capitaine — au choix — dans quelques mois.«

Coturier er fuld af Lune og *Drouot* er gemytlig. Hans Passion er at samle på Mønter — det vil sige gamle føniciske og romerske Mønter fra Tunis.

Når han kommer et Sted hen, snuser han allerførst i Jødernes Skrammel, og sjældent vender han tomhændet tilbage.

I Medinine havde han gjort en god Høst, den delte han med mig.

Lægen Mr. *Cultin* er oppe i Tyverne, han er en udmærket Rytter, som jeg havde Fornøjelsen at blive ledsaget af på Hjemturen.

De hedeste Middagstimer ere nu forbi, og min nye Eskorte, der er sendt mig fra *Tatouine*, holdes parat.

Derfor Farvel og på Gjensyn imorgen!

Endnu er der mellem fire og fem Mil at tilbagelægge, vi må ikke drive Tiden hen.

Så gåer det afvekslende i Skridt og Galop den lange Vej med Bjergene tæt ude tilhøjre.

Vi passere nogle Soldater, der arbejde på at grave en Brønd midtvejs mellem Tatouine og Bir-el-Ahmeur.

De have slået et lille Telt op og få Levnedsmidler og Vand sendte en Gang imellem.

De rejse sig fra deres Arbejde og hilse med Hånden til Huen, idet vi passere.

Lige i Syd og Sydøst se vi også Bjergene komme frem.

På en Top lige for os øjne vi Signalstationen ved Tatouine.

Vi møde tre Muldyr læssede med Vandtønder og under Ledsagelse af lige så mange Trænsoldater, det er til Folkene ved Brønden og Zephyrerne, når de i Aften skulle slå Lejr der.

Ved Foden af Bjerget med Signalstationen passere vi nogle Palmer, så drage vi ind i Dalen.

Dens Bund er fyldt med Palmetræer, og på den sydlige Side ligger en lille Ksar med Bygninger som de, vi kende fra Metameur og Medinine.

Noget fra den, men nærmere Oasen ligge på Skråningen de militære Bygninger. Som vi ride op foran Bureauet, kommer et Par Indfødte os i Møde.

»Ere Touaregerne her endnu?« spørger jeg.

»Nej, de ere vist rejste, de kom for at købe Korn, men der var ingen Ting, så drog de bort igen.«

»Ha!«

Just som Solen var gået ned, steg jeg af Sadlen og hilste på en Gruppe Officerer, som ventede mig.

På de kalkede Vægge i de to Værelser, der anvises mig, hænge rundt om Våben, Jagtrekvisiter og ethnografiske Genstande, særlig fra Touaregerne.

Det er en ægte Løjtnantsbolig. Beboeren har Orlov til Frankrig, og Kammeraterne have i hans Fraværelse disponeret over Kvarteret til Fordel for mig.

Bordene ere belagte med orientalske vævede Tæpper, Gulvene ligeledes, ja, selv Gardinerne fornægte ikke deres sydlige Oprindelse.

Møblerne ere tarvelige, men nette. De have nærmest Karakter af Feltudstyr. Men det vilde også være urimeligt at forskrive Møbler herover, hvor Besætningen veksler hver tredje Måned — og hvor Soldaten kun er som en Trækfugl, der efter en stakket Tid atter må Nord på for at suge lidt Friskhed og for at få Lungerne fyldte med sundere Luft.

Jeg holder af disse improviserede Installationer, som jeg har seet så mange af.

Der er Karakter i dem — der er Lune, og de passe ganske anderledes til Egnen og de Forhold, hvorunder der leves, end luksuriøst udstyrede Boliger med de trivielle nymodens Møbler, Makartbuketter og alt det Småtteri af i sig selv nysselige Figurer, Billeder og Dingel-Dangel, som et europæisk nymodens Hjem overalt i Europa bærer til Skue.

Stræk Dig i en almindelig Havestol, over hvilken der er dækket et broget Tæppe fra *Gafsa* med de morsomme, klodsede, kantede Figurer af Kameler og de ubestemmelige Firkanter med et Par Striber forneden og tii Siden, som skulle forestille den franske General *Forgemol*, som erobrede den Del af Landet, læg en Touaregerpude under Hovedet, anbring Benene på en Trækasse med påmalede arabiske Tegn og Figurer, pust Røgen fra Din Cigaret højt op under Loftet, lad Blikket vandre hen på Væggen, hvor der hænger en Sol af Touaregernes Pile omgiven af Spyd, Flitsbue, Dolke, Knive, Krudthorn og meget andet, lad Fluerne summe oppe under Loftet og hen i de brogede Tæpper for Vinduet, lad Viften, som Du har i Din Haand, gøre Tjeneste, når det behøves, og sig mig så, om Du ikke føler et Velvære, som Du ikke hidtil har kendt, sig mig så, om Du ikke synes, at Du er midt inde i Orienten, sig mig, om ikke de Billeder og

Indtryk, som Du har havt af Livet derinde, blive levende og tage Farve i Din Tankegang.

Kapitain *Beranger*, der i Overmorgen skal afløses, beder mig til Middag i den lille Messe, hvor Infanteriofficererne, Stedets Postmester, den unge *Cavaignac*, en Ætling af den berømte General, og en Ingeniørembedsmand spise.

Da vi have spist, tilbringe vi Aftenen sammen med de øvrige Officerer i Kasinoet.

Her træffer jeg den gamle indfødte Spahisløjtnant *Ben Jad* med det prægtige Araberansigt og Æreslegionens Kors på Brystet, han lover mig en flink Hest til i Morgen, når jeg skal til Douirat, den sydligste Landsby i Tunis, her møder jeg Tolken og Løjtnanten fra Bureauet samt Lægen Dr. *Renaud*, som fortælle mig om Egnen og love at gøre, hvad de kunne, for at skaffe fat i Touaregerne, som jeg brænder af Længsel efter at se — desværre sige de, at der vist ikke er stort Håb — men vi få at se.

Efter Bægerklang og Pokuleren sover jeg i den fraværende Løjtnants dejlige, brede Seng, lige til jeg før Daggry bliver vækket for at stige til Hest.

XIII.

Douirat.

Den 29de Oktober 1893.

Fra *Tatouine* gåer det Syd på gennem en Dal.

Først ride vi gennem Oasen i Palmernes Skygge, dernæst følge vi det udtørrede Flodleje i Dalbunden.

På Toppen af Småbjergene ligge til venstre et Par Landsbyer, til højre sees også Boliger, af hvilke nogle ere Huler, medens andre bestå af hvide Huse med Tøndehvælvinger.

Efter en Stunds Forløb øjne vi til venstre *Beni-Barkas* Kastel på en Top.

Det er en Landsby med smalle Gyder og en Ringmur uden om. Husene ere som de almindelige i Afrikas Landsbyer.

Lidt længere frem endnu og vi passere atter en Landsby på en lille Bjergtop.

Den er bygget i Firkant af de hvælvede, langagtige Huse, som vi kende fra *Medinine* og *Metameur*, også den ligner en Fæstning.

Nu komme vi ud på en åben, gold Slette, hen over hvilken min vælige hvide Hingst fører mig i Dansetrin.

Til venstre hæver Sletten sig jevnt, lige for mod Syd øjnes et isoleret stejlt Bjergparti. Mod Vest ligger ligeledes en stor Gruppe af prægtige stejle Bjerge, bag hvilke *Douirat*

skal findes; men vi må gøre en Omvej sønden om Bjergpartiet for at nå dertil.

Efterhånden som vi nærme os Bjergene, bliver Terrænet ganske oversået med skarpe Klippeblokke, Fliser og Sten.

Jeg har ikke andet Sted seet en lignende Destruktion af Klipper.

Medens vi svinge uden om det prægtige Klippeparti, sno vi os frem med Forsigtighed, for at ikke Hestenes Ben skulle blive sårede.

Op ad de stejle Bjergsider ligge sønderknuste Sten tæt pakkede, store og små, og øverst oppe lude store Klippepartier parate til at forsvinde i Afgrunden.

Ved Klippepartiets sydvestlige Side ligger der nogle kegleformede, isolerede Toppe udenfor Klipperækken.

Jeg red hen mellem dem og Bjerget for at afkorte Vejen. Det gik Skridt for Skridt i det yderst vanskelige Terræn.

Solen brændte frygtelig varmt, og ikke en Vind rørte sig.

Min Spahis sang af og til sine monotone Sange.

Nede på Sletten dirrede det af Hede, og vi så der en lys, hvid, flimrende Flade.

Det lignede en Sø, men det var kun en Chott, hvor Vandet fra Klipperne i Regntiden ståer og fordamper.

Jeg kan ikke begribe, hvorfra den Lyd kommer, som i nogle Minuter er kommet i mit Øre.

Jeg seer mig om, men mit Øje kan intet opdage. — Endelig seer jeg dog helt oppe i Skyggen under de ludende Klippeblokke på en isoleret Top nogle mørke sorte Pletter og Prikker, og jeg øjner mellem dem de utydelige Omrids af en Kvindeskikkelse.

Det må være en Hyrdepige med sin Gedehjord.

Da vi komme nærmere, lyder hendes Sang helt klart og velklingende ned gennem den rene Luft.

Vi ere nu svingede rundt og tage Retning Nordvest efter ind i Dalen.

Der ligger et gråt Bjerg, som ligner en Sukkertop, det er *Douirat*.

I Begyndelsen er det slet ikke muligt at skelne Boliger, men efter at vi have overskredet Dalen og Flodsengen og nu nærme os op ad Skråningerne, øjne vi tydeligt en gammel Borg på Toppen.

Douirat.

Længere nede i forskellig Højde og langs den Sti, som snoer sig op ad, se vi Huse, et enkelt Sted skimte vi bag dem eller i Mellemrummene mellem dem sorte Huller, det er Indgangene til Hulerne i Bjerget.

De bestå af aflange hvælvede Kamre, hvortil man kommer ind ad en smal Døråbning.

Selve Kamrene ligne på en Prik dem fra Matmata.

I Reglen har Hulen ikke været nok for Familiernes Fornødenheder, hvorfor der foran på den smalle Klippeafsats er bygget et almindeligt Hus med fladt Tag.

Gennem det fører en Gang lige til Hulen, således at man udefra seer tværs gennem Huset, over den smalle Gårdsplads og ind ad Huledøren.

Der er så Døre for de fleste Boliger; men da disse ikke kunne gøres af Palmestammer, må Materialet hentes langvejs fra, og det er dyrt, hvorfor mangen fattig Stymper ligger for Lud og koldt Vand.

Jeg tog ind hos Kalifaen, en overmåde venlig og klog Mand, som jeg kunde bringe en Hilsen fra Drummond-Hay, der på sin Tur havde besøgt ham.

Da jeg ingen Tolk havde med, kneb det med Underholdningen.

Jeg fik dog at vide, hvad jeg spurgte om, men det tog Tid.

Min medbragte Frokost nød jeg i Selskab med Kalifaen, Cheiken og en Mand til.

Særlig de henkogte Sager og det fine Brød henrykkede dem.

Til Gengæld opvartede de med Kuskussu, Æg og Rugbrød.

Kalifaen og Cheiken skrev deres Navne på arabisk i min Tegnebog, for at jeg skulde have en Erindring om dem, til Gengæld forærede jeg dem mit Visitkort, som med megen Omhyggelighed blev gemt for at blive vist til senere Rejsende.

Jeg spurgte efter Hammed-ben-Ammars Slægt, men der var for Tiden ingen hjemme.

I det hele taget så jeg meget få Folk i Douirat.

Indbyggerne vare vist borte på Agerbrug som i de andre Landsbyer.

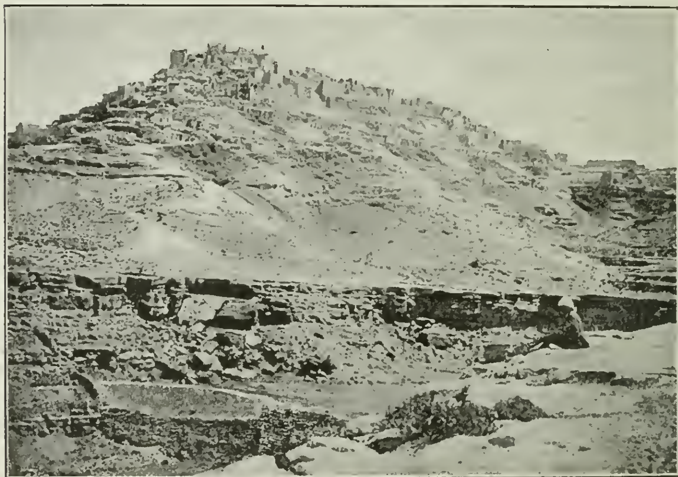
Kalifaen vedblev at tale om Drummond-Hay, der åbenbart havde gjort et uudsletteligt Indtryk på ham.

Jeg fik at vide, at Drummond havde besteget Bjerget, beseet en Kilde i Dalen, derefter var han redet i Galop op ad Bjergsiderne for at nå den nærliggende Landsby *Chenini* på Toppen af et Bjerg.

Jeg er sikker på, at den Lykke, som Englands Repræsentant har gjort blandt Stammerne i Syden — det var ikke første Gang, jeg hørte hans Navn her — lige så meget har sin Grund i hans fra Faderen nedarvede udmærkede Forståelse af de muhamedanske Folks Tænkemåde som i, at han taler arabisk som en Indfødt.

Endvidere har han arvet Faderens frygtløse, djærve Optræden, og endelig — er han Englænder.

Jeg er tilbøjelig til at tro, at mange af Stammerne her i Syden håbe på Hjælp fra England, skønt Drummond-Hay

Chenini.

sikkerlig aldrig med et Ord har givet dem Anledning til slige Illusioner.

Middagsstunden nærmede sig, men jeg havde ikke Tid at vente til senere, hvorfor jeg i en ulidelig Varme og ledsaget af en ung Araber klatrede op til de gamle, nu forladte Bygninger på Bjergets Top.

Mure af Sten og Fliser omgive Bygningskomplekset på alle Sider, de stå med indtil tyve à fem og tyve Meters Højde således, at de absolut ere utilgængelige for Fjender.

Ad Huller i Murene klatrer man ind i overdækkede Rum højere og højere, gennem Gange, der ere så snævre og lave, at man må krybe på alle fire, så kommer man ad en Mængde Omveje gennem vanskelige Rum og Gange endelig op i de øverste Huse og derpå ud i Gader, hvis Bredde kun er godt en Mands.

Nu ligger det hele i Ruiner, nu kan man over nedstyrtede Mure klatre op til de få flade Tage, der endnu have holdt, men de ere farlige at betræde.

Fra Tagene seer jeg over Bjerg og Dal til Sletten og de blå Tinder i Horisonten mod Syd.

Når jeg seer lige ned i Afgrunden ved mine Fødder, øjner jeg dybt nede gennem Røgen fra Ildstederne, som breder sig i horisontale Lag, Kvinderne i Gårdene.

Der lyder af og til en svag Afdæmpning af deres Stemmer op til mig.

Men jeg hører en Mandsstemme råbe, som var det i mit Øre — det må være Ekkoet, der er Skyld i, at jeg hører så tydeligt.

Jeg tænker mig, hvor anstrængende Livet må have været i denne lille By her mellem Skyerne.

Det må f. Eks. have været hårdt for Kvinderne at skulle hente Vand i Dalen hver Dag. Man må beundre Folk, som have kunnet friste Livet på sådanne Steder.

De hårde Eksistensbetingelser have gjort deres Legeme smidigt, deres Aand frisk og stålsat.

Vi lade os glide ned igen gennem de mørke Adgange og komme ud på Klippen.

Ved at lægge Overkroppen helt tilbage og søge Fodfæste med Benene og støtte med Armene lykkes det mig uden Uheld igen at nå ned til den øverste bebyggede Linie.

Her ligger Moskeen, en malerisk lille Bygning, i hvis Gård der ståer en Minaret.

Jeg begynder at ville tage en Skitse af den. Fluks er min Ledsager på Siden — et Tofrancsstykke gør dog Underværker, og vi træde ind.

Murene rundt om danne en lav Buegang.

Jeg seer ned over den og ned ad Skrænten, undersøger alt, der er Cisterne midt i Gården. Jeg haler i et Reb og opdager, at der ved Enden er anbragt et Drikkehorn af Muflonens Opsats.

Medens jeg undersøger det, hører jeg et vældigt Brøl bag mig, og jeg seer en gammel Fyr komme vrælende op af et Hul med Næven knyttet mod mig.

Min Ledsager gåer hen imod ham, åbenbart for at berolige ham, men Gamlingen skriger op og truer.

Da griber jeg atter i Lommen — med lige så godt Resultat som før.

Kalifaen og Cheiken ventede mig i Boligen, og efter at jeg havde snakket lidt med dem og i deres Selskab vandret lidt om på Stierne og været inde i nogle Boliger, lod jeg sadle op.

Idet jeg satte Foden i Bøjlen, kom Kalifaen indefra med et Muflonhorn, som han bad mig modtage — det var det samme, jeg havde seet i Moskeen — min Vejviser havde åbenbart sladret af Skole.

Da vi kom ned i Dalen, vendte jeg mig i Sadlen og så op.

Der stod nogle hvide Burnusser i Nærheden af Kalifaens Hus.

Jeg vinkede til Farvel, og jeg så et Par Arme blive strakte i Vejret til Svar.

Så red vi samme Vej tilbage til Tatouine. Gederne på Bjerget græssede nu mellem Stenblokkene.

Min Hingst var meget urolig og slog stadig med Hovedet, da den var generet af Fluerne.

Jeg passede ikke på, og den ramte da min højre Hånd, som hovnede svært op — jeg måtte holde den ind på Brystet, og sådan måtte jeg ride i mange Dage.

Efter godt fire Timers herligt Ridt kom vi lidt før Solnedgang tilbage til Tatouine, hvor Løjtnant *Adam* var ankommet med sit Kompagni, og hvor der desuden ventede mig en behagelig Overraskelse.

XIV.

Touareger.

Den 29de Oktober Aften.

Jeg steg af udenfor Efterretningsbureauet.

I Buegangen var der mange burnusklædte Mænd, som ventede på at blive indladte i Kontorerne, hvor Tolken Hr. *Grosset-Grange* og Løjtnant *Donau* havde travlt.

Mit Blik løb rundt mellem disse ventende Mænd fra Nær og Fjern. Det var prægtige Typer, alle hyllede i deres hvide eller grå Kapper. — Dog med et giver det et Sæt i mig. Der henne på den murede Bænk sidder jo — du gode Gud — to ranke Skikkelser med sorte Tørklæder vundne om Ansigterne, så man kun seer de prægtige brune Øjne, den øverste Del af Næsen og lidt af Panden. Deres lyse rødbrune Hudfarve slåer mig med Forbavselse. Neden for det hvide Slag seer jeg de bare Ben stukne i Sandaler, tager jeg ikke Fejl, bære de lyseblå Benklæder. En sort Hårtot rager frem over det mørke Hovedtørklæde. Det kan jo da kun være *Touareger*.

Løjtnant *Donau* kommer ud for at tage imod mig. Jeg peger hen på de to Mænd.

»*Touareger?*«

»Ja vist så!« siger han med et Smil.

Jeg sætter mig på Bænken lige over for dem, medens *Donau* henter Tolken, for at de i Forening kunne udspørge

dem. Jeg kan til en Begyndelse slet ikke rigtig forstå, at jeg her fredeligt sidder Ansigt til Ansigt med Ørkenens frygtede Sønner — om det virkelig skulde lykkes mig at

En Touareg.

hjembringe deres Dragter og Udrustning til Nationalmusæet, jeg tør ikke rigtig tro derpå.

»Troer De, jeg kan købe deres Dragt?« siger jeg til Tolken.

»Det vil vist blive meget vanskeligt, Touaregerne ere så mistænksomme og ville ikke kunne begribe, hvorfor man hellere vil have deres gamle Laser end de pæne Klæder, man selv gåer i. Desuden kan der ikke her skaffes lignende Dragter, og de ville sikkert ikke vende hjem i en almindelig Araberdragt.«

»Ja, ja! Sig dem, at jeg er en fremmed langt borte fra, som er kommet her for at se, om mit Folk ikke skulde være af samme Oprindelse som deres — sig dem, at jeg vil være glad, om jeg kunde få deres Dragt med hjem for at vise mine Landsmænd den. — Jeg vil betale den med mere, end den er værd, og ville de ikke sælge for Penge, skal jeg sørge for, at de få Korn sendt med en Karavane fra Gabès. Jeg ved jo, de ikke have kunnet få noget til Købs her.«

Tolken begyndte de lange og trange Underhandlinger.

Det viste sig, at den ene *Akhemed-ould-Baï* talte arabisk, hvad hans Landsmand *Mohammed-ben-Mohammed* ikke gjorde. Dette var Årsag til, at Samtalen tog Tid. Først tiltalte jeg Tolken på fransk, så oversatte han på arabisk for Akhemed, hvorefter denne sidste igen overførte Spørgsmålene på Berbersproget til Mohammed. Efter at de to så havde snakket vidt og bredt om Tingene, gik Svaret tilbage den omvendte Vej.

De fortalte, at de tilhørte *Azguer-Touaregerne* og vare af *Foghass'ernes* Fraktion. Medens *Akhemed-ould-Baï* nok kunde ligne et Touaregnavn, var derimod hans Stalbroders næppe rigtigt opgivet.

Deres Hjemstavn var Egnen på den anden Side *Rhadamès*.

Da de havde fået at vide, at jeg var Liebhaver til deres Ejendele, så de begge to længe spejdende på mig, hvorpå de samtalede en Stund.

Derefter begyndte Akhemed at afføre sig sin hvide Haik fra *Touat*, om den handlede vi så; da jeg gav ham, hvad han forlangte, kom vi forholdsvis hurtigt til de øvrige Sager — Stykke for Stykke, så han tilsidst bogstavelig talt var

helt afklædt på nær en skjortelignende Underbluse og det sorte Slør, hvis nederste Del skjulte Munden.

Touaregerne blotte aldrig deres Mund for andre, når det kan undgåes, det strider mod Velanstændighed.

Dog overfor os fremmede var Sømmelighedshensynet åbenbart ikke så stort, som det vilde have været overfor deres egne. Af og til trak Akhemed Klædet bort fra Munden, når han talte, og jeg så da hans smukke, velformede, skægløse Mund med hvide Tænder. Om han var barberet, ved jeg ikke, man siger, Touaregerne ikke holde af Skæg og derfor afrage det.

Da han rejste sig op for at afføre sig Klæderne, ragede hans prægtige, muskuløse Skikkelse op over alle Tilstedeværende. Han var en sand Herkulesskikkelse, henved tre Alen høj, men slank og glimrende formet.

Hans Dragt var følgende:

En skjortelignende Underbluse *(Akhebaïl)*, derover en grå mønstret Bluse med korte, hvide Ærmer fra Sudan *(Taïden)*.

Benklæder vide foroven, snevre forneden; de nåede til midt på Læggen *(Kortebba)*.

Sandaler af Læder, stukne, bestående af en Sål med Remme overkors til at stikke mellem Tæerne og bag Vristen *(Ghetimèn)*.

Et langt smalt sort Slør til Omvikling af Hovedet. Det havde på to Steder en bredere Flig, til Anbringelse den ene over Panden, den anden over Underansigtet. Issen lades blottet, og her seer man de store sorte tætte Hårtotter over Sløret *(Tadilmous)*.

Udenom Sløret rulles et langt hvidt Stykke Tøj som en Turban, dog således at Sløret sees både over og under *(Ach' Chach)*.

Over hele Dragten bar han en almindelig let Kappe, en Haik fra Touat *(Kheïki)*.

Til Dragten hørte endnu tre firkantede Amulethystre *(Tira)* af Blik, der så ud, som kunde de være lavede af

gamle Anchovisdåser. De hang i Læderremme på Brystet og udenpå Dragten.

Da jeg antog, de indeholdt Skriftsteder skrevne i Berbersproget, vilde jeg meget gerne erhverve dem.

Dog mislykkedes alle Forsøg i så Henseende.

Akhemed vilde ikke give dem fra sig. Han forsikrede, at de vare for ham mere værd end en Kamel. En Marabut havde solgt ham dem, de beskyttede mod Fare og Ulykke, og siden han havde fået dem, var der aldrig tilstødt ham noget af den Art.

»Så sælg mig Snoren og Hylstrene, og udtag Dine Amuleter.«

For en høj Pris gik han ind herpå — men jeg fik ikke Lov at se Indholdet — næste Morgen havde han opbrudt et loddet Hylster, som han leverede mig.

Nu var der ikke mere tilbage på ham at købe, jeg vendte mig til den anden.

Hans Dragt var omtrent den samme, hvorfor jeg ikke bekymrede mig om den, derimod så jeg om hans venstre Håndled en broderet Læderring, og selve Hånden fattede om et Håndtag. Det var en Dolk *(Tilek)*.

Touaregerne bære altid en sådan i venstre Ærme således anbragt, at Spidsen vender ind i Ærmet, medens Skeden ligger langs Underarmen og holdes fast af et påsyet Bånd, som smøges om Håndleddet. Dolkens Håndtag, der ender i et Kors, er omviklet med en Messingtråd. Dolken er, som man seer, bogstavelig talt »nær ved Hånden«. Jeg købte Dolken og en større Lædersæk *(Agherid)*, vistnok af garvet Antilope- eller Gazellehud. Gennem Huller i Randen var trukket en Lædersnor, som atter var fastgjort i en meget aparte Jernlås. Det er Touaregernes eneste aflåsede Gemmested, thi i Almindelighed besidde de ikke en Gang en *Semdouk* som Araberne. Andre Våben havde de ikke, skønt Touaregerne i Almindelighed ere bevæbnede også med Spyd, sjældnere med Sabel, Bue og Pile samt Skjold.

Derimod købte jeg en af deres snilde fikse Sadler til

Mehari'en*). Den har en høj bred Bagsvidsel og en smal høj Forsvidsel, som ender i et Kors. Som angivet i min Bog »Algier og Sahara« træffes Korset ofte i Touaregernes Ornamentik — det er, mener man, Minderne fra den Gang, de vare Kristne og boede længere Nord på, inden Araberne fordrev dem.

Alle de Klædningsstykker, jeg erhvervede, vare efter Sælgernes Sigende fabrikerede enten af Touareger eller hentede i Sudan.

Prisen for de enkelte Stykker var beregnet i Pjastre, og Tolken summerede op, og jeg udbetalte i Francs, uden at Touaregerne selv gjorde Beregning, om det var rigtigt, så fuldkomment stolede de på Tolken — et Bevis på deres Tillid til Franskmændene.

Hr. Grosset Grange fortalte mig, at de to Touareger betragtede alt det nye, de så, som vare de Børn. Da de kom ind i hans Stue, stode de først stumme af Forbavselse, så rørte og beså de Alting. Om det så var Håndtaget på Vinduet til dettes Lukning, blev det undersøgt på det nøjeste. Det endte i et Hoved, og Touaregerne spurgte ganske naivt: »Er det Din Fader?«

Commandant Billet fortalte mig mange morsomme Træk om disse Naturmennesker, der til daglig ere så sobre og mådeholdne, og som kunne tåle i dagevis at færdes i Ørkenen næsten uden Føde.

Det hændte en Gang, at en *Targui* (Enkeltal af Touareg) kom til ham på en af Stationerne.

»Er Du sulten?« spurgte Kommandanten.

Ja, han havde ikke smagt Mad i så og så lang Tid; hvorfor der blev disket op med en uhyre Masse, som under almindelige Forhold vilde have været nok til en seks, syv Mennesker. Da det var sat til Livs, gik Targuien hen til en Kapitain, hvor han blev beværtet lige så rundeligt. Nu skulde man tro, det endelig måtte være nok — men nej. En halv Times Tid efter gik den stadig hungrende Saharit

*) En hurtig Kamel.

hen til en tredje Officer, hvor han ligefrem klagede sin Nød over den fortvivlede Sult, og hvor han derefter indtog endnu et Par Fade med Kuskussu.

Ubegribeligt, at den Mad kunde rummes i een Mave; men det var måske aldrig før faldet i den Mands Lod at mætte sin Bug.

Det synes, som om Touaregerne for Tiden søge at holde sig gode Venner med Franskmændene i Tunis.

En Touareg.

Der har nogle Gange været små Karavaner oppe ved Stationerne i det sydlige Tunis, rigtignok som oftest for at opnå Fordele — mais enfin — det er dog altid en Begyndelse, der ved Klogskab kan føre videre.

Det gælder jo nemlig for Franskmændene om for enhver Pris at få de gamle Karavanveje til Sahara knyttede igen, således at Trafiken fra Rhadamès kan foregå til Gabès eller andre Steder i Tunis i Stedet for som nu over Tripolis

Vanskeligheden ligger imidlertid i, at Karavanerne slet ikke kunne betale sig, når de ikke må tage Slaver med. De Kurve, Lædersager, Våben og andet, som de sidste Karavaner medbragte endog i ringe Mængde, havde man Vanskelighed ved at få afsatte i Tatouine og Medinine, hvad der ikke skal ægge til nye Forsøg.

Nej, Slaveriet er Hovedbetingelsen for, at Trafiken gennem Sahara kan betale sig. Så længe Slaveriet faktisk florerer i Tripolis, vil også Strømmen gå den Vej.

Slaveriet har iøvrigt slet ikke det frygtelige Udseende, når man betragter det på nært Hold, som når man på Afstand laver hjærteskærende Romaner à la Onkel Toms Hytte. Det faktiske er, at Slaverne overalt i Orienten behandles godt, så godt, at selv om de opnå Friheden, således som det ved et Dekret er sket i Tunis, blive de som Regel alligevel boende i deres Herres Hus.

Sikkerlig er Transporten gennem Ørkenen fuld af Rædsler; men når de først ere komne til Bestemmelsesstedet, lide de ingen Nød — tvertimod.

Blandt de Karavaner, som kom til Tatouine i 1893, var også en*), som blev ført af to Nevøer af Touareg-Cheiken *Aïssa*, der hersker over *Imaughasat'erne*.

Den ældste af dem *Ouan Titi* havde Brev med til Chefen for Militærposten i *Tatouine*, i hvilket der reklameredes nogle Kameler samt en Negerinde, som *Ouderma*stammen havde røvet fra Touaregerne.

Da det galdt om at vise et venligt Sindelag, skaffedes Kamelerne øjeblikkelig, skønt de vistnok måtte betales; derimod var man i stor Forlegenhed med Negerkvinden.

En Lov byder nemlig, at enhver Slave, der sætter Foden på det Terræn, der ståer under Franskmændene, er fri. Følgelig var der intet at stille op.

At Touaregerne iøvrigt vare bange for atter at falde i Kløerne på Oudermaerne, fremgik af, at Touareg-Cheiken

---

*) En Korrespondance til Pariserbladet Journal des Debats for 5. Septbr. 1893.

havde skrevet til Kalifaen i Douirat for at bede ham påse, at Udsendingene ikke gik nordligere end til Tatouine, ligesom de selv havde fået Besked om at forvisse sig om, hvorvidt der herskede den mest absolute Fred blandt Oudermaerne.

Ouan Titi talte om de sidste franske Opdagere: *Foureau* og *Méry*, som forrige Vinter rejste i Sahara, han havde endog ledsaget den første, som forresten ikke var kommet til Rhadamès. Den sidste havde tilbragt nogen Tid hos *Azgerne*, fra hvilke *Imaughasat'erne* havde skilt sig. Disse kampere nu temmelig samlede under deres Cheik Aïssa — men de have dog nogle Duarer i Retning af *Rhat*.

Ouan Titi sagde, at Hovedvejene i Sahara gå over *Fezzan*, *Rhadamès* og *Touat*. Den over Rhadamès er imidlertid den betydeligste. Touaregerne, blandt hvilke der for Tiden hersker dyb Fred, komme fra de sydligere Egne til Rhadamès som Eskorte for Karavanerne og som Udlejere af Kameler. Derimod er det sjældent, at de gå videre til Tripolis eller til det sydlige Tunis.

Tyrkerne i Tripolis ville selvfølgelig ikke erkende de Franskes Overherredømme i Tunis, og da der i Rhadamès, hvis Befolkning iøvrigt i Hovedsagen er Berbere, er tyrkiske Embedsmænd, gøre disse alt for at ødelægge den Smule Trafik, der er til fransk Territorium, *Douirat*, *Tatouine* *Medinine* og videre til *Gabès*.

For Øjeblikket lægge Touaregerne ingen Hindringer i Vejen for Folk, der ville vove Marchen fra Douiratbjergene gennem Ørkenen til Rhadamès; så den kan passeres, men ind i Oasen kommer ingen, om hvem det kan antages, at han ståer i selv den fjerneste Forbindelse med Franskmændene.

Den Rejsende, som vil besøge denne By, som i Romernes Tid var i livlig Forbindelse med Kysten, må gå fra Tripolis; har han Anbefalingsskrivelser fra Autoriteterne der, er han sikker på at blive modtaget, og Rejsen på Kamel er vel møjsommelig og pinefuld på Grund af Varme og Vandmangel, men stor Fare er der ikke — at sige for Tiden —

Touaregerne ere ikke lejrede på Vejen i noget nævneværdigt Antal.

De franske Militærautoriteter have gjort alt for at komme i fredelig Forbindelse med Rhadamès og for at udforske Sydgrænsen. Officererne have rekognosceret helt ned i Ørkenen fra de sydligste Bjerge.

Commandant Billet har i egen Person gennemredet Bjergene lige til den tunesiske Grænse. På et af disse Tog har han besøgt den 130 Kilometer Sønden for Tatouine beliggende Ruin af en ældgammel Landsby i Bjergene, den såkaldte *Ksar Ouni.*

En Tolk, der talte arabisk som en Indfødt, og som også selv var Muhamedaner, blev sendt gennem Ørkenen for ikke lang Tid siden for om muligt at trænge ind i Rhadamès.

Hans Mission mislykkedes komplet; han blev røbet, fængslet i Rhadamès og sendt til Tripolis, hvorfra han først efter megen Besvær blev udleveret.

Vest for Matmatabjergene og Sønden for Chotternes Bælte findes en Steppe, hvor der er en Mængde små Brønde, men Syd derfor lige til Rhadamès ligger en så godt som vandløs, øde og gold Ørken, der er meget farlig at passere. Enkelte tidligere Rejsende have vel færdedes her; men i sidste Marts og Februar Måneder er Ørkenen her bleven gennemkrydset af to franske Officerer under så eventyrlige Forhold, at jeg ikke kan andet end omtale deres Rejse, idet jeg henholder mig til mundtlige Udtalelser fra Oberst *Gausset* i Gabès.

Løjtnant *Dumas* af Spahiserne (nu Kapitain i 6te Chasseur-regiment i Oran) og Løjtnant *Cazemajou* af Ingeniørerne, begge to dristige og kække Folk, der hverken vare bange for at vove Pelsen eller for at døje Sult og Tørst, besluttede i Hemmelighed at trænge frem fra Nafta ved

Chotten gennem Ørkenen til Rhadamès. Da de vidste, at et Andragende om Tilladelse til Rejsen under de vanskelige Grænseforhold vilde blive dem nægtet af deres Foresatte, bade de om Orlov for at gøre en Udflugt til Algier. Den bevilgedes uden Mistanke, og de forsvandt i Ørkenen hver på sin Kamel og i arabisk Kostume med en Vejviser.

Efter et farefuldt og møjsommeligt Ridt nåede de henimod Rhadamès og glædede sig allerede til deres Rejses lykkelige Udfald. Men aldrig så snart viste de sig ved Portene, før de bleve udskældte som Hunde, truede på Livet og med Magt drevne tilbage.

De vare blevne anmeldte forud af nogle Marabuter, hvis Koubba de havde passeret noget, før de kom til Byen.

Der var nu ikke andet for dem at gøre end hurtigst muligt at fortrække, og det gjorde de; men eftersom de troede at vide, at man vilde sætte efter dem for at dræbe dem på Hjemvejen, sloge de ind på en anden Vej, hvor der næsten ikke fandtes Vand, og som ingen af dem iøvrigt kendte. Efter utrolige Anstrængelser og efter at have døjet meget af Tørst og Sult — de havde tilsidst kun lidt Chokolade at stille Sulten ved — nåede de lykkeligt hjem.

Deres Rejse var ganske vist for en Del mislykket, men de havde rekognosceret et ukendt Terræn og vist sig som et Par ualmindelig energiske og dristige Mænd.

I Stilhed genoptog de deres Tjeneste; men Efterretningen om deres Bedrift sivede ud — den kom Generalen for Øre, og han forlangte en Indberetning, hvorefter der venter dem en lille officiel Reprimande — den, de hurtigt kunne ryste af sig.

Siden *Duveyrier* foretog sine mindeværdige Rejser, hvis glimrende Resultater foreligge i hans Bog »*Les Touaregs du Nord*«, har vist ingen givet sig hen til Livet i Ørkenen i den Grad som Sveitzeren *Cornitz*, en ung Mand, der af Officererne i Syden omtaltes i de mest rosende Udtryk.

Denne Mand, der synes at være ikke så lidt af en Grubler og Filosof, kom for nogle År siden første Gang til det sydlige Tunis for at lære Beduinerne at kende, således som de levede og tænkte.

Han blev i den Grad charmeret i Livet blandt Nomaderne, at han tre År i Træk kom igen. Han klædte sig som de og levede iblandt dem ude i Ørkenen under de selvsamme Forhold som de, delte deres Nøjsomheder og Glæder ved Teltlivet, Jagten og de vide Horisonter. Det var ham dog ikke en Gang nok, han købte Palmetræer, et Hus og en Hjord og slog sig ned i Byen *Douz* Vest for Matmata-Bjergene og Sønden for Chotten.

For at kunne færdes langt Syd på anskaffede han sig to *Meharier* (chameaux coureurs) og gav sig til at lære det besværlige Ridt på dem. Efter otte Dages Anstrængelser kunde han ride trods nogen Targui.

Nu drev han med sine Hjorde eller alene om i Syden helt ned til Rhadamès; men det blev heller ikke ham tilladt at opholde sig i denne By. På disse Rejser kompletterede han de franske Kort. Hvert År kom han igen efter at have udhvilet sig i sin Hjemstavn. Sidste Gang, han rejste hjem, var i Maj Måned 1893.

Da han på Hjemvejen kom over Gabès, var han knuget af Feberen og meget syg. De franske Officerer bønfaldt ham om at lægge sig ind på Militærhospitalet; men han afslog Opfordringen og rejste Nord på.

Under mit Ophold i Syden sagde man mig, at han havde skrevet til en af Kalifaerne, at han snart kom igen for at se til sine Hjorde, som en Araber imidlertid har vogtet for ham, og for at genoptage Livet i Ørkenen.

»*Il est un peu original, mais très intelligent*«, sagde Officererne i Gabès om ham.

Ja, der er mange, der drages af det frie Liv under Teltet, hvor man ikke behøver at være bange for at generes af sin Nabo, thi Pladsen er stor.

Behager Livet Dig ikke på en Plet, så drag andet Steds hen — læs Dine Telte på Kamelerne, stig i Sadlen og driv Hjordene fremad — fremad!

Thi Horisonten fåer aldrig Ende.

Medens jeg taler om de Mænd, som færdes i den dragende hemmelighedsfulde Ørken, der har taget så mangen Mand i sin Dødsfavn, kommer jeg til at tænke på hin Aften i Gabès, da jeg efter min Tilbagekomst fra Syden sad i *Hotel de l'Oasis*' Gæstestue og vederkvægede mig efter det anstrængende Ridt.

Værten, Hr. *Saissy,* en Mand på de halvt hundrede, gik og rømmede Bordene, efter at alle Gæsterne, mest Officerer, vare gåede. Jeg var ene tilbage og sad og drev ved et Glas Øl og en Cigaret for at få Tiden til at gå, inden jeg vilde i Seng.

Jeg faldt i Tanker og blev siddende længe, så længe, at Mr. Saissy vist fandt, at nu var det Tid at gå til Køjs, thi han nærmede sig og begyndte en Samtale som for at vække mig af min Dvale.

»Har Hr. Løjtnanten haft en god Rejse?«

»Ja vist har jeg så, Mr. Saissy« — og så fortalte jeg kort, hvor jeg havde været, og nævnede Matmatabjergene og var ærlig talt lidt stolt over denne Tur. »Har De ikke været der?« spurgte jeg til Slut.

»Nej, det har jeg ikke, vi kom hertil for nogle År siden med Soldaterne, som jeg havde fulgt som Marketender, og da Officererne ikke her kunde få et Sted at spise, opfordrede de mig til at tage dem på Kost. Det gjorde så min Kone og jeg, og lidt efter lidt fik vi Hotellet i Stand — men der skal passes på for at få det til at svare Regning, og vi kunne ikke være her fra. Jeg har såmænd ikke, siden jeg kom til Gabès, forladt det uden et Par Gange.«

Herregud, tænkte jeg, det må være trist aldrig at få seet sig lidt om.

»De skulde en Gang tage Syd på, det vilde more Dem, f. Eks. at træffe Touareger der Vest for Tatouine. Jeg var så heldig at komme just, som der var to, hvis Udrustning jeg købte.«

»Å! det kunde endda være det samme, dem har jeg seet før.«

»Så—å! Hvor da?«

»Ja, det er længe siden. Da var jeg ganske ung, og Rejselysten drev mig ud. Så ved jeg ikke, hvordan det gik, men jeg kom ud at skyde Strudse i Sahara med et Par andre — det var, før det blev så vanskeligt at komme derind. Vi gik på Jagt med Touaregerne.«

»Var det langt inde?«

»Å ja, jeg ved ikke så nøje; men det var da på den anden Side *Touat.* Det var fredelige Folk, og vi vare aldrig Uvenner med dem. Jagten gav et godt Udbytte, og vi tjente Penge til ham, der havde sendt os ud.

»Siden var jeg nær kommet derind igen med Dr. *Nachtigall;* men der kom noget i Vejen, og jeg kunde ikke rejse. Det fortrød jeg bitterligt, thi jeg længtes altid efter det Liv. Det var noget andet end at slide sådan, som vi nu gøre, min Kone og jeg, det er ikke nemt at være andre til Pas — nej, den Gang.

»Seer De, jeg har kendt mange af de bekendte Rejsende, de fleste bare sig galt ad, for de respekterede ikke de Indfødte — nogle af dem kom med Magt — det gåer nu slet ikke, man må helst slet ingen Våben have, det er det allerbedste. Skal jeg der ind en Gang igen, så tager jeg min Stok i Hånden og ikke andet!

»Frøken *Tinné* har jeg godt kendt. Hun vilde ikke høre et godt Råd og blev myrdet. Herregud, hun kunde jo blot have bedet Touareghøvdingen om Lejde, så var det hele gået så nemt; men hun vilde ikke vente på, at det blev ordnet, og så troede hun, at hun trygt kunde gå videre med den Bedækning, hun havde. Nej, tro De mig. Det er en let Sag at komme frem, men man må ikke fornærme de Folk.

»Der var også en anden Rejsende, som ligefrem havde fortjent at blive hugget ned — men han slap. Han stjal ligefrem Kvæg, når han manglede.«

Vi taltes ved længe, og jeg fik mange morsomme Oplysninger og Meddelelser. De gamle Minder, som kom op i Hukommelsen, væltede frem et efter et.

Saissy's Hustru kom til, og vi satte os til Rette ved et Glas Vin. Da Saissy imidlertid har lovet mig at nedskrive sine Erindringer, som jeg vil få sendt, skal jeg forhåbentlig senere en Gang kunne meddele dem, jeg vil derfor indskrænke mig til ovenstående.

Jeg ytrede stor Lyst til en Gang ad Åre at komme til Rhadamès. »Så tag mig med,« fløj det ud af Hr. Saissy — »det er ærligt ment — giv mig bare så meget, at min Kone kan leve frit så længe — så gåer jeg med. — De kan stole på, jeg skal nok hjælpe Dem frem.«

»Fra Tripolis?«

»Ja vist så, fra Tripolis.«

»Nous verrons, Monsieur Saissy.«

Så gik vi i Seng. — Da jeg rejste et Par Dage efter, kom Saissy hen til mig, gav mig sit Portræt og sagde:

»Så lader De mig nok vide, når det bliver.«

XV.

Hjem til Tunis.

Efter at Handelen med Touaregerne var afsluttet, og de vare blevne ledsagede til Boderne i Landsbyen tæt ved for at få andre Sager i Stedet, var Solen gået ned, og jeg måtte skynde mig til Officersmessen, hvor alle Officererne vare samlede.

Her traf jeg blandt andre igen de brave Venner fra Zephyrkompagniet.

En lystig Middag endte med en potenseret Aften i Officerskasinoet, hvor de nye Borgere bleve kreerede på lignende Måde som i Medinine; Tatouine stod ikke tilbage for denne By, også her gemtes en Hovedbedækning til Brug ved Højtideligheden.

Vi svor alle at ville:

»Defendre les veuves et les orphelins et combattre l'esclavage«, hvorpå Opsangen istemtes.

Den 30te Oktober 1893.

I Nattens Løb var der kommet en Depeche, som beordrede Doktor *Cultin* til at vende tilbage med mig næste Dag til Medinine, da hans Kammerat, Lægen, her pludselig havde fået Feberen og lå meget syg.

Vi vare lidt sent på Færde, så Solen brændte hedt. Efterfulgte af vore to Spahiser og en løs Håndhest, som bar mine Touaregsager, hastede vi hjem.

Efter et Hvil ved *Bir el Ahmeur*, hvor vi spiste Frokost, og hvor der mødte en frisk Hest til mig, gik det rask Nord på.

Dog var det Aften, da vi nåede Medinine. Spahisløjtnanten traf vi udenfor Lejren, han sagde, at det var dårlig bevendt med den syge Læge, som nok skulde køres pr. Vogn til Gabès.

Dr. Cultin skyndte sig til sin syge Kammerat, og jeg steg af hos Kommandanten, som kom galopperende for at modtage mig og for at føre mig til en splendid Middag med nogle af Officererne.

Jeg behøver ikke at sige, at jeg i så varme Ord som muligt takkede for den glimrende Modtagelse, jeg havde fået, og for den storartede Tur til den sydligste Militærpost.

Man tilbød mig Heste til en Udflugt til *Zarsis* og Øen *Djerba;* men jeg måtte sige nej Tak, da Tiden var for knap.

Den 31te Oktober 1893.

Efter en behagelig Frokost hos Fodfolksofficererne red jeg hen ad Eftermiddagen ad Gabès til.

Jeg sagde Kammeraterne Farvel foran Kommandantens Kvarter og fjernede mig så, idet jeg vinkede med Hatten til Afsked.

Commandant Billet ledsagede mig omtrent til Metameur.

Her skiltes vi, jeg med et beklemt Hjærte.

»Kommer De igen for over Tripolis at gå til Rhadamès, skal De være hjærtelig velkommen, De kan jo lægge Hjemvejen her over.«

»Bliver Rejsen til noget, kan De være sikker på, at Medinine altid vil have en Tiltrækning for mig. Tak for alt godt!«

Saa red jeg med mine Spahis forbi Lejren ved Metameur.

Løjtnanten på Posten kom ud og bød mig ind. Jeg gjorde da et Øjeblik Holdt og fortsatte i Nordvest hen langs Foden af Bjerget mod Signalstationen og derpå i et lidt bakket Terræn Nord på med Matmatabjergene i Vest og Sletten mod Øst.

På Sletten og i Bakkerne så jeg Rester af romerske Ruiner.

Vi passerede også et Sted, hvor der kamperede nogle få Soldater for at grave en Brønd — da vi kom op på Bakken, så vi et Køretøj komme slingrende. Foran red en rød Spahis, bag efter en til. Vognen var forspændt med fire Muldyr, paa de to red Soldater.

Selve Vognen var en svær Kasse på fire Hjul med et Ruf over.

Inde fra Vognen tittede et Dameansigt ud. Det var en Kaptajnsfrue, som vilde benytte Lejligheden til over Medinine at besøge sin Mand, der lå i Zarsis, nu da Vognen skulde hente den syge Læge.

Det var nu henad Solnedgang, og jeg lod Hestene strække ud for ikke at komme alt for sent til det lille Karavanserail, hvor vi skulde overnatte.

Snart blev det imidlertid så mørkt, at Hestene snublede i Vejfurerne, og jeg måtte skridte.

I lang Tid så vi intet uden vore egne mørke Skikkelser og hørte kun Hestenes Hovslag.

Endelig blinkede der Lys, vi hørte Hundeglam og passerede nogle Palmer, det var Landsbyen *Aram*.

Atter red vi en Times Tid i den stille Aften, så hørte vi på ny Hundene gø og så Lys.

Nu vare vi ved Oasen *Mareth*, hvor vi efter godt fem Mils Ridt skulde hvile nogle Timer for ved Solopgang at fortsætte lige til Gabès.

I Karavanserailet, der var indrettet som det ved *Bir-el-Ahmeur*, ventede en Spahis fra Gabès med en frisk Hest.

Fra Rummene i Huset strålede Lysstriber ud i Gården.

Der var nogle Soldater lejrede paa Gulvet om et Stearinlys. De kom ud, toge mod Hestene og førte mig ind i

Officersrummet: fire nøgne Vægge, en muret Briks med skrå hældende Overflade langs Indervæggen, et Træbord og Bænk.

Også her var der en indfødt Opsynsmand, som jeg sendte ind i Oasen efter Lys.

Soldaterne tilbød mig beredvilligt imidlertid at låne mig deres Flaske med Prås, til han kom tilbage.

Så dækkede Spahiserne Bordet, og jeg spiste efter først at have delt den rigelige Forsyning med Soldaterne og Spahiserne, thi ingen vidste bedre end jeg, hvor en Smule Ekstraforplejning kan sætte en Soldat i godt Humør.

Jeg mindedes jo uvilkårligt de gamle Dage i *Syd Oran*, da jeg selv var simpel Soldat.

Der stod nu Spahiserne og de fire Soldater på Rad ved Bordet, og jeg begyndte Uddelingen: Brød og Dadler til Muhamedanerne, medens jeg skænkede Vin i Soldaternes fremstrakte Tinkrus og gav dem hver Brød og Kød.

Omkring! March! kommanderede jeg uvilkårligt — og Skaren forsvandt med Appel ud af Døren.

Jeg hørte muntre Stemmer der ude og lidt efter Sang inde fra Naborummet.

Da jeg var færdig med mit Måltid, tændte jeg Cigaretten, gjorde en Ronde ude i Gården for at se til Hestene, som stod med Sadlerne på og endnu hverken havde fået Vand eller Foder, da de havde været meget varme ved Ankomsten.

Efter at have givet Ordre til Afsadling, Vanding og Fodring lagde jeg mig på Briksen og hørte på Sangen.

Jeg havde kun ligget lidt, da der kom en fiks Soldat ind, som med Hånden til Huen spurgte, om ikke han og Kammeraterne skulde forkorte mig Tiden, så vilde de komme ind.

»Det skal I ha' Tak for, Folk!«

Så kom de da ind hver med sit Krus og satte sig på Gulvet foran mig.

Efter at jeg havde spurgt dem ud om, hvor de var fra,

og talt med dem om Soldaterlivet i Ørkenen, som også jeg kendte, bad jeg dem synge.

Og nu lød deres gemytlige Soldaterviser med de morsomme Omkvæd ud i den stille Aften.

Så snakkede jeg lidt med dem igen, skænkede den sidste Omgang, som de drak med Ønsket om lykkelig Rejse, og derpå forsvandt de.

Jeg hyllede mig i Burnussen og sov ind, men blev vækket — først af Hestene, der stampede i Jorden, og senere da der kom nogle Karrer, som spændte fra ude i Gården.

Den 1ste November 1893.

Før det var lyst, blev jeg vækket.

Soldaterne havde kogt og præsenterede mig et Krus Kaffe, som jeg nød med Velbehag.

Lige ved Daggry svang jeg mig i Sadlen, hyllet i Burnussen, efter at have skrevet mit Navn i Araberens Protokol.

Soldaterne stode opstillede med Hånden til Huen.

»Lev vel, mine Venner! og Tak, fordi I sang for mig.«

»Lykkelig Rejse, Hr. Løjtnant!«

Vejen gik langs Palmelundene mod Nord hen over Lavlandet, hvor vi af og til passerede tørre Flodsenge, der kom fra Bjergene.

Efter et Par Timers Forløb red vi gennem *Ketena*-Oasen og så andre Palmelunde til Siden.

Men nu hævede Terrænet sig lidt, og langt ude i Horisonten mod Nord øjnede vi Palmelundene Syd for Gabès, og af og til skimtede vi Middelhavets lyse Flade i Øst.

Det blev efterhånden meget lummert, og der rejste sig en hed Vind, som hvirvlede Sandet i Øjnene på os

Det var Sirokkoen.

Da vi nåede Højderne ved Marabutbegravelsen *Sidi-Hammed-ben-Habid* og havde passeret Palmelundene der, skimtede vi Husene i Gabès foran os som en hvid Stribe gennem Støvskyerne og Sandflugten.

Bag ved flammede Palmerne i Oasen som en lang Bølgelinje fra Øst til Vest.

Snart vare vi i Gabès, trætte og tørstige.

Jeg mindes en Scene fra Gaden i Gabès!

Vi sad udenfor Hotellet, Oberst *Gausset*, et Par andre Officerer og jeg, og nøde et Glas Øl.

Gaden var fuld af vandrende Skikkelser, Soldater, Jøder, Europæere og Muhamedanere.

Det var kvælende hedt — Sirokkoen havde endnu ikke lagt sig, skønt det var hen ad Aften.

Som vi allerbedst sad, opdagede vi nede i Gaden et Køretøj, der kom rullende i fuld Fart.

Foran travede en Underofficer og bag efter en Eskorte af Spahiser.

I den tohjulede Vogn, der var forspændt med et Par ypperlige Heste, sad en Officer som Kusk og ved hans Side en Dame.

Folk vege til Side for dem, da de kom sprængende.

Et Par Jagthunde løb ved Siden med Tungen ud af Halsen.

Det var en Bataillonschef og hans unge Hustru, som kom langt borte fra *Gafsa*.

Officeren skulde midlertidig afløse Oberst *Gausset* under en Orlov til Frankrig, som han havde fået.

Rejsen havde åbenbart været stræng i den ophedede Luft, men de Kommende sprang hurtigt af Vognen, hjulpne af Officererne, for at tage Bolig paa Kastellet.

Medens jeg om Eftermiddagen var beskæftiget med Indpakningen af alle mine Kasser fulde af Våben, Smykker og Klædedragter fra Landet, kom der Araberbesøg.

Det var ingen ringere end Kalifaen fra *El Hamma*, »den milde, venlige« Kalifa, i Følge med tre af Matmatabjergenes Cheiker.

De havde fået at vide, at jeg var i Byen, og derfor vilde de hilse på mig.

Deres Besøg glædede mig meget og var mig et Bevis på disse Folks Venskab.

Jeg anbragte dem, hvor jeg kunde, Kalifaen på Sengen, en af Cheikerne på en lav Komode, en anden på Gulvet og en tredje på en Stol, hvorefter der blev serveret maurisk Kaffe og Cigaretter.

Samtalen drejede sig om, hvad jeg havde oplevet, og jeg takkede for deres Gæstfrihed.

»Du er altid velkommen blandt os,« fik jeg til Svar.

»Nu drager jeg hjem, men en Gang kommer jeg måske igen, så vil jeg besøge Eder, mine Venner, og så skulle vi skyde Vildsvin i Bjergene ved *El Hamma,* ikke sandt, Kalifa?«

»Som Du vil, Sidi, vi have Heste og Folk, og Du vil ikke komme til at mangle noget,« sagde han med en yndefuld Bevægelse.

Da jeg senere på Dagen gjorde Afskedsbesøg i det arabiske Bureau hos Kaptajn *Simon*, sad der stoppende fuldt af Arabere, der vare kaldte ind fra Bjergene.

Som jeg banede mig Vej mellem dem, så jeg et Ansigt, jeg kendte, ved Siden et til og der atter et.

Kort sagt, næsten alle disse lysebrune Hoveder med de mørke Øjne og Skæg kendte jeg jo.

De rejste sig og bøde mig Hånden — alle som én.

»Men hvad er det,« sagde Kaptajnen, »De kender jo dem alle sammen.«

»Ja, det er jo mine Venner fra Bjergene,« svarede jeg med Stolthed.

»Farvel da, I Matmatabjergenes stolte, frie Sønner, Farvel og Tak. Nu rejser Eders Broder, men en Gang ses vi igen, så glem mig ikke, jeg vil altid mindes Eder.«

Efter at have gjort Afskedsvisiter hos Officererne, Konsulerne og Kalifaen i Gabès samt efter endnu en Gang at have besøgt Torvepladserne i *Menzel* og *Djara* for at købe Sager og efter at have været Gæst hos Hr. *Destailleur*, der fungerer som *Contrôleur civil* ved Gouvernementet *El-Arad*, og hvem jeg skylder en Mængde nøjagtige Oplysninger om Syd-Tunis — rejste jeg den 2den November med Damperen »*Isac Perère*« Nord på.

Min brave *Hammed* hjalp mig troligt med Indpakningen og Ordningen af de mange Kasser, og hans Skikkelse var den sidste, jeg skelnede inde på Brohovedet.

»Hils Din Broder *Ali!*«

»*Isac Pèrere*« sneglede langsomt Nord på til Tunis i fire Dage.

Dog Livet ombord var fornøjeligt nok, thi der var mange Officerer med; men efter at jeg nu så længe hver Dag havde siddet til Hest, savnede jeg meget Bevægelse.

Ved *Sfax* lå vi en Dag. Rytter-Officererne fra Garnisonen kom ud i en Båd, hilste på Oberst *Gausset* og os andre, spiste til Middag ombord, fornøjede sig med Kammeraterne og pilkede Småfisk fra Dækket og Landingstrappen.

Det er disse Mænds bedste Adspredelse at gå til Damperen et Par Gange om Ugen.

Det smager dog altid af Livet at se fremmede Ansigter og høre nyt.

I *Monastir* gentog det samme sig — her var det Tiraillørofficererne, hvis Besøg særlig galdt en Tiraillørkaptajn af deres Bataillon, som nylig var udnævnt, og som var detacheret til Gabès, hvorfra han nu gik til Tunis for at træffe sin Hustru.

Det viste sig, at han som ung Løjtnant havde gjort Tjeneste i Syd Oran under Felttoget der, skønt ikke i samme

Kolonne som jeg — dog havde vi her et meget fornøjeligt Tilknytningspunkt, og vi vare snart gode Venner.

Han indbød mig til i *Sousse* at gå i Land på Besøg hos Kammeraterne, men Karantæneforanstaltninger på Grund af den der herskende Koleraepidemi afholdt mig fra at modtage hans Tilbud.

Iøvrigt vare disse Karantæneforanstaltninger fuldstændig meningsløse.

Medens de Embedsmænd og Dampskibsfunktionærer, som kom ombord, vare blevne fritagne for Desinfektion, måtte alle Passagerer fra Skibet, som vilde i Land gennemgå denne Proces.

En Tiraillørløjtnant, der kom fra *Kairvan*, og som skulde til Tunis, kom ombord.

Han fortalte mig om den frygtelige Varme, der om Sommeren herskede i Landet.

Dog foretrak han absolut Opholdet i det indre af Landet frem for ved Kysten, thi Varmen føltes ikke så slemt der inde, fordi Luften var renere og friskere; den fugtige Varme ved Kysten var næsten ikke til at udholde.

Selv om man i Kairvan havde mellem fyrretyve og halvtredsindstyve Graders Varme, kunde man dog så nogenlunde begå sig, skønt det kneb at sove om Natten.

Mangel på Søvn, det er egentlig det værste i dette Klima, thi det afkræfter og svækker Nervesystemet.

Jeg havde underrettet den danske Konsul i *Goulette* pr. Brev om, når jeg kom, da han mente, det vilde være rettest at aflægge den franske Ministerresident *Rouvier,* som nu var kommen tilbage fra Frankrig, ligesom også Beyen en Visit for at takke for den glimrende Modtagelse og den Støtte, de havde ydet mig ved at give Autoriteterne Ordre til at tage sig af mig.

I *Sousse* modtog jeg da Telegram om, at jeg næste Morgen Klokken ni skulde blive modtaget af Ministerresidenten, som derefter vilde føre mig til Beyen.

»Vi komme vel tidlig nok til Tunis?« spurgte jeg Kaptajnen. Han håbede det bedste.

Indsejlingen langs de prægtige bjergfulde Kyster i den tidlige Morgenstund var henrivende.

Til venstre lå Bjergene ved *Hamman-Lif*, lige for *la Goulettes* hvide Mure, til højre Domkirken på *Carthagos* Ruiner, *la Marsa* og Villaerne ved Kysten.

Bag Goulette øjnedes over Søens blanke Flade de hvide Huse i Tunis, bag dem de blå Bjerge.

Klokken otte løb vi ind gennem Kanalen og dampede over Søen til Tunis, men det gik langsomt, fordi der må passes på ikke at mudre Vandet op, og Manøvren i Havnen tog Tid, så først Klokken ti Minuter over halv ni kom jeg i Land efter at have sagt Farvel til Oberst *Gousset* og de øvrige Officerer.

Et Køretøj sprængte af Sted med mig til Hotellet, hvor jeg fandt min Bagage og i Hast klædte mig om.

Til det opgivne Tidspunkt var jeg på Pletten.

XVI.

Tunis.

Mandag, den 6. November 1893.

Hr. *Rouvier**) er en ulastelig Herre i sorte Klæder; angående hans Statsmandskløgt skal jeg ikke dømme. Han var lige vendt hjem fra Paris, og Pressen havde ikke modtaget ham videre venligt. Han havde nok ikke medbragt det, man ønskede, og nu faldt den over ham. Om med eller uden Grund ved jeg ikke. I alle Tilfælde sagde de, der kendte ham, at han, som før havde været venlig mod alle, nu var begyndt at blive hoven og afvisende. Han havde måske opdaget, at »alles Ven er ingens Ven«.

Efter at have hilst på ham skulde jeg efter Bestemmelsen også aflægge Hans Højhed Beyen en Visit. Vor Konsul var syg og kunde ikke forestille mig. Jeg kørte da ene til Paladset ved Kasbaen. Udenfor var der fuldt op af Køretøjer og ventende Muselmænd.

Beyens Tolk, Divisionsgeneral *Valenci* tog imod mig, idet han med et indsmigrende, affabelt Smil omfattede min højre Hånd med begge sine to og forsikrede mig om den store Glæde, han følte ved at se mig.

Valenci er født Jøde og var nok oprindelig Skræder, så kom han i Gunst ved Hove — hvordan ved jeg ikke — og efterhånden steg han i Værdighed lige til Divisionsgeneral,

---

*) *Rouvier* er nylig forflyttet til Stockholm som fransk Gesandt.

skønt han aldrig har kommanderet en Soldat, end sige en Division.

Forøvrigt regne de franske Soldater ikke Beyens Officerer for noget, ja, de hilse dem end ikke, hvis de ikke stå i personligt Bekendtskab til dem. Hele Beyens Armé udgør nu kun en Livvagt på et Par hundrede Mand, som de Franske betale, dem er den gamle Mand nok henrykt over, thi de ere vel bevæbnede og godt dresserede og få ordentlig Lønning, så de ikke behøve, som i gamle Dage, at strikke Strømper, når de stå på Post.

Sjældent har vist et Bryst båret så mange Ordener som *Valenci's*, hans glimrende Uniform er bogstavelig talt, idet mindste for på, oversået med Storkors fra de fleste evropæiske Magter, hvilke han som Beyens første Tolk har fået, når der er kommet Gesandtskaber. Kun Æreslegionens Kors må han nøjes med i en mindre Udgave, han er nemlig kun Officer.

Forøvrigt roses han for sin store Takt og sin ubetingede Diskretion, hvorfor han og har fået Lov at blive i sin Stilling efter Franskmændenes Ankomst.

Men nu kommer den store Mand, *Rouvier*, den egentlige Regent i Tunis, der på samme Tid er Beyens Første- og Udenrigsminister samt Frankrigs Repræsentant — dette Frankrig, som har gjort Beyen, den skikkelige, venlige Bey, til en Skyggekonge.

Trommerne hvirvle, og Vagten præsenterer for ham, den Lyd synes mig må skurre i Ørerne på Beyen.

Medens Hr. *Rouvier* stod ved Beyens Side, trådte jeg ind og takkede for den store Hjælp, som Hs. Højheds Undersåtter havde ydet mig. Jeg nævnede særlig Kalifaerne i Gabès og Hadège og fortalte kort om min Rejse i Syden. General *Valenci* oversatte Sætning for Sætning. Beyen svarede, spurgte ud og ytrede sin Glæde over, at jeg havde befundet mig så vel. Han trykkede hjærteligt min Hånd, den stakkels gamle Skyggefyrste med det hvide Skæg og de venlige Øjne, som nu på Audientsdagene bliver ført frem som et lænkebundet Dyr.

Officielt regerer han uindskrænket over sine Undersåtter, men det vil sige: han er nødsaget til at rette sig efter, hvad hans Ministre vil.

Den Øverstkommanderende i Tunis, en Brigadegeneral, er tillige Beyens Krigsminister — dertil er bl. a. Politiet umiddelbart i Hænderne på Franskmændene. Beyen har Civil-Guvernører i sine Provinser, under hvem Kalifaerne og under dem Cheikerne igen stå. General *Allegro* i Gabès var en af hine. Disse Guvernører regere jo suverænt i Beyens Navn, men de have *les contrôleurs-civils* og Efterretnings-bureauerne til at se sig på Fingrene, så i Virkeligheden gåer Administrationen efter de Franskes Ønsker, uden at de selv have Ulæmperne ved at skulle styre.

Forøvrigt er der nu Fred og Ro i Landet næsten overalt. De Røvertog og Kampe, som ellers tidligere lagde Landet øde, kendes nu ikke mere, Våbnene ere nedlagte, og Handelen florerer, Vejanlægene bredes, og Kolonisterne komme.

Før de Franskes Erobring vare Stammerne i Tunis delte i to Liguer *(Sof)*, hvis Tilhængere vekslede efter Omstændighederne. Det ene Parti foregav altid at være Beyens, men kun for ustraffet at kunne plyndre og røve fra de andre.

I Spidsen for de såkaldte uafhængige Stammer stode i Reglen *Beni-Ziderne* i Omegnen af El Hamma Oasen, som foregive at være Efterkommere af en fransk Renegat, hvorfor den Rejsende *Pellissier* i sin Tid også blev godt modtaget af dem. De kaldte ham »Fætter«. Beni-Ziderne bemægtigede sig endog for få År siden Kasbaen i Sfaks ved et *coup de main.*

Disse »Uafhængige« var det også, som med Våben i Hånd forsvarede sig mod de Franske, rigtignok ikke altid med videre Fynd og Klem. Efter Erobringen af Landet flygtede de i et Antal af omtrent 30,000 Individer over på tripolitansk Gebet, hvorfra de nu for største Delen ere vendte tilbage.

Vi have set, at *Ourghammaerne* på den tripolitanske Grænse formelt vare Beyens Tilhængere, men kun for i hans Navn at begå de værste Ekscesser.

Tunis, Mandag, den 6. Novbr. 1893.

Efter Afskedsvisiten hos Beyen skyndte jeg mig til Hotellet. Først gennemløb jeg Brevene fra Hjemmet. Efter derpå at have vederkvæget mig ved igen at få et Bad og efter at have klædt mig om satte jeg mig til en splendid Dejeuner. Ved denne traf jeg Hr. *Gauckler*, som lovede at hjælpe mig med forskellige Indkøb, hvad han også trolig holdt. I det hele taget kan jeg ikke noksom takke ham for hans store Hjælpsomhed og Assistance. Da det viste sig, at mange af de Fotografier, jeg havde taget, vare mislykkede, overlod han mig af den Samling af Vuer fra hele Tunis, som »le service des antiquités« har ladet fotografere, og som for en Del var udstillet i Madrid i 1892, alt, hvad jeg ønskede, til fri Afbenyttelse. Takket være denne Håndsrækning kan jeg nu pryde min Bog med mange af disse instruktive og morsomme Billeder. Desuden påtog han sig det byrdefulde Hverv at handle med Maurer og Jøder på mine Vegne, samt Indpakningen af alle de købte Sager.

Maurerkvinder på Gaden i Tunis.

Han havde under min Fraværelse foretaget Gravninger inde i Landet og hjembragte prægtige Mosaiker til Musæet

i *Bardo*, der under hans Ledelse vil vokse sig stort og komme til at indeholde endnu flere uvurderlige Skatte. En Lov forbyder nu Bortførelsen af Antikviteter af enhver Slags til Udlandet — alt skal blive i Landet. Dog kan han tillade Udførsel under særlige Omstændigheder, som han skønnede vare for Hånden over for nogle Fund fra Carthago, som jeg erhvervede, og som under min Fraværelse i Syden vare blevne stoppede af Toldvæsenet, men igen givne fri, da Konsulen henvendte sig til ham.

Resten af Dagen tilbragte jeg rundt i Souk'ens Boder og med Visiter, blandt andet hos *Drummond-Hay*, som længe havde ventet min Hjemkomst. Jeg traf ham i hans prægtige Gesandtskabshotel lige inden for Porte de France og hilste på hans Frue. De bade mig tilbringe en Dag hos dem på Landet, hvor jeg fik Lejlighed til at bringe Drummond-Hay min oprigtige Tak for de værdifulde Råd og Vejledninger, han havde givet mig, uden hvilke jeg let vilde have foretaget min Rejse med en Planløshed, der trods al den Velvillie og Imødekommenhed, jeg mødte i så rigt Mål, måtte have givet et langt mindre tilfredsstillende Resultat.

Tirsdag, den 7. November 1893.

Ved Stranden lidt Nord for Goulette boer den danske Konsul. Fra Verandaen ser man ud over Middelhavet og hører Bølgerne skvulpe lige udenfor. Her tilbragte jeg nogle Timer, forfrisket af den lette Brise, og aflagde Beretning om min Rejse, som takket være Konsulens Medvirkning havde fået så smukt et Resultat.

I den hede Eftermiddagsstund vandrede jeg til Goulette. Medens jeg ventede på Toget indtog jeg en Forfriskning udenfor Hotellet. Lige for så jeg Beyens Soldater på Post foran Indgangen til en Kaserne. I Gaden, hvor Solen varmede svært, var der ikke mange Mennesker. Der kom først nogle Landofficerer gående, så et Par Matroser fra det franske Krigsskib »*l'Hirondelle*«, som lå på Rheden — det er forøvrigt Kejserinde *Eugenie's* gamle Lystskib, som nu er

omdannet til Stationsskib ved den tunesiske Kyst. En Araber lå på Fortovet og sov i Skyggen, medens et Par andre barbenede slentrede ned ad Gaden, idet de af og til stode stille og kiggede ind i Butiker og Vinstuer — det var åbenbart et Par Dagdrivere, som vare ude på Rov. Hotelværten gjorde mig særlig opmærksom på en af dem, der havde et væmmeligt, skummelt Udtryk.

»Hvert År drager han med Skibene til Mekka på Pilgrimsrejse, og hvert År kommer han hjem i nye Klæder og vistnok også med Penge på Lommen, han bestiller ingen Ting, men lever alligevel godt.«

«Jeg troede ikke, der var Penge at tjene.«

»Jo, det er der sikkert. Jeg skal sige Dem, der døer jo en Mængde af Kolera, både på Skibene, og under Vandringen fra Kysten til Mekka — og hvor troer De, at deres Penge blive af?

»Jeg skal sige Dem det. Sådant Røverpak, som han der er af, er altid rede til en Håndsrækning — Herregud, der hehøves jo kun en lille Smule Hjælp for at ekspedere en syg Pilgrim over i den anden Verden — det er jo ligefrem en god Gerning, som rigeligt er den Smule Penge værd, som Vedkommende har i sin Pung.

»Ser De, nu har Slynglen været der to Gange, når han tredje Gang kommer hjem, har han ikke blot Ret til Titlen *El Hadj* som alle Pilgrimme, der have været ved Profetens Grav blot en Gang; men så fåer han også Lov til at gå med en gul Turban — og alle Troende bøje sig i Støvet for ham, den hellige Mand!«

»Er der årlig mange Pilgrimme her fra?«

»Ja, der går hele Skibsladninger; men der kommer aldrig mere end godt de halve tilbage — de andre dø undervejs. I År var der et Skib, hvis hele Besætning døde lige fra Kaptajnen til Matroserne på et Par nær.

»Al den Kolera, vi have for Tiden her i Landet, få vi fra Skibene — vi blive aldrig fri for den, før det bliver forbudt at rejse til Mekka.«

Det skal der mere end et Magtbud til at forbyde.

Lokomotivet kaldte, jeg skyndte mig til Stationen og dampede hjem til Tunis langs Bredden af Søen, hvis mudrede Vand stank afskyeligt i Varmen.

Tunis, Tirsdag Aften, den 7. Novbr. 1893.

Mit Værelse i »*Grand Hôtel*« vender ud til Gaden, den brede *Avenue de France*. Det er Aften, og Mørket er faldet på, men nedenfor glimter der Lys fra Butiker, Lygter og Kaféer, medens den travle Menneskestrøm vælter sig frem, klædt i brogede Dragter, som de bæres af Folk fra alle Middelhavets Lande. Der lyder en underlig Buldren og Summen, dannet af Tungemål fra fjern og nær: det er Menneskehedens Sang, det er Lyden fra dem, der snakke for Livet, Nation mod Nation på den fremmede Bund. Det er Jødens ydmyge Tale og Maurerens blødagtige Røst, det er skingrende Råb fra Araber og Spaniol, det er Franskmandens dårende Rhytmer, det er Grækerens listige Ord, Italienerens klingende Sprog, som lyder i Øret på dem, der kom rejsende langvejs fra, fra alle Europas Lande til Middelhavscentret, til Tunis, Romernes Stad, Vandalers og Maureres By, som Fransosen har tryllet af Dvale på ny.

Hornene skingre, Trommerne slå, det er Tappenstregen, der drager forbi; Geled på Geled slutter op, det er hele Musiken fra alle Våbenarter i Byen Tunis. Når Signalhornene og Trommerne høre op, lyder Hornmusiken, så det fåer Vinduerne til at klirre. Ved Siden af de spillende gå Soldater med Fakler, og udenom er der en Vagt for at bane Vej gennem Masserne. Alle Europæerne ere på Benene, og mange følge efter, men Gaden er også oversået med Indfødte og Orientalere, som stå stille.

Fra Fortovet lige over for mig udenfor Kaféen, hvor der sidder pakket med Mennesker, tændes der, idet Musiken

passerer, et Blålys. Det blusser op og lyser i Gaden, som var det Dag for et Øjeblik. Vinduer og Altaner ere fulde af Mennesker. — Et Par Tempo endnu og derovre udenfor den elegante Manufakturhandel brændes der et Fyrværkeri af; det er en prægtig Solsik — men se, blot endnu et Par Skridt, og der blusser atter blå, grønne og røde Blus foran Butikerne. Røgen driver hen i Gaden og farves af Genskinnet fra Fakler og Lys. Til sidst ståer hele Gaden i et Flammehav, mens Marseillaisen klinger med Genlyd mellem de høje Mure, og Skarerne stå tavse i Beskuelsen.

Kom kun hid alle! Muhamedanere og Jøder — se til og hør! det er de Franske, som komme, det er Republikens Sejrsmarch, som spilles, det er, for at I skulle blive betagne af vor Magt og Storhed.

Musiken drejer om Hjørnet henne ved *porte de France* ind i en anden Gade, Trommehvirvlerne lyde svagere — de dukke en Gang imellem frem igen — for helt at forsvinde med Lysskærene over Byen og Menneskestrømmen.

En halv Times Tid efter ruller Livet der nede på Gaden som før.

Jeg lukker Vinduet og gåer ned i Restaurationen.

»Hør en Gang, *Auguste*,« siger jeg til Opvarteren, »gåer Tappenstregen altid sådan.«

»Nej, det er kun hver Tirsdag Aften. Det er, for at de Indfødte skulle forbavses, og derfor brænde også alle Europæerne Blus den Aften; det er godt fundet på, ikke sandt?«

»Jo! imponerende er det.«

»Men det var også General Boulanger, der indførte den Skik; ham har De vel nok hørt Tale om. Det var en Karl!«

Tillæg.

Folkestammerne i Tunis.

En Oversigt.

Det nuværende Regentskab Tunis danner i geografisk Henseende ikke noget afsluttet Hele; det adskiller sig nemlig i sine Hovedtræk ikke fra den øvrige Del af Berberiet, thi dets Bjerge høre til samme System som Algiers og Marokkos, dets vigtigste Floder udspringe på algiersk Grund, og ligesom i begge de nævnte Lande følge Bjergenes, Højsletternes og Saharas Bælter efter hinanden fra Nord til Syd, forskellige i Udseende, Klima, Dyre- og Planteliv. Dog er Tunis heldigere beliggende end Algier, fordi Kysten bøjer mod Syd, og alle Partier af Landet således ere nær ved Havet. Ja, Oasernes Palmelunde nå ved *Gabès* endog helt ud til Middelhavet; man befinder sig således i Virkeligheden nærmere ved Hjærtet af Sahara, og dog mærker man Havets mildnende Indflydelse.

Hele Berberiet ligger i geologisk Forstand afsondret fra det øvrige Afrika og er egentlig kun slet og ret et Plus til Sydeuropa, hvis Bjergformationer genfindes her. Klimaet ligner derfor Middelhavslandenes. I det Indre af Tunis kan det vel være hedt, men Middelvarmen i hele Landet er kun 24 Grader. Vinter haves kun i to Måneder: Januar og Februar, medens Sommeren varer fra Maj til Oktober.

I Berberiet lige fra *Kap Bon* til *Kap Nun* træffes en blandet Befolkning, der er forskellig i Oprindelse, Levevis og Karakter.

I det nordlige Kystlands frugtbare Dale leve Agerdyrkere, medens Højsletterne hovedsagelig ere befolkede med Nomader, og endelig træffes i Bjergene mod Syd og i Oaserne atter Agerdyrkere. Alle disse Folkeslag ere lejrede paa de Steder, hvor de ifølge Begivenhedernes Gang og deres Temperament have fundet Ligevægten.

Berberne danne den oprindelige Befolkning. Skønt de udgøre omtrent to Tredjedele af Nutidens Indbyggere, ere disse fredelige Agerdyrkere — som have været for tunge i deres Bevægelser og for langsomme til at samles — overalt vegne for de krigerske Arabere fra Sletterne op på Højderne.

Araberne aftage fra Øst mod Vest, eftersom de fjerne sig fra Arabien.

Endvidere findes i Tunis en Del *Negre*, der oprindelig ere komne fra Sudan som Slaver. De ere overalt stærkt blandede med den indfødte Befolkning.

I Byerne findes endelig *Joder* og *Maurer*. Disse sidste danne en Folketype, der er krydset i det uendelige. Skønt Typen i de forskellige Byer er blandet meget uensartet, har den dog overalt samme Udseende. Det er ens Livsvaner, Levemaade, Hygiejne og fælles Forhold i det hele taget, der har skabt denne Blandingsrace. I Byen Tunis er der flere Maurer, end i nogen anden af Berberiets Byer.

Efter de nyeste Undersøgelser skal jeg forsøge kortelig at give en orienterende Skitse af de Folkeslag, der nu til Dags bebo Regentskabet Tunis.

Berberne.

Alle de Racer, som man nu omfatter i Betegnelsen *Berbere*, udgøre i Tunis omtrent en Million Mennesker. Det er de Blandingsfolk, som ere Efterkommere af Herodots og Scylax' *Libyere*, Grækernes *Mauri* eller *Maurusier* og Romernes *Getuler*, *Numider* samt det Folk, de betegnede med Navnet *Afer*. Alle disse Folkeslag have intet at gøre med Fønicierne. Allerede *Herodot* vidste dette, han gør nemlig den Bemærkning, at medens Libyere og Ethioper ere de oprindelige Indvånere i Nordafrika, ere Føniciere og Grækere indvandrede Folkeslag.

I lange Tider vidste man dog ikke at skelne mellem de enkelte Folkegrupper indenfor Berberne, man lagde nok Mærke til, at der var baade blonde og brune; men først efter at Folk som Arkæologen *Tissot* og den bekendte *Duveyrier* havde brudt Banen, er det i de senere Aar lykkedes de ihærdige Anthropologer, Lægerne *Collignon* og *Bertholon*, at kaste Lys over Befolkningsspørgsmaalet og derved bane Vejen for den rette Forstaaelse af Berberfolkets Oprindelse samt dets Adskillelse i Grupper.

Bertholon lærte jeg at kende i Tunis — han er for Tiden Præsident for det geografiske Selskab der, det saakaldte »*Institut de Carthage*«. — Ved Samtaler med ham og ved at søge Oplysninger i hans*) og hans Forgængeres Værker tror jeg at kunne optegne følgende Hovedgrupper, inden for hvilke der imidlertid er mindre Undergrupper, hvilke ikke her nærmere skulle omtales:

1. *Berberne fra Oaserne* (af Néanderthal Typen).

Det er Oldtidens *Getuler*, som den Dag i Dag bo, hvor de i Oldtiden fandtes, nemlig i Oaserne mod Syd, hvor Dadelpalmen har sit Hjem.

Denne Race har, saavidt skønnes, altid boet i *El Djerid*,

*) Anthropologie criminelle des Tunisiens musulmans — Les formes de la famille chez les premiers habitants de l'Afrique du nord — Exploration authropologique de la Khroumirie.

Vest for Gabès, thi allerede *Sallust* omtaler, at disse Folk bo der, ligesom han anseer dem for Landets ældste Beboere.

Det er fredelige. noget blødagtige Folk, som dyrke deres Haver og passe deres Palmelunde.

Lige fra Oldtiden have de været misbrugte af de omboende krigerske Nomader og Bjergboer, fordi de ikke have kunnet forsvare sig imod dem. Ja de have mangen Gang måttet betale deres Plageånder i dyre Domme for at opnå deres Beskyttelse mod andre nærgående Folk.

De have derfor altid ført en ynkelig uselvstændig Tilværelse, som har udviklet Hang til Blødagtighed og været Aarsag til Sædernes Forfald

Først langt ned i Tiden have de f. Eks. faaet et ordnet Ægteskab; men denne Institution betyder ikke stort for dem, thi Kvinden er meget foragtet, og Mændene gøre dem ikke en Gang den Ære at være jaloux på dem. Dette har sin Grund i Mændenes Hang til perverse Forbindelser. I gamle Dage gjorde man åbenlyst Løjer med de bedragne Ægtemænd i Oasen *Gafsa*, og ingen af disse tænkte på for Alvor at blive vred herover, ja man havde endog for Skik at antage den af dem, som syntes mest kompromitteret i så Henseende, til Kaïd. Hans Udnævnelse var forbundet med en aparte Skik: Han måtte nemlig ride gennem Oasen siddende omvendt på et Æsel og prydet med en latterlig Hovedbedækning.

Sådan førtes han nu rundt til stor Morskab for alle Beboere; men vist også på den anden Side til Tilfredsstillelse for sig selv.

Den Slags Ægtemænd kaldes i Tunis som i Algier *Tahan*. Ordet betyder ikke blot: »den der er bedraget«; men ydermere: »den der er bedraget for Pengefordels Skyld«.

2. *Brune Berbere*, Dolikocefaler (Langhoveder), af ringe Vækst (som Iberer, Middelhavsøernes Befolkning, Cro-Magnon og Sordes Typen).

De tunesiske Berbere af denne Gruppe ligne meget Befolkningen i Pyrenæerne, Languedoc og på de store Øer i

Middelhavet. Det, der karakteriserer dem mest, er Tilbøjeligheden til Mord, Drab og Slagsmål.

I det nordvestlige Tunis, hvor Befolkningen hovedsagelig hører til denne Type, leverede i et af de sidste Aar alene de tre Arrondissementer *Aïn Drahm* i Khroumirbjergene, *Bizerte* og *Kef* 41 Mordere og Drabsmænd, medens hele Resten af Tunis kun havde 29. I disse Tal indgå alene de Forbrydelser, de Indfødte have begået. Disse blodige Tilbøjeligheder findes ligeledes hos deres Stammefrænder Nord for Middelhavet.

Det er forbausende at se, at dette Temperament er fremherskende, hvor denne brune dolikocefale Befolkning findes.

Af andre fælles Træk kan anføres krigerisk Tilbøjelighed, Hang til Agerbrug og en udviklet »*esprit de clan*«.

Til Eksempel dannede *Khroumirerne*, der er den mest udprægede af de Stammer, som høre til denne Gruppe, da de Franske kom til Tunis, tre Forbund, sammensatte af 15 Stammer, der vare delte i 43 Underafdelinger, skønt hele Befolkningen kun udgjorde 5,071 Indvånere, hvoraf kun 1,470 vare våbenføre Mænd; med andre Ord, der var kun 43 våbenføre Mænd i hver Underafdeling.

Stammen *Nefza* i samme Egn havde et Utal af Cheiker (Overhoveder for Klanerne).

Et Særkende for Befolkningen på begge Sider af Middelhavet er dens store Hang til *Fetischme*, trods dens Religiøsitet i det Ydre.

Khroumirerne ere kun Muselmænd af Navn. Deres Religion indskrænker sig til, at de overholde Fastetiden (Rhamadanen) og have en levende Afsky for alle Vantro. De bede aldrig og kende ikke til noget Ritual. De have nogle Marabutbegravelser, som alle gemme Helgener, hvis Indflydelse er af en ejendommelig Art og som dyrkes som var de rene Afguder.

En af dem tilbedes, fordi han sørger for, at de Forældre, som mishandle deres Børn, blive straffede, Andre straffe Menedere. Nogle kvindelige Marabutter dyrkes, fordi

de helbrede ufrugtbare Kvinder, en Del mandlige Marabutter menes at kunne helbrede enerverede Mænd. Andre helbrede forskellige Sygdomme. *Sidi-Abdallah-ben-Djemet*, den bekendte Marabut, ved hvis Kubba Khroumirerne samlede sig til Modstand, da de Franske kom i 1881, ligesom flere andre helbrede især for Feber. En beskytter Afgrøderne, og en anden er Kildernes særlige Protektor. Kort sagt i Realiteten dyrkes alle disse Marabutter som Halvguder. Afguderiet florerer under Islamismen lige så godt som i gamle Dage, Guderne have kun skiftet Navn.

Hos Khroumirerne er Familiebåndet meget løst, Kvinden betragtes kun som et Lastdyr. Ægteskabet opløses med den største Lethed. I flere Stammer sluttes det uden mindste Medvirkning af nogensomhelst Autoritet. Naar Salgsprisen, i Reglen et Par Okser, er betalt, fører Manden sin Kone hjem, og der holdes et Gæstebud for de ældste i Stammen.

Hos *Ouchtettaerne* findes en ejendommelig Skik: Efter at Måltidet er endt, plyndrer Brudgommen og hans Venner alle Duarens Telte for alt spiseligt, hvorpå de atter begynde Festmåltidet, indtil der ikke findes mere at fortære.

Kvinden købes i Almindelighed uden at hun bliver spurgt. Ofte hænder det, at Faderen snart efter Bryllupet tvinger Ægtemanden til at skille sig ved Datteren, hvis en anden Mand i Mellemtiden har budt ham mere i Betaling. Derved opnåer han stundom dobbelt Betaling, thi når Mænd tvinges til Skilsmisse, gives Betalingen ikke tilbage.|

Folkets intellektuelle Begreber ere yderst ringe. Der findes måske kun et hundrede Stykker, som kunne læse, og næsten ingen kan tælle til hundrede. Ejheller har nogen Begreb om, hvad der er sket blot for hundrede Aar siden i Landet. Industrien er tarvelig; Pottemagerskiven kendes ikke en Gang.

Khroumirerne ere yderst stridbare og slås stadig indbyrdes. Intet Marked, ingen Fest ender uden Blodsudgydelse.

Røveri med Våben i Hånd af Kvinder er almindelig. Kvindernes forholdsvis frie Tilværelse letter ulovlige Forbindelser. Størsteparten af Nomaderne have da og deres Elskerinder blandt gifte Koner i selve Duaren eller i de nærmeste Duarer.

Khroumirerne strejfe undertiden meget langt omkring, og selv om Vinteren trodse de Sne og Uvejr for at komme til den elskede Genstand. Tidligere var Døden altid den umiddelbart påfølgende Straf for Kvinden, naar Brøden blev opdaget, nu efter Okkupationen vover man ikke at dræbe hende; men hun bliver strengt tugtet eller sommetider ligefrem overladt Forføreren, der må godtgøre den bedragne Ægtemand den Sum, denne har betalt for hende. Dog vedbliver Kvinden, nu som før, at være den fornemste Aarsag til de talrige Mord.

At dø i sin Seng, kalder *Ouchtettaerne* at »dø som et Ådsel«.

Vendettaen med alle dens Følger hersker værre end på Korsika.

I nogle Stammer var det Skik, når en Bjergbo var dræbt, og man havde hylet tilstrækkelig længe over hans Død, at der blev taget Livet af et Får. Slægtninge og Venner indbødes, og alle dem, der havde spist, paatoge sig dermed Forpligtelsen til at hævne den Døde. Pengebod, *Dia*, eksisterede; men sjeldent lod man sig nøje hermed.

Naar det passede dem, bleve imidlertid alle indbyrdes Stridigheder lagte til Side for at man kunde plyndre i Fællesskab. Hvert Individ, som i gamle Dage vovede sig ind blandt *Nefza*'erne, blev altid fuldstændig plyndret.

Endnu i 1878, da Damperen »*Auvergne*« strandede ved *Tabarka*, bleve alle ombord plyndrede for Alt, selv for deres Sko. I 1885, da et andet Skib strandede tæt ved det førstnævnte, blev dets Last øjeblikkelig plyndret, skønt de franske Autoriteter passede på. At Tyverier høre til Dagens Orden behøver neppe at siges. Selv i 1888 blev der stjålet Officersheste i Lejren ved *Aïn Drahm* i Khroumirbjergene.

De hyppige Tyverier have skabt et ganske aparte Levebrød. Visse Individer have bevislig kun ernæret sig af at eftersætte og finde stjålet Kvæg. De følge Kvægets Spor, udspejde den Vej, det har taget, og udfinde i Reglen, hvor det er skjult. Ofte arrangere de sig nu med Tyvene, hvis disse ere blevne bange. På denne Måde presse de Penge både af den Bestjålne for at skaffe ham sit Gods igen og af selve Tyvene for ikke at røbe dem. Tyverierne afføde naturligvis både Mord og andre svære Forbrydelser, fordi det gælder om at skjule, hvad der er begået. I 1888 bleve således to Kabyler plyndrede og myrdede af Khroumirerne. De skyldige havde givet deres Kvinder Ordre til at brænde Ligene, men det hele blev opdaget, hvorefter tre af Forbryderne bleve fængslede og derefter hængte i Tunis.

Lige til Franskmændene i 1881 gjorde Ende på disse Tilstande, levede Khroumirerne som uafhængige. Når Beyens Soldater kom for at opkræve Skat, bleve de altid modtagne med Geværskud og måtte i Reglen fortrække.

Ofte beredte de Beyens Hære hele Nederlag, således i 1855, da de sloge selve *Ahmed-Bey* på Flugt og, som da *Nefza*'erne nedsablede 300 Mænd i et Defilé Nord for *Beja*.

Endnu efter den franske Undertvingelse er det gået løs. I 1887 da Embedsmændene, der have Tilsyn med Tobaksmonopolet, kom for at foretage Undersøgelse, leveredes en hel Fægtning med Døde og Sårede.

Ikke en Gang overfor deres egne Høvdinge kunne de den Dag i Dag lade være at bruge Våben. Det er ofte hændet, at de have dræbt dem. Som praktiske Folk have de så stukket Autoriteterne en gammel affældig Mand ud i den egentlige Drabsmands Sted, og hin er da bleven hængt.

Overfor Franskmændene vove de ikke åbenlys Kamp, men de hævne sig ved at sætte Ild på de prægtige Korkegeskove i Khroumirbjergene, skønt de vide, at når de blive opdagede og indfangede, ere de fortabte.

Sluttelig skulle vi erindre om, at Blandingen af *Getuler* og Berbere af ringe Vækst (af Cro-Magnon Typen), efter

Sallust skabte *Numiderne.* De havde i den ældste Tid ikke faste *Boliger. Polyb* fortæller saaledes, at *Masinissas* største Hæder var, at han knyttede dem til faste Boliger.

3. *Lyse Berbere,* Brakycefaler (Korthoveder, Grenelle-Typen og Kelter.)

a. *Grenelle-Typen* træffes i Spanien og vist også i Marokko samt på Malta og på Kysten af Tunis.

b. *Brakycefale Berbere* af den liguriske Type. I Tunis findes de på Øen *Djerba* i *Matmatabjergene* samt ved Kysten, særlig ved *Sousse,* men også spredt inde i Landet.

Det er Mozabiternes og Kabylernes Slægtninge og de gamle *Kelters* Stammefrænder.

Disse Typers store Lighed med tilsvarende Nord for Middelhavet er slående. Den brakycefale Befolkning i det gamle *Gallia cisalpina* i Rhonedalen, Auvergne og Alperne er af lys Hudfarve og meget fredsommelig — thi hverken Vendettaen, Coltettaen eller Maffiaen, eller den Slags Forbrydelser overhovedet, kendes blandt disse Folk.

I den østlige Del af Tunis langs Kysten fra Sousse og helt ned på Øen Djerba er Jorden forholdsvis godt dyrket. Berberne her bære en særegen Klædedragt (blå snevre Benklæder og en Trøje af Uld, men sjældent Burnus). Disse fredsommelige Agerdyrkere drive somme Steder tillige Handel og ere andre Steder tillige ypperlige Søfolk. Den omtalte Egn står derfor i Civilisation over det øvrige Tunis, og de fleste Soldater til 4de Tirailleurbataillon tages også blandt de Indfødte derfra; thi disse ere bedre disciplinerede og lettere at kommandere end Algierfolk.

I det hele taget findes i Tunis kun Agerdyrkere i de Stammer, som indeholde Brakycefaler. Dette er et ganske mærkeligt Tilknytningspunkt; men der er mange andre, som bestemt tyde på, at vi have med samme Slags Folk at gøre på begge Sider af Middelhavet.

Ligesom *Auvergnater, Savoyarder* og *Piemontesere* forlade den hjemlige Arne en Tid for at tjene Penge i Europas Byer ved alskens Gerning — hvor mange små Savoyarder

så vi ikke tidligere her i Danmark med deres Lirekasser og Murmeldyr — således udvandre Berberne fra *Mzaboaserue* i Algier, *Kabylerne*, Folkene fra Øen *Djerba*, fra Øst-Tunis eller fra *Matmatabjergene* til Byerne ved Middelhavets sydlige Bred for at samle en saa stor Sum Penge, at de i deres Hjemstavn kunne købe nogle Palmer, lidt Kvæg og en — Kone. Jeg traf f. Eks. i Byen Tunis på Grand Hôtel et Par Mænd fra *Douirat* som tjente i Køkkenet.

Ligesom deres Frænder i Frankrig ere de her omhandlede Berbere i Tunis fødte Demokrater.

Der findes mellem de gamle Kelters og deres sociale Organisation mere end et Berøringspunkt.

Dertil træffer man begge Steder en forholdsvis ringe Religiøsitet parret med megen Overtro, både hos den romersk-katolske *Auvergnat* og den muhamedanske *Kabyler*.

Da jeg rejste til Tunis, kom jeg gennem Auvergne, hvor jeg så mange gamle Landsbyer ligge på Toppen af Småbjerge. I Matmatabjergene og senere i Kabylerbjergene blev jeg forbauset over at se Ligheden mellem Berbernes Landsbyer og dem jeg havde set i Syd-Frankrig.

Endelig skal jeg minde om, at man mange Steder i Nord-Afrikas Kystlande træffer Stendysser og Monumenter, der påfaldende ligne dem, man seer i Frankrig, forøvrigt også vore egne hjemme i Danmark.

Det følger af sig selv, at man i et Land som Tunis, hvor der i umindelige Tider har levet så mange forskellige Folkeslag, ikke altid kan skelne de enkelte Typer fra hinanden, når de ere blandede stærkt. Dog findes der hos disse Blandingsfolk altid et eller andet, som tyder på, at de ere mer eller mindre udprægede i en bestemt Retning.

I Oaserne mod sydøst findes således f. Eks. brakycefale Berbere, som ere blandede med de egentlige Oaseberbere, der stamme fra Getulerne.

Man mærker straks Følgen, blandt andet derpå, at Ægtemændene her sætte den største Pris på de Pigers

Ærbarhed, som de ville ægte — lige i Modsætning til de øvrige Oasebeboere.

Når Ægteskabet er fuldbyrdet, bliver Brudens Chemise udbredt på en rigt prydet Kamel, som føres gennem Gaderne. Foran gå Musikantere. Manden og hans Venner ledsage den og affyre Geværskud. Medens denne Promenade varer, samles Kvinderne og lade deres skingrende Fryderåb høre.

I Midten af Tunis og hen imod Vest findes ikke så få Berbere blandet mellem Arabere. De, der ere Nomader, leve som den aristokratiske Araber; de derimod, som have faste Boliger, ere Republikanere af Tænkemåde. De styredes før af en *Djemaa* eller et øverste Råd, hvis Bestemmelser toges i Samklang med de lokale Traditioner *(Kanoun)*, hvilke galdt for Lov. *Kanounen* holdtes i større Ære end Koranen. Efter Franskmændenes Ankomst er der indført ens Rettergang i hele Landet med Kaïder, Kalifaer og Cheiker samt øverste Tribunal i Tunis. Denne Beskæring af deres tidligere Frihed har stillet dem på samme Trin som Araberne, og ladet deres Berber-Institutioner forsvinde.

Berbersproget er forskelligt fra Semitternes, det er nu næsten uddød i Tunis til Fordel for det arabiske Sprog, dog skal det endnu findes på Øen Djerba, hvor man endog skal have, idetmindste et Dokument, skrevet med det gamle Alfabet. Desuden fandt jeg, at det endnu taltes i flere af Landsbyerne i Matmatabjergene lige ned til *Duirat*, men Skriftsproget er absolut glemt her.

Sproget er efter Tissot i Hovedtrækkene det samme som alle de Dialekter, der tales i Sahara af *Tibuer* og *Touareger* lige fra Senegal til Nubien, selvfølgelig medregnes her ikke hverken Negere eller Sudanesere.

Touaregernes Sprog er det, der kommer Berbersproget nærmest; men disse Folk, der kalde sig Imoshag, Amazigh, Chleuch, de frie, ere jo også dem, der stå Kabylerne og Zauauerne i Algier og Berberne i Tunis nærmest.

I min Bog »Algier og Sahara« har jeg givet en Oversigt over Rejserne gennem Sahara og samtidig en kortfattet Skitse af Touaregernes Samfund. Her skal jeg, efter de bedste franske Rejsendes Værker*), og idet jeg iøvrigt holder mig til *Bertholons* Oversigter ganske kortelig som Supplement give en Skildring af Kvindens Stilling i disse Ørkenstammers Samfund, fordi hendes Position er en ganske anden, end i de muhamedanske Lande.

Touaregkvinden har selv en afgørende Indflydelse, naar hun skal giftes. Uden hendes Indvilligelse, ja man kunde gerne sige, uden at hun selv har valgt sin Mand, bliver hun ikke bortgiftet, ja til Trods for Koranen har hun dog vidst at tvinge sin Ægtefælle til kun at tage hende alene til Hustru.

Blandt de vestlige Touaregstammer i Sahara er Monogamiet så indgroet, at det har givet Anledning til følgende Talemåde: »Den Mand, som tager to Hustruer hidlokker Døden under sit Telt.«

Skilsmisse, der blandt Muhamedanerne ellers er så let at erholde, kendes næsten ikke blandt Touaregerne og er iøvrigt meget vanskelig at opnå. Den kan kun finde Sted efter at der har været nedsat en Voldgiftsret, bestående af fire Personer, to for hver af Ægtefællerne.

Touaregkvinden er ikke sin Mands Slavinde, hun er hans Ligestillede, sidder ved hans Side under Måltidet og kan ganske ene foretage lange Rejser, thi hun holdes ikke afspærret som Araberinden.

Medens Manden færdes på de lange Rejser med Karavanerne eller for at plyndre og røve, sidder hun hjemme og styrer Bedriften. Men ikke nok dermed, hun studerer i de gamle Overleveringer, er højt oplyst, og er fremfor Manden inde i gammel Sæd og Skik, ligesom hun forståer at læse

*) Duveyrier: *Les Touareg du nord.* Capt. Bissuel: *Les Touareg de l'ouest.* Largeau: *Le Sahara algérien.*

og skrive Touaregsproget. Kort sagt hun er den, der bevarer Traditionen og som kender Litteraturen, ja undertiden sidder hun inde med den højeste Magtfylde i Stammen.

Duveyrier fortæller, at blandt de østlige Touaregstammer tages Kvinderne med på Råd, når der holdes Forsamling i Stammerne, akkurat ligesom i gamle Dage Iberernes Kvinder.

I Kampen er det mangen Gang Frygten for Kvindernes Hån, der driver Mændene til at gøre de yderste Anstrengelser for at hjemføre Sejren.

»Dette Træk genkalder i Erindringen Iberernes unge Piger, som valgte deres Mænd blandt de tapreste Krigere.«

Det er Moders Liv alene som forædler, og Børnene tilhøre Kvindens Familie. En Søn f. Eks. af en ædelbåren Kvinde og en Slave regnes for fribåren, en Søn af en Slavinde og en fri Mand bliver Slave. Dog har enkelte Stammer for sidstnævnte Afkom skabt en særegen Kaste *Iradjenater'ne*, der vel ere Slaver, men dog fritagne for visse Byrder.

Lad os føje til, at Kvinderne selv ere Herre over deres Gods.

Arvefølgen i Stammerne går fra en Mand til dennes Broder, eller i Mangel af en sådan, til den Afdødes Søstersøn — men derimod ikke til direkte Afkom.

I et sligt Samfund taales kvindelige Udskejelser ikke, de straffes simpelthen med Døden. Kaptajn *Bissuel* fortæller, at en Indfødt i *Setif*-Egnen havde dræbt sin Søster, der var bleven overbevist om Hoer, i Følge Faderens Befaling. Både Fader og Søn begræd den stakkels Skyldige, men vare overbeviste om kun at have gjort deres Pligt.

På den anden Side eksisterer *»le droit du Seigneur«* efter *Duveyrier* hos Touaregerne overfor deres Negerslavinder. Forinden disse blive gifte, må de nemlig give sig hen til deres Herre. — En lignende Skik omtales af Herodot hos *Adyrmachiderne* i Nærheden af Ægypten.

De vestlige Touareger anse dog denne Skik for foragtelig.

Touaregen må give sin Hustru en Medgift, hvis Størrelse varierer. De vestlige Touareger give f. Eks. mindst seks Kameler, en Negerinde og en fuldstændig Klædning.

Sådan ere i store Træk Touaregernes Skikke. De have talrige Tilknytningspunkter til de mystiske *Amazoner*, ligesom til *Iberernes* i Oldtiden.

Blandt *Baskerne* spiller endnu Manden en underordnet Rolle. Kvinden er den dominerende og har Magten i Huset. »Manden er hendes første Tjener.« Han har kun til Huset bragt sin Person og sit Arbejde samt Betingelsen for Afkom.

Araberne.

Araberne i Tunis ere ligesom i Algier næsten alle Nomader. De bo nærmest i den sydlige og midterste Del af Regentskabet.

De kendes på deres høje, slanke Vækst, deres muskuløse, magre Legeme og deres smukke, værdige og ædle Fremtræden.

Araberens Ansigt er smalt, Næsen er krum, Læberne fine og prydet med et sparsomt sort Skæg; de sorte Øjne er livlige, men Udtrykket er listigt.

Araberkvinden har et smukt, velformet Legeme, men hun er lille af Vækst. Hendes Ydre er i det hele taget tiltalende, dog taber hun sig hurtigt, thi allerede i Tyveårsalderen er hun, på Grund af det hårde Arbejde, gammel og grim. I Almindelighed må hun, i Modsætning til Berberkvinden, gå tilsløret.

De tunesiske Arabere indtoge lige til Franskmændene kom ofte en Særstilling, der udviklede hos dem særegne Tilbøjeligheder.

Da Beyernes Magt nemlig var altfor svag til, at de selv kunde inddrive Skatterne, knyttede de Grupper af nomadiserende Arabere til sig som deres Hjælpetropper.

Disse Stammer fik da Betegnelsen *Maghzem*, vare omtrent fritagne for Skat og modtoge en Betaling in natura af Olie, Dadler o. s. v. Til Gengæld forpligtede de sig til at gå løs på de Røverbander (djichs), som hyppig hærgede Landet; havde de Held med sig, tilhørte Byttet dem. Deres egentlige Bestemmelse var dog at hjælpe Beyens egne Soldater med Skatternes Inddrivelse. Denne Inddrivelse udartede snart til en ren Plyndring. Den mindste Forrettighed de havde, var Retten til Diffa og Alfa, det vil sige til Gæstfrihed for dem selv og deres Hest, og den lode de sig betale i videste Forstand. Som oftest plyndrede de, hvor de kom.

Den hellige By Kairwan blev således f. Eks oftest brandskattet.

Sæderne ere i Reglen meget slappe. Rov af gifte Koner og Piger er almindelig, ligesom Ægteskabsbrud hører til Dagens Orden.

Den Opdragelse, som Araberkvinden får i Teltet, er just ikke egnet til at give hende moralske Begreber i så Henseende. Den unge Pige er fra sin pureste Ungdom Vidne til så meget af den Slags Forhold mellem Mand og Kvinde, som vi finde anstødeligt. Hun er i Virkeligheden den Dag hun bliver gift allerhøjst jomfruelig med Hensyn til sit Legeme; men det forlanges også.

Medens Manden har alle mulige Rettigheder over hende, har hun kun som hans Hustru den ene, at han skal give hende Guds Part *(El-hâk-Allah)*, det vil sige, han skal opfylde sine ægteskabelige Pligter mod hende, hvis ikke, kan hun forlange Skilsmisse, og det hænder ikke så sjelden.

Efter at Loven om Slaveriets Ophør var kundgjort, giftede Mændene i nogle Stammer sig med deres Negerkvinder for på denne Måde at omgå Loven. Men nu hændte det, at disse kom til Dommeren og klagede over, at Ægteskabet ikke var fuldbyrdet.

Skønt Araberne som fremmede altid have været i Minoritet i Berbernes Land, vare de dog Herrer i Landet lige til Franskmændene kom. De have jevnt udbredt sig på alle åbne Sletter og lave Højsletter. De stadig på hinanden

følgende Vandringer fra Øst til Vest have affødt stadige Forandringer af Stammernes Områder. Den ene Stamme har presset den anden længere mod Vest. Allerede længe før Muhameds Tid var der sket slige Indvandringer, men de toge først rigtig Fart, da efter hans Tid Erobringen af Landet og Omvendelsen fandt Sted. Først længe efter fuldendtes denne store Folkevandring, midt i det elvte Århundrede, og der medfulgte da både Mongoler og Ægyptere. Men en slig Flodbølge frembringer, når den støder imod, et tilbagegående Bølgeslag. Da Stammerne kom til Atlanterhavets Bred ved det yderste Marokko, måtte de tilbage igen. Netop de Stammer, som gøre sig til af at have den ældste Afstamning, nemlig »Profetens Efterkommere«, Chorfa'erne — ere just dem, som have været i Marokko, inden de vendte tilbage mod Øst.

Forøvrigt har en anden tilbagegående Bølge hidført de »Arabere«, der erobrede Spanien, og som senere bleve udjagne derfra.

Dog disse spanske »Arabere« vare for største Delen Berbere, der vare revne med af Strømmen mod Vest og som nu vendte tilbage efter et langt Ophold på den iberiske Halvø, blandet med dette Lands Folk: Ligurer, Iberer, Kelter og Vestgother.

De fleste af disse Flygtninge, der i Berberiet kendes under Navnet *Andaluser*, satte sig ned i Byerne, hvor de tilførte de allerede blandede Maurer et nyt Element. I Tunis ere disse spanske Maurer stærkest repræsenterede.

Det er ganske naturligt, at der i et Land, som så ofte har været hærget og befolket af nye fremmede, der endnu ikke helt ere voksede sammen, ingen Patriotisme kan findes, som i vore europæiske Lande. Det er da også som Muselmænd, at alle disse Folkeslag have sluttet sig sammen i Kamp mod de Kristne. Indbyrdes ere de ofte fjendtlige nok.

Muhamedanismen.

Lige så sikkert det er, at alle de forskellige Berber- og Araber-Racer i Tunis hver have bevaret meget af deres Ejendommeligheder, lige så afgjort er det også, at for den fremmede, der første Gang kommer til Landet, ser det ud, som om de vare smeltede sammen. Denne Sammensmeltning er Religionens Værk, thi Muhamedanismen har lagt lige som et Slør over det ganske Land.

Muhamed har gennem Koranen givet selv de dagligdags Handlinger et religiøst Præg og på en beundringsværdig Måde presset alle de Folkeslag, som bleve »Troende«, ind i en Levevis, som lidt efter lidt har dannet dem alle til et ensartet Stof, så meget end nedarvede Tilbøjeligheder og Skikke have kæmpet og endnu kæmpe derimod.

Det Træk, som synes dybest at have sat sit Mærke i disse forskellige Folkeslag, der ere blevne Musselmænd, er Personens gåen op i Religionen og Familiens Organisation.

Hele Islamismens stivnende Indflydelse på Samfundet udtrykkes i det Ord »*Mektoub*« (det stod skrevet). Fatalismen har dræbt alt Initiativ, alt Fremskridt. Det er lige meget hvordan man bærer sig ad: det stod skrevet.

For Muselmanden er Autoriteten af guddommelig Oprindelse. Religionen byder ligefrem, at enhver skal bøje sig for Autoriteten. Dette har affødt den mest fuldkomne Absolutisme lige fra Beyen, hvis Titel er »Den af Gud udvalgte og Besidderen af Kongedømmet Tunis«, til den laveste Embedsmand.

Og dog, Åget kunde blive for tungt — da rejste de Undertrykte sig og gjorde Oprør, som det så mange Gange er sket.

Den religiøse Indflydelse viser sig ved Forholdet over for Sindssyge. De betragtes som hellige, hvorfor man må tåle alt af dem. Deraf følger ligefrem, at Antallet af Gale, eller foregivne Gale, er meget stort. Man er ikke blot lykkelig ved at kunne yde dem Gæstfrihed, men de kunne tage, hvad de ville i Huset. Dette fører

undertiden meget vidt. For nylig fandt en Gal i Tunis på at erklære en Del Huse i Interdikt. Øjeblikkelig flygtede Beboerne ud og vare ikke til at formå til at vende tilbage.

Dette Individ fik endvidere den sublime Idé at danne en Barrikade tværs over en af de mest befolkede Gader ved Hjælp af Døre, som han løftede af Hængslerne.

Ingen rørte sig for at forhindre ham heri, og Politiet måtte til sidst skride ind for at få Ende på Sagen.

At de Gale få Lov at stjæle i Fred, kan man endda forstå, men Muselmanden, som er så skinsyg, når det gælder hans Kone eller Datter, protesterer ikke en Gang, hvis sådan en Gal skulde finde på at fatte Kærlighed til en af disse. Ja, der eksisterer ligefrem en ren og skær religiøs Prostitution til Fordel for den Gale. De, der have været Genstand for en sådans Efterstræbelser, prise sig lykkelige, som om Forsynet havde vist dem en særlig Nåde. Dr. *Bertholon* fortæller, at en af hans Venner i det indfødte Kvarter i Tunis på åben Gade har været Vidne til, at en Kvinde har givet sig hen til en Gal.

Ja, i en Landsby på Øen *Djerba* dannede de Indfødte ligefrem en Kreds om Parret og dækkede for dem med deres Burnusser, idet de taktfuldt vendte Ryggen til.

Medens det altså ligefrem er en fortjenstfuld Gerning for en Kvinde at give sig hen til en Gal, selv offentlig — er det værd at huske på, at det er en Forbrydelse selv for en prostitueret Kvinde at sælge sig til en Kristen. Koranen siger jo:

»Giv ikke eders Døtre hen til de Vantro, så længe de ikke ere blevne troende«.

De prostituerede Kvinder ere i det hele taget slet ikke Genstand for Foragt — tværtimod, de komme i Familierne for at danse ved Festerne og blive ofte gifte; men de må da gennemgå en Renselse, som består i, at de tre Måneder holdes afspærrede — simpelthen for ikke at bringe andres Børn til deres Ægtemand.

Profeten har organiseret Familien, som den passede bedst for de Nomade-Stammer, der vare bestemte til at gøre de store Erobringer. Han påbød de erobrede Folks Forsvinden i Familien. Medens de erobrede Mænd enten bleve dræbte eller i heldigste Tilfælde gjorte til Slaver, lod man Kvinderne gå ind i Familien.

Dette er Grunden til, at Islam så hurtig har erobret Nordafrika.

For at sikre Eenhed i Familien, der var sammensat af saa spredte Elementer, er Manden bleven forsynet med den mest absolute Myndighed.

Han gifter sig ikke, men han *køber* sin Kone, som bliver hans Ejendom.

Han er ubetinget hendes Herre og kan maltraktere hende, dræbe hende, når hun er ham utro, uden at der krummes et Hår på hans Hoved. Kun skal han give hende »Guds Part«, for at Slægten kan formeres.

Nu ere Forbrydelser mod Kvinderne sjeldnere af Frygt for de Franske, men da der ikke haves legalt Ligsyn, kan der begåes mange Mord, uden at de blive opdagede.

Religionens Indflydelse først og fremmest, men også Samlivet gennem Slægtled under ens Forhold, har udslettet meget af det Karakteristiske for de indfødte i Tunis. Mange Berberstammer ere blevne fuldstændig arabiserede, og på den anden Side ere mange Araberstammer blevne berberiserede, ja, der er Stammer, som bestå af Underafdelinger, om hvilke man godt véd, at nogle ere Berbere, andre Arabere.

Af de religiøse Broderskaber, som der findes så utallige af indenfor Islam, er der forholdsvis få i Tunis. Der er Tidyanya'er, Medaniya'er og Aïssaoua'er, foruden at der rundt om lever mange Chôrfoaer.

I Byerne er der mere Fanatisme end på Landet, »det er dem, der kunne læse og skrive, som ere de værste«.

For Resten træffer man mange Skikke og Reminiscencer fra en ældre Periode, før Muhamedanismen blev påtvunget Tuneserne. Man ser f. Eks. Folk behænge hellige Træer

med Klude, mange frygte »et ondt Øje« eller holde Femtallet i Ære, som et ualmindelig heldigt Tal. Derfor sætter man Mærker af sine fem Fingre på Husene for at beskytte disse. Ja det er ikke sjeldent, at en Mand, der har mange flere Børn end fem, siger, når han spørges om Antallet, »at han har fem«, for ikke at blive nødsaget til at nævne et uheldigt Tal.

Varer det forlænge, inden der falder Regn, tages der Tilflugt til Besværgelser, ja det hænder, at man dypper Kaïden i en Kilde for at hans Skæg skal blive vådt, det giver nemlig Regn.

Maurer.

Intet Steds er Udslettelsen af Racemærket foregået så grundig som i Byerne, thi der er opstået en hel ny Race, Bybeboerne: »*Maurerne*«, der, som sagt, have opslugt alle andre.

Medens Befolkningen i det Indre af Landet har undgået så nogenlunde at blive blandet med nye Elementer lige til Araberne kom, er dette aldeles ikke Tilfældet i Byerne, hvor fremmede Handelsmænd have sat sig fast og blandet sig med Stedets Beboere.

Blandt Maurerne i Byerne findes, som omtalt, de såkaldte Andaluser, der ere udjagne af Spanien. Flere af disse fornemme Familier, der omhyggelig have bevaret deres Genealogi, og som endnu gemme Nøglerne til deres Huse i *Sevilla* og *Granada*, ere selvfølgelig blandede ved Giftermål, men de holde Traditionen vedlige i den Grad, at mange udøve den samme Beskæftigelse som Forfædrene i Spanien. Gartnerne i *Tebourba* f. Eks. stamme fra Gartnerierne ved *Guadalquivir;* medens Pottemagerne ved *Nebel* stamme fra *Malagas* Pottemagere.

I Maurerbefolkningen er også indgået mange Slaver af alle Nationaliteter.

Maurernes Hudfarve er lys eller sjeldnere olivengul, de ligne Syd-Italienere eller Spaniere. Deres Hovedform er oval, Næsen lang, de have tætte Øjenbryn og meget sort Skæg. De ere af Middelhøjde, velbyggede, bevæge sig med Anstand og Ynde. De anses for hæderligere end Jøder og Kristne og vare i sin Tid bekendte for deres gode Behandling af Slaverne. De ere dygtige Handelsfolk, godt oplærte, men deres Moralitet er ikke stor. I gamle Dage var Byen Tunis det store Marked, som Befolkningen i Sudan søgte. Der var ingen Ting der duede, når det ikke var lavet af en Tunsi.

Det tyrkiske Element, der repræsenteredes af Beyen og hans Livvagt, er nu forlængst hørt op at have nogen Indflydelse på Maurerracen i Tunis. Nu ser man aldrig mere rigtige Tyrker i Landet. I Byerne derimod findes nogle Efterkommere af tyrkiske Militssoldater og Tuneserinder, det er de såkaldte *Kourouglis*; de ere dovne, forfængelige og uvidende, hvorfor de ikke ere meget agtede.

Forøvrigt ere Maurerne, eller Bybefolkningerne i det hele taget, ikke nær så kraftige og energiske som Nomader og Bjergboer; deres Sæder ere blødagtigere, og de ere mere dovne.

Egentlige Forbrydelser mod Person, som Drab og Mord, ere meget sjeldne i Byerne; men Drukkenskab hersker i Smug, og Sædelighedsforbrydelser ere hyppige.

Jøder.

Landets gamle Beherskere Carthagenienserne og Romerne, som bedækkede Landet med Byer, Forter og Monumenter, have ikke des mindre ikke efterladt sig noget tydeligt Spor i de nuværende Beboeres Udseende, ejheller kendes nogen Tradition i Stammerne om dem.

Lige så lidt minder noget om Vandaler og Gother, dog have de nyeste Undersøgelser vist, at der foruden Arabere tillige findes en Del andre Semitter.

Den allerældste Tilførsel af semittisk Blod hidrører åbenbart fra *Fønicierne*. Dem skylder man, at mange af de Typer, som ses på kaldæiske og assyriske Ruiner, nu findes spredte i Tunis.

Samtidig med Fønicierne må vi nævne Joderne. De ældste ere sandsynligvis komne til Berberiet sammen med hine, men senere ere de blevne forøgede efter *Titus* Erobring af Jerusalem.

Man ved forøvrigt, at mange Berberstammer gik over til Jødedommen og forbleve Jøder selv efter Arabernes Erobring. Derfor træffer man heller ikke i Tunis den i Europa kendte klassiske Jødetype.

Næst efter Muhamedanerne ere Jøderne talrigst repræsenterede i Berberiet.

De gruppere sig i betydelige Samfund ikke blot i Byen Tunis, men også i alle andre Byer samt på Øen *Djerba*. Mulig ere de iblandede Blod af de gamle Carthageniensere.

Endvidere findes en stor Del Jøder, der i sin Tid bleve udjagne af Spanien og Portugal; de kaldes *Grana* efter deres betydeligste Handelsby i Spanien.

Disse Granaer stå under de fremmede Konsulers Beskyttelse og have derfor ikke haft noget at klage over; derimod ere de gamle Jøder uheldigt stillede og have døjet meget, så meget, at enkelte Slægter i sin Tid afsvore Jødedommen for at blive Muhamedanere. Dette ere de endnu, men de søge dog altid deres tidligere Stammefrænder. Andre Jøder, som f. Eks. på *Djerba* have modificeret deres Gudsdyrkelse, de tilbede Helgene og holde de muhamedanske Marabutter i Ære.

En særegen Hovedbeklædning skelner de Jøder, der ingen Rettigheder have, fra dem, der stå under Konsulernes Beskyttelse. Det er en Skæbnens Ironi, at mange Jøder have givet sig under spansk Beskyttelse, fordi de vidste, at i Spanien var deres gamle Hjem. Nu beskyttes de altså af

det Land, som fordum jog dem ud. Noget lignende er sket med algierske Jøder i Tunis, som have givet sig under fransk Beskyttelse.

Alle tunesiske Jøder følge det gamle spanske Ritual. De ere fredelige og skikkelige, dertil slet ikke så pengegridske, som andre af deres Troesfæller, men de ere dygtige til at benytte en gunstig Lejlighed, når det gælder at tjene Penge, eller når deres Industri kan udvides. Derfor er Handelen for en stor Del i deres Hænder.

I hele Regentskabet er over 50,000 Jøder, som formere sig stærkt.

I Byen Tunis er *Ghetto'en*, det Kvarter, der var dem anvist, og hvor de vare internerede, alt forlængst bleven for lille, og nu brede Jøderne sig i alle Kvarterer. Mange Boder i Bazarerne have de erobret fra Maurerne.

Det jødiske Samfund er meget interessant at studere, og man forbauses over at se, hvor lidt de i mange Retninger ligne deres Troesfæller andet Steds.

Klædedragten.

Landbefolkningens Kvindedragt.

(Arabere. — Berbere.)

Overalt i hele Tunis bærer Landbefolkningens Kvinder, uafhængig af, om de ere af Berber- eller Araberrace, een og samme Dragt, der må være omtrent den, som Grækerinderne bare i Oldtiden.

Grækerindens ældste Dragt består af den såkaldte Peplos*) (πέπλος) »et vidt omhyllende Gevandt«, der sammenholdes af et Bælte om Livet (ζώνη). Til Sammenhæftning på Skuldrene tjene Nåle (περόναι og ἐνεται). Som Hovedbeklædning eller Smykke nævnes et Slags Pandebånd (χρήδεμνον) eller Slør. Desuden omtales Ørenringe, Halsbånd, Armbånd m. m.

*) Af Dr. *E. F. Bojesens* Håndbog i de græske Antiquiteter.

Peplos'en bestod af et stort Stykke Tøj, der ikke var sammensyet. Det hylledes om Legemet fra den ene Side.

Tuneserkvindernes Dragt er nu til Dags den samme. Den består af den såkaldte *Mlhalfa*, der svarer til *Peplos*'en. Det er et langt, smalt, firkantet Stykke Tøj, der vindes om Legemet således, at det dækker hele Ryggen og Skuldrene.

Den ene Ende føres frem på Brystet og falder ned over Underlivet, den anden Ende føres ligeledes frem om Legemets nederste Del. Stykket er meget langt og hænger i Folder, således at Siderne tildels ere blottede. Medens Grækernes Peplos sammenholdtes af Fibulaer på selve Skuldrene, er Mlhalfa'ens Spænder anbragte lidt foran på den øverste Del af Brystet. Grækerindens Nakke var fri, medens hendes Over-Bryst var dækket. Hos Tuneserkvinden er det omvendte Tilfældet. Med andre Ord Mlhalfaen er kun en Peplos, som er trukket frem efter.

Mange Tuneserkvinder bøje Mlhalfaens på Brystet anbragte Endestykke således, at det danner en folderig Ombøjning ned over Brystet, andre, således f. Eks. i flere af Matmatalandsbyerne, undlade dette, men anbringe så et løst, mindre, firkantet Stykke Tøj, *Katfia'en*, på Brystet. Det fæstes til de omtalte Spænder.

Enkelte Steder, som i Khroumirbjergene, er Mlhalfaen dannet af to Stykker Tøj, et For- og et Bagstykke, som holdes sammen af Brystnålene. Over Nakken og Skuldrene lægges et lidt større Tørklæde. Mlhafaen sammenholdes om Livet af et langt uldent Bælte, der som oftest er lyst eller hvidtfarvet.

Medens Klædningen til daglig i Reglen er af Uld og mørkt blåtfarvet, bæres til Højtid, Brylluper o. s. v. lystfarvede, røde, gule eller spraglede Stoffer af Silke, Bomuld eller Uld.

Over Hovedet lægges i de fleste Egne et Tørklæde *(Tadchira)*. Det omvindes med en Turban *(Assaba)*, som består af et langt Stykke Tøj, der ofte er prydet med Mønter eller Smykker. Over dette anbringes igen et stort, ofte broderet Klæde, i hvilket Ansigtet hylles *(Beghnouk)*.

I Almindelighed bære Tuneserkvinderne intet Undertøj, i alle Tilfælde ikke til daglig på Landet. Ved festlige Lejligheder, ligesom ofte i Oase-Byerne, tage de en hvid Chemise *(Suïra)* på. Den har korte eller ingen Ærmer. En Brud bærer i Reglen en lignende. Denne Brudechemise *(Gomedj)*, der ofte er bestemt til at spadsere rundt i Landsbyen efter Bryllupet, er ved Halsåbningen prydet med sorte, gule, blå eller røde påsyede Strimler af Silke eller Bomuld.

Til daglig bruges ingen Tøfler, man gåer med nøgne Fødder. Ved Fester tage Kvinderne gule Sko uden Hæle på *(Balgha)*.

Smykkerne ere for de fattigere af Messing, Kobber eller Horn, for de blot nogenlunde velstående ere de af Sølv og i heldigste Tilfælde tillige af Guld.

Om Halsen bæres ofte Glasperler, i Ørene store, smalle Ringe *(Khoras*, udt. Kors), om Håndleddet bredere, åbne do. *(Addide)*; endelig om Ankelen tunge, store Ringe, de såkaldte *Kralkral*, der ligeledes som oftest ere åbne.

Til at fæstne Mlhalfaen ved Skuldrene bruges som Regel større Nåle, der bestå af en gennembrudt Cirkelring, på hvilken er anbragt en Nål *(Khlell)*.

På Brystet bæres Sølvkæder *(Ghomra)* med påhængende Mønter eller Plader. De ere fæstede til Brystnålene. Alle disse Smykker laves af Jøder i Byerne eller Oaserne, og ere forarbejdede ret kunstfærdig.

Kvinderne bære i Reglen ikke Stråhat. En sådan bruges dog af Berber-Kvinderne på Øen *Djerba*. Den skal fuldstændig ligne dem, der sees på enkelte af Tanagrafigurerne fra Grækenland.

På *Djerba* bruges halvmåneformede Brystsmykker, formentlig indførte fra Tripolis, ligesom også Smykker af Filigranarbejde fra *Zarzis*.

Kvinderne bære ofte et lille Spejl, knyttet til Brystspænderne, desuden have de Redskaber til Opbevaring af Henna og Koheul.

Når de hente Vand i de store Krukker, bære de disse

hængende på Ryggen i et Bånd om Panden eller også i Enden af Turbanen, som de da løse op.

Håret er ikke sat op; det dækkes af Klæde og Turban. En sjelden Gang ser man Kvinderne anvende Strømper. Er Føret slemt, bruges enkelte Steder Trætøfler. Khroumirerne ere Mestre i at udskære sådanne.

Medens mange af de nævnte Klædningsstykker fabrikeres og væves af Kvinderne i de Egne, hvor de bruges, komme andre fra Tripolis, Sudan eller Europa. Dog i Hovedsagen bruger Tuneserkvinden på Landet, hvad hun selv kan tilvirke.

I Matmatabjergene og de nærliggende Oaser købte jeg således en hel Dragt sammen, der var lavet på Stedet, for en Del dog af indførte Stoffer.

Det skal bemærkes, at Berberkvinden overalt gåer friere omkring end Araberkvinden, derfor er hun også ofte utilsløret — dog ere de fleste Stammer efterhånden blevne så meget arabiserede, at man også i den Retning følger Trop, i alle Tilfælde i Nærheden af Byerne, thi i Kampagnen gå alle utilslørede, man skjuler kun Ansigtet, når der er Anledning dertil.

Vi ville betragte *Arabernes og Berbernes Mands-Klædedragt.*

Araberen har altid Hovedet dækket, i Modsætning til f. Eks. Kabyleren i Algier. I Tunis, hvor Blandingerne ere så stærke, gå næsten alle med tildækket Hoved. Mændene bære en hvid Bomuldshue under de røde Chachia, således at der altid ses lidt af førstnævnte neden under den anden.

Araberne bære altid Haïk og Burnus, Berberne som oftest.

Burnusen har som bekendt en Hætte og er et Slag, der er sammensyet foran på Brystet.

Haïken er et Stykke lettere Tøj, der bæres som Slag, i Reglen under Burnusen, men også alene.

I de sydlige Bjerge i Tunis fandt jeg, at mange af Bjergboerne i Stedet for Burnus og Haïk bare et *Stykke uden Hætte* og Sammensyning, som de draperede sig i, således at Hovedet var dækket. Det var i Reglen brunt eller gråfarvet og af Uld. Burnus'en er ellers som Regel hvid. Haïken ligeså.

Mange af de fattigere, særlig blandt Berberne, have nu ikke andet på til daglig. Derimod bæres Skjorte, endog Vest og Trøje samt Festburnus *(Sjebba)* ved festlige Lejligheder. Denne er kortere end den rigtige Burnus og forsynet med vide korte Ærmer, dertil er den af fint farvet Stof og ofte silkebroderet.

Folkene ved Kysten, fra *Sousse* og syd efter, have en endnu kortere brun Trøje med Hætte i Stedet for Haïk og Burnus; de bære da Benklæder. Den Dragt er bekvem for Fiskerne.

En stor Stråhat med en meget bred Skygge bruges af Sletteboerne. *Sko* af Læder eller Safian, eller Sandaler bære mange.

Røde Safians Støvler til at stikke i Skoene bruges af Ryttere, Sporer ligeledes.

Pengepungen er en lang, smal, strikket eller vævet Pose.

Berberne bruge ofte en Skjorte og i så Tilfælde kun en Haïk, ingen Burnus.

Den almindelige Beklædning, som den kendes fra Algier, er for Araberen: *Burnus, Haïk*, omvundet med Kamelhårssnore og Sko (Støvler); for Berberne: *Skjorte, Haïk, Burnus*, bare Ben og ubedækket Hoved. De Afvigelser herfra, som kendes fra Tunis, have sin Grund i forskellige Livsvilkår og Racernes Blanding.

Dr. *Bertholon* mener, at de fleste af Klædningsstykkerne have en ældgammel Oprindelse. Jødernes Dragt f. Eks. kunde han tænke sig afledet fra Carthageniensernes, Burnusen, synes han, ligner den romerske Kappe med Hætte.

Maurerkvindens Dragt er meget smuk, men uhyre koket. Hun overlæsser sig med Smykker.

»Om Morgenen bærer Maurerkvinden et Kostume, der er meget let. Den, der har været så heldig at kunne overraske hende, når hun på dette Tidspunkt gåer hid og did i Haremet, glemmer hende ikke så let. Hun er klædt i en simpel Chemise med korte Ærmer, der lader os se hendes buttede Arme, dertil bærer hun Underbenklæder, der ere så korte, at de knap nå til Knæerne. Et lille Sjal, hvis Ender ere knyttede foran på Livet, gør det ud for Skørt og tilhyller hendes smukke Former. Hendes Barm holdes oppe af et snevert Liv, om Håret er bundet et Silketørklæde; men Lokkerne falde ned ad Nakken«. *(Des Godins de Souhesnes.)*

Når hun gåer ud, bærer hun en *Gandura*, det vil sige en Slags Kappe af klart Tøj, der er fæstet sammen på Skulderen med Guld- eller Sølv-Nåle. Desuden har hun anlagt hvide rynkede Lærreds Benklæder, der nå til Ankelen, over Hovedet har hun kastet et hvidt Tørklæde, endelig skjuler hun Ansigtet i et langt broderet Slør.

Maurerinden maler sine Øjenbryn sorte, forskønner Pupillerne ved Antimonium, (Koheul), og farver Negle på Hænder og Fødder samt Håndflader orangegule med Henna.

Maurerens Klædedragt ere temmelig lig Jødens.

Han bærer Hue *(Chechia)* med Kvast, der er omvundet med en Turban. dertil en guld- eller sølvbroderet Silkevest og Trøje.

Benklæderne ere meget vide og folderige; den nederste Del af Benet er blottet, og på Fødderne bærer han brede Sko af rødt eller gult Safian *(Babouche).*

Jødernes Dragt, således som de bare den før de bleve fri, til Adskillelse fra Araberne, er meget malerisk og heldigvis endnu almindelig.

Mændene, der i Reglen ere smukke Folk, bære på Hovedet Chechia'en med Kvast; den er som oftest omvundet med en Turban.

De vide folderige tyrkiske Benklæder gå til lidt neden for Knæet og holdes om Livet ved et Bælte.

Dertil bæres Trøje og Vest samt på Benene Strømper og Sko.

Flere klæde sig nu på euvopæisk, men den ejendommelige Jødetype kendes let alligevel.

Jødinderne gå utilslørede; de bære Chemise, broderede snevre Silkebenklæder, Bomuldsstrømper og Sko samt på Hovedet en spids Hue.

Disse Kvinder ere som unge meget smukke, men også meget usædelige. Dog vansires de ofte af et overdrevent Embonpoint; thi oftest fedes de unge Piger ligefrem før Bryllupet for bedre at tækkes deres Ægtemænd.

Nogen udviklet indfødt Industri har Tunis ikke, dog er der et og andet, som vel er værd at notere.

Kairwan, den hellige Stad, er bekendt for sine vævede Tæpper. I *Gafsa* og på *Djerba* væves ligeledes smukke, ejendommelige Tæpper. Lervarefabrikationen er særlig ejendommelig ved *Nebel*, hvor der den Dag i Dag laves Lerkar, som minde om dem, man finder i føniciske og romerske Grave ved Carthago.

Også på *Djerba* fabrikeres en Mængde Potter, Vaser o. lign., som forsendes viden om. Det nordlige Tunis fåer sine fra Nebel, det sydlige fra Djerba.

Ude i Stammerne lave Kvinderne eller Negrene også Lervarer, men i Almindelighed uden Anvendelse af Pottemagerskiven.

Særlig ere Khroumirkvinderne bekendte for deres ejendommelig ornamenterede Lervarer.

Iøvrigt findes der i Byerne, særlig i Tunis, en Mængde Skomagere, Fabrikanter af Lædertøj, Sadler, Hestetøjer,

Tasker o. s. v.; der er endvidere udmærkede Farvere og Parfumefabrikanter.

Af Palmebladene laves i Oaserne Vifter og Kurve, og af Alfastrå Kurve, Stråhatte og store Beholdere til Korn, hvilke i disse Egne træde i Stedet for Kabylernes Lerbeholdere.

Tripolis ligger jo imidlertid nær ved Tunis, og der står Industrien på et højt Standpunkt, hvorfor der også kommer mange Tøjer og Tæpper samt forarbejdede Lædersager derfra. Jøderne ere Guldsmede og forstå selv inde i Landet og langt syd på i Oaserne at lave smukke Ringe og Smykker.

Beboerne i *Zarzis* ere særlig bekendte for deres ejendommelige Filigranarbejder.

EFTERSKRIFT.

Nedenstående Meddelelser om de syd-tunesiske Berberstammers Antal og Husdyrhold ere først komne mig i Hænde efter Trykningens Begyndelse, hvorfor jeg sætter dem til her. De skyldes Oplysninger, der med megen Ulejlighed og Tjenstvillighed ere indhentede gennem Gouvernementet *El Arad* ved Hjælp af Mr. *Destailleur*, *contrôleur civil* i nævnte Gouvernement. De ere sikkert gennemgående fuldt pålidelige, da de enkelte Tal, som jeg selv under mit Ophold i flere af Landsbyerne fik opgivet om de samme Forhold, stemme godt overens med Tabellens. Kun skal jeg — til dels som Kuriosum — meddele, at Antallet af Heste næppe er ganske pålideligt, men vist mange Steder sat for lavt, f. Eks. er for Hadège angivet, at der ingen findes, hvad der afgjort ikke er Tilfældet. Årsagen er måske den, at Cheikerne nærede Frygt for, at Gouvernementets Forespørgsel var en Undersøgelse om, hvormange Ryttere vedkommende Stamme kunde stille i Marken i Krigstilfælde.

	Navne på Stammer og Landsbyer.	Indbygger-antal.	Små Æsler.	Okser.	Heste.	Kameler.	Får og Geder.	Muldyr.
	Djara	1925	500	40	100	40	700	40
	Menzel	2200	600	60	35	40	410	90
	Chenini	1040	300	2	25	30	185	30
	Ghenouch	350	100	4	3	8	200	40
	Bou Chema	50	20	»	»	10	30	
	Oudref	750	280	70	8	120	450	2
	Metouya	1800	200	20	10	100	600	60
	Teboulbou	235	45	25	4	38	350	1
	Zarat	165	45	55	3	12	1000	»
	Ghraïra	450	100	»	8	390	1450	»
	Alaya	232	30	»	»	20	351	»
	Hazem	1229	210	4	36	240	2880	»
	Hamernas	2100	600	57	37	300	2100	1
Beni-Ziderne (Syd for Chotterne).	Gasseur	900	140	70	20	50	350	10
	Debdaba	1390	115	22	40	92	520	19
	El Begla	1455	434	»	41	535	1830	»
	Chelahcha	1689	400	»	95	1400	10000	4
	Matmata	1000	120	8	20	400	1800	
	Chehel	1100	150	»	25	1200	2500	»
	El Heurja	1000	140		30	420	2000	»
	Zaouia	868	320	»	35	800	8000	4
Matmata Bjergene.	Toujoud	210	15	30	2	55	520	»
	Zaroua	604	55	27	1	207	713	2
	Dehibat	100	20	3	2	50	1000	»
	Ben Aïssa	340	25	25	3	65	311	
	Guelaa Ben Aïssa	495	40	45	3	115	410	»
	Smerten	105	10	»	1	25	265	»
	Beni Sultan	632	43	73	1	55	200	2
	Toujane	1071	51	80	3	169	1000	1
	Ouled-Sliman-Hadège	1300	200	200	»	300	2700	8
	Lachèche	1020	120	223	6	263	2036	2
	Tamezred	1082	50	100	7	400	4600	4

		Navne på Stammer og Landsbyer.	Indbygger-antal.	Små Æsler.	Okser.	Heste.	Kameler.	Får og Geder.	Muldyr.
Ourghamma'er		Neffat	3830	826	46	221	3371	9926	3
		Accara'er	5496	750	250	110	1335	6060	»
		Touasin'er	2461	1203	15	600	6945	15263	»
		Khezour'er	3411	890	150	142	1353	9745	»
		Ghomrassen	1376	565	3	43	684	2848	»
		Chenini-Douirat	410	80	20	3	300	1960	1
		Guermassa	460	80	30	8	170	1150	»
	Ouderma'er	Hamidia	287	60	»	25	255	890	»
		Ouled Debbab	389	150	»	20	200	2000	»
		Deghagha	585	250	10	34	300	300	»
		Ouled Chada	330	125	»	42	320	1200	»
		Souabria-Douirat	153	7	2	2	32	800	»
		Beni-Barka	125	25	7	2	60	240	»
		Zedra	117	25	12	1	14	360	»
		Gattoufa	130	30	15	4	11	400	»
	Djelidat'er	Ouled-Lazereg							
		Ouled-Aoun	302	100	4	50	300	1100	»
		Ouled-Achiri							
		Qouadid	125	30	4	4	80	600	»
		Douiri'er	1357	63	54	10	280	3400	»

INDHOLD.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 11 24 02 12 011 5